

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Ústav dějin křesťanského umění

Veronika Bartová

**Středověká sakrální architektura horního
Pootaví do roku 1420**

Diplomová práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Kuthan, DrSc.

Praha 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem Středověká sakrální architektura horního Pootaví do roku 1420 napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů a literatury a že jsem ji nevyužila k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne

Veronika Bartová

Bibliografická citace

Středověká sakrální architektura horního Pootaví do roku 1420 : diplomová práce / Veronika Bartová; vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Kuthan, DrSc.-- Praha, 2011. -- 244 s.

Anotace

Předkládaná diplomová práce se zabývá středověkou sakrální architekturou horního Pootaví do roku 1420 v kontextu dějin, s důrazem na důkladné prozkoumání písemných pramenů a vytváří komplexní pohled na problematiku dané oblasti. Přehledně předkládá zpracování veškeré sakrální architektury vzniklé v době románské a gotické do roku 1420. U románské i gotické sakrální architektury je možné sledovat celou řadu stěžejních aspektů, které umožňují srovnání a sledování vývoje příznačných charakteristických prvků, podle kterých je možné rozdělit tyto stavby do jednotlivých kategorií, ve kterých lze posléze sledovat určitý vývoj, na což bude v této práci kladen důraz.

Klíčová slova

středověká sakrální architektura, horní Pootaví, hrabata z Bogenu, půdorysná dispozice, portál, klenba

Abstract

Medieval religious architecture in the upper Otava until 1420

The diploma thesis the medieval religious architecture in the upper Otava region until 1420, and aims to put it into a historical context. The review of the existing literature sources leveraged understanding of the architectural movements used before 1420: the Gothic and Romanesque styles. These styles possess certain significant characteristics that can be used to map their development, as well as comparison of those two. The objects can be split into

categories based on those characteristics. This paper looks at those categories and studies the development within.

Keywords

Medieval religious architecture, upper Otava, Counts of Bogen, ground – plan disposition, portal, vault

Počet znaků (včetně mezer): 408 665

Poděkování

Především bych chtěla poděkovat prof. PhDr. Jiřímu Kuthanovi, DrSc. za vedení diplomové práce, za nesmírně cenné rady a vzácný čas, který mi věnoval, za což jsem mu velmi vděčná. Dále bych chtěla poděkovat Českobudějovickému biskupství a farářům z oblasti horního Pootaví, kteří mne umožnili vstup a fotografování kostelů, bez jejichž důkladného prozkoumání by nebylo možné, aby vznikla tato diplomová práce, PhDr. Vladimírovi Horpeniakovi, PhDr. Janu Lhotákovi. Rovněž bych chtěla poděkovat Mgr. Martinu Čechurovi za pomoc při vzniku fotodokumentace v terénu, rovněž i Mgr. Františkovi Zárubovi.

Obsah

Úvod.....	8
Přehled literatury	10
1. Středověké dějiny horního Pootaví do roku 1420	13
1.1. Vymezení oblasti horního Pootaví a nástin středověkých dějin.....	13
1.2. Počátky Sušice	14
1.3. Vláda hrabat z Bogenu na Sušicku.....	16
1.4. Dějiny horního Pootaví od roku 1273 do roku 1420.....	21
1.5. Působení drobných feudálů a šlechty v horním Pootaví do roku 1420.....	26
1.6. Středověké hrady v oblasti horního Pootaví	27
1.7. Nástin dějin horního Pootaví po husitských válkách	28
2. Středověká sakrální architektura horního Pootaví do roku 1420, souhrnná studie jednotlivých architektonických článků, typologie půdorysné dispozice	30
2.1. Románská sakrální architektura.....	30
2.2. Půdorysná dispozice u románské sakrální architektury	30
2.3. Portály u románské sakrální architektury	33
2.4. Vývoj románské sakrální architektury v horním Pootaví	36
2.5. Gotická sakrální architektura do roku 1420.....	37
2.6. Půdorysná dispozice u gotické sakrální architektury do roku 1420	38
2.7. Portály u gotické sakrální architektury do roku 1420	39
2.8. Klenby, svorníky, konzoly a přípory u gotické sakrální architektury do roku 1420....	40
2.9. Působení klášterů v oblasti horního Pootaví do roku 1420.....	43
3. Středověká sakrální architektura horního Pootaví do roku 1420 (přehled).....	49
3.1. Albrechtice u Sušice	49
3.2. Budětice	61
3.3. Bukovník	66
3.4. Dlouhá Ves	72

3.5. Dobrá Voda	74
3.6. Hartmanice	75
3.7. Hejná	80
3.8. Kašperské Hory- kostel sv. Markéty	82
3.9. Kašperské Hory- kostel sv. Mikuláše	87
3.10. Kolinec	91
3.11. Mouřenec	96
3.12. Nezamyslice	107
3.13. Nicov	114
3.14. Petrovice	117
3. 15. Rejštejn	121
3. 16. Strašín.....	122
3.17. Sušice- kostel sv. Václava	126
3.18. Sušice- kostel Panny Marie	133
3.19. Svojšice	138
3.20. Velhartice- Kostel Narození Panny Marie	141
3.21. Velhartice- Kostel sv. Máří Magdalény	148
3.22. Zbynice	151
3.23. Zdouň	159
3.24. Žihobce	164
Závěr	165
Seznam pramenů a literatury.....	167
Seznam vyobrazení.....	178
Obrazová příloha.....	186

Úvod

Předkládaná diplomová práce se zabývá středověkou sakrální architekturou horního Pootaví do roku 1420 v kontextu dějin, což spolu značně souvisí a nelze oddělovat, protože tvoří svébytný celek. Pouze ve vztahu dějinném je možné správně pochopit a vyložit vznik středověké architektury. V této práci bude kladen značný důraz na zkoumání písemných pramenů a také historie tohoto regionu. Bez těchto znalostí by bylo jen velmi obtížné správně pochopit a vyložit vznik sakrální architektury v předkládané oblasti, mohla by před námi vyvstávat zdánlivě zcela nesourodá skupina sakrálních staveb a bylo by těžké objasnit důvody pro její vznik. U románské i gotické sakrální architektury je možné sledovat celou řadu stěžejních aspektů, které umožňují srovnání a sledování vývoje příznačných charakteristických prvků, podle kterých je možné rozdělit tyto stavby do jednotlivých kategorií, ve kterých lze posléze sledovat určitý vývoj, na což bude v této práci kladen důraz.

Dějiny 12. a 13. století Sušicka jsou spojeny s hrabaty z Bogenu, kteří významně ovlivnili dějiny a vývoj této oblasti ve středověku, značně se podíleli na kolonizaci tohoto kraje, a díky jim bylo zprostředkováno umění z Podunají do této odlehlé oblasti Šumavy, která byla spojena s oblastí Bavorska Českou stezkou (často označovanou jako Vintířova). Rod hrabat z Bogenu byl spojen s českým královstvím a s dynastií Přemyslovců sňatkem. Území Sušicka připojil ke Království českému roku 1273 král Přemysl Otakar II., který se v této oblasti zasloužil o založení města Sušice. Značná privilegia přinesl Sušicku i král Jan Lucemburský, který mimo jiné nechal opevnit roku 1322 město Sušici a v době jeho vlády vynikají významné sakrální stavby oblasti horního Pootaví, jako například kostel sv. Václava v Sušici, sv. Mikuláše v Kašperských Horách. Karel IV. dává Sušici a Kašperským Horám taktéž významná privilegia, zřizuje odnož důležité středověké komunikace Zlaté stezky vedoucí přes Kašperské Hory, na obranu Kašperských Hor zakládá hrad Kašperk a bylo by možné jmenovat mnohé další činy.

Oblast horního Pootaví se zapsala do dějin nejen svými významnými historickými událostmi, nýbrž i architektonickými díly zde vzniklými, které nemají pouze regionální charakter, nýbrž svůj význam mají i v kontextu celého českého prostředí. V době románské vzniklo v této oblasti v rámci krátkého časového úseku značné množství sakrální architektury, což je v rámci celého českého prostředí značně neobvyklé a zcela mimořádné. U sakrální románské architektury vzniklé v tomto regionu je možné sledovat vlivy nejen z českého

prostředí, ale ve velké míře také z oblasti Bavorska a Podunají, k čemuž přispěla nejen vláda hrabat z Bogenu, ale také působení bavorských klášterů na tomto území. Jednalo se především o premonstrátský klášter z Windbergu nebo klášter v Niederaltaichu.

V období gotiky dochází v horním Pootaví ve velké míře k přestavbám již stávajících románských sakrálních staveb, vznikají gotické novostavby, jejichž množství je značně menší, nežli tomu bylo u románské sakrální architektury, ale i přes toto se jedná o významné sakrální stavby, které se neodmyslitelně zapsaly do dějin gotické architektury v českém prostředí a to především v souvislosti s osobou krále Jana Lucemburského, kdy sakrální architektura vznikající v době jeho vlády, zůstávala do velké míry na okraji zájmu badatelů zastíněná dobou vlády Karla IV. a právě v oblasti horního Pootaví je možné s dobou vlády tohoto panovníka spojit několik staveb, což je velmi pozoruhodné. Objevují se z velké míry jednodílné nebo trojdílné prostory, sklenuté převážně křížovou klenbou a závěry presbytářů paprscitě, vyjimečně se setkáme s příporami a zdobené svorníky či hlavice nalezneme také jen velmi zřídka, presbytáře jsou ve velké míře polygonální.

K poznání vývoje, dějin, vzniku sakrální architektury oblasti horního Pootaví jsou velmi důležitým a cenným zdrojem písemné prameny, které poskytují neocenitelné poznatky a pomohou objasnit řadu vzešlých otázek. Pramenů z doby středověku není zachováno mnoho, ale i to málo přinese cenné informace pro utvoření celistvého obrazu o vývoji jednotlivých osad, měst, působení a činnosti světských pánů, církevních institucí, dosazování farářů a mnohé jiné. Toto vše, zdánlivě i nepodstatné informace mohou posloužit k lepšímu pochopení okolností a době vzniku sakrální architektury a poslouží k vytvoření celistvého pohledu na oblast horního Pootaví, na což je v této práci brán zřetel.

Přehled literatury

Dějiny horního Pootaví zůstávaly na okraji zájmů, ale i tak se jimi zabývalo několik badatelů, kteří přinesli pozoruhodné poznatky.

Řada českých a německých historiků se zabývala hrabaty z Bogenu. Významné dílo napsal Josef Blau, *Geschichte der künischen Freibauern im Böhmerwalde* v roce 1932-1934, kde rozvinul teorii o rozsahu moci a působení Bogenů na území českého státu.¹ Nejvýznamnějším historikem, který se zabýval hrabaty z Bogenu a jejich kolonizací v Čechách byl Max Piendl a to v díle *Die Grafen von Bogen, Genealogie, Besitz und Herrschaftsgeschichte* v *Jahresberichte des Historischen Vereins Straubing* z roku 1953 a také v článku *Böhmen und die Grafen von Bogen in Bohemia*, *Jahrbuch des Collegium Carolinum* 3 z roku 1962. Ve svých teoriích vychází z díla J.Blau. Do dnešní doby je tato literatura stěžejní pro zkoumání historie hrabat z Bogenu. Z českých autorů se hrabaty z Bogenu zabýval především historik Josef Vítězslav Šimák v díle *České dějiny*, díl 1., část 5., *Středověká kolonizace v zemích českých* a polemizuje zde s J.Blauem.² Dále také Václav Starý, který se v monografii o městě Vimperk z roku 1979 zmiňuje i o působení Bogenů v Čechách a tvrdí, že do oblasti jejich působení patřila i oblast Vimperku.³ Václav Novotný se v *Českých dějinách* zabýval Bogeny v Čechách a jeho dílo patří do dnešní doby mezi základní a nejlepší pro tuto časovou periodu.⁴ V poslední době se hrabaty z Bogenu zabýval František Kubů v díle *Die Grafen von Bogen in Böhmen*. In: *Die Anfänge der Grafen von Bogen-Windberg*, *Studientagung zum 850.Todestag des Grafen Albert I.* 17. - 18. Januar 1997, Windberg 1999.⁵ Dějinami Sušice se zabýval Gabriel v díle *Královské město Sušice* z roku 1868 nebo Holý v *Dějinách Sušicka* či ve *Sborníku Sušicka* z roku 1938 kde se můžeme dočíst stěžejní informace k dějinám horního Pootaví ve středověku.⁶ Dějiny města Sušice ve

¹ BLAU 1932,34, 44- 59.

² ŠIMÁK 1938,1031 -1033, 1035, 1039.

³ STARÝ 1979, 84 -88.

⁴ NOVOTNÝ 1913, 1131-1132.

⁵ KUBŮ 1999, 126 – 145.

⁶ GABRIEL 1868; HOLÝ 1958.

středověku zpracoval Jindřich Holeček a Jaroslav Pachner v díle *Nástin středověkých dějin města Sušice* z roku 1980.⁷

Středověké sakrální architektuře v horním Pootaví se věnovalo poměrně mnoho badatelů, ale ve většině případů pouze okrajově. Stěžejními osobnostmi zabývajícími se touto oblastí byli především Jiří Kuthan a Václav Mencl, ale nesmíme opomenout Hostašův soupis památek z roku 1900, Josefa Braniše a jeho dílo *Dějiny středověkého umění v Čechách I.* z roku 1892 a *Obrazy z dějin jihočeského umění* z roku 1909.⁸ Značný přínos měl také Rudolf Kuchyňka, který se v časopisu *Method* zabýval velkým množstvím kostelů z horního Pootaví.⁹ Václav Mencl v 50. letech 20. století, do značné míry objevil tento kraj do té doby pozapomenutý a poukázal na jeho význam a přinesl ho do povědomí badatelů. Jedná se například o *Počátky středověké sakrální architektury v jihozápadních Čechách* ve zprávách památkové péče 18 z roku 1958, *Vývoj středověkého portálu v Českých zemích* ve zprávách památkové péče 20 z roku 1960, *Panské tribuny v naší románské architektuře* v *Umění* 13 z roku 1965, *Vývoj okna v architektuře českého středověku* ve zprávách památkové péče 20 z roku 1960, dále článku *Předrománská a románská architektura v západních Čechách*, in: *Zprávy památkové péče 1958*¹⁰ a Václav Mencl, Klára Benešová, Helena Soukupová v *Předrománská a románská architektura v západních Čechách* z roku 1978 a v mnohém dalším.¹¹ V 70. letech navázal na práci Václava Mencla Jiří Kuthan dílem *Středověká architektura v jižních Čechách do poloviny 13. století* z roku 1977 a jeho poznatky značně rozšířil, rozvedl a přinesl nové závěry a tvrzení k řešené problematice.¹² Toto dílo, poznatky které přináší, šíře pohledu v kontextu dějin, je do dnešní doby stěžejní, značně cenné, pozoruhodné a nejrozsáhlejší prací vážící se k problematice středověké sakrální literatury v horním Pootaví. Anežka Merhautová v *Raně středověké architektuře v Čechách* a v *Románská architektura v Čechách* nebo Dobroslav Líbal se také dotýkají problematiky sakrální architektury v horním Pootaví a přinášejí řadu zajímavých aspektů. Nesmíme opomenout stavebně historické průzkumy, které se zabývaly kostely z této oblasti a jejím průzkumem a přinášejí často významné poznatky, ale bohužel stavebně historické průzkumy byly vykonány pouze u velmi málo kostelů z dané oblasti. Z německé literatury je nutné

⁷ HOLEČEK/PACHNER 1980.

⁸ BRANIŠ 1892; BRANIŠ 1909.

⁹ KUCHYŇKA 1890.

¹⁰ MENCL 1958,141.

¹¹ MENCL 1958; MENCL 1960; MENCL 1965; MENCL/BENEŠOVSKÁ/SOUKUPOVÁ 1978,47.

¹² KUTHAN 1977.

zmínit například Georga Hagera v Die Kunstdenkmäler von Oberpfalz und Regensburg, Heft II., Bezirksamt Neunburg v.W., München 1906,¹³ Georg Hager v Die Kunstdenkmäler von Oberpfalz und Regensburg, Heft XX., Bezirksamt Stdtamhof, München 1914,¹⁴ Ericha Bachmanna a jeho dílo Sudetenländische Kunsträume z roku 1941 a mnohé další. Autorů, kteří se i jen okrajově věnovali kostelům z této oblasti, by bylo možné jmenovat mnoho a pro následný přehled poslouží seznam literatury, kde bude možné podrobně se seznámit s touto literaturou. Nejvýznamnějšími, stěžejními, nejpřínosnějšími a nadmíru cennými díly zůstává do dnešní doby dílo Václava Mencla (i když v některých oblastech již závěry zde uvedené je možné vyvrátit) a především pak Jiřího Kuthana. Tímto tvrzením nechci nijak opomenout či neocenit práce ostatních badatelů, kteří se zabývali sakrální architekturou v horním Pootaví, jejichž práce byla také značně přínosná, ale chtěla jsem pouze poukázat a vyzdvihnout význam jmenovaných badatelů pro tento region, kteří dali podnět k zájmu o tuto oblast pro následující generace.

¹³ HAGER 1906,38-39.

¹⁴ KARLINGER/HAGER 1914, 237-239.

1. Středověké dějiny horního Pootaví do roku 1420

1.1. Vymezení oblasti horního Pootaví a nástin středověkých dějin

Oblast horního Pootaví vymezuje horní tok a povodí řeky Otavy, z velké části se shoduje s bývalým okresem Sušice (v předkládané práci budu v některých případech místo horního Pootaví používat pojem Sušicko), který na jihu a jihozápadě vymezovala státní hranice s Bavorskem, na straně východní byl vymezen Javorníkem, Zuklínem, Malečí a Želenovem, na severu Čejkovy, Buděticemi a na západě Javornou, Chotěšovem, Nemilkovem.

V 11. století se připravovala oblast bavorského lesa a Šumavy na nový státně právní vývoj, který probíhal v následujících dvou stoletích a byl také rozhodující pro vzájemný vztah mezi Bavorskem a Čechami. Hrabata z Bogenu v průběhu svého působení až do vymření roku 1242 vybuodovala významné území, které se stalo jedním z nejvýznamnějších základů pro území Wittelsbachů. Oblast Sušicka byla v 12. a 13. století (do vymření hrabat roku 1242) pod vládou hrabat z Bogenu, kteří sehráli významnou úlohu v rámci kolonizace české strany Šumavy, také měly vliv na šíření umění z Bavorska do oblasti Sušicka. Pro Sušicko byla významná osobnost krále Přemysla Otakara II., který roku 1273 připojil toto území ke Království českému a pravděpodobně zakládá město Sušici. Významně se zapsal do dějin tohoto kraje i král Jan Lucemburský, který dává četná privilegia Sušici a Kašperským Horám a především nechává roku 1322 opevnit hradbami město Sušice a v době jeho vlády vznikají významné gotické kostely v této oblasti (např. kostel sv. Václava v Sušici, sv. Mikuláše v Kašperských Horách, kostel Narození Panny Marie ve Velharticích). Osoba krále Karla IV. měla značný význam pro horní Pootaví, nechává založit větev Zlaté stezky, která vedla z Pasova přes Kvildu, Zhůří, Vogelsang, Kašperské Hory a Hartmanice a dále se napojovala na Vintířovu stezku a pokračovala do Sušice a dává městu Kašperské Hory četná privilegia, zakládá pro zdokonalení obrany v kraji hrad Kašperk u Kašperských Hor.¹⁵

¹⁵ HOLÝ 1958, 16.

1.2. Počátky Sušice

Sušice leží v údolí řeky Otavy na úpatí Šumavy.¹⁶ Osídlení na obou březích vznikla nejpozději v 11. století. Přemysl Otakar II. založil po roce 1273 na západním břehu město. V listinách se Sušice nazývá Schotenhofen a také Schotenhoven a později německé Schütenhofen.¹⁷

K historii Sušice existuje jen málo písemných pramenů, protože v minulosti byla postižena celou řadou požárů, které zničily velké množství významných historických pramenů, z kterých by se dalo vyčíst více informací, faktů k dějinám nejen Sušice, ale celého Sušicka, jehož rané dějiny jsou do dnešní doby ne mnoho probádané a vyvstává spíše velké množství otázek než odpovědí.¹⁸ A na tyto otázky je jen velmi těžké odpovědět bez písemných pramenů, které by mohly dané předpoklady vyvrátit nebo naopak potvrdit. Mezi požáry byl asi nejničivější v roce 1707, kdy vyhořela i radnice a byla zničena většina listin i městských knih.

První písemné zprávy o Sušici pocházejí ze 13. století. Ale před novým založením města Sušice existoval předchůdce pozdějšího královského města. Při brodu řeky vznikly nejpozději v 11. století dvě osady, levobřežní Sušice a pravobřežní Nuželice. Již dávno před vznikem hrazeného lokačního města existovala v těchto místech ves, pravděpodobně v souvislosti s rýžováním zlata v blízkém okolí. Hlavním podnětem vzniku osídlení na obou březích Otavy v oblastech pozdějšího města byl přechod přes řeku na významné dálkové cestě. Tato cesta vedla od Netolic přes Vlachovo Březí k přechodu přes Volyňku ve Čkyni a odtud na Sušici a dále přes Úhlavu v Janovicích a na Plzeňsko. Sušice vznikala tady jako dvojité osídlení na obou březích Otavy. Starší předlokační půdorys se prakticky dochoval až po dnešní dobu. Na pravém, východním břehu Otavy bylo osídlení, dříve se samostatným názvem Nuželice, dnešní Horní předměstí s kostelem Panny Marie (hřbitovním). Základní osu tohoto předměstí tvoří dálková cesta sestupující k Otavě.¹⁹ Na levém břehu Otavy, v místech dnešního historického jádra v jeho jižní části se zřetelně odlišuje územní celek čokovitého tvaru. Při okraji, na jeho jihovýchodní straně, stojí městský kostel sv. Václava. Tento půdorysný tvar je vlastně velký ostrov vytvořený při vyústění potoka Roušanky do Otavy,

¹⁶ DOSTÁL 1974.

¹⁷ GABRIEL 1868, 48; podrobně k pramenům k Sušici u popisu kostela sv. Václava.

¹⁸ BARTOŠOVÁ 2007, 12.

¹⁹ LÍBAL/MERHAUTOVÁ 1985, 562.

kteřý byl využit pro jádro levobřežního osídlení raně feudální Sušice. Předlokační Sušice byla pravděpodobně velkým urbanistickým celkem. Zakladatelem lokačního města byl pravděpodobně Přemysl Otakar II., který město založil po roce 1273. Nové město zabralo půdu na sever od původního ostrova na levém břehu Otavy.²⁰ Nový celek má oválný obrys s podélnou osou probíhající od severovýchodu k jihozápadu. Jan Lucemburský nechal roku 1322 vystavět městské hradby. Před hlavní hradbou, která se dosud z velké části dochovala, probíhal příkop v místech ulice Příkopy. Před ním byla postavena druhá, vnější hradba, sledovaná zevně Lerchovy ulice druhým vnějším příkopem. Oba příkopy byly naplněny vodou. Hlavní hradba byla vysoká 6-7 metrů a zakončená cimbuřím. Ve velké míře se zachovala na západní a z části na severní straně města. Na ostatních stranách města se jedná o fragmenty, bašty se nezachovaly. Tak zvaná Branka je zbytkem Klášterní brány. Příkop byl úplně zasypán.²¹ Jižní strana boční lodi kostela sv. Václava přiléhá k městskému opevnění a vznik tohoto kostela je možné zařadit do doby vlády krále Jana Lucemburského, mezi léta 1322-1331.

První písemná zpráva o Sušici pochází z roku 1233. Píše se v ní o patronátu nad sušickým farním kostelem, který věnoval Albert IV. z Bogenu klášteru v bavorském Windbergu. Zprávu nalezneme v RBM I., v listině krále Václava I. z 25. března roku 1233. „Albertus comes de Bogen, advocaus Winebergensis ecclesiae, transfretationis inter aggressurus, ecclesiae praefatae testamento suo confert ecclesiam Viehta, et alteram in terra Bohemorum, quae dicitur Schvtenhoven, cum vill adjacente, Podmvokel dicta, jure debito et perpetuo possidendas. Facta sunt haec VIII Kal. April. anno MCCXXXIII.“²² Hrabata z Bogenu významně ovlivnila historii Sušicka a ve 12. a 13. století hrála významnou roli a podílela se i na kolonizaci této oblasti. V roce 1273 připadlo území Sušicka definitivně zpět k českému království. V dohodě se Přemysl Otakar II. vzdává Bogenu, Deggendorfu, Schärdingu, Flossu a Bartensteinu a na oplátku získává Sušici, Ehrenbrunn a Gräfenstein.²³

²⁰ LÍBAL/MERHAUTOVÁ 1985, 563.

²¹ LÍBAL/MERHAUTOVÁ 1985, 591

²² RBM I, 379.

²³ K pramenům města Sušice podrobněji u popisu kostela sv. Václava.

1.3. Vláda hrabat z Bogenu na Sušicku

V 11. století se připravovala oblast bavorského lesa a Šumavy na nový státně právní vývoj, který probíhal v následujících dvou stoletích a byl rozhodující pro vzájemný vztah mezi Bavorskem a Čechami. Hrabata z Bogenu v průběhu svého působení až do vymření roku 1242 vybuodovala významné území, které se stalo jedním z nejvýznamnějších základů pro území Wittelsbachů.

Příznačné pro tento rod je také to, že v časově krátkém úseku založil dva kláštery.²⁴ Roku 1100 založila hrabata z Bogenu společně s regensburským fojtem v blízkosti jejich sídla v Bogen u Straubingu benediktýnský klášter. Pro tento klášter vybrala jméno Altach (později Oberaltaich), podle místa. Do začátku 12. století existoval pouze klášter „Altach“ (dnes Niereraltaich). Hrabata z Bogenu byla od poloviny 11. století fojty a ochránci kláštera v Niereraltaichu. První mniši a opat (Egino, zemřel 1105) do nově založeného kláštera přišli z Niereraltaichu a i nadále do tohoto kláštera přicházeli další. Později došlo k odlišení názvů klášterů, pro starší – Niereraltaich a pro novější – Oberaltaich. Správci kláštera v Oberaltaichu byli do roku 1148 fojtové z Regensburgu a poté hrabata z Bogenu.²⁵ Po vymření hrabat z Bogenu v roce 1242 spravoval tyto kláštery rod Wittelsbachů.²⁶

V první čtvrtině 12. století následoval klášter ve Windbergu. Tento klášter vznikl na místě bývalého rodového hradu a hrál v budoucnu důležitou roli a to i ve vztahu k českému prostředí.²⁷

O hrabatech z Bogenu do roku 1100 máme jen velmi málo informací. S jistotou víme, že byly dvě odlišné linie. Hlavní linie, jejichž příslušníci se nazývali od začátku 12. století „Grafen von Windberg“ (hrabata z Windbergu) - po přeměně hlavního sídla v klášter a později se nazývali „Grafen von Bogen“ (hrabata z Bogenu). Vedlejší linie, jejíž hlavním představitelem byl Fridrich IV., měla své sídlo v Regensburgu. Tato větev vymírá již v roce 1148. Domníváme se, že prvním příslušníkem z tohoto rodu, který měl práva ve východní oblasti Dunaje, byl hrabě Aschwin. Nejdříve se o hraběti Aschwinovi dozvídáme

²⁴ PIENDL 1962, 137- 138.

²⁵ STADTMÜLLER 1986, 133 –136.

²⁶ STADTMÜLLER 1986, 136.

²⁷ PIENDL 1962, 138.

z Vogtgeschichte od opata Hermanna z Niederaltaichu. Mluví se zde o hraběti Aschwinovi z Bogenu jako o vítězi nad Čechami.²⁸

Z pramenů víme, že české království ve 12. a 13. století bylo spojeno s hrabaty z Bogenu. Jejich moc na německém území byla mezi Regensburgem a Pasovem až k hranici českého státu. S českým státem, s knížetem z přemyslovského rodu byli Bogeni v 11. století spojeni sňatkem.²⁹ Informuje nás o tom kronikář Kosmas v Kronice české „ Téhož roku (1094) v měsíci září pojal kníže Břetislav jakousi paní z Bavor jménem Lukardu, sestru hraběte Albrechta, za manželku“.³⁰ Český kníže Břetislav II. se v roce 1094 oženil s Luitgardou (Lukarda) z Bavorska, sestrou hraběte Alberta. Tento bratr byl hrabě Albert I. z Bogenu. Tuto skutečnost potvrzuje i záznam v Traditionskodexu z Oberalteichu, kde se hovoří o Luitgardě jako o sestře hraběte z Bogenu.

V roce 1124 se oženil Fridrich IV. z Bogenu, fojt v Regensburgu, se Svatavou, nejstarší dcerou českého knížete Vladislava I.³¹ O této události nás zpravuje také Kosmova kronika česká: „ Téhož roku (1124) v červenci kníže Vladislav dal svou nejstarší dceru Svatavu s nádhernou výbavou a se značným věnem za choť Fridrichovi, velmi proslulému muži mezi předními muži bavorskými“.³² Fridrich IV. byl poslední ze své linie a tímto tato linie zaniká.

K nejdůležitějšímu spojení mezi Přemyslovci a hrabaty z Bogenu došlo manželstvím hraběte Alberta III. z Bogenu a Ludmily,³³ dcery knížete Bedřicha českého. Otec knížete Bedřicha byl druhý český král Vladislav II., který měl dobré vztahy se štaufským císařem Fridrichem Barbarossou. Ludmila měla také další významné příbuzné, její matka Elisabeth byla dcera maďarského krále Geisy II., její babička Gertruda z otcovy strany pocházela z rodu Babenbergů, byla dcerou Leopolda III. a bratr jejího otce Adalbert byl arcibiskup v Salzburku. Tímto sňatkem, který se pravděpodobně odehrál v roce 1184, se Bogeni blíže spojili s vysokou středoevropskou šlechtou. Po brzké smrti hraběte Alberta III. se mladá vdova Ludmila podruhé vdala v roce 1204 za knížete Ludvíka I. Bavorského a spojila rod přemyslovců s Wittelsbachy a zajistila tím po vymření Bogenů v roce 1242 přechod jejich

²⁸ PIENDL 1962, 138-139.

²⁹ KUBŮ 1999, 126.

³⁰ KOSMAS 1975, 145.

³¹ KUBŮ 1999, 126.

³² KOSMAS 1975, 199.

³³ SEDLÁČEK 1926, 35.

vlastnictví na Wittelsbachy a tak na Bavorsko. Po smrti knížete Ludvíka I. Bavorského v roce 1232 založila cisterciácký klášter Seligental u Landshutu, kde je spolu s chotěm pohřbena v kapli sv. Afry.

V roce 1142 došlo k politickému sporu. Nový český kníže Vladislav II. bojoval s opozicí v čele se svým bratrancem Konrádem Znojenským, kteří se dostali až před pražské brány. V této nouzi poslal Vladislav II. biskupa Jindřicha Zdíka z Olomouce ke svým bavorským příbuzným, hraběti Albertovi I. z Bogenu a fojtovi regensburskému Fridrichovi IV.. Biskup Zdík světil 21.5. a 22.5. 1142 tři oltáře v klášterním kostele v rodovém klášteře ve Windbergu, ale především tam žádal o pomoc hrabata z Bogenu.³⁴ Pomoc byla vyslyšena a vojska hrabat z Bogenu se u Plzně sešla s římským králem Konradem III.(jehož sestru měl za ženu) a spojená vojska došla k Praze a knížeti Vladislavovi II. opět zajistila trůn. V listopadu roku 1167 pověřil Vladislav II. olomouckého biskupa, aby vysvětil kostel ve Windbergu. Biskup Zdík byl významnou osobou pro nově založený klášter ve Windbergu a také se podílel na zavedení premonstrátské regule, byl úzce spjat se svatým Norbertem a také s biskupem z Bamberka Ottou, který se účastnil spoluzakládání kláštera ve Windbergu.

Již v 1. polovině 12. století připravovali hrabata z Bogenu české území Šumavy pro svoji nadvládu. Jako počátek této přípravné fáze můžeme označit působení jejich rodového premonstrátského kláštera ve Windbergu. Český král Vladislav II. (1158-1173) daroval windbergskému klášteru táhlý újezd za nezamyslickým proboštstvím. K újezdu náležely vsi Albrechtice u Sušice a dále také Milčice, Janovice a Vojtice.³⁵ Později, jak se uvádí ve Windbergském urbáři z roku 1305 přibyly i další vesnice a to: Podmokly, Kadešice, Šimanov, Ostružno, Pažík, Rozsedly, Nezdice.³⁶ Windbergský urbář popisuje situaci k roku 1305, ale je možné, že tato situace mohla být již dříve, ale bohužel pro dřívější dobu nemáme příslušné prameny, které by nám to mohly potvrdit nebo vyvrátit.

Osídlení a zúrodnění české lenní oblasti, českého pohraničního lesa díky bavorským sedlákům je zajisté zásluhou hrabat z Bogenu. V pramenech se dále dozvídáme, že v roce 1233 odkazuje Albert IV. z Bogenu patronát kostela v Sušici a v Podmoklech rodovému klášteru ve Windbergu³⁷ („ecclesiam.....in terra Boemorum, quo dicitur Schvtenhoven cum

³⁴ PIENDL 1962, 143; MGH SS XVII, 562 f.; CDB 1904 – 1907, 134; MUK 1991, 1.

³⁵ KUBŮ 1999, 132; PIENDL 1962, 144; PIENDL 1956, 55; ŠIMÁK 1938,1031; RBM IV 1855, 809, nr. 2077; Monumenta Windbergensia I., 1784, 156; SEDLÁČEK 1926, 42.

³⁶ Bayerisches Hauptstaatsarchiv, sign. KL Windberg 510, fol. 56v.

³⁷ KUBŮ 1999, 138; PIENDL 1962, 147.

villa adiacente Podmvošel“).³⁸ Když v roce 1242 hrabě Albert IV. z Bogenu zemřel, ujal se dědictví Ota II. Bavorský a roku 1244 zapsal desátky ze dvorců v Sušicku klášteru v Niederalteichu.³⁹ Smrtí Alberta IV. roku 1242 vymírá rod Bogenů. Český král Přemysl Otakar II. se snažil získat zpět toto území. Předmětem sporu se stává Sušicko a hrabství Bogenů. V roce 1251 napadl Přemysl Otakar II. Bavorsko a zpustošil marku u Chamu. Ale tento útok byl bez výsledku a roku 1257 získává s jistotou bavorský vévoda hrabství Bogenů a Sušicko. Ale netrvalo dlouho a Přemysl Otakar II. se zmocňuje této oblasti a přebírá faktickou moc nad Sušickem. Do roku 1273 mohl teoreticky Sušicko spravovat bavorský vévoda. V tomto roce Přemysl Otakar II. a bavorský vévoda vytvořili s konečnou platností smlouvu, která ustanovuje vlastnictví tohoto území pro budoucnost. Ve smlouvě bylo obsaženo, že bavorský vévoda se vzdává nároků na bývalé území hrabat z Bogenu v Čechách a naproti tomu se český král vzdává nároků na bogenské hrabství v Bavorsku a na Deggendorf⁴⁰ („Idem quoque dux ...renunciat omni iuri et accioni sibi et heredinis suis competentibus in castris, possessionibus atque bonis dictis Schutenhofen etc. Et aliis omnibus iuribus sibi hereditibusque suis competentibus in regno Bohemie.“).⁴¹

Jak velké byly bogenské državy na českém území nemůžeme s jistotou říci. O několika lokalitách víme s jistotou, že patřily do jejich vlastnictví. Jedná se o Sušici, Podmokly, Albrechtice, Milčice, Janovice, Vojtice, a dále také s velkou pravděpodobností se jednalo o Mouřenec a Petrovice, to jest tedy o blízké okolí Sušice.⁴² Podle některých historiků se bogenská oblast rozkládala mezi „německou cestou u Nýrska na západě a Zlatou stezkou na východě a obsahovala tedy oblast od Nýrska, přes Velhartice, Sušici, Kašperské Hory a Vimperk. O maximálním rozsahu bogenského panství hovoří Josef Blau ve svém díle *Geschichte der künischen Freibauern im Böhmerwalde*. Jedná se o oblast od „Německé cesty“, od sv. Kateřiny k Úhlavě, hradu Pajreku a Depolticím. Dále k Čachrovu, k údolí Ostružné, až k Javorné a Velharticím, dále k řece Otavě, Chmelné až k Nezdickému potoku, k hoře Javorník a dále k Vimperku až k Volyňce, to jest až ke Zlaté stezce, která tvořila jižní hranici bogenského území.⁴³ Tuto teorii v roce 1962 zopakoval i Max Piendl.⁴⁴ Historikové se

³⁸ CDB III., 35, nr. 36.

³⁹ SEDLÁČEK 1938, 1031.

⁴⁰ PIENDL 1962, 148; NOVONÝ 1913, 552; ŠIMÁK 1937, 106; ŠIMÁK 1938, 1032, KUTHAN 1977, 18; RBM II, 326-327, KUBŮ 1999, 133 píše, že bavorský vévoda mohl Sušicko spravovat teoreticky do roku 1271.

⁴¹ PIENDL 1962, 148; AÖG 1913, 487.

⁴² KUBŮ 1999, 134.

⁴³ BLAU 1932-34, 49-59.

snažili také hledat podobnost v názvech měst. Například Pajrek – německy Bayreck zní jako Bayern nebo Vimperk- německy Winterberg zní jako Windberg atd.,⁴⁵ ale tato teorie je nepřijatelná.⁴⁶

Hrabata z Bogenu bývají často spojována se vznikem některých hradů na Sušicku a v přilehlé oblasti bavorské. Víme, že hrabě Albert III. z Bogenu založil nový hrad v hraniční oblasti, Hohen Bogen nedaleko hory Ostrý. Toto založení souvisí se sňatkem s Přemyslovnou Ludmilou, také vesnice v okolí Hohen Bogen dostává Ludmila jako věno. Je pravděpodobné, že tímto sňatkem získávají hrabata z Bogenu Sušicko. Někteří němečtí historikové si myslí, že v té době budovala hrabata z Bogenu pro ochranu území nové hrady na českém území. Jedná se například o hrad Pajrek, který leží proti Hohen Bogen a Ostrému na české straně nad Nýrskem. Mělo se jednat i o další hrady- hrad ve Vimperku, Velharticích, Pustý hrádek u Kašperských Hor a Kunžvard (Strážný) u Zlaté stezky.⁴⁷ Ale jestliže se budeme blíže zabývat historií těchto hradů, zjistíme, že tato teorie je mylná.

V současné době se objevila teorie o románském původu hradu Rabí a tím i možná souvislost s hrabaty z Bogenu. Poprvé tuto teorii interpretoval Tomáš Durdík.⁴⁸ Dosavadní literatura uváděla za zakladatele hradu Rabí pány z nedalekých, již českých Budětic, ale je pravděpodobně, že tito páni získali Rabí až po připojení Sušicka k Českému království Přemyslem Otakarem II. Nejstarší písemná zpráva o hradu Rabí pochází z roku 1380 jako majetek Půty Švihovského. Durdík považuje za nejstarší románskou část hradu obytnou věž na nejvyšším místě hradního areálu. Myslí si, že sklenutá půlkruhová, oboustranně špaletovaná okna ve druhém patře věže pochází z doby před rokem 1250. Nejstarší románská fáze mohla pocházet již z doby hrabat z Bogenu a mohla sloužit jako nejsevernější opěrný bod jejich državy v Sušicku anebo vzniknout po vymření rodu Bogenu v roce 1242 za vlády Wittelsbachů.⁴⁹ S touto teorií Durdíka nesouhlasil Vladislav Razím a tvrdil, že podobné okenní otvory se mohou vyskytovat i v období gotiky.⁵⁰ Naopak s Durdíkovou teorií souhlasí

⁴⁴ PIENDL 1962, 148.

⁴⁵ PIENDL 1962, 147.

⁴⁶ KUBŮ 1999, 138-139.

⁴⁷ KUBŮ 1999, 138-139; PIENDL 1962, 146.

⁴⁸ DURÍK 1998, 38.

⁴⁹ DURÍK 1998, 38.

⁵⁰ RAZÍM 2002, 159; RAZÍM 2002, 157.

a považuje ji za možnou Jan Anderle.⁵¹ Anderle se domnívá, že na základě archaické povahy paláce, tj. spodních tří podlaží donjonu, mohlo ke stavbě dojít již kolem poloviny 13. století.⁵²

Důležitým svědectvím o době hrabat z Bogenu jsou i románské kostely v okolí Sušice. Jedná se např. o kostel Panny Marie, sv. Petra a Pavla v Albrechticích u Sušice nad řekou Otavou, který byl spjat s premonstrátským klášteřem ve Windbergu.⁵³ Další kostel, který byl spjat s hrabaty z Bogenu je kostel sv. Mauricia u Annína na vyvýšeném místě nad řekou Otavou. Kostel je zasvěcen sv. Mauriciovi, kterému je zasvěcen i kostel v Niederaltaichu, jenž uchovával ostatky tohoto světce.

1.4. Dějiny horního Pootaví od roku 1273 do roku 1420

Po vymření Přemyslovců v roce 1306 sílila moc feudálů a jedním z mocných rodů v sousedství Sušicka se stal rod Bavorů ze Strakonice. Postavili se proti Rudolfovi Habsburskému, který obléhal jejich město Horažďovice a při obléhání v roce 1307 zemřel.⁵⁴

S určitostí není známo, kdy byla Sušice povýšena na královské město. Pravděpodobně se to stalo za Přemysla Otakara II., po roce 1273 kdy připojil území Sušicka zpět k českému království, mír uzavřel Přemysl Otakar II. s Jindřichem Bavorským v Praze.⁵⁵ Je možné, že město založil až jeho syn Václav II. V roce 1290 se připomínají první jména sušických radních a také městská pečeť. Sušice měla v té době přibližně 121 parcel a na předměstí 116. Domy byly z velké části dřevěné, hrázděné a vyjimečně kamenné. Počátek kamenné zástavby přichází pravděpodobně za vlády Lucemburků.⁵⁶ Patronátní právo nad Sušickým farním kostelem bylo v roce 1277 odejmuto klášteřem ve Windbergu a postoupeno vyšehradské kapitule, jejíž kanovník dosazoval k sušickému kostelu sv. Václava faráře a ti měli povinnost odvádět kapitule roční plat 24 kop grošů.⁵⁷

Za vlády Lucemburků byl velký kulturní i hospodářský rozvoj na Sušicku, zvláště pak hornictví a velký důraz byl kladen na rýžování zlata. U významných rýžovišť zlata vznikaly

⁵¹ ANDERLE 2004, 131, 138.

⁵² ANDERLE 2004, 138.

⁵³ KUTHAN 1977, 113-116.

⁵⁴ HOLÝ 1958, 10.

⁵⁵ GABRIEL 1868, 48.

⁵⁶ HOLEČEK/PACHNER 1980, 72-75.

⁵⁷ HOLEČEK/PACHNER 1980, 85.

nové osady. Hornickým osadám byly udělovány zvláštní výhody, z kterých vyrůstají privilegovaná města. Také Sušice vznikla z osady, kde se rýžovalo zlato a vyvinula se v město.

V roce 1322 dal král Jan Lucemburský svolení obehnat město hradbou. Informuje nás o tom nápis na kamenné desce, která byla původně umístěna v Klášterní bráně, ale od roku 1847 byla na přání rakouského arcivévody Štěpána přemístěna do průjezdu radnice v Sušici. Na kamenné desce je latinský nápis: „Anno Domini MCCCXXII. Johannes Primus Bohemiae et Polonie rex comesque Lucemburgensis, filius Henrici imperatoris Romanorum christianissimi, hanc civitatem muro fecit circumdari, cuius magnifici regis ac suorum progenitorum aeterna memoriam sit in caelis. Amen.“ V českém překladu zde stojí: „Roku 1322 Jan První, český a polský král a kníže lucemburský, syn Jindřicha, římského císaře, vzorného křesťana, tuto obec dal obehnati hradbou, kteréhožto vznešeného krále a jeho potomků věčná památka budiž na nebesích. Amen.“⁵⁸ [84] Král Jan Lucemburský udělil v roce 1325 nejstarší známé privilegium, kterým povolil držbu některých vesnic a dalších statků, včetně práva na rýžoviště zlata.⁵⁹ S dobou vlády Jana Lucemburského je možné spojovat významné sakrální stavby vzniklé v horním Pootaví jako např. kostel sv. Václava v Sušici, sv. Mikuláše v Kašperských Horách, pravděpodobně kostel sv. Filipa a Jakuba v Dlouhé vsi, ale také např. nástěnou malbu na severní zdi loď kostela sv. Mauricia na Mouřenci. Další množství výsad obdržela Sušice od Karla IV. a Václava IV. Roku 1337 získala Sušice úlevy v povinnostech vůči podkomořímu, v roce 1353 získala úlevy v placení královské berně, v roce 1356 potvrzení práva mílového, v roce 1372 došlo k udělení práva vybírat clo z přiháněného dobytka a práva svobodného odkazu majetku měšťanů, v roce 1406 získala Sušice právo pořádat osmidenní výroční trh, který museli navštívit všichni kupci, kteří šli po cestě z Bavorska přes Sušici. Nejstarší pečeti města Sušice je z roku 1363.⁶⁰

V době vlády Jana Lucemburského a Karla IV. byly pravděpodobně založeny v Sušici první kláštery. V Sušici chtěl řád augustiniánů od sv. Tomáše založit klášter, což povoluje král Jan Lucemburský v roce 1331, ale později toto tvrzení odvolává (ke klášterům podrobněji v následující kapitole). Z písemných pramenů vyplývá, že k výstavbě kláštera pravděpodobně

⁵⁸ JANÁK 1938, 364.

⁵⁹ ŠIMÁK 1938, 1033.

⁶⁰ HOLÝ 1958, 13; ŠIMÁK 1938, 1033.

nedochází. Plánovaná výstavba byla zamýšlena pravděpodobně do okolí kostela sv. Václava.⁶¹

V roce 1352 povolil Karel IV. velmistru řádu křižovníků s červenou hvězdou zřídit v Sušici klášter, kostel a špitál. Počátek stavby kostela Panny Marie bývá spojován s výstavbou kostela a špitálu křižovníků s červenou hvězdou k roku 1352. 30. ledna roku 1352 povoluje král Karel IV. velmistru řádu u paty pražského mostu zřídit v městě Sušici dům, kostel a špitál („domum, ecclesiam et hospitale in civitate nostra Sicca, que vulgo Schotenhoven dicitur, aut extra, prout eis expedire videbitur, iuxta ordinis sui consuetudinem erigendi et construendi, prout honori ordinis et utilitati ipsorum ac congruencie poterint melius adaptari“). 30. ledna roku 1352 jinou listinou Karel IV. povolil křižovníkům s červenou hvězdou zřídit na předměstí Sušice nový kostel, dům a špitál (“facultatem plenam dedimus in suburbiis civitatis Sicca ecclesiam domum et conventum erigendi de novo sub libertatibus et emmunitatibus”).⁶² Ale v listině ze 4. listopadu roku 1372, protože ještě v Sušici není žádný špitál (“in dicta nostra civitate ab olim hospitale pro ad lacione pauperum infirmorum non fuerit”), nařizuje arcibiskup Jan Očko z Vlašimi (v LE je psán Arnošt z Pardubic, ale to není k uvedenému datu možné a pravděpodobně byl uveden ve vztahu k listinám z let 1360-1364) Jencovi, proboštu ve Vratislavi, aby ho založil (v letech 1360 až 1364 žádala Sušice arcibiskupa Arnošta z Pardubic, aby založil v Sušici špitál a žádost byla odůvodněna tím, že v Sušici dosud není žádný špitál). Podle těchto pramenů, nemáme doloženou existenci kostela k roku 1352 ani později, ale zároveň tyto prameny vyvrací možnost, že kostel vznikl v roce 1352, protože by musela být započata i výstavba špitálu (někdy kolem tohoto roku), ale špitál neexistoval ještě ani v roce 1372.

Další významná osada spojená s rýžováním zlata se nachází u Otavy, jihovýchodně od Sušice. Osada byla nazývána Reichenstein, později na rozdíl od rýžoviště Unterreichenstein (dnes Rejštejn), říkalo se mu Bergreichenstein (dnes Kašperské Hory).⁶³ Pravděpodobně od krále Jana Lucemburského, byly Kašperské Hory povýšeny na svobodné horní město. V době vlády Jana Lucemburského byly Kašperské Hory v rozkvětu. V roce 1312 povolal Jan Lucemburský 600 místních horníků na pomoc při tažení proti Landshutu v Bavorsku.⁶⁴ Za tuto pomoc odměnil král Kašperské Hory listinou z roku 1345, ve které je osvobodil od mýta

⁶¹ JANÁK 1938, 368.

⁶² PELCL 1780, 181-182.

⁶³ K pramenům města Kašperské Hory podrobněji u popisu kostela sv. Markéty.

⁶⁴ ŠIMÁK 1938, 1040.

a cla a dovolil v městě zřídit sklad soli. V době vlády Jana Lucemburského vzniká v Kašperských Horách kostel sv. Mikuláše a pravděpodobně i sv. Markéty (původně sv. Linhart). Jan Lucemburský dal v roce 1337 zastavit Kašperské Hory Petrovi z Rožmberka a Sušici pánům z Lipé (Jindřichovi a Pertoldovi).⁶⁵ Karel IV. vykoupil obě města a rozšířil jejich privilegia a Sušici mimo jiné udělil roku 1356 právo mílové a Kašperským Horám poskytl v roce 1366 právo, že veškeré zboží, které se dováželo po významné komunikaci, která byla budována přes Kašperské Hory a vedla do Pasova přes Kvildu a na druhou stranu do Sušice (větev Zlaté stezky), musí být v městě vyloženo k prodeji a kupci tak donuceni k přenocování.⁶⁶ V roce 1356 dal král Karel IV. příkaz stavět větev Zlaté stezky (cesta vedla z Pasova přes Kvildu, Zhůří, Vogelsang, Kašperské Hory a Hartmanice a dále se napojovala na Vintířovu stezku a pokračovala do Sušice).⁶⁷

Karel IV. nechal vybudovat kvůli posílení moci a obrany v kraji hrad Karlsberg – Kašperk. Hrad měl také zajistit lepší obranu a bezpečnost na komunikaci, která vedla přes Kašperské hory do Bavorska. Stavěl ho od roku 1356 Vít Hedvábný a podle ustanovení Karlova z roku 1361 držitelé hradu měli právo popravu a soudu v prácheňském kraji.⁶⁸ Hrad pak byl v moci zástavních pánů, jimž i královské platy z měst Sušice a Kašperských Hor byly odváděny.

V době krále Jana Lucemburského byly Hartmanice také horním městečkem, ale patřily do konce 16. století k panství velhartickému.

V době předhusitské se Sušice nevyhnula zástavě věřitelům panovníků. V druhé třetině 14. století byla v držení pánů z Lipé, kteří sušickou državu chtěli odprodat pánům ze Šelmburka, ale tento pokus skončil neúspěchem a od šedesátých let patřilo město opět ke královské komoře.

Podle berních a vojenských seznamů patřila Sušice v této době k menším a méně významným královským městům. Královská berně byla stanovena na 80 kop grošů (významnější města platila 140 – 160 kop grošů). Stejně platily pouze Domažlice a méně pouze Vodňany. Počet obyvatel měla Sušice v této době okolo 1200. Konšelů bylo v Sušici dvanáct a hlavní slovo patřilo ale královskému rychtáři, jehož úřad byl až do roku 1402

⁶⁵ JANÁK 1938, 368.

⁶⁶ JANÁK 1938, 368.

⁶⁷ HOLÝ 1958, 16.

⁶⁸ ŠIMÁK 1938, 1040.

dědičný. Vládnoucí městská vrstva mluvila německy, což dosvědčují i jména měšťanů ze 13. a 14. století. Výnosnost rýžovišť a obchodu způsobila, že patriciát rychle bohatl a své přebytky ukládal do pozemkového vlastnictví a stavěl se tak vedle šlechty. V roce 1353 koupila Kunhuta, vdova po Mikuláši Genischerovi ze Sušice, statek Krušec a jeho výnos věnovala oltáři sv. Bartoloměje v Sušici a jeho duchovnímu správci. Jindřich Thamer si v roce 1295 koupil zbynický újezd od doksanského kláštera. Ve 14. století drželi sušičtí měšťané i Svojšice a dosazovali tam kněze. Ryžováním zlata byly známé také Velhartice, Hartmanice, Kolinec. S ryžováním zlata je spojen vznik dalších měst na Sušicku, z nichž nejvýznamnější byly Kašperské Hory a Rejštejn, které původně tvořily jednu obec. Městečky se stal dále Kolinec, Hartmanice, Hrádek.⁶⁹

Král Václava IV. (1378-1419) si vybíral rádce z kruhu měšťanů nebo nižší šlechty a čeští páni to považovali za porušení zemského práva a král se tak s nimi dostal do sporu. Vůdce panské jednoty, Jindřich III. z Rožmberka rozložil roku 1395 před Sušicí tábor, obléhal město a setrval tam až do svátku Všech svatých. Doba vlády krále Václava IV. byla neklidným obdobím. Václav IV. si vybíral rádce z okruhu měšťanů a nižší šlechty a opomíjel české pány a tím se dostal do sporu s nimi. Oporou husitů byla v této oblasti především Sušice, zatímco Kašperské Hory zůstaly stranou. Přívrženci husitského hnutí v oblasti Sušicka byl například Petr Zmrzlík ze Svojšína⁷⁰ (nejvyšší mincmistr království českého, od roku 1411 zástavní pán hradu Kašperk, zemřel roku 1421, jeho syn Petr zdědil Kašperk),⁷¹ velhartičtí páni Jan a Menhart z Hradce. Na druhé straně, proti husitskému hnutí byli například Švihovští z Rýzemberka a Oldřich z Rožmberka.⁷²

Sušice stála na straně krále a slíbila krále obhajovat a bránit. Obyvatelé v listě z 6. června 1405 slibovali králi, že jsou odhodláni ho bránit. Co se v Sušici odehrálo na počátcích husitské revoluce, nevíme. První zmínka je z října roku 1419, kdy se plzeňští, klatovští, domažličtí a sušičtí vypravili na pomoc Praze. Jednotlivé oddíly se sešly v Žinkovech, druhý den přenocovaly v Březnici a třetí den v Kníně a odtud 2. listopadu táhly k Praze.⁷³ Sušičtí se účastnili prvního husitského tažení a bitvy u Živohoště s vojskem Petra

⁶⁹ HOLÝ 1958, 14.

⁷⁰ JANÁK 1938, 369.

⁷¹ HOLÝ 1958, 19.

⁷² JANÁK 1938, 369.

⁷³ JANÁK 1938, 369.

z Konopiště. 6. listopadu vtáhly jihočeské oddíly do Prahy. Sušice patřila od počátku k husitskému hnutí, byla na straně radikální husitské strany.⁷⁴

V oblasti Sušicka působily kromě premonstrátského kláštera ve Windbergu i další kláštery. Jedná se o benediktýnský klášter z Břevnova, křížovníci ze Zderazu v Praze, augustiniáni od sv. Tomáše v Praze, klášter premonstrátek z Doksan, benediktýnský klášter z Ostrova u Davle, benediktýnský klášter z Niederaltaichu a johanité ze Strakonice. Klášterům, jejich území a statkům jím náležejícím se budu věnovat podrobně v následující kapitole.

Jižní a jihozápadní Čechy byly rozděleny na arcijáhenství bechyňské, které se dělilo na sedm děkanství v čele s děkany. Sušicko bylo součástí arcijáhenství a patřilo k děkanství prácheňskému, jehož děkan sídlil v Sušici. Podle popisu pražské diecéze z let 1347-50 byly v prácheňském děkanství tyto farnosti ze Sušicka: Sušice, Rajsko (Nova Civitas) s kostelem sv. Mauricia, Dlouhá Ves, Albrechtice, Kašperské Hory, Strašín, Žihobce, Nezamyslice, Bukovník, Petrovice, Budětice, Velhartice, Zdouň, Svojšice, Zbynice. Dozoru volyňského děkana podléhal za Sušicka jedině farář v Nicově. Na Sušicku bylo celkem 16 farností., ale kostelů bylo více.⁷⁵

Sušicko bylo součástí prácheňského kraje, jehož střediskem byl hrad Prácheň, který byl přemyslovským správním hradištěm. Odtud byl kraj spravován královskými úředníky a byla vykonávána soudní pravomoc. Posledním královským purkrabím hradu byl roku 1264 Purkart. Po tomto roce byl hrad opuštěn a roku 1315 byl darován králem Janem Lucemburským pánu Bavorovi III. ze Strakonice.⁷⁶

1.5. Působení drobných feudálů a šlechty v horním Pootaví do roku 1420

Drobní feudálové se významně podíleli také na kolonizaci v oblasti horního Pootaví. Mezi nejstarší sídla patřila sídla například v Dražovicích, Bukovníku, Mačicích, Bílenici, Želenově (Frymburk), Buděticích, Zdouni, Kašovicích, Svojšicích, Petrovicích, Dlouhé Vsi a na mnohých dalších místech.⁷⁷ V roce 1254 koupil Dluhomil Budětice, jiný člen tohoto rodu

⁷⁴ JANÁK 1938, 369.

⁷⁵ JANÁK 1938, 366; SEDLÁČEK 1926, 45.

⁷⁶ JANÁK 1938, 367; DURDÍK 2005, 223.

⁷⁷ HOLÝ 1958, 10.

je připomínán v Dlouhé Vsi. Pánové z Budětic budují hrad na vrchu Džbán (Bohuslav, 1291, Bohuslav a Svojsě, 1355- 1390), poté co opustili sídlo u kostela ve vsi.⁷⁸

Ve 13. a 14. století začínala na Sušicku vzrůstat moc šlechty. K významným rodům na Sušicku patřil rod pánů z Velhartic. Jejich předkové měli původně Bor, Zdouň, Kolínek a roku 1254 k nim připojili královské Budětic. V roce 1290 Bohuslav z Budětic výměnou s kláštelem doksanským pět vesnic v údolí Ostružné a to Radostice, Přestanice, Staňkov (dnes Staňkov), Drouchaveč a Konín. Mezi lety 1290 – 1318 byl budován hrad ve Velharticích. Významným členem rodu pánů z Velhartic byl Bušek z Velhartic, dvořan a komorník krále Karla IV. Po krátkém vlastnictví Oldřicha z Rožmberka přešel hrad sňatkem na pány z Hradce. Také významným hradem byl hrad Rabí, vlastnictví Švihovských z Rýzemberka. Páni Bavorové ze Strakonice měli ve vlastnictví Horažďovice a Prácheň a také rozhodovali o statcích břevnovského kláštera. Na Sušicku působili také páni z Janovic, páni z Frymburka a dále vladycké rody z Dlouhé Vsi, Žihobců, Svojsic a z Hrádku u Sušice.⁷⁹

Po husitských válkách získali Švihovští vesnice nezamyslického újezdu břevnovského kláštera a to Nezamyslice, Hydčice, Hejnu, Žichovice, Domoraz, Volšovy, Dolní Staňkov a získaly i některé vesnice pražských křižovníků a to Velký Bor, Žíkov, Posobice, Orlov, Pích. Další z vesnic křižovníků získali páni z Velhartic a to Částkov, Libětica, Zbraslav, Kochánov, Mochov, Bezděkov, Krušec.⁸⁰

1.6. Středověké hrady v oblasti horního Pootaví

V oblasti horního Pootaví v době středověku vznikaly hrady, které ovlivňovaly život v této oblasti. Mezi stěžejní a značně rozsáhlé hrady patří Rabí, ležící nad levým břehem Otavy, který byl založen kolem poloviny 13. století (viz výše), Kašperk, nacházející se na vysokém dominantním kopci u Kašperských Hor byl založen roku 1356 králem Karlem IV. a o deset let později dostavěn na obranu šumavského pohraničí, rozsáhlé horní aktivity v okolí a jako obrana nově vybudované větve Zlaté stezky, jehož magistrem fabriciae (řídítel stavby) byl Vít Hedvábný, Pustý hrádek, původně předsunutá bašta před hradem Kašperk byla vybudována pravděpodobně na počátku 16. století, Velhartice, kde byl hrad založen v první

⁷⁸ HOLÝ 1958, 17.

⁷⁹ JANÁK 1938, 368.

⁸⁰ HOLÝ 1958, 23.

polovině 14. století pány z Velhartic, kteří zde sídlili až do roku 1390 a jehož stavebníkem byl pravděpodobně Bušek z Velhartic.⁸¹ Hrad Prácheň byl přemyslovským správním hradištěm, odtud byl prácheňský kraj spravován královskými úředníky a byla vykonávána soudní pravomoc. Posledním královským purkrabím hradu byl roku 1264 Purkart. Po tomto roce byl hrad opuštěn a roku 1315 byl darován králem Janem Lucemburským pánu Bavorovi III. ze Strakonice, v držení jejich rodu zůstala až do konce 15. století, kdy se hrad stává majetkem Půty Švihovského z Rýzmburka, který zde ještě pokračoval ve stavbě a od roku 1558 je připomínán jako pustý.⁸² K menším hrádkům, dnes zaniklým se řadí dva zaniklé hrádky v Petrovicích, jeden nalézající se při vrchu Hrnčír a druhý ve středu obce u kostela (vzdálenost mezi hrádky je pouhých 800 metrů). Zaniklý hrádek u vrchu Hrnčír pocházel pravděpodobně z doby Václava I. z druhé čtvrtiny 13. století a jednalo se o hrádek přechodného typu. Druhý nacházející se v jádru Petrovic byl vybudován v blízkosti kostela, pravděpodobně ve 13. století. Jeho pozůstatky byly velmi poškozeny stavbou vodojemu v roce 1859. Dnes je dominantou hradního areálu kostel. Podle Durdíka mohl kostel sloužit jako hradní kaple, což by bylo ojedinělým příkladem ze 13. století mimo královskou hradní architekturu, ale značně neobvyklá dispozice hrádků tuto teorii z velké části vyvrací a mohlo se spíše jednat o dva hrádky stojící proti sobě a to hrádek u vrchu Hrnčír jako český královský hrad a hrádek v jádru Petrovic jako hrad držitelů Petrovic, pravděpodobně již Wittelsbachů.⁸³ Hrádek u Budětic, který byl založen na vrchu Džbán v druhé polovině 13. století pány z Budětic, kteří měli dříve své sídlo u kostela v osadě, hrádek u Lazen, který vznikl ve 13. století, ale nebyl pravděpodobně nikdy dostavěn (blíže u popisu obce a kostela ve Strašíně).⁸⁴

1. 7. Nástin dějin horního Pootaví po husitských válkách

V Sušici v letech 1425 – 1426 měla městská rada nad sebou vojenského hejtmana Aleše ze Žemberka. Sušice byla součástí městského tábořského svazu od jeho založení až do jeho konce, byla jmenována při všech jeho významnějších akcích jako například v Žižkových listech, při uzavření příměří s Oldřichem z Rožmburka v roce 1424, při obléhání Švihova roku 1425, na sjezdu táboritů v Písku roku 1426, při uzavření příměří u Plzně po bitvě u Tachova

⁸¹ DURDÍK 2005, 134, 304.

⁸² JANÁK 1938, 367; DURDÍK 2005, 223.

⁸³ DURDÍK 2003, 435-437.

⁸⁴ ANDERLE 1991, 327-330 ; DURDÍK 2005, 71.

v roce 1428, při obléhání Zvíkova roku 1429, při obléhání hradu Lopaty na Plzeňsku roku 1432 (čeled' pánů z Menharta z Hradce, bratři Zmrzlíkové, město Sušice pomáhalo Přibíku z Klenové při dobývání hradu Lopaty).⁸⁵ Po bitvě u Lipan se Sušice 24. června roku 1434 přidala k panské zemské jednotě, v prosinci roku 1434 se Sušice již nezúčastnila táborského sněmu. Na sněmu 28. září 1435, na kterém byl volen arcibiskup Jan Rokycana, bylo Sušicko zastoupeno mezi 16 voliteli 2 osobami a to Ondřejem, farářem v Sušici a mistrem Václavem ze Sušice.⁸⁶ 14. srpna roku 1436 na jihlavském sněmu hlasovala Sušice pro zvolení Zikmunda českým králem. Zikmund potvrdil v Praze 18. listopadu roku 1436 Sušici privilegia, která měla od předchozích lucemburských králů. Potvrdil také Sušici držbu devíti vesnic a čtyř dvorců. Sušice měla v držbě Dobrušín, Štěchovice, Chmelný, Podmokly, Kačice, Platoř, Kavrlík, Reišteinec, Bohdašice a dvory sv. Mikuláše, Tuškovy, Malou Chmelnou, Osek. Před husitskými válkami Reišteinec (dnešní Rejštejn) a dvůr u sv. Mikuláše patřily Kašperským Horám.⁸⁷ Po husitských válkách se řada obyvatelstva připojila k husitství, na dosti farách se přijímalo pod obojí. Kašperské Hory, Strašín, Budětice a Nezamyslice zůstaly katolické. Kvůli husitským válkám, přestalo mít velké množství klášterů državy v oblasti Sušicka kromě bavorského kláštera ve Windbergu a vzrůstala zde moc šlechty. Švihovští (Jan a Vilém z Rýzemberka) získali například nezamyslické statky, původně majetek břevnovského kláštera a také panství Bor, který patřil křížovníkům na Zderaze v Praze.⁸⁸ V době husitských válek získal velkou moc a vliv Menhart z Hradce, pán ve Velharticích. Od roku 1422 se přidal na stranu husitů a bojoval také v bitvě u Tachova roku 1431. Roku 1431 koupil od Oldřicha z Rožmberka polovinu vesnic Velhartic s vesnicemi Konínem, Staňkovem, Čhotěšovem, Častonícemi, Kunkovicemi, Hodkovicemi, Dobřemělicemi, Zahrádkou, Jarkovicemi, Svinnou, Hlavňovicemi, Petrovicemi, Těšovem, Částkovem, Zvíkovem, Kunraticemi, Zámýšlí, Sobíkovem, Předvojovicemi, Břetšticemi, Brodem, Vlčkoviciemi, Kašovicemi a Stojanovicemi.⁸⁹ Předtím se podařilo jeho otci Janovi získat Horažďovice, Bor, Prácheň a jiné další statky, stal se Menhart prvním velmožem na Sušicku a jedním z předních v zemi.⁹⁰

⁸⁵ JANÁK 1938, 369.

⁸⁶ JANÁK 1938, 370.

⁸⁷ BARTOŠOVÁ 2007,6.

⁸⁸ JANÁK 1938, 370.

⁸⁹ JANÁK 1938, 371.

⁹⁰ JANÁK1938, 371.

2. Středověká sakrální architektura horního Pootaví do roku 1420, souhrnná studie jednotlivých architektonických článků, typologie půdorysné dispozice

2.1. Románská sakrální architektura

Oblast horního Pootaví, je zcela mimořádná svoji hustou zástavbou románské sakrální architektury nejen v kontextu svého blízkého okolí, ale i v rámci celého území Čech. V oblasti Sušicka vzniklo a to navíc v malém časovém úseku, tj. převážně v první polovině 13. století velké množství románských kostelů, přesněji patnáct. Jedná se o kostely Panny Marie a sv. Petra a Pavla v Albrechticích u Sušice, sv. Petra a Pavla v Buděticích, sv. Václava v Bukovníku, sv. Filipa a Jakuba v Hejné, sv. Jakuba Většího v Kolinci, sv. Mauricia na Mouřenci, Nanebevzetí Panny Marie v Nezamyslicích, sv. Martina v Nicově, sv. Petra a Pavla v Petrovicích, Panny Marie ve Strašíně, v Sušici (neznámo kde a ani zasvěcení), sv. Jana Křtitele ve Svojšicích, Narození Panny Marie ve Velharticích, Zvěstování Panně Marii ve Zbynicích, sv. Vavřince na Zdouni. Pravděpodobně nejstarším kostelem v této oblasti je kostel Panny Marie a sv. Petra a Pavla V Albrechticích u Sušice. Kostel byl vysvěcen salcburským biskupem v prosinci roku 1178 nebo 5. ledna roku 1179. V této době byl vysvěcen předchůdce dnešního kostela, pravděpodobně dřevěný kostel. Stávající stavba pochází kolem roku 1230.

2.2. Půdorysná dispozice u románské sakrální architektury

V jižních a jihozápadních Čechách se setkáme s celou řadou typů jednolodních kostelů. Převládajícím typem je kostel s obdélnou lodí a s kvadratickým chórem. Velmi často se vyskytuje zakončení obdélné lodí půlkruhovou apsidou. Častý je také výskyt věže na západní straně kostela. Vyjíměčně se vykytuje jednolodní kostel s chórem, chórovou věží a apsidou nebo věž vložená mezi loď a severní zeď presbytáře. Méně časté jsou také kostely s vloženým chórem mezi loď a apsidu, rovněž i rotundy jsou poměrně vzácné. U románské sakrální architektury v oblasti horního Pootaví se ne u všech kostelů zachovala jejich původní

podoba. Kostely byly často proměňovány v období gotiky a později v baroku a 19. století a často neznáme jejich původní podobu. Prostou sakrální stavbou v horním Pootaví je kostel sv. Filipa a Jakuba v Hejné a sv. Jana Křtitele ve Svojsčicích. Jedná se o kostely jednodlní s čtvercovým presbytářem. Dále se v této oblasti vyskytuje jednodlní kostel s čtvercovým závěrem a věží při jižním boku presbytáře a to u kostela sv. Martina v Nicově. Oblíbené a časté byly stavby s věží na západní straně. Tuto dispozici mají kostely v Petrovicích, Buděticích, Bukovniku, ale kostel sv. Petra a Pavla v Petrovicích je jednodlní s čtvercovým presbytářem. Kostely sv. Petra a Pavla v Buděticích a sv. Václava v Bukovniku mají na rozdíl od Petrovického kostela mezi loď a závěr vložený chór, na který navazuje apsida. Kostel sv. Jakuba Většího v Kolinci měl také pravděpodobně mezi loď a presbytář vložený chór, ale jak byl původně zakončen na východě nevíme, protože závěr byl upraven v období gotiky na polygonální. Také o věži tyčící se nad chórem nemůžeme s jistotou tvrdit, že byla postavena již v době románské. V prvním patře věže je patrná změna ve zdivu, která poukazuje na rozličné fáze stavebního vývoje, ale dobu vzniku nelze jednoznačně stanovit.

Ke zcela ojedinělé půdorysné dispozici patří kostel Panny Marie a sv. Petra a Pavla v Albrechticích a kostel sv. Mauricia na Mouřenci. Kostel Panny Marie a sv. Petra a Pavla v Albrechticích [1] je jednodlní se čtvercovým presbytářem a věží vloženou mezi loď a severní zeď presbytáře (dendrochronologické datování určilo stáří věže do roku 1463, ale v přízemí je zdivo provázané a věž pravděpodobně měl kostel i v době románské).⁹¹ Toto uspořádání věže je značně neobvyklé. Zcela mimořádná je půdorysná dispozice kostela sv. Mauricia na Mouřenci a to nejen v rámci oblasti horního Pootaví a jejího okolí, ale v rámci celých Čech. Jedná se o jednodlní kostel s chórem, apsidou a věží nad chórem. [91] Právě umístění věže nad chór je v české oblasti neobvyklé. Setkáme se s ní například u kostelů v Horní Stropnici, Kostelci u Tábora a pravděpodobně i v případě řádového kostela johanitské komendy ve Strakoniciích.⁹² Vývojem a výskytem této půdorysné dispozice, která se vyskytuje u kostela sv. Mauricia, se zabýval pouze Erich Bachmann v článku *Kunstlandschaften im romanischen Kleinkirchenbau Deutschlands* z roku 1941.⁹³ Výsledkem jeho bádání bylo geografické lokalizování tohoto typu, které bylo nejvíce rozšířeno západně a jižně od našich hranic. Výskyt půdorysné dispozice s chórovou věží nebyl ve velké míře rozšířen. Například na severu Německa se s tímto typem nesetkáme vůbec. Nejvíce byl

⁹¹ ANDERLE/URBAN 2006, 5.

⁹² KUTHAN 1977, 152.

⁹³ BACHMANN 1941, 10-12.

rozšířen v oblasti mezi Weserou a Odrou, v povodí Labe, dále také na západním břehu Rýna. V jižním Německu se s tímto typem můžeme setkat zřídka a to v Horní Falci, Dolních Frankách, Dolním Bavorsku (Niederbayern), Švábsku a dále v oblasti Baden-Württemberg. V Rakousku se tato půdorysná dispozice vyskytovala jen zřídka a to v Niederösterreich (Dolním Rakousku), Štýrsku a Korutanech.⁹⁴ Z výše uvedeného textu je zřejmé, že půdorysná dispozice kostela sv. Mauricia pochází ze sousedního prostředí Bavorska a Podunají, kde nalezneme i nejbližší analogie k tomuto kostelu. Blízká vazba na oblast Bavorska je dána historickými událostmi v době, ve které kostel sv. Mauricia na Mouřenci vznikl. V této době byla oblast Sušicka pod vládou hrabat z Bogenu pocházejícího z Bavorska. Hrabata z Bogenu byla spjata s oblastí Sušicka ve 12. a 13. století a značně ovlivnila historii tohoto kraje. Tento významný rod byl spjat s dynastií Přemyslovců, podílel se také na kolonizaci Sušicka. Rodovým klášterem hrabat z Bogenu byl premonstrátský klášter ve Windbergu, který mimo jiné spravoval kostel v nedalekých Albrechticích u Sušice. V blízkosti kostela sv. Mauricia vedla významná středověká komunikace, česká stezka (Böhmen Weg, někdy nesprávně označována jako Vintířova stezka). Tato stezka spojovala oblast Sušicka s oblastí pohraničí a s Podunajím a i díky této stezce se na území Sušicka zprostředkovávalo umění z oblasti Podunají jak je vidět u kostela sv. Mauricia. Nejbližší analogií ke kostelu na Mouřenci je kostel sv. Ondřeje v Prüfeningu. [105] Zajímavá je i vazba hrabat z Bogenu k Prüfeningu. Jako ochránce a správce kláštera v Prüfeningu vystupoval hrabě Albert z Bogenu a Windbergu. V listině z 14. ledna roku 1123, kde určuje biskup Otta výslovně jako ochránce a fojta kláštera v Prüfeningu Alberta z Bogenu. Oblast Sušicka zpět k českému království připojil Přemysl Otakar II. v roce 1273.

U zbylých románských kostelů neznáme zcela původní půdorysnou dispozici. Kostely Zvěstování Panně Marii ve Zbynicích a sv. Vavřince ve Zdouni jsou jednodlní s polygonálním presbytářem přistaveným v období gotiky a s věží na západě, která byla přistavena dodatečně. U kostela Panny Marie ve Strašíně, Narození Panny Marie ve Velharticích a Nanebevzetí Panny Marie v Nezamyslicích se z původních kostelů zachovala pouze hranolová věž a o románské podobě kostela blíže nevíme. V případě Velhartic se lze domnívat, že se jednalo o jednodlní kostel. O jediném z kostelů nevíme vůbec nic nejen o jeho podobě, ale ani o jeho zasvěcení a ani kde původně stál. Jedná se o kostel v Sušici. O jeho existenci víme z písemných pramenů, které dokládají, že v roce 1233 musel v Sušici

⁹⁴ BACHMANN 1941, 10-12.

existovat románský kostel. Dozvídáme se to v v listině krále Václava I. v RBM I. Zpráva je z 25. března roku 1233. „Albertus comes de Bogen, advocaus Winebergensis ecclesiae, transfrotationis inter aggressurus, ecclesiae praefatae testamento suo confert ecclesiam Viehta, et alteram in terra Bohemorum, quae dicitur Schvtenhoven, cum villa adjacente, Podmvokel dicta, jure debito et perpetuo possidendas. Facta sunt haec VIII Kal. April. anno MCCXXXIII.“⁹⁵ (Píše se zde, že hrabě Albert IV. z Bogenu daroval klášteru ve Windbergu patronát kostela v Sušici).

2.3. Portály u románské sakrální architektury

Jak je u kostelů v oblasti horního Pootaví rozmanitá půdorysná dispozice, tak podobně je to také s portály, které se vyskytují v této oblasti u sakrální architektury. Do společné skupiny, je možné zařadit kostel v Buděticích, Svojsčicích, Zbynicích a pravděpodobně i kostel na Zdouni. [7, 110, 131, 145] Všechny tyto kostely mají portály s hrotitým záklenkem, ústupky v ostění, do kterých je vložen sloupek a na sloupky jsou v záklenku osazeny talířové prstence. U portálu v kostele na Zdouni jsou zachovány stopy po sloupcích, které chybí a je pravděpodobné, že měly totožnou podobu s talířovými prstenci, protože tento kostel je velmi blízký kostelu ve Zbynicích, kde se stejný typ portálu také vyskytuje. Skupina portálů s talířovými prstenci je nejširší v této oblasti a nejen zde, ale i na území celých jihozápadních Čech se tento typ vyskytuje velmi často a předznamenávají svojí podobou počátek nástupu rané gotiky v Čechách.⁹⁶ Tyto portály mají vazbu na portál z bývalého cisterciáckého kláštera v Nepomuku a na portál na tribunu kostela v johanitské komendě ve Strakoncích. S podobným typem portálu se můžeme setkat například v kostele sv. Voršily v Újezdci u Bělčic, v kostele sv. Markéty v Řepici u Strakonic, v kostele sv. Ondřeje v Bezděkově na Blatensku, kostele sv. Klimenta v Mirovicích, v kostele Všech Svatých v Řesanicích, ve sv. Jiljí ve Velké Blanici a na mnohých dalších místech v jižních a jihozápadních Čech. Tento typ portálu byl značně oblíbený a rozšířený ve všech oblastech na území Čech.⁹⁷

U kostelů v sv. Jakuba Většího v Kolinci a Narození Panny Marie ve Velharticích se objevují pravděpodobně nejstarší portály z oblasti horního Pootaví. Oba portály mají půlkruhový záklenek. U kostela v Kolinci byly pravděpodobně vložené původně sloupky v ústupcích, ale dnes chybí. [43] U kostela Narození Panny Marie ve Velharticích jsou

⁹⁵ RBM I, 379.

⁹⁶ KUTHAN 1977, 116.

⁹⁷ KUTHAN 1977, 116 – 125.

v přízemí původní románské věže a to v její jižní a východní části zazděné dva portály s půlkruhovým záklenkem. Podle jejich podoby je možné jejich datování klášter do doby konce 12. století nebo na počátek 13. století. Mencl označuje za blízké portály k portálu velhartickému v kostele ve Všerubech a Myslívě.⁹⁸

Dalším zajímavým typem portálu je portál v kostele Panny Marie a sv. Petra a Pavla v Albrechticích u Sušice. [2] Jedná se o portál v severní zdi lodi, který je hrotitě ukončený. Ostění je členěno jedním pravoúhlým ústupkem, dole je lemováno třemi na sobě spočívajícími oblouny a tak vytváří sokl. Do ústupku je vložen na každé straně jeden sloupek s patkou uchycenou nad soklem a visící volně ve vzduchu. Obě patky jsou složeny z desek, na kterých spočívají tři oblounové prstence. Na spodních oblounech jsou nárožní drápky. Válcové dřívky sloupků přecházejí v podobě masivního prutu i do profilace záklenku. Hrana vnějšího pravoúhlého výstupku ostění je členěna hruškovcem, z obou stran provázeným výžlabkem. Vnitřní hrana ostění je členěna oblounem, odsazeným z obou stran výžlabky. Tyto profily přecházejí i do členění archivolt. V náběžích záklenku ostění na obou stranách přerušeno horizontální vysunutou římsou, zalamující se v ústupku a nad vloženými sloupky. Na vnitřním, levém nároží pravé římsy maskaron v podobě lidské hlavy. Vnitřní bok římsy zalomené nad pravým sloupkem je zdoben trojúhelníkovitým motivem. Portál je blízký portálu z křížové chodby do kapitulní síně johanitské komendy ve Strakoniciích. [3] Na rozdíl od Strakonic zde nejsou hlavice sloupků. Ve Strakoniciích má portál kapitulní síně půlkruhový záklenek, ale v Albrechticích je užit hrotitý oblouk. Tento typ portálu nese také částečně společné rysy s předchozí skupinou portálů se sloupky s talířovými prstenci.⁹⁹ Portál je možné datovat do doby mezi roky 1230 – 1240 a nelze jeho vznik spojovat již s dobou svěcení kostela v roce 1179 (1178) jak někdy bývá v literatuře mylně uváděno.

Dalším typem užitého portálu v této oblasti je portál zdobený bobulemi. S tímto typem portálu se setkáme u kostela sv. Václava v Bukovniku.[14] Portál má půlkruhový záklenek, ostění je tvořeno třemi pravoúhlými ústupky a ve středním nároží ve výžlabku jsou v ostění i v záklenku bobule (11). S motivem bobulí se setkáváme na rozetě kapitulní síně ve Strakoniciích, kterou je možné datovat do doby kolem roku 1230.[17] Ale tento motiv nalezneme i na portálech v premonstrátském klášteře ve Windbergu, který měl rozsáhlé statky na území Sušicka a také byl rodovým klášteřem hrabat z Bogenu, o kterých byla již výše řeč.

⁹⁸ MENCL/BENEŠOVSKÁ/SOUKUPOVÁ 1978, 43.

⁹⁹ KUTHAN 1977, 113 – 117.

Portály je možné datovat do doby kolem roku 1220. [16] Je pravděpodobné, že právě motiv bobulí byl na české území zprostředkován klášteřem ve Windbergu a blízkým Podunajím. V prostředí jižních Čech a v blízkém okolí nalezneme portály s motivem bobulí například u kostelů ve Volenicích, Chelčicích, Vacově (kostel zbořen v 19. století).¹⁰⁰

Zcela mimořádným a značně neobvyklým portálem v oblasti horního Pootaví, ale i v rámci Čech je jižní portál v kostele sv. Mauricia na Mouřenci.[96,97] Portál je pravouhle odstupněný a ukončený půlkruhovými archivoltami, z nichž vnitřní archivolta je netradičně členěna vykrajovanými konkávními obloučky s rovnými patkami. Nejbližší analogií k jižnímu portálu kostela sv. Mauricia je portál v jižním křídle premonstrátského klášteřa v Milevsku,[98] který pochází z let 1215–1225 a do tohoto období je možné datovat i jižní portál v kostele sv. Mauricia na Mouřenci (dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků z druhého patra věže prokázalo, že použité dřevo lešeňových nosníků pochází ze smrků pokácených na přelomu let 1221/1222).¹⁰¹ Nejbližšími dalšími analogiemi k portálu kostela sv. Mauricia, a to jak časovými tak i geografickými je portál v kostele sv. Bartoloměje v Kvašňovicích (1230), [101] sv. Jana a Pavla v Dobřši (1230–1240), [100] Zvěstování Panně Marii také v Dobřši (1230), portál bývalého cisterciáckého klášteřa v Nepomuku (1240). Je ovšem nutné podotknout, že zmíněné portály jsou rozděleny do dvou skupin. První skupina používá konkávně vykrajovaný obloučkový vlys v tympanonu (Milevsko, Kvašňovice, Dobřš), druhá skupina používá konvexně vykrajovaný obloučkový vlys (Nepomuk, Bohumilice (1240)), ale ani jeden z uvedených příkladů nemá shodné řešení s kostelem sv. Mauricia.¹⁰² Domnívám se, že nejbližší analogie k portálu v kostele sv. Mauricia na Mouřenci je možné nalézt v oblasti Bavorska a Podunají, podobně jak je tomu i u půdorysné dispozice tohoto kostela. Je jednoznačné, že tento kostel byl značně ovlivněn uměním z přilehlé oblasti Podunají a Bavorska. Blízkým portálem ke kostelu na Mouřenci je portál bývalého benediktýnského klášteřního kostela sv. Jana Evangelisty v Mellersdorf-Pfaffenberg, [99] je svojí podobou do jisté míry velmi blízký mouřeneckému portálu, jen jeho provedení je značně monumentálnější, dokonalejší a zdobnější, ale motiv konkávních obloučků na vnější archivoltě je nápadně blízký.¹⁰³ Klášteř, nalézající se západně od Straubingu, byl založen v roce 1107, pokračování stavby následovalo v roce 1164–1177,

¹⁰⁰ KUTHAN 1977, 92-94.

¹⁰¹ KYNCL 2010, 4.

¹⁰² KUTHAN 1977, 94 -95.

¹⁰³ HAAS/PFISTERMEISTER 1985, 104, 300.

západní průčelí s dvěma věžemi a již zmíněným portálem, pochází z počátku 13. století. V 17. století byl kostel značně přestavěn.¹⁰⁴

U zbylých románských kostelů v oblasti horního Pootaví nalézáme běžné typy portálů a z velké části také nejsou dochovány žádné.

2.4. Vývoj románské sakrální architektury v horním Pootaví

U románské sakrální architektury v horním Pootaví je možné sledovat určitý chronologický vývoj od nejstarších staveb až po stavby předznamenávající příchod gotiky. K sledování tohoto vývoje a k určení doby vzniku kostela nám napomáhají výrazné architektonické články, ale u některých kostelů tyto prvky chybí nebo je z původní stavby jen velmi málo zachováno a je obtížné pokusit se stavbu blíže datovat. U velkého množství románské sakrální architektury v horním Pootaví se zachovaly původní lešeňové kuláče z doby výstavby kostela (nejvíce ve věžích), přičemž jejich následný rozbor a datování skácení dřeva by mohla být dobrá cesta do budoucna, která by pomohla blíže objasnit vznik těchto staveb (v rámci této diplomové práce bylo započato s dendrochronologickými rozborů původních dřev), pomocí které by bylo možné sledovat určitý vývoj románské sakrální architektury v daném regionu a také v kontextu blízkého okolí. Podle dosavadních výsledků bádání a rozboru architektonických článků je možné stanovit následující závěry. Mezi nejstarší sakrální stavby v oblasti horního Pootaví patří písemnými prameny doložený kostel Panny Marie a sv. Petra a Pavla v Albrechticích u Sušice. Kostel byl vysvěcen roku 1179 (1178) salzburským biskupem. Ale v době svěcení zajisté nestál dnešní kostel, ale jeho předchůdce, což byla pravděpodobně dřevěná stavba. Mezi nejstarší stávající kostely lze označit kostel v Kolinci a Velharticích (původní románská věž). Tyto stavby by bylo možné datovat, jak bylo výše zmíněno podle portálů s půlkruhovým záklenkem do konce 12. nebo na počátek 13. století. Nově do této skupiny nejstarších kostelů, podle výsledků dendrochronologického datování dřev ze západního a východního štítu lodě je možné zařadit kostel ve Zbynicích, který vznikl krátce po roce 1200. Podle značně neobvyklé podoby portálu s konkávními obloučky v prostředí Čech a dendrochronologického datování původních lešeňových kuláčů z věže je možné datovat vznik kostela sv. Mauricia na Mouřenci kolem roku 1220 (dendrochronologie dřev z věže 1221/1222, ale je možné

¹⁰⁴ HAAS/PFISTERMEISTER 1985, 300.

předpokládat, že stavba východní části byla započata již dříve). O něco málo později, mezi léta 1220–1230, je podle mého názoru možné datování kostela v Bukovníku, podle portálu s motivem bobulí (jak již bylo výše zmíněno). Největší skupinou kostelů jsou románské stavby, na kterých se začínají projevovat již prvky spojované s pronikáním gotiky na český jihozápad. Převážně se jedná o portály, jejichž záklenek není již půlkruhový, ale hrotitý (často portály se sloupky s talířovými prstenci) nebo se na ještě románské stavbě objevují okna s hrotitým záklenkem nebo gotická klenba. Jedná se o následující kostely v Albrechticích u Sušice, Buděticích, Svošticích, Zdouni, kde se vyskytují portály s hrotitým záklenkem, dále kostel v Hejné, kde se vyskytuje okénko s hrotitým záklenkem, Petrovicích, kde je již gotická klenba. U zbývajících kostelů chybí výrazné architektonické články, podle kterých by bylo možné kostely datovat blíže než jen do první poloviny 13. století. U zbylých staveb se sice vyskytují okna s půlkruhovým záklenkem, ale jen podle nich není možné stavbu blíže datovat.

2.5. Gotická sakrální architektura do roku 1420

Sakrálních staveb vzniklých v období gotiky v oblasti horního Pootaví není zajisté tolik, jako bylo staveb v době románské. Ve velkém množství případů se v době gotiky přestavovaly již stávající románské stavby a novostaveb vznikalo ne mnoho. Mezi již stávající stavby přestavované (tj. dílčí přestavby např. klenba, okna nebo celkové nebo zcela radikální), v období gotiky patří kostel Panny Marie a sv. Petra a Pavla v Albrechticích u Sušice, u něhož byla přestavěna věž a nově zaklenut presbytář a sakristie, kostel sv. Mauricia na Mouřenci kde byl nově zaklenut presbytář a vsazena gotická okna, v kostele sv. Václava v Bukovníku kde je loď otevřena na severní straně do kaple hrotitým obloukem, na západní straně kostela v prostoře přiléhající na západě ke kapli je raně gotické okno s hrotitým záklenkem a kružbou s motivem trojlistu, u kostela sv. Jakuba Většího v Kolinci byla přistavena raně gotická sakristie, která je zaklenuta křížovou klenbou bez konzol, u kostela sv. Petra a Pavla v Petrovicích vznikly v období gotiky portály a to v severní zdi lodi, jižní zdi věže, a v severní zdi sakristie, dále koruna věže byla opatřena cimbuřím, vznikla zděná helmice věže, kostel byl obklopen gotickou hradbou s cimbuřím, kostel Narození Panny Marie ve Velharticích, u kterého zůstala z doby románské zachována jen západní věž a zbylá část kostela byla zcela nově vystavěna, podobně se tak stalo i u kostela Nanebevzetí Panny Marie v Nezamyslicích, kde z původní stavby zbyla taktéž jen věž umístěná mezi východní část lodě a severní zeď presbytáře a stávající část kostela zcela nově vystavěna, u kostela Zvěstování Panny Marie ve Zbynicích vzniká v období gotiky nový polygonální presbytář (severní a jižní stěna

pravděpodobně původní románská), jeho zaklenutí a gotické zarděné okno, sakristie, oratoř v jejím prvním patře a její zaklenutí. Věž na západní straně kostela byla dodatečně přistavena kolem poloviny 13. nebo ve 14. století. Přesnější určení by mohl určit dendrochronologický rozbor původních lešeňových kuláčů, které se nachází ve všech patrech věže. Zcela totožná situace je u kostela sv. Vavřince na Zdouni. Mezi sakrální architekturu, která vznikla v období gotiky, patří následující kostely sv. Filipa a Jakuba v Dlouhé Vsi, sv. Kateřiny v Hartmanicích, sv. Mikuláše a sv. Markéty v Kašperských Horách, sv. Bartoloměje v Rejštejně, Panny Marie a sv. Václava v Sušici, sv. Máří Magdaleny ve Velharticích a pravděpodobně i zaniklý kostel Proměnění Páně v Žihobcích. V následující části se pokusím přiblížit vývoj a typologii gotické sakrální architektury v této oblasti.

2.6. Půdorysná dispozice u gotické sakrální architektury do roku 1420

U gotické sakrální architektury v horním Pootaví se vyskytuje rozličná půdorysná dispozice, u některých staveb nemáme dochovanou jejich původní podobu a nevíme, jaká byla jejich půdorysná dispozice.

Kostely, u kterých se nezachovala jejich původní podoba, jsou v Dlouhé Vsi, Hartmanicích, Rejštejně a v Žihobcích. Původní kostel v Žihobcích zcela zanikl a na jeho místě byla postavena novostavba v 19. století. Z písemných pramenů vyplývá, že kostel vznikl před rokem 1369 (zpráva v papežských desátcích). U kostela v Dlouhé Vsi je z původní stavby zachováno pravděpodobně zdivo presbytáře (na což poukazuje dochovaná gotická fresková výzdoba), který je pravoúhle ukončený. V Hartmanicích lze předpokládat, že stávající podoba kostela, i když značně upravená v období baroka, je ve zdivu gotická a jedná se o jednolodní kostel s polygonálním závěrem a věží na západě. V případě Rejštejna je situace značně podobná jako u kostela v Dlouhé Vsi. Stávající kostel pochází z období baroka a z původní stavby se zachoval pravděpodobně stávající polygonální presbytář.

Kostely sv. Máří Magdalény ve Velharticích a Panny Marie v Sušici jsou jednolodní stavby s polygonálním závěrem. [113, 78] U kostela Panny Marie v Sušici přiléhá na západní stranu loď věž (po roce 1591).¹⁰⁵

¹⁰⁵ HOSTAŠ 1900, 123.

Kostel Narození Panny Marie ve Velharticích má podobu dvoulodí s polygonálním presbytářem a původní románskou věží na západě a gotickou věží tyčící se nad sakristií při severní straně presbytáře (podobu dvoulodí získává až v období pozdní gotiky kolem roku 1500). [118]V této oblasti se jedná o jediný dvoulodní kostel.

Kostely sv. Mikuláše a sv. Markéty v Kašperských Horách, sv. Václava v Sušici, Nanebevzetí Panny Marie v Nezamyslicích patří k největším sakrálním stavbám v této oblasti. [26,30,87,46] Jedná se o trojlodní stavby s polygonálním presbytářem s výjimkou Nezamyslic, kde presbytář má podobu kříže a je zakončen pravoúhlem. U kostela v Nezamyslicích se setkáme s halovým trojlodím, což v této oblasti není obvyklé. [46] Všechny z těchto kostelů mají věž, kostel sv. Mikuláše v Kašperských Horách má věž přiléhající k severní straně lodi, u sv. Markéty v Kašperských je věž na západní straně (přistavena až v 19. století) a věž dříve byla i nad sakristií na jižní straně, u sv. Václava v Sušici je věž, která přiléhá k západní straně sakristie a severní straně lodi, u kostela Nanebevzetí Panny Marie v Nezamyslicích je původní románská věž na východní straně loď a severní straně presbytáře a věž byla i na jihozápadní straně lodi, jak potvrzuje zdívo v prostoru krovu.

V oblasti horního Pootaví byla nejrozšířenější podoba kostela jednolodního a trojlodního, výjimkou je dvoulodní kostel Narození Panny Marie ve Velharticích (podoba dvoulodní až kolem roku 1500), presbytář byl u většiny kostelů ukončen polygonálně, jen s výjimkou Nezamyslic a Dlouhé Vsi, kde byla podoba presbytáře pravoúhlá, věže byly umístěovány ne systematicky a spočívaly na různých stranách kostela.

2.7. Portály u gotické sakrální architektury do roku 1420

U gotické sakrální architektury v horním Pootaví se vyskytují zcela běžné typy portálů, na rozdíl od románské sakrální architektury. U většiny kostelů nalezneme jednoduché portály s hrotitým záklenkem, často i bez ostění nebo s ostěním členěným ústupky, někde se vyskytují sedlové portály.

2.8. Klenby, svorníky, konzoly a přípory u gotické sakrální architektury do roku 1420

U gotické sakrální architektury v horním Pootaví se vykytuje u většiny staveb zaklenutí prostoru klenbou křížovou žebrovou nebo bezžebrou, závěry presbytáře bývají sklenuty paprscitě. Pouze u jednoho kostela, tj. u sv. Máří Magdaleny ve Velharticích se setkáme se síťovou klenbou, kterou je zaklenuta loď. V této oblasti se setkáme také s klenbou sklípkovou, ale až v období pozdní gotiky, kolem roku 1500, kdy sklenutí prostoru tímto typem klenby se stává značně oblíbené nejen v této oblasti, ale i v rámci jižních a jihozápadních Čech. Jedná se o kostely Nanebevzetí Panny Marie v Nezamyslicích (trojlodí), Narození Panny Marie ve Velharticích (sakristie), sv. Máří Magdaleny ve Velharticích (předstřina přiléhající na severní stranu kostela). Poměrně vzácně se setkáváme v této oblasti s hvězdovou klenbou, u kostela Panny Marie v Sušici (v Kabátovské kapli) a u kostela sv. Mauricia na Mouřenci (v presbytáři je klenba z konce 15. století).

V rámci oblasti horního Pootaví je zajímavé sledovat, jaká je podoba klenebních svorníků, podobně také jaké konzoly se objevují a zda vůbec a jestli se vyskytují přípory či ne. Po důkladném rozboru je možné zjistit zajímavý výsledek.

Pouze u čtyř staveb se objevují přípory, což je mezi množstvím gotických sakrálních staveb v této oblasti ne mnoho. Jedná se o kostely sv. Mikuláše v Kašperských Horách (presbytář), Nanebevzetí Panny Marie v Nezamyslicích (presbytář), sv. Máří Magdaleny ve Velharticích (v presbytáři, dnes nahrazeny pilastry), Narození Panny Marie ve Velharticích (presbytář). Klenební konzoly se vyskytují ve většině kostelích (Kašperské Hory, oba kostely, Nezamyslice, Petrovice, Panna Marie v Sušici, Zbynice, Zdouň), jejich tvar je nejčastěji kuželový nebo jehlanový, jen v případě kostela na Zdouni byly konzoly v presbytáři dříve zdobeny lidskou maskou (dnes nedochováno, také u kostela ve Svojsicích zdobena konzola hlavou beránka, ale z doby ještě románsko gotické), svorníky jsou převážně jednoduché terčové, jen vyjímečně zdobené a to v kostele ve Zbynicích (v sakristii zdoben pětistou růží), u sv. Markéty v Kašperských Horách (původně, dnes zdobení nedochované) a v Nezamyslicích (jeden v presbytáři). Také u kostela ve Svojsicích zdoben svorník čtyřlístem, ale ještě z doby románsko gotické.

U kostela Panny Marie a sv. Petra a Pavla v Albrechticích je presbytář zaklenut křížovou žebrovou klenbou, žebra jsou klínová, okosená, z cihlových tvarovek. [4] Klenební

konzole zde chybí, respektive jako konzoly slouží původní náběhy bezžeberné klenby, jejichž podoba byla upravena na půl kužel. Sakristie je zaklenuta stejnou křížovou žebrovou klenbou, ale zcela bez konzol.

U kostela sv. Markéty v Kašperských Horách je loď zaklenuta křížovou klenbou, presbytář také a jeho závěr zaklenut paprscitě (dnešní podoba klenby z 19. století, klenební žebra dřevěná). Klenební konzole jsou kuželové, svorníky jednoduché kruhové, dříve zdobené.

U kostela sv. Mikuláše v Kašperských Horách byly boční lodě dříve zaklenuty křížovou žebrovou klenbou, dnes klenba zachována pouze v jednom poli v severní lodi.[39] Klenba je bez konzol, svorníky jednoduché, kruhové. Presbytář je zaklenut křížovou klenbou a závěr paprscitě. [37] Svorníky jsou kruhové, nezdobené. V případě tohoto kostela se objevují přípory, což jak bylo již výše zmíněno je v této oblasti méně časté. Přípory jsou válcové, zkrácené, hlavice přípor kalichové, okosené s prstencem, konzoly jehlancové s podseknutím. [38] Sakristie je zaklenuta křížovou klenbou bez konzol, klenební žebra jsou vyžlabená.

U kostela sv. Jakuba Většího v Kolinci je sakristie zaklenuta křížovou žebrovou klenbou, bez konzol, klenební žebra jsou vyžlabená. Svorníky kruhové, nezdobené.

U kostela sv. Mauricia na Mouřenci byl sklenut presbytář na konci 15. století hvězdovou klenbou, která spočívá na kuželových konzolách, svorník je terčový. [95]

U kostela Nanebevzetí Panny Marie v Nezamyslicích je trojlodí sklenuto sklípkovou klenbou, která je tvořena jedenácti čtyřpaprskovými hvězdami.[48] Klenby pocházejí z počátku 16. století. Presbytář je zaklenut křížovou klenbou a závěr paprscitě.[49] Klenební žebra jsou profilovaná, svorníky kruhové, nezdobené (pouze prostřední jeden zdoben). Klenební žebra vybíhají ze svazkových přípor, pouze na západní straně presbytáře na straně vítězného oblouku jsou bez přípor a ukončena kuželovými konzolemi, přípory jsou hladké, nečleněné bez hlavic. Přízemí věže je zaklenuto křížovou klenbou, svorník je kruhový.

U kostela sv. Petra a Pavla v Petrovicích je presbytář zaklenut křížovou žebrovou klenbou, klenební žebra jsou klínová, na severozápadní straně je žebro ukončeno náběžním štítkem spočívající na hranolové konzole, [66] svorník je kruhový. Přízemí věže je zaklenuto křížovou klenbou bez žeber.

U kostela Panny Marie v Sušici byla loď původně sklenuta křížovou klenbou a presbytář také a jeho závěr paprsčitě. Po požáru 1591 byla původní klenba nahrazena novou, která napodobuje hvězdicovou klenbu, klenební žebra jsou štuková, svorníky a konzole také.[79] Kabátovská kaple přiléhající na jižní straně k lodi je zaklenuta hvězdovou klenbou, klenební žebra jsou profilovaná, konzoly jsou dvě klínové (na východě) a dvě kuželové (na západě), svorníky jsou kruhové.¹⁰⁶ [80,81]

U kostela sv. Václava v Sušici byl znovu zaklenut po požáru v roce 1707. [88] V lodi byla původně pravděpodobně křížová klenba bez žeber.¹⁰⁷

U kostela sv. Máří Magdaleny ve Velharticích je loď zaklenuta síťovou klenbou bez konzol i přípor, svorníky jsou kruhové.[114] Presbytář byl původně zaklenut křížovou klenbou a závěr paprsčitě, ale stávající klenba je pouhou napodobeninou z 19. století původní klenby, stávající klenební žebra jsou dřevěná. Původně klenební žebra vybíhala z přípor, které byly nahrazeny stávajícími osmi pilastry.¹⁰⁸ Předsíň, přiléhající na severní straně k lodi je zaklenuta sklípkovou klenbou, která pochází z doby kolem roku 1500.[115]

U kostela Narození Panny Marie ve Velharticích je loď zaklenuta křížovou klenbou, klenební žebra jsou klínová, bez konzol vybíhající přímo z opěrných pilířů, svorníky jsou hladké, kruhové. Presbytář je zaklenut křížovou klenbou a závěr paprsčitě. [120] Klenební žebra vybíhají z válcových zkrácených přípor, které jsou ukončeny jehlancovými konzolami s podseknutím, hlavice přípor jsou kalichové s prstencem.[121] Klenební svorníky jsou kruhové. Přízemí sakristie je zaklenuto pozdně gotickou sklípkovou klenbou (kolem 1500) [124] a první patro sakristie je zaklenuto křížovou klenbou s profilovanými žebry z cihel. [125] Podkruchtí je zaklenuto křížovou klenbou bez žeber.

U kostela Zvěstování Panně Marii ve Zbynicích je presbytář zaklenut křížovou žebrovou klenbou a závěr paprsčitě, svorníky terčové.[127] Klenební žebra spočívají na jehlancových konzolách. Sakristie je zaklenuta taktéž křížovou žebrovou klenbou, bez konzol. Svorník na západní straně je terčový a západní je zdobený pětistou růží. [133]

U kostela sv. Vavřince na Zdouni je presbytář sklenut křížovou žebrovou klenbou, závěr paprsčitě.[142] Klenební žebra spočívají na jehlancových konzolách, pravděpodobně

¹⁰⁶ HOSTAŠ 1900, 123.

¹⁰⁷ HOSTAŠ 1900, 113.

¹⁰⁸ KNOFLÍČEK 1995, 6.

některé z nich měly dříve podobu lidské masky, svorníky jsou hladké, kruhové. Sakristie je zaklenuta křížovou žebrovou klenbou (dnes první patro), klenební žebra jsou okosená spočívající na jehlancových konzolách, z nichž některé byly odtesány kvůli dodatečně přistavenému stropu.[144] Svorníky jsou kruhové.

2.8. Působení klášterů v oblasti horního Pootaví do roku 1420

V oblasti horního Pootaví mělo velké množství klášterů své území a rozsáhlé majetky, dosazovaly faráře do příslušných kostelů. Působení klášterů značně ovlivnilo i vznik výše zmíněných sakrálních staveb. Působily zde následující kláštery premonstrátský z Windbergu, benediktýnský z Břevnova, křížovníci ze Zderazu v Praze, augustiniáni od sv. Tomáše v Praze, klášter premonstrátek z Doksan, benediktýnský klášter z Ostrova u Davle, benediktýnský klášter z Niederaltaichu a johanité ze Strakonice.

Rozsáhlé území patřilo premonstrátskému klášteru ve Windbergu. V roce 1167 daroval český král Vladislav II. premonstrátskému klášteru ve Windbergu vsi Albrechtice, Milčice, Vojtice, Janovice, Slepý dvůr a mlýn ve Vranově.¹⁰⁹ Před rokem 1174 daroval český král Vladislav I. klášteru ve Windbergu i část Podmokel a Broumov (část v Dlouhé Vsi).¹¹⁰ Pravděpodobně klášteru mohlo patřit i území v okolí Mouřence u Annína. V pramenech se dále dozvídáme, že v roce 1233 odkazuje Albert IV. z Bogenu patronát kostela v Sušici a v Podmoklech rodovému klášteru ve Windbergu¹¹¹ („ecclesiam.....in terra Boemorum, quo dicitur Schvtenhoven cum villa adiacente Podmvokel“).¹¹² Pražský arcibiskup odňal klášteru ve Windbergu roku 1277 faru v Sušici. Později, jak se uvádí ve Windbergské urbáři z roku 1305 přibýly i další vesnice a to: Podmokly, Kadešice, Šimanov, Ostružno, Pažik, Rozsedly, Nezdice. Windbergský urbář popisuje situaci k roku 1305, ale je možné, že tato situace mohla být již dříve, ale bohužel pro dřívější dobu nemáme příslušné prameny, které by nám to mohly potvrdit nebo vyvrátit.¹¹³ Albrechtice u Sušice zůstaly v držení kláštera ve Windbergu do počátku 19. století, tj. do roku 1803 kdy byl klášter zrušen, z něhož byli dosazováni

¹⁰⁹ JANÁK 1938, 364.

¹¹⁰ JANÁK 1938, 368.

¹¹¹ KUBŮ 1999, 138; PIENDL 1962, 147CDB III., 35, nr. 36.

¹¹² SEDLÁČEK 1938, 1031.

¹¹³ Bayerisches Hauptstaatsarchiv, sign. KL Windberg 510, fol. 56v.

i duchovní do kostela v Albrechticích u Sušice.¹¹⁴ Klášter ve Windbergu byl založen hrabaty z Bogenu v první čtvrtině 12. století. Tento klášter vznikl na místě bývalého rodového hradu a hrál v budoucnu důležitou roli a to i ve vztahu k českému prostředí.¹¹⁵ Působením tohoto kláštera bylo zprostředkováno na území Sušicka (horního Pootaví) umění z přilehlé oblasti Bavorska a Podunají, na což poukazují některé sakrální stavby stojící v této oblasti. Jedná se například o kostel sv. Mauricia na Mouřenci, jehož půdorysná dispozice a značně neobvyklá podoba obloučkového portálu pochází z oblasti Bavorska, u kostela sv. Václava v Bukovniku nalezneme portál s bobulovým dekorem velmi blízký portálům v premonstrátském klášteře ve Windbergu. (Klášteři ve Windbergu připadly fary v Albertskirchen, Vietah, St. Engelmar, Hunderdorf, Neukirchen bei Hagg, Schwarzach, Perasdorf, Degernbach, Sossau).¹¹⁶

Nejrozsáhlejší statky na Sušicku měl klášter břevnovský, kterému patřil i újezd nezamyslický s 18 vesnicemi. Darovací listina z doby Břetislava z roku 1045 je falzum, je jisté, že država břevnovského kláštera musela být velká, protože ještě v roce 1400 se jako majetek břevnovského kláštera připomínají vesnice Nezamyslice, Hejná, Velké a Malé Hydčice, Domoraz, Žichovice, část Podmokel, Olešovice (dnešní Voňšovy), Staníkov (dnes Dolní Staňkov). V RBM III. jsou zmíněny Hartmanice a celnice v nich. Zpráva je z 19. srpna roku 1331 a stojí v ní „...theloneum in Hartmanitz.....“.¹¹⁷ (Jan Lucemburský daruje Hartmanickou celnici a výnos z mýta na ní vybírané a jiné vesnice břevnovskému klášteři). Břevnovští založili v Nezamyslicích ve 13. století farní kostel, který byl prebendou břevnovského opata. Příjmy z farního kostela náležely břevnovskému opatu. Klášteři patřil v Nezamyslicích dvůr.¹¹⁸ Poddaní kláštera z Podmokel, Olešovic, Staníkova měli povinnost udržovat a pečovat o komunikaci do Bavorska, na které měl klášter clo. Za faráře Diviše, který se stal břevnovským opatem roku 1385, bylo clo ve výši 5 kop grošů.¹¹⁹ Podle urbáře z roku 1406 měl klášter od poddaných na Sušicku příjem 73 kop a 3 groše ročního platu, 6 kop a 59 grošů na soudní útraty, 413 slepic a 22 kop vajec.¹²⁰

V Sušici chtěl řád augustiniánů od sv. Tomáše založit klášter, což povoluje král Jan Lucemburský v roce 1331, ale později toto tvrzení odvolává. Zprávu nalezneme v RBM III.,

¹¹⁴ KUTHAN 1977, 113.

¹¹⁵ PIENDL 1962, 138.

¹¹⁶ BACKMUND 1977, 34 – 56.

¹¹⁷ RBM III., 700.

¹¹⁸ JANÁK 1938, 365.

¹¹⁹ JANÁK 1938, 366.

¹²⁰ JANÁK 1938, 366.

kde je zpráva v listině krále Jana Lucemburského z 13. září roku 1331.¹²¹ V této listině král Jan Lucemburský odvolává založení kláštera augustiniánů, protože by tím mohl utrpět farní kostel (píše se zde *in civitate* – pravděpodobně je myšlen kostel sv. Václava, ne Panny Marie, který je často spojován s tím, že zde měl vzniknout právě zmíněný klášter.) Tuto listinu potvrdil Karel IV. markrabě moravský roku 29. 6. roku 1335.¹²² Dále v RBM IV. z 4. června roku 1345, kde král Jan Lucemburský odvolává souhlas daný augustiniánům ke zřízení kláštera v Sušici a nařizuje již vystavěné oratorium řádu zbořit „...mandantes capitaneo, camerario, subcamerario ceterisque beneficiariis seu officialibus nostris per Bohemiam et specialiter iudici et iuratis ceterisque civibus omnibus et singulis pretacte civitatis nostre Sicca firmiter et precise, quatenus constructionem novi monasterii sive oratorii in ipsa civitate nullum admittant, sed omni suo posse defendant, ad nullius suggestionem seu inpeticionem se aliquo modo convertentes. Nichilominus ab oratorio ibidem constructo supradictos amoventes, oratorium vero funditus auctoritate nostra regia diruentes et eciam que illicitum detentorem, sicut gravem maiestatis nostre indignacionem nostram cupiunt evitare“.¹²³ Dále z 29. června roku 1335, v listině moravského markraběte Karla, kde potvrzuje Karel, markrabě moravský odvolání stavby kláštera augustiniánů.¹²⁴ Dále ze 4. června roku 1339, kde král Jan Lucemburský, na žádost Elišky povoluje stavbu kláštera augustiniánů.¹²⁵ Dále z 11. června roku 1345, kde markrabě moravský potvrzuje listinu krále Jana Lucemburského a tím potvrzuje zrušení kláštera augustiniánů v Sušici.¹²⁶ Z následujících pramenů vyplývá, že k výstavbě kláštera pravděpodobně nedochází a plánovaná výstavba byla zamýšlena pravděpodobně do okolí kostela sv. Václava.

Na území Sušicka působil také řád křižovníků s červenou hvězdou. Pražský klášter křižovníků sv. Hrobu na Zderaze měl na Sušicku od dob Jana Lucemburského (roku 1335) 11 vesnic, které tvořily část jeho panství, pojícího se k Boru u Horažďovic.¹²⁷ Kromě Prosiměřic a Napěrova (dnes již neexistují), dále Žichov (dnes Žíkov), Posobice, Částkov, Libětice, Orlov, Kochánov, Krušec, Bezděkov, Zbraslavice (dnes Braslav), Mochov a Pích.¹²⁸ Počátek stavby kostela Panny Marie bývá spojován s výstavbou kostela a špitálu křižovníků

¹²¹ RBM III., 711.

¹²² RBM IV., 67.

¹²³ RBM IV., 625.

¹²⁴ RBM IV., 67.

¹²⁵ RBM IV., 274.

¹²⁶ RBM IV., 627.

¹²⁷ HOLÝ 1958, 17.

¹²⁸ JANÁK 1938, 366.

s červenou hvězdou k roku 1352. 30. ledna roku 1352 povoluje král Karel IV. velmistru řádu u paty pražského mostu zřídit v městě Sušici dům, kostel a špitál („domum, ecclesiam et hospitale in civitate nostra Sicca, que vulgo Schotenhoven dicitur, aut extra, prout eis expedire videbitur, iuxta ordinis sui consuetudinem erigendi et construendi, prout honori ordinis et utilitati ipsorum ac congruencie poterint melius adaptari“). 30. ledna roku 1352 jinou listinou Karel IV. povolil křižovníkům s červenou hvězdou zřídit na předměstí Sušice nový kostel, dům a špitál ("facultatem plenam dedimus in suburbiis civitatis Sicca ecclesiam domum et conventum erigendi de novo sub libertatibus et emmunitatibus"). Ale v listině ze 4. listopadu roku 1372, protože ještě v Sušici není žádný špitál ("in dicta nostra civitate ab olim hospitale pro ad lacione pauperum infirmorum non fuerit "), nařizuje arcibiskup Jan Očko z Vlašimi (v LE je jmenován Arnošt z Pardubic, ale to v roce 1372 není možné a pravděpodobně bylo jeho jméno jmenováno ve vztahu k dřívějším listinám) Jencovi, proboštu ve Vratislavi, aby ho založil. Podle těchto pramenů, nemáme doloženou existenci kostela k roku 1352 ani později, ale zároveň tyto prameny vyvrací možnost, že kostel vznikl v roce 1352, protože by musela být započata i výstavba špitálu (někdy kolem tohoto roku), ale špitál neexistoval ještě ani v roce 1372.¹²⁹

Významně se podílel na kolonizaci v horním Pootaví i klášter v Doksanech a to v okolí Pstružné. V roce 1169 zde získal újezd, jeho hlavním střediskem byly Zbynice.¹³⁰ Zbynice věnoval kníže Jindřich roku 1160 doksanskému klášteru, což roku 1226 potvrdil Přemysl Otakar I.¹³¹ Ve 14. století do zbynického kostela byli dosazováni faráři z kláštera v Doksanech. K území doksanského kláštera patřily pravděpodobně Čejkovy, Zamyslice, Čermná, Kašovice a za centrum tohoto újezdu bývá označován Hrádek u Sušice.¹³²

Také benediktýnský ostrovský klášter u Davle měl na území horního Pootaví své državy a to Nicov u Stach.¹³³ Soupis privilegií benediktýnského kláštera v Ostrově uvádí listinu vztahující se k nicovkému kostelu „ Item litera Gragorii episcopi super ecclesia Nicow“. Nicov je připomínán v RBM II, kde je zápis z 13. prosince 1310 „...quinta Niecob cellas cum agris, silvis, pratis, terris, molendinis, curii set omnibus iuribus et pertinentiis suis, opidum Dawel cum omnibus iuribus et pertinentiis suis, de submonte Petrino e de Bosicci

¹²⁹ LE I., 96.

¹³⁰ HOLÝ 1958, 7.

¹³¹ RBM I., 326.

¹³² HOLEČEK/PACHNER 1980, 66.

¹³³ HOLÝ 1958, 9.

curias....“.¹³⁴ Nicov je připomínám v Libri confirmationum I/2, Zápis je k 19. březnu 1365 „ Gallus, prof. mon. in Insula, ad present. Mstislai, abbatis mon. predicti, ad eccl. in Niczaw, per resig. Swatoslai vac. fuit ústit. Exec.dec. Wolinensis.¹³⁵

Na území Sušicka působil také klášter z Niederaltaichu, nejstarší doložená zpráva je v listině krále Václava I., kde je zpráva ze 17. června roku 1246. „ Otto, comes palat. Reni, dux Bavvariae, tradit in vim cujusdam permutationis bonorum ecclesiae de inferiorit Altah „decimas omnium bonorum nostrorum in cellariis et granariis Flinsperch, Weizenstein et Schvtenhoven perpetuo colligendas.“ Datum Landavve, MCCXLVI. XV. Kal. Julii.“¹³⁶ (ještě je toto v Monumenta Boica XI., strana 221, č. 78). Klášter v Niederaltaichu mohl stát také u vzniku kostela sv. Mauricia na Mouřenci, ale jediným důkazem k tomuto tvrzení je patrocinium kostela, které nalezneme i u klášterního kostela v Niederaltaichu. Ale písemní prameny, které by toto tvrzení podložily, nemáme a působení kláštera v Niederaltaichu na území Sušicka je podloženo písemnými prameny až k roku 1246 a kostel na Mouřenci vznikl již kolem roku 1226. Podle těchto závěrů je pravděpodobnější spojovat toto místo s působením kláštera ve Windbergu, který měl již v této době na území Sušicka rozsáhlé statky anebo s působením samotných hrabat z Bogenu. Jediné doložené působení kláštera v Niederaltaichu na území Sušicka je výše zmíněné z roku 1246.

Na území Sušicka působili také johanité ze Strakonic, což nám dokládá nejstarší zpráva o kostele Panny Marie ve Strašíně. Tato zpráva je v RBM II. z 25. března roku 1254.¹³⁷ „ Nicolaus frater ordinis s. Johannis Hierosol. plebanus in Strahen se nulla bona ecclesiae sibi collatae alienaturum promýtit. „ Ego fr. Nicolaus ordinis Johannis Jerosolimitani et plebanus in Strahen profiteor...“. Z této zprávy vyplývá, že zdejší faru spravovali johanité ze Strakonic.

Zbýlé kostely na území Sušicka byly pravděpodobně budovány králem a ve vlastnictví krále nebo z pověření krále byli dosazováni faráři, jako např. kostel sv. Markéty v Kašperských Horách, v majetku českých královen byl Kolinec nebo zakladateli kostelů byli světští páni, jak tomu bylo pravděpodobně u kostela sv. Václava v Bukovniku, který mohl být zbudován Dobešem z Bukovnika nebo jeho předchůdcem. Dobeš je připomínáný

¹³⁴ RBM II, 971.

¹³⁵ LC I/2, 61.

¹³⁶ RBM I., 540.

¹³⁷ RBM II, 4. 16, 7.

v CDB IV /1.¹³⁸ Zpráva je z roku 1251“Dobez de Bukovník...“. O Dobez de Bukovník je napsáno také v RBM I (600 – 1253) na str. 593, 1251 „...Dobez de Bukovník...“. Dobeš je připomínán na listině, v níž moravský markrabě Přemysl potvrdil strakonickým johanitům donaci Bavora ze Strakonice.¹³⁹ Budětice byly původně jménem zeměpanským, které král Václav I. daroval Držislavovi a ten roku 1254 prodal Dluhomilovi, který byl předek pánů z Velhartic. Kostel na Zdouni byl pravděpodobně zbudován také světským pánem. Přestavba kostela Panny Marie ve Velharticích, která začala na počátku 14. století, pravděpodobně kolem roku 1320 a to přičiněním stavebníka velhartického hradu Buškem z Velhartic starším (komorník a důvěrník krále Karla IV).¹⁴⁰

¹³⁸ CDB IV /1, č. 225, 391.

¹³⁹ RBM I, 593.

¹⁴⁰ KROUPA 1991, 25.

3. Středověká sakrální architektura horního Pootaví do roku 1420 (přehled)

3.1. Albrechtice u Sušice

Albrechtice se nacházejí na úpatí hory Sedlo (902 metrů nad mořem) v hornaté šumavské krajině, 5 kilometrů jihovýchodně od Sušice a 10 kilometrů severně od Kašperských Hor. Albrechtice byly dříve nazývány Albrechtec nebo německy Albrechtsried.¹⁴¹ Název Albrechtice by mohl být po salcburském biskupovi Adalbertovi nebo po Albertovi z Bogenu.¹⁴² Albrechtice nejsou samostatnou obcí, ale patří pod Sušici. Český král Vladislav II. daroval po roce 1142 albrechtický újezd premonstrátskému klášteru ve Windbergu, který leží nedaleko Dunaje. V jeho držení zůstaly Albrechtice do počátku 19. století, tj. do roku 1803 kdy byl klášter zrušen. Z klášteru ve Windbergu byli dosazováni i duchovní do Albrechtic.¹⁴³

O Albrechticích je zpráva v CDB I., (také v Liber censualis, 1305). Zpráva je z roku 1174. V této zprávě pověřuje papež Lucius III. klášteru ve Windbergu jeho statky „Lucius III. papa monasterii Windbergensis (in Bavaria) protectionem suscipit eiusque iura et bona, iter quae etiam ea, quae in Bohemia eius sunt, confirmat.....Ex donatione Vladislai, regis Bohemiae, qui fuit pater Alberti, Salzburgensis archiepiscopi, Albrechtsrieth curia. Ex donatione ut supra et aliorum fidelium villa Albtrechsried. Ex donatione Vladislai regis eiusdem Mulschucz, Janebiz, Weitiz. Vladislaum regem etiam aliter de monasterio Windbergensi optime meritum esse, hoc Necrologii Windbergensis testimonio comprabatur: Wladizlaus dux Boemie....“¹⁴⁴ Král Vladislav II. daroval vesnice Milčice, Vojtice, Janovice premonstrátskému klášteru ve Windbergu,¹⁴⁵ pravděpodobně v letech 1158 - 1173.¹⁴⁶ Zprávu

¹⁴¹ SEDLÁČEK 1998, 2; PROFOUS 1947, 8.

¹⁴² ANDERLE/URBAN 2006, 3.

¹⁴³ KUTHAN 1977, 113.

¹⁴⁴ CDB I, č. 299, 269; PROFOUS 1947, 8.

¹⁴⁵ ANDERLE/URBAN 2006, 3.

¹⁴⁶ CDB I, č. 299, 269; RBM IV., 809.

nalezneme v CDB I., ...Ex donatione Vladislai regis eiusdem Mulschucz, Janebiz, Weitiz....¹⁴⁷ Dále o Albrechticích je zpráva v Monumenta Winbergensia.¹⁴⁸ Zápis je z roku 1179 „Anno dominicae incarnationis MCLXXIX Indic. XIma XIII Kal. Januarii dedicata est ecclesia nostra Albterchtsried sita in bohemia a reverendo Salisburgensis ecclesie archiepo Alberto filio regis bohemie. In honore sce. et individue trinitatis et bte. Marie Vrg. et beati patri apl. Confirmavit quoque supre dictus epc. circuitum eundem quemadmodum dederat eum prefatus rex pater suus ecclesiae huic banno firmissimo ut quiquaque aliquam violentiam eidem ecclesiae Albrechtsried fecerit anathema sit. Facta sunt hec omnia agente venarabilis huius ecclesiae abbate Gebhardi et hospitaci fratre Alberto presentibus eiusdem Alberti fratribus Michaele, Suosso, Petro, Johanne et filiis eorum et aliis boemis et theutonicis quam pluribus. Dederunt quoque predicti fratres Alberti ecclesiae huic curcuitum unum, qui vocatur Gepraech in omnimodam proprietatem“. Dále se píše o Albrechticích v nápise na barokním obraze z 18. století z kostela v Albrechticích (v nedávné době byl z kostela odvezen a uložen na bezpečné místo). Na obraze je vyobrazen salzburský arcibiskup Vojtěch mezi anděly držícími korunu a žezlo, v pozadí je architektura v krajině. Na nápisu stojí, že salcburský arcibiskup Vojtěch, syn krále Vladislava fundátora tohoto místa vysvětil 5. ledna roku 1179 albrechtický kostel ke cti Panny Marie a svatého Petra a Pavla : „, 1179 B. Albertus Wladislai regis Bohemiae et huius loci fundatoris filius, sac. Can ordinis praemonstraensis professus in Monte Sion Pragae et inde assumptus in Archi-Episcopum Salisburgensem, consecravit hanc ecclesiam in honorem B.V. Mariae et SS.AA. Petri et Pauli. Anno saLVtIs et In CarnatI Verbl kVInta MensIs IanVarII“. ¹⁴⁹ Salzburský arcibiskup Adalbert (Vojtěch), který se účastnil svěcení kostela, byl třetím synem krále Vladislava II. Svěcení se dále účastnil opat z kláštera ve Windbergu Gebhard, dále „frater hospitalis“ kláštera z Windbergu Albert a jeho sourozenci Michal, Svojše, Petr, Jan. ¹⁵⁰

Na základě jiných pramenů bývá svěcení kostela kladeno do prosince roku 1178 (Šimák, Piendl). Svěcení kostela se prý účastnil windbergský „frater hospitalis“ Albert a jeho bratři Svojše, Petr a Jan s rodinami. Hostaš uvádí svěcení v roce 1179.¹⁵¹ První zpráva o kostelu je z roku 1277 (Šimák, ČČH 43, 1937, 104).¹⁵² Šimák píše, že Muggenthaler hovoří

¹⁴⁷ CDB I, č. 299, 269.

¹⁴⁸ Monumenta Windbergensia, 156.

¹⁴⁹ KUTHAN 1977, 179; ANDERLE/URBAN 2006, 3.

¹⁵⁰ ANDERLE/KROUPA 2006, 3.

¹⁵¹ HOSTAŠ 1900, 3.

¹⁵² ŠIMÁK 1937, 104.

o roce 1277, že arcibiskup pražský odňal klášteru ve Windbergu faru v Šušici a za to mu dal náhradou kostel v Albrechticích. Toto datum pochází pravděpodobně ze státního archivu a neznal ho ani Sedláček, tak je těžké posoudit jeho pravdivost. Gabriel zmiňuje obraz s nápisem o svěcení v roce 1179.¹⁵³ Braniš hovoří o svěcení kostela v roce 1179.¹⁵⁴ Lehner uvádí rok svěcení 1179 podle nápisu na obraze v kostele v Albrechticích.¹⁵⁵ Kuchyňka uvádí rok svěcení kostela 1179.¹⁵⁶ Birnbaum taktéž rok 1179.¹⁵⁷ V uměleckých památkách Čech se uvádí rok 1179 rokem svěcení.¹⁵⁸ Mencl uvádí svěcení kostela ke cti sv. Trojice dne 20. prosince 1178 (zasvěcení sv. Trojici je nepravděpodobné, vždy se uvádí Panny Marie a sv. Petra a Pavla).¹⁵⁹ Budeme-li brát za směrodatný nápis na obraze z kostela v Albrechticích a zprávy v Monumenta Windbergensia, tak dojdeme k závěru, že ke svěcení kostela dochází 5. ledna roku 1179.

V RBM I., v listině krále Přemysla Otakara I. je zpráva o Albrechticích z roku 1228 „...Hii sunt solventes per alias provincias:..... Albrahticih....“¹⁶⁰ Dále v RBM II., v listině krále Václava II., z roku 1290decimam dabo secundum ritum Bawarorum ad curiam Albrechtsried sine contradictione qualibet annuatim....“.¹⁶¹ V RBM IV., je zpráva o Albrechticích z let 1158-1174 (jedná se o výňatek z censuali mon. Windberg. z roku 1305), „Ex donatione Vladislai, regis Bohemiae, qui fuit pater Alberti, Saltzburgensis archiepiscipi, Albrechtsrieth curia. Ex donatione ut supra et aliorum fidelium villa Albrechtsried. Exdonatione Vladislai regis eiusdem Mulschucz, Janebiz, Weitziz“.¹⁶² Klášter ve Windbergu získává od vладыky z Dlouhé Vsi mlýn Vranov a Slepý dvůr v letech 1290 -1305, jehož centrem se stávají Albrechtice s farním kostelem.¹⁶³ Král Karel IV. potvrzuje v roce 1346 a 1347 klášteru ve Winbergu jeho držby a v roce 1348 dává příkaz svým služebníkům klášterní majetek chránit a v roce 1349 ustanovil jako ochránce kláštera Protivu z Frymburka.¹⁶⁴ V této době byl také v kostele vysvěcen oltář sv. Ondřeje.¹⁶⁵

¹⁵³ GABRIEL 1898, 115.

¹⁵⁴ BRANIŠ 1892, 57; BRANIŠ 1909, 26.

¹⁵⁵ LEHNER 1903, 102.

¹⁵⁶ KUCHYŇKA 1909, 179.

¹⁵⁷ BIRNBAUM 1931, 102.

¹⁵⁸ WIRTH 1957, 14.

¹⁵⁹ MENCL, 1958, 136.

¹⁶⁰ RBM I, 337.

¹⁶¹ RBM II., 648.

¹⁶² RBM IV., 809, tato zpráva také v CDB I., 269; PROFOUS 1947.

¹⁶³ ANDERLE/URBAN 2006, 5; HOLÝ 1958, 10-11.

¹⁶⁴ ANDERLE/URBAN 2006, 5; RBM V, 15-16, 120, 146-147, 324.

V LC I/1 je zpráva o Albrechticích z 20. května roku 1360 „20. Maij, frater Petrus monasterij Wimberg. Ratisp. diocesis, ad presentacionem frat. Thome abbatis totiusque monasterij ibidem, ad ecclesiam in Albreche Frid per resignationem fratris Rudophi plebani vacantem, fuit institut. Executor decanus Prachouinensis“.¹⁶⁶ V Libri confirmationem I/2, str. 72, 73, je zpráva z 3. března roku 1366 „Die 3 Marcii fr. Johannes, prof. mon. in Wimberg Ratispon. dioc. ad present. abbatis mon. eiusdem ad eccl. in Albrechtsird Prag. dioc. per design. Petri vac. fuit ústit. Exec. dec. Prachinensis“.¹⁶⁷ V Libri confirmationem II, str. 80 kde je zpráva z 23. srpna roku 1372,¹⁶⁸ str. 33, kde je zpráva z roku 1370 „In ecclesia in Albrechtsreid per mortem fratris Johannis vacante, ad presentacionem hon. et relig. viri Abbatis tociusque conuentus monasterij in Wintemberg patronorum, relig. fratrem Marquerdum professum monasterij predicti instituimus plebanum“.¹⁶⁹ Dále v LC II. je zpráva z roku 1370 a 1379.¹⁷⁰ V Libri confirmationum V, str. 17, kde je zpráva z 9. července roku 1390 „...crida cum comissione et confirmaione fratri Petro professo Monasterij in Winberg ordinis Praemonstratensis ad ecclesiam parochialem in Albrechczreid ad presenationem et petitionem honorabilis viri fratris Vlrice, Abbatis Monasterij Windbergensis ordinis Premonstratensium tociusque Conuentus, per resignacionem fratris Christani professi ordinis eiusdem, et fuit sibi pro excutore deputatus plebanus ecclesie in Raychenstain“.¹⁷¹ V Libri confirmationum V, str. 187, kde je zpráva z roku 1394.¹⁷² dále v Libri confirmationum VI, str. 106, kde je zpráva z roku 1403.¹⁷³

V Registra decimarum papalium je o Albrechticích zpráva z roku 1369 a to částku 30 grošů, kterou farář platil, v roce 1384 a 1385 také 30 grošů, v roce 1399 60 grošů.¹⁷⁴

Kostel Panny Marie a sv. Petra a Pavla se nachází na vyvýšeném místě nad vesnicí Albrechtice. Jedná se je jednolodní kostel s kvadratickým presbytářem a s hranolovou věží, která se nachází mezi lodí a severní zdí presbytáře. [1]

¹⁶⁵ ANDERLE/URBAN 2006, 5; Monumenta Windbergensia, 157.

¹⁶⁶ LC I. /1, 122.

¹⁶⁷ LC I/2, 71,72.

¹⁶⁸ LC II., 80.

¹⁶⁹ LC II., 33.

¹⁷⁰ LC II., 33, 35.

¹⁷¹ LC V., 17.

¹⁷² LC V., 187.

¹⁷³ LV VI., 106.

¹⁷⁴ Registra decimarum papalium, 67.

Loď kostela je obdélná, její délka uvnitř je 11,45 metrů a šířka 8,65 metrů. Síla zdiva lodi je 1,28 metrů. Loď je plochostropá. Na západní straně lodi je trojúhelný štít. V jižní zdi lodi jsou dvě původní románská okna s úzkými průduchy a s oboustranně rozevřenými špaletami, které jsou armovány kvádry. Záklenky oken jsou půlkruhové. Zbytek románského okna je patrný ve východní části jižní zdi (v 50. letech při opravách bylo zjištěno vlevo nad vrcholem gotického okna lodi).¹⁷⁵ V jižní zdi lodi je trojdílné gotické okno, které bylo značně upraveno v baroku a v 50. letech 20. století. V severní zdi lodi jsou dvě barokní okna a je probourán průchod do kaple Panny Marie, který je segmentem sklenutý. Kaple je zaklenuta valenou klenbou, byla přistavena roku 1779. Na západní straně lodi je varhanní kruchta, která spočívá na dvou kamenných sloupech, pochází z roku 1778. V úrovni kruchty na západní straně je vidět nepravidelný předěl, který je vzdálený 380 centimetrů od jižního okraje stěny, který ohraničuje předstupující plochu. Toto by mohlo být pozůstatkem po zrušení případného západního vchodu na středověkou tribunu kostela (jedná se pouze o hypotézu).¹⁷⁶ Na severní zeď lodi přiléhá barokní přístavek. Na západní straně lodi je novodobý portál z roku 1779, který je půlkruhově zaklenutý.¹⁷⁷ Východní štít je trojúhelný a pod vrcholem štítu je drobné kulaté okénko.¹⁷⁸ Na severní straně lodi je fragment románské nástěnné malby.¹⁷⁹

V severní zdi lodi je portál ukončený hrotitým záklenkem, který je široký 1 metr a vysoký ve vrcholu 2,40 metrů.[2] Ostění je členěno jedním pravoúhlým ústupkem, dole je lemováno třemi na sobě spočívajícími oblouny a tak vytváří sokl. Do ústupku je vložen na každé straně jeden sloupek s patkou uchycenou nad soklem a visící volně ve vzduchu. Obě patky jsou složeny z desek, na kterých spočívají tři oblounové prstence. Na spodních oblounech jsou nárožní drápky. Válcové dřívky sloupků přecházejí v podobě masivního prutu i do profilace záklenku. Hrana vnějšího pravoúhlého výstupku ostění je členěna hruškovcem, z obou stran provázeným výžlabkem. Vnitřní hrana ostění je členěna oblounem, odsazeným z obou stran výžlabky. Tyto profily přecházejí i do členění archivolt. V náběžích záklenku ostění na obou stranách přerušeno horizontální vysunutou římsou, zalamující se v ústupku a nad vloženými sloupky. Na vnitřním, levém nároží pravé římsy maskaron v podobě lidské hlavy. Vnitřní bok římsy zalomené nad pravým sloupkem je zdoben trojúhelníkovitým motivem.

¹⁷⁵ ANDERLE/URBAN 2006, 27.

¹⁷⁶ ANDERLE/URBAN 2006, 27.

¹⁷⁷ KUTHAN 1977, 113-116.

¹⁷⁸ ANDERLE/URBAN 2006, 27.

¹⁷⁹ ANDERLE/URBAN 2006, 33.

Na půdě nad stropem severní předsíně je možné vidět vývoj a stav severní fasády lodi. Zachovala se zde původní středověká pasparta, jejíž okraj odděluje od nahrubo upravených přesahů maltové plochy hluboká rytá linka, která opakuje lomený oblouk archivolty portálu. Pasparta vznikla při osazení portálu a dobré zachování je možné kvůli dodatečné přístavbě předsíně a je jedním z mála dokladů o středověké úpravě exteriéru.¹⁸⁰ Při SHP byl na půdě nalezen velký gotický zámek, který pochází pravděpodobně ze dveří ze severní strany kostela a je pravděpodobně z 15. století.¹⁸¹ V nice vchodu nebyly zjištěny žádné stopy závory ani osazení původních dveří.¹⁸²

Portál je prací zkušenějšího kameníka, který se dobře vyrovnal se zdejším tvrdým materiálem. Tento portál je kvalitnější než většina portálů z té doby v horním Pootaví, je blízký portálu z křížové chodby do kapitulní síně johanitské komendy ve Strakonících. Proto je možné je pokládat za dílo téže skupiny kameníků. Oba portály mají několik společných znaků, jako např. horizontální římsy v náběžích záklenku s maskarony na nároží. Římsy u portálu v Albrechticích jsou oproti portálu ve Strakonících méně robustní a nedávají tak najevo, že nesou plnou tíhu záklenku. Na rozdíl od Strakonic zde nejsou hlavice sloupků. Změnila se i profilace ostění. Místo negativně vyžlabených nároží byl v Albrechticích užit plastický motiv oblounu a hruškovce. Ve Strakonících má portál kapitulní síně půlkruhový záklenek, ale v Albrechticích je užit hrotitý oblouk. [3] S hrotitými portály se setkáváme od první čtvrtiny 13. století a to i v blízkém Podunají se s tímto typem nesetkáváme o mnoho dříve.¹⁸³ Z tohoto důvodu nelze datovat portál do doby kolem roku 1178 jak tvrdí např. Mencl (1958, ZPP 18). Mencl odvozoval Albrechtický portál z Bavorska.¹⁸⁴ Podle Kuthana portál nemohl být do kostela importován z Bavorska, protože se v této oblasti udrželo dlouho románské tvarosloví a proto by tento typ nebyl v bavorské oblasti možný. Albrechtický portál nese společné znaky i se skupinou jihočeských ústupkových portálů se sloupky uchycenými k ostění tzv. talířovými prstenci, které vznikaly převážně od konce čtyřicátých let 13. století až do třetí čtvrtiny 13. století. Proto lze datovat portál v Albrechticích do druhé poloviny 30. let 13. století nebo do doby kolem roku 1240. V téže době se setkáváme s pronikáním gotiky i v jiných částech. V téže době byl ve Strakonících zbudován palác rodu Bavorů, kde se na oknech objevují hrotité záklenky. I tak patří portál v Albrechticích, na kterém jsou ještě

¹⁸⁰ ANDERLE/URBAN 2006, 26.

¹⁸¹ ANDERLE/URBAN 2006, 26.

¹⁸² ANDERLE/URBAN 2006, 30.

¹⁸³ KUTHAN 1977, 113 – 116, 117.

¹⁸⁴ MENCL 1958, 133.

i románské prvky mezi první projevy pronikající gotiky v českých zemích zvláště v jižních Čechách.¹⁸⁵ Merhautová klade vznik portálu do druhé čtvrtiny 13. století.¹⁸⁶ Braniš klade vznik portálu do poslední čtvrtiny 12. století.¹⁸⁷ Lehner klade vznik portálu do konce 12. století a tvrdí, že je to důkaz, že v té době začal ustupovat románský sloh začínající gotice.¹⁸⁸ Birnbaum klade vznik portálu do doby kolem roku svěcení (1179) a tvrdí, že spolu s portálem klášterního kostela v Milevsku je jedním z prvních příkladů gotiky na našem území.¹⁸⁹ Anderle v SHP se domnívá, že portál vznikl kolem roku 1240, ale pro bližší určení chybí podklady a prameny.¹⁹⁰ Bachmann pokládá portál v Albrechticích za práci stejného mistra jako ve Strakonících.¹⁹¹ Mencl má stejný názor a datuje portál ve Strakonících před rok 1178 a uvádí ho jako předlohu pro Albrechtice.¹⁹² Mencl přirovnává portál k profilovanému vyžlabenému nároží ústupku u severního portálu sv. Jakuba v Regensburgu (svěcený roku 1184) nebo mluví o vlivech z Windbergu, kde jsou portály podobné (to je značně nepravděpodobné, podoba portálů zcela odlišná). Lomenou archivoltu zná alsaské umění už od poloviny 12. století z Burgundska. Mencl přirovnává portál v Albrechticích k alsaským portálům zprostředkovaných Regensburgem a zařazuje ho do 70. let 12. století a označuje ho za zcela mimořádný v našem prostředí. Mencl hovoří také o švábských vlivech (z Alspachu, 1149) na což poukazují plastické hlavičky na rozích římsy i profilované výstupky.¹⁹³ Podle mého názoru, je portál možné datovat do doby mezi léta 1230–1240 podle pronikajících prvků gotiky a proto není možné portál datovat do doby svěcení kostela v roce 1179. Hrotité zaklenutí portálu v tak rané době v oblasti tak odlehlé je značně nepravděpodobné. I když vlivy z umění z okolních oblastí mohl zprostředkovat premonstrátský klášter ve Windbergu, který se nachází u Dunaje, na důležité spojenci v té době, jemuž kostel patřil, ale na druhou stranu, podobný portál nalezneme ve Strakonících, který má pravděpodobně svoje kořeny v českém prostředí a je možné jej datovat taktéž do počátku 13. století.

Triumfální oblouk odděluje loď od presbytáře. Síla triumfálního oblouku je 1,06 metrů. Oblouk je hrotitý s jednoduchou římsou v náběžích archivoly. Nad triumfálním

¹⁸⁵ KUTHAN 1977, 114, 115.

¹⁸⁶ MERHAUTOVÁ 1971, 92.

¹⁸⁷ BRANIŠ 1892, 57; BRANIŠ 1909, 26,27.

¹⁸⁸ LEHNER 1903, 102.

¹⁸⁹ BIRNBAUM 1931, 102.

¹⁹⁰ ANDERLE/URBAN 2006, 26.

¹⁹¹ BACHMANN 1939, 266.

¹⁹² MENCL, 1958, 138.

¹⁹³ MENCL, 1960, 20.

obloukem je trojúhelný štít, v němž je segmentově sklenutý otvor spojující půdu lodi a presbytáře. Presbytář je oproti lodi nižší a užší a je o tři stupně zvýšený. Závěr je kvadratický s trojúhelným východním štítem. Kvadratický presbytář se vyskytoval v jižních Čechách zvláště v druhé a třetí čtvrtině 13. století, ale tento typ se objevil již dříve a to např. v kostele ve Starých Prachaticích a v Radomyšli.¹⁹⁴ Mencl přirovnává čtvercový presbytář ke kostelu v Červené a bavorskému okruhu staveb a proto ho datuje před rok 1190.¹⁹⁵ Šířka a délka presbytáře uvnitř kostela je 6,40 metrů.¹⁹⁶ V koutech presbytáře jsou náběhy původní křížové klenby bez žeber. Presbytář je zaklenut gotickou křížovou žebrovou klenbou s jednoduchým kruhovým svorníkem v ose (kolem poloviny 15. století).¹⁹⁷ [4] Klínová klenební žebra jsou dvakrát vyžlabená, složená z cihlových tvarovek. Podle SHP v koutech vybíhají klenební žebra ze čtvrt kuželových konzol, tento netradiční tvar může mít podle Anderleho opodstatnění v tom, že jejich jádro skrývá původní náběhy bezžeberné křížové klenby.¹⁹⁸ Podle Kuthana jsou klenební žebra bez konzol a vybíhají z původních náběhů bezžeberné původní klenby.¹⁹⁹ Toto opodstatnění mně podle značně neobvyklé podoby připadá jako pravděpodobné. Původní náběh starší klenby byl opracován do podoby jakési konzoly. Mencl se domníval, že v presbytáři by mohla být klenba z druhé poloviny 14. století a přirovnává ji ke klenbě z Nepomuku, ale podle SHP pochází klenba pravděpodobně z doby po polovině 15. století.²⁰⁰ Na stropu presbytáře se nachází nástěnná malba, kterou je možné datovat pravděpodobně kolem poloviny 15. století. Podle tohoto zjištění by mohla být pravděpodobná teorie, kterou uvedl Anderle v SHP, že stávající klenba presbytáře je současná se stavbou věže, která je datovaná kolem roku 1463, což prokázalo dendrochronologické datování lešeňových kuláčů z věže. Podle mého názoru je ale zároveň možné a značně pravděpodobné, že nová klenba presbytáře se stavbou věže nespojuje a vznikla již dříve. Stavbu věže a zaklenutí presbytáře a sakristie není možné jednoznačně spojovat. Klenba je o 1 metr výše než strop lodi. Ve východní zdi presbytáře je gotické okno s jednoduchou kružbou, ukončené půlkruhovým záklenkem. V jižní zdi presbytáře je gotické okno. Původní gotická okna presbytáře byla značně upravena při opravách v 50. letech 20. století.²⁰¹

¹⁹⁴ KUTHAN 1977, 113 -116.

¹⁹⁵ MENCL 1958, 137.

¹⁹⁶ KUTHAN 1977, 113 -116.

¹⁹⁷ HOSTAŠ 1900, 3-5.

¹⁹⁸ ANDERLE/URBAN 2006, 32; v LÍBAL/MERHAUTOVÁ 1985 je uvedeno, že jako konzoly slouží výběhy starší křížové klenby, která neměla žebra, 11.

¹⁹⁹ KUTHAN 1977, 113 – 116, 179.

²⁰⁰ MENCL 1958, 136.

²⁰¹ ANDERLE/URBAN 2006, 29.

V severní zdi presbytáře je obdélný, na hranách okosený vchod do přízemí věže a sakristie. Mezi presbytářem a lodí je zděný štít, který dělí obě střechy od sebe. Na stěnách presbytáře se nachází nástěnná malba z období od roku 1380 do doby kolem poloviny 15. století.²⁰²

K severní straně presbytáře přiléhá sakristie, která byla přistavena pravděpodobně v období gotiky (v 15. století, Hostaš). Mencl uvádí, že sakristie mohla být přistavena v druhé polovině 14. století a pocházet ze stejné doby jako klenba v chóru.²⁰³ Sakristie je na severní a východní straně prolomena oknem, zaklenuta křížovou žebrovou klenbou na vrcholu se svorníkem.²⁰⁴ Klenební žebra vybíhají bez konzol přímo ze zdi. Klenba pochází ze stejné doby jako klenba v presbytáři, pravděpodobně z doby kolem poloviny 15. století (viz výše).²⁰⁵ Zdivo sakristie je z východní strany přiloženo na spáru k východnímu průčelí presbytáře.²⁰⁶

V koutu při severní zdi presbytáře a východní zdi lodi stojí hranolová věž, jejíž přízemí je zaklenuto valenou klenbou. Podle Líbala je umístění věže zcela mimořádné a v této době se objevuje velmi vzácně.²⁰⁷ Věž obsahuje tři patra. Mencl uvádí, že věž byla přistavena později a tvrdí, že není spojena se zdivem lodi.²⁰⁸ Podobný názor má i Merhautová.²⁰⁹ Líbal s tímto názorem nesouhlasil a tvrdí, že v půdním prostoru není patrné, že by věž byla připojena později.²¹⁰ Zdivo presbytáře a věže je vzájemně propojeno. Je pravděpodobné, že věž mohla vzniknout v době románské, ale dnes je to patrné nejspíše jen v přízemí věže (zakryto vrstvou omítky) a další části jsou z období gotiky.²¹¹ Zdivo věže a přilehlého štítu lodi není dokonale provázáno.²¹² V severní zdi přízemí věže je drobné obdélné okénko, dovnitř špaletované. S chóru vedou dveře a hrotitým obloukem do přízemí věže. Na východ v přízemí věže je otevřeno později probouraným, půlkruhově zaklenutým průchodem do sakristie. V prvním patře věže v jižní zdi je otvor na půdu, který je sklenutý půlkruhově hrubými klenáky, na kterých jsou zespodu patrné otisky po bednění. V severní zdi je obdélné střílnové okénko s dovnitř rozevřenou špaletou. Překlad okna je z kamenů a dřeva. Obdobné okénko je i ve východní zdi ve druhém patře věže. V prvním patře je patrné, že zdivo je

²⁰² ANDERLE/URBAN 2006, 33; KOTRBA 1959, 13.

²⁰³ MENCL 1958, 136.

²⁰⁴ KUTHAN 1977, 113 -116.

²⁰⁵ ANDERLE/URBAN 2006, 34.

²⁰⁶ ANDERLE/URBAN 2006, 37.

²⁰⁷ LÍBAL 1974, 167.

²⁰⁸ MENCL 1958, 137.

²⁰⁹ MERHAUTOVÁ 1971, 92.

²¹⁰ LÍBAL 1974,167.

²¹¹ ANDERLE/URBAN 2006, 39.

²¹² ANDERLE/URBAN 2006, 36.

provázáno. V západní, severní a východní zdi se nacházejí otisky po kuláčích (nosnících lešení).²¹³ Ve druhém patře ve všech rozích fragmenty lešeňových kuláčů.²¹⁴ Ve třetím patře věže na východě, jihu a západě novodobě upravená podvojná okénka se segmentově klenutými vnitřními špaletami. V severní zdi okno novodobě zaklenuté segmentem. Stěna tohoto patra je oproti druhému patru zeslabená. V rozích se také zachovaly fragmenty kuláčů lešeňové konstrukce.²¹⁵ Střecha věže je jehlancová. Není jasné, jestli je věž ze sejně doby jako zdivo lodi a presbytáře nebo je gotickým přístavkem.²¹⁶ Zdivo věže a štítu lodi není dokonale provázáno a mohlo by poukazovat na dodatečnou výstavbu věže (ale v přízemí věže je provázáno).²¹⁷ Východní zeď věže a severní bok stěny presbytáře ukazuje, že věž je dodatečně zavazována do šmorcí vytvořených k tomu dodatečně ve zdivu presbytáře.²¹⁸ Podle Kuchyňky se v roce 1909 zřítíl kvůli zasažení bleskem vršek věže se sdruženými okny.²¹⁹

Otázka stáří lodi, závěru i věže kostela není datováním portálu zcela určena. Fragment nástěnné malby na jižní zdi lodi by mohl svědčit pro poslední čtvrtinu 12. století až první polovinu 13. století. Chronologie románského malířství je však problematičká. Je doloženo, že slohový vývoj románské malby se značně opožďoval za architektonickou tvorbou. Podle tohoto tvrzení mohl i kostel vzniknout v době jako portál (1179),²²⁰ ale toto tvrzení se jeví jako značně nepravděpodobné. Ačkoli jsou románská okénka v jižní zdi a v presbytáři náběhy křížové klenby bez žeber, nemusí tyto prvky ve srovnání s portálem s hrotitým záklenkem znamenat rozdílné datování, protože prolínání románských prvků s gotickými na jedné stavbě nebylo v jihočeském prostředí neobvyklé (např. Zbynice, Újezdec u Bělčic).²²¹ Patrně ale portál, loď a presbytář kostela vznikly kolem 1230--1240. Je možné, že tomuto kostelu mohla předcházet starší stavba.²²² Merhautová klade vznik portálu do druhé čtvrtiny 13. století, do této doby dává také loď a gotická okna. Zdivo lodi, chóru a původní okna spojuje s datem svěcení kostela.²²³ Mencl uvádí, že stávajícímu kostelu předcházela starší stavba, dřevěná.²²⁴

²¹³ ANDERLE/URBAN 2006, 34.

²¹⁴ ANDERLE/URBAN 2006, 35.

²¹⁵ ANDERLE/URBAN 2006, 35.

²¹⁶ KUTHAN 1977, 113 -116.

²¹⁷ ANDERLE/URBAN 2006, 36.

²¹⁸ ANDERLE/URBAN 2006, 37.

²¹⁹ KUCHYŇKA 1909, 178,179.

²²⁰ KUTHAN 1977, 116.

²²¹ KUTHAN 1977, 116.

²²² KUTHAN 1977, 116.

²²³ MERHAUTOVÁ 1971, 92.

Zdivo je žulové, lomové. Původně bylo pravděpodobně bez omítky, jak tomu nasvědčuje neomítnutá stěna závěru, patrná v půdním prostoru přistavěné sakristie.

Portál v severní zdi lodi je slohově blízký portálu kapitulní síně johanitské komendy ve Strakoniciích, jehož vznik je datován do doby kolem roku 1230. Podle Kuthana je proto možné datovat portál v Albrechticích do doby kolem roku 1230, ale zároveň není však podle Kuthana vyloučeno, že zdivo lodi je staršího původu a jeho stáří odpovídá zprávě o svěcení kostela z roku 1179.²²⁵ Merhautová klade vznik portálu do druhé čtvrtiny 13. století, do této doby dává také loď a gotická okna. Zdivo lodi, chóru a původní okna spojuje s datem svěcení kostela.²²⁶ V Uměleckých památkách Čech se uvádí, že kostelu předcházela pravděpodobně starší dřevěný kostel.²²⁷ Líbal zařazuje kostel v Albrechticích do druhé čtvrtiny 13. století. Zařazení kostela do 70. let 12. století je podle Líbala nepřijatelné a to i zejména se srovnáním situace v Bavorsku v téže době.²²⁸ Anderle se v SHP domnívá, že současnému kostelu předcházela dřevěný, který byl roku 1179 vysvěcen a až později byl nahrazen stávající stavbou. Přestavbu kostela provedl pravděpodobně klášter ve Windbergu, protože byl vlastníkem kostela. Tato přestavba bývá někdy spojena s Albertem IV. z Bogenem v souvislosti s udělením patronátu nad farou v Sušici v roce 1233.²²⁹ Podle pasportu okresu Klatovy byl kostel postaven i s věží kolem roku 1240, sakristie vznikla v poslední čtvrtině 14. století a v té době vzniklo i zaklenutí kněžiště.²³⁰

V SHP z roku 2006 se uvádí, že kostel měl na západní straně pravděpodobně tribunu. V těsné blízkosti na západ od kostela stojí poplužní/farní dvůr, jehož původ sahá pravděpodobně do doby románské, ale nemáme proto žádné doklady a podle mého názoru se jedná pouze o hypotézu. Presbytář a loď kostela pochází z doby románské. Věž byla pravděpodobně přistavena v období gotiky. V období gotiky kostel postihl požár, byla zničena původní klenba a pravděpodobně v té době nahrazena stávající klenba. Po požáru mohla být přistavena sakristie a věž. Klenba presbytáře vznikla pravděpodobně v 15. století.²³¹

²²⁴ MENCL 1958, 136.

²²⁵ KUTHAN 1977, 116.

²²⁶ MERHAUTOVÁ 1971, 92.

²²⁷ WIRTH 1957, 14.

²²⁸ LÍBAL 1974, 167.

²²⁹ ANDERLE/URBAN 2006, 5.

²³⁰ LÍBAL/MERHAUTOVÁ 1985, 12.

²³¹ ANDERLE/URBAN 2006, 40, 41.

V prosinci roku 2006 byla provedena dendrochronologie. Podle dendrochronologie se ukazuje stáří věže od přízemí po zvonové patro jako dodatečná přístavba související s rekonstrukcí presbytáře, což bylo možné datovat podle překladů oken v prvním a druhém patře věže a podle stropních trámů tamtéž. Stavební okolnosti s jistotou ukazují, že k zabudování dřev došlo zároveň s počáteční výstavbou věže. Dodatečné vložení lze s jistotou vyloučit. Dřevo, které zde bylo použité, bylo skáceno v 1455/56, 1459/60, 1461/62, 1462/63. Nejstarší vzorky pocházejí z překladů oken. V polovině 16. století došlo ke stavebním úpravám završení věže, vypovídá o tom datace dřevěné konstrukce, která byla vložena k obvodovým zdem do interiéru dvou nejvyšších podlaží a na níž spočinula část zatížení nově pořízeného krovu střechy věže. Stromy, z nichž bylo dřevo použité, byly skáceny v letech 1547/48, 1546/47. V krovu byly prokázány dnes patrné dvě fáze, nejstarší z roku 1435 a druhá fáze z období baroka z let 1773/74, jak prokázala dendrochronologie.²³²

Podle výše uvedených informací je zjevné, že je možné se domnívat, že nejstarší podoba kostela v době svčení roku 1179 (1178) byl kostel dřevěný, ale nebyl doposud proveden archeologický průzkum, který by mohl toto tvrzení potvrdit nebo vyvrátit. Současná podoba lodi a presbytáře pochází pravděpodobně z první poloviny 13. století (kolem roku 1230 – 40). Z této doby je patrně i portál v severní zdi lodi. Nic nenasvědčuje dodatečnému vsazení portálu (pravděpodobně původní pasparta portálu dochována v půdním prostoru přístavby na severní straně), z čehož vyplývá vznik portálu i lodě kostela ve stejné době. Současná podoba věže pochází podle dendrochronologického datování z období kolem roku 1463 a zakončení věže z let 1546—48 a byla patrně v této době přistavěna. Je pravděpodobné, že přízemí věže bylo vystavěno v době románské. Zdivo lodi a věže je v přízemí provázané. Stávající zaklenutí presbytáře pochází pravděpodobně z doby výstavby věže (kolem roku 1464) anebo o něco dříve. V této době mohla být přistavěna i sakristie, jejíž klenba nese společné znaky s klenbou v presbytáři. Ale jednoznačně nelze s jistotou spojovat vznik věže a nové zaklenutí sakristie a presbytáře jak to je učiněno v SHP. Do doby kolem roku 1450 je možné datovat nástěnnou malbu nacházející se na stropu presbytáře, což potvrzuje předpoklad, že klenba vznikla před tímto rokem, dříve než věž.

²³² ANDERLE/URBAN 2006, 3.

3.2. Budějice

Budějice (původně Budětici) leží nedaleko levého břehu Otavy mezi Horažďovicemi a Sušicí v okrese Klatovy, 3 kilometry západně od Rabí, 7,5 kilometrů severovýchodně od Sušice.²³³ Podle Sedláčka byly Budějice původně jměním královským, které král Václav I. daroval Držislavovi a ten roku 1254 prodal Dluhomilovi, který byl předek pánů z Velhartic. Dluhomil nebo jeho synové založili v druhé polovině 13. století na vrchu Džbán hrad, na kterém sídlil roku 1291 Bohuslav, 1355—1390 Bohuslav a Svojsě.²³⁴ Podle Durdíka došlo k založení hradu poté, co páni z Budětic opustili své starší sídlo u kostela ve vsi.²³⁵ Dnes zbyly pouze valy. Podací právo na zdejší faru měli od roku 1362 páni z Rýzemberka a později ji, celou obec a statky k ní náležící, koupili.²³⁶

K roku 1290 je v RBM II. připomínán Bohuslav z Budětic. RBM II. „, 22.dubna 1290 Wenceslaus, rex Boemiae e marchio Mor. commutationem vallerum ecclesiae Dogzanensis, Radotitz, Sprestanitz, Stanikowe, Druhaucs, Chonin et omnium pertinentium et curium earundem, Guam Johannes, eiusdem ecclesiae Dogzanensis praepositus, de sui conventus et addatis de Strahovia communi consensu cum Bohuzlao se Budititz suisque heredibus – pro villa Dolan citra claustrum Dogzan jacinte seu sita, et pro eiusdem villae terris, partis, silvis, aquis, vinea, ecclesiis et possessionibus allis quibuslibet ad ipsam villam pertinentibus fecit, ad petitiones praefatorum Johani set Bohuzlai – confirmat.“²³⁷ Bohuslav z Budětic je připomínán také v RBM II. 22. prosince 1291 „, Nos Bohuslao de Budieticz et Zwoyse de Vzdu fratres pro Borzizlao se Hozstuna et Dobrohostone et Sdezlao filiis eius nec non Newhlazzone fratrueli ipsius Borzizlai.....“²³⁸

Kostel sv. Petra a Pavla ležící na mírném návrší v jihozápadní části trojúhelníkové návsi je poprvé připomínán v konfirmačních knihách I /1 roku 1355 „, 2. Juni 1355. Ad presentationem dom. Busconis de Wylarticz, Bouslai et Swoysse fratris sui se Budieticz, Jacobus presbyter ad ecclesiam in Budieticz, per mortem Cztiborij plebáni vacantem, fuit

²³³ SEDLÁČEK 1998, 78; PROFOUS 1947, 201.

²³⁴ DURDÍK 2005, 71; SEDLÁČEK 1998, 78.

²³⁵ DURDÍK 2005, 71.

²³⁶ SEDLÁČEK 1998, 78.

²³⁷ RBM II., 644.

²³⁸ RBM II., 1198.

confirmatus. Executor plebanus de Wzduna“.²³⁹ Dále také v Libri confirmationum V. „, 3. Novembris 1390 Johannes Pomuk decretorum doctor etc. Quod nos ad presentationem et petitionem Nobilium virorum domunorum Henrici de Rosemberg, Brzenconis se Skala nec non Bohuslai Swoyssonis et Hinconis de Budieticz in et ad ecclesiam parochialem ibidem in Budietitz per mortem domini Nicolai vlt. et immediati rectoris eiusdem vacantem, in qua prefaci nobiles juspatronatus dinoscuntur obtinere, discretum virum dominum Andream natum Johanes de Glathouia presbyterum Pragensis diocenis crida etc“.²⁴⁰ Dále v Libri confirmationum VII.²⁴¹ Zpráva o Buděticích je také v Reliquiae tabularum terrae I., píše se zde „ Mikuláš z Budětic pohání Václava a Zdeňka Medky z Valdeka za 38 kop gr. dluhu.....“ Zpráva je z roku 1493.²⁴² Budětice jsou též připomínány v Registra decimarum papalium, kde je uveden poplatek v roce 1369 9 grošů, 1384 a 1385 také 9 grošů, v roce 1399 18 grošů a v roce 1405 9 grošů.²⁴³

Kostel sv. Petra a Pavla je jednolodní stavba s obdélnou plochostropou lodí, východním chórem, východní apsidou, hranolovou věží v ose západního průčelí a sakristií, která přiléhá k jižnímu boku závěru kostela. V období baroka byla přistavěna ke kostelu jižní předsíň a okna v závěru lodi. **[5,6]**

Lod' kostela je uvnitř dlouhá 11 metrů a široká 9,6 metrů. Síla zdiva lodi je 1,1 metr. Lod' kostela je obdélná, na východě s trojúhelníkovým štítem, který je vyzděn lomovým zdivem. V severozápadním nároží lodi v koruně zdiva je osazená kamenná konzola. Na západním štítu lodi, v jihozápadním nároží jsou zbytky kamenické výzdoby v podobě zvířecího motivu, podle Hostaše snad kančí hlavy, které zakončují korunní římsu (dnes jsou zakryty okapem).²⁴⁴ Lod' měla původně na jižní a severní straně tři románská půlkruhová okna. V jižní zdi lodi při jihozápadním koutu je původní, částečně upravené okno s dovnitř i vně rozevřenou špaletou, sklenuté stlačeným obloukem. Podobné okno je zazděné v severní zdi lodi při severozápadním koutu.²⁴⁵ Zbylá okna byla upravena a zvětšena při úpravách v roce 1765. Lod' kostela byla původně vyšší, na což poukazuje zazděný vrchol hrotitého

²³⁹ LC I/1, 32.

²⁴⁰ LC V, 35,36.

²⁴¹ LC VII., 91.

²⁴² Reliquiae tabularum terrae I, 198.

²⁴³ Registra decimarum papalium, 67.

²⁴⁴ HOSTAŠ 1900, 8.

²⁴⁵ KUTHAN 1977, 187.

oblouku původního triumfálního oblouku na půdě lodi, ke snížení došlo v roce 1696.²⁴⁶ Na západní straně chóru je novodobá varhanní kruchta, která je vynášena dvěma dřevěnými sloupy. Na severní a jižní straně se nachází fragmenty nástěnné malby, která pochází pravděpodobně ze 70. let 14. století.

Portál ukončený hrotitým obloukem je umístěn v jižní zdi lodi. [7] Ostění je členěno jedním pravouhlým ústupkem, jehož vnitřní hrana je profilovaná mohutným, po obou stranách výžlabky osazeným hruškovcem. Výžlabky jsou dole ukončeny v náběžních štítcích. Vnitřní bok vnějšího pravouhlého ústupku ostění je členěn výžlabkem. Do ústupku je vložen na každé straně štíhlý válcový sloupek, přecházející v podobě oblounového prutu i do profilace portálového záklenku. Patka levého sloupku (západního) má podobu dvou masivních, na sobě spočívajících oblounových prstenců. Patka pravého sloupku (východního) se skládá za tři na sebe nasazených prstenců ve tvaru obráceného talíře. Pod oběma patkami jsou nízké válcové sokly, které vyplňují ústupek. Na oba sloupky jsou v náběžích záklenků osazeny talířové prstence, dole provázené drobným oblounovým prstencem.[8] Portál Mencl přirovnává k portálu v Nepomuku, spolu se Zbynicemi, Svojšicemi.²⁴⁷ Kuchyňka přirovnává portál ke Zbynicím, Svojšicím (k portálům tohoto typu podrobněji v předchozí kapitole).²⁴⁸ Portálem se vstupuje do drobné jižní barokní předsíně, která je plochostropá.

Na loď kostela navazuje na východě krátký obdélný chór, který je oddělen od lodi triumfálním obloukem, který je tupě lomený a na hranách silně ubraný se stopami římsy. Původní triumfální oblouk, který byl hrotitý, je patrný na půdě lodi, což poukazuje, že původní strop byl vyšší než dnes. Chór je sklenut valenou klenbou a plynule přechází v apsidu a ta je sklenuta paprscitě. Chór je prolomen dvěma okny na jihu a na severu. Okna byla při úpravách roku 1765 rozšířena. Na chór navazuje na východě půlkruhová apside, která má na východě zazděné okno, taktéž rozšířeno při úpravách v 18. století. Šířka chóru uvnitř kostela (ve směru sever – jih) je 7,10 metrů a délka chóru s apsidou je 6 metrů. V chóru se na levé stěně nachází gotické sanktuárium ovroubené žlábkovým rámem, který vybíhá v oslí hřbet s kružbovým trojlistem.

²⁴⁶ KUTHAN 1977, 187, 188, 120, 121; HOSTAŠ 1900, 8; LEHNER 1903, 281; BRANIŠ 1892, 50, 52; MENCL 1958, 144; MENCL 1960, 24; LÍBAL 1974, 168; KUCHYŇKA 1890, 137; GABRIEL 1860, 123.

²⁴⁷ MENCL 1960, 24.

²⁴⁸ KUCHYŇKA 1890, 137.

Na jižní straně k závěru kostela přiléhá obdélná sakristie, která vznikla pravděpodobně ve stejné době jako loď, chór, apside. Sakristie je sklenuta valenou klenbou. Do sakristie se vstupuje segmentem sklenutým portálem. Ve východní zdi sakristie se nalézá okénko se žulovým ostěním. Okénko je hrotitě ukončeno. Na západní straně je sakristie prolomena novodobým obdélným portálem.

V ose západního průčelí je užší hranolová věž s jehlancovou střechou, která byla dříve kryta šindelem. Věži náleží čtyři patra. Vchod do věže od východu (z prostoru lodi) je sklenut nízkým stlačeným obloukem. Na západní straně věže je novodobý obdélný vchod. Přizemí věže je sklenuto valenou klenbou. V prvním patře věže je na západní a severní straně drobné obdélné okénko. [10] Okénko je rozevřené dovnitř segmentem sklenutou špaletou se stopami po bednění ze spodu klenutí (část bednění dochována). Ve druhém patře se nalézají podobná okénka a to na jižní, severní a západní. V západní stěně se nachází pět kapes po kuláčích. Je patrné, že konstrukce lešení byla postavena našikmo, jak to potvrzují na šikmo kladené kapsy (podobně stavěné lešení v kostele ve Zbynicích). Okno na severní a západní straně má patrné stopy po bednění a na severní straně je dochován zbytek bednění a kapsy po trámech. Na jižní straně jsou dochovány kapsy po kuláčích. Na východní stěně jsou dochovány dva původní kuláče z lešeňové konstrukce.[11] Ve třetím patře jsou na všech čtyřech stranách podvojná, novodobě upravená okna. Fragmenty oblouků ze štípaného lomového kamene, které jsou patrné ve zdivu, nám poukazují, že zde již původně byla sdružená románská okna. Ve východní stěně jsou čtyři kapsy po kuláčích, ve dvou z nich fragment původních kuláčů. V jižní stěně je šest kapes po kuláčích, ve dvou z nich fragment původních kuláčů. V západní stěně je pět kapes po kuláčích. V severní stěně je pět kapes po kuláčích, ve dvou z nich fragment původních kuláčů. Opět je zde patrné, že lešení bylo stavěno našikmo, jak to potvrzují otvory po kuláčích lešeňové konstrukce. Na jižní straně věže je patrný ústupek ve zdivu. Ve čtvrtém patře je na každé straně jedno původní okénko. Okénka jsou zaklenuta půlkruhovým záklenkem ze štípaného kamene (z vnější strany zakryty hodinovým ciferníkem). Věž byla připojena dodatečně, aniž bylo zdivo ve vodorovných vrstvách provázáno, jak nám ukazuje dobře znatelná spára. Mezi vznikem lodi a věže nebyl pravděpodobně velký časový odstup,²⁴⁹ protože ve třetím patře věže byla původně na všech čtyřech stranách tradiční románská podvojná okénka, která byla později přestavěna. Věž je zakončena jehlancovou střechou.

²⁴⁹ KUTHAN 1977, 188.

Stavebním materiálem u tohoto kostela bylo užito lomového žulového a vápencového kamene. Nároží kostela bylo armováno tesanými kvádry.

Kostel sv. Petra a Pavla je možné datovat podle portálu se sloupky s talířovými prstenci. Tímto bychom mohli tento kostel zařadit do skupiny jihočeských románsko - gotických kostelů z doby před polovinou 13. století a proto je možné tento kostel datovat do 40. let 13. století.²⁵⁰ Podle Durdíka byl kostel tribunový, v jeho blízkosti měli sídlo páni z Budetic, kteří posléze přesídlili a zbudovali nový hrad na vrchu Džbán v druhé polovině 13. století.²⁵¹ Pro toto tvrzení chybí důkazy, které by tuto existenci potvrdily nebo vyvrátily. V prostoru věže nejsou patrné žádné stopy po zazděném portálu, který by mohl spojovat sídlo s kostelem.

V roce 2011 byl proveden dendrochronologický rozbor dřev lešeňové konstrukce ve 2. a 3. patře věže, v západním štítu lodi a z prken zbylých po bednění u západního okna v prvním patře věže (u stejného okna vzorky tří prken). Pouze u prken po bednění byly zjištěny výsledky, u zbylých dřev nebylo možné učít rok skácení dřeva z důvodu nedostačujícího počtu letokruhů. Prkna po bednění u západního okna v prvním patře věže byla datována do roku 1416 (prkno 1) a 1455 (prkno 2). Jedná se o smrk a jedli. Více výsledků se nepodařilo prokázat. Když bychom vycházeli pouze ze zjištěného výsledku skácení použitého dřeva pro konstrukci bednění, tak bychom mohli dojít k závěru, že věž byla přistavěna dodatečně po roce 1455 (podobný závěr byl prokázán dendrochronologií u věže kostela v Albrechticích u Sušice, u okenního překladu rok skácení 1455/56).²⁵² Věž byla připojena dodatečně, protože její zdivo není s lodí provázáno, v dosavadní literatuře bylo předpokládáno, že vznikla v nevelkém časovém odstupu od vzniku lodi kostela, tj. kolem poloviny 13. století a také pro podobu podvojných oken ve třetím patře věže, jejichž záklenek je půlkruhový. Když by věž pocházela skutečně až z doby po roce 1455, tak by se jednalo o románský prvek použitý v době pozní gotiky a bylo by to zjevným příkladem historismů, ale je nezbytné zjištěný výsledek kriticky zhodnotit. Jedná se pouze o rozbor dvou prken použitých pro bednění okna, která mohla být použita při případných dodatečných opravách okénka, druhotně dosazena a tím by bylo možné z největší pravděpodobností zjištěný výsledek odůvodnit.

²⁵⁰ KUTHAN 1977, 187,188.

²⁵¹ DURDÍK 2005, 71.

²⁵² KYNCL 2011.

3.3. Bukovník

Bukovník leží na vyvýšeném místě, nedaleko pravého břehu Otavy v okrese Klatovy, 3 kilometry východně od Žihobců, 10 kilometrů východně od Sušice. Bukovník byl ve středověku panským majetkem a kolem roku 1360 náležel pánům z Bukovníka.²⁵³ Nejstarší zprávu o Bukovníku nalezneme v CDB IV, kde je zpráva z roku 1251“Dobez de Bukovník...“.²⁵⁴ O Dobez de Bukovník je napsáno také v RBM I z roku 1251 „....Dobez de Bukovník...“.²⁵⁵ Dobeš je připomínán na listině, v níž moravský markrabě Přemysl potvrdil strakonickým johanitům donaci Bavora ze Strakonice.²⁵⁶ V Deskách zemských, Reliquiae tabularum terrae I je zmíněn na str. 54 Jan a Buden z Bukovníka (k roku 1319), na str. 490 Lissek a Mikess z Bukovníka (k 21. prosinci 1382) a na str. 491 Mikess, Lussek a Prziech z Bukovníka (k 14. únoru 1383).²⁵⁷ V Bukovníku stávala ve 13. století tvrz, ale kde dnes nelze určit.

Kostel je poprvé připomínán roku 1360 v Libri confirmationum I/1. Zpráva je zde z 3. ledna 1360 „Leo presb. olym plebanus in Alamuta Lythomislensis dyocesis, ad ecclesiam in Bukownik virtute permutacionis cum Michaele plebano ibidem, de consensu strenui militis dom. Raczonis et Vlrici fratris sui de Zichovicz, Prziechonis, Vbislai, Rychardi de Bukownik ac fratrum ipsorum fuit translatur. Executor plebanus de Zichowicz“.²⁵⁸ V libri confirmationum I/1 je Bukovník zmíněn ještě na str. 188, bez udání data a roku „....Executor plebanus in Bukownik“.²⁵⁹ Kostel v Bukovníku je také připomínán v Libri confirmationum I/2, str. 88. Je zde určeno pouze datum 22. června, ale rok uveden není. Ale tyto konfirmační knihy pocházejí z let 1363 -1364. Je zde uvedeno: „, Die 29 Julii Henricus

Wilhelmi de Ohrasouicz ad present. Prziedothe de Hradkouicz, Leonis, pleb. in Bukownik.....“.²⁵⁹ Dále v Libri confirmationum III – IV, kde je zápis k 23.marcij 1375.²⁶⁰ Dále v Libri confirmationum VI (zápis k 18. dubnu 1403).²⁶¹ Libri confirmationum VII (jsou

²⁵³ LEHNER 1903, 329.

²⁵⁴ CDB IV /1, č. 225, 391.

²⁵⁵ RBM I.; PROFOUS 1947, 214; SEDLÁČEK 1998, 83.

²⁵⁶ RBM I, 593.

²⁵⁷ Reliquiae tabularum terrae I, 54, 490, 491.

²⁵⁸ LC I/1, 113.

²⁵⁹ LC I/2, 88.

²⁶⁰ LC III. – IV., 33.

²⁶¹ LC VI., 87.

z 1410 -1419) na str. 63, 67, 107 (v některém případě uvedeno chybně Rakovník, místo Bukovník).²⁶² V letech 1620 – 1703 byl spravován farářem z nedalekých Nezamyslic. V knize Paprockého O stavu rytířském (str. 210) se uvádí fundační listina Bukovnického z roku 1415 a uvádí se zde farář Petr z Bukovníka.²⁶³ V Registra decimarum papalium je zpráva o Bukovníku z roku 1369 a to částka 18 grošů, 1384 a 1385 je také 18 grošů, v roce 1399 36 grošů a v roce 1405 18 grošů.²⁶⁴

Kostel sv. Václava je jednolodní stavba, s východním chórem, východní apsidou a západní věží. [12,13] Loď kostela je plochostropá, obdélná, jejíž délka uvnitř lodi je 9,5 metrů a šířka 7,45 metrů. Síla zdiva lodi je 1,2 – 1,5 metrů. Na jižní straně lodi jsou tři okna, zaklenutá segmentovým obloukem, která byla v období baroka upravena. V jižní stěně je původní portál s půlkruhovým záklenkem. Tímto portálem se vstupuje do přistavené jižní předsíně. Jižní strana předsíně je prolomena novodobým portálem s rovným překladem. Severní zeď lodi je otevřena hrotitým gotickým obloukem do přistavené, téměř čtvercové kaple Panny Marie.²⁶⁵ Při úpravách v roce 1690 byl vnitřek lodi vyzdoben štukovými ornamenty. V západní části vznikla později varhanní kruchta, která je nečleněná, konvexně vyklenutá, nepodklenutá. Podkruchtí je do lodi otevřeno segmentovým obloukem. Kostel byl podle Mencla tribunový, pavlačová tribuna, do které se nevstupovalo zvenčí, ale z věže, zde byla podle Mencla románská z první čtvrtiny 13. století, podobná byla i ve Velharticích.²⁶⁶ Na tribunu se vstupovalo z prvního patra věže. Stavebníkem kostela byl patrně výše zmíněný Dobeš. Dnes stopy po původní tribuně nejsou patrné.²⁶⁷ Ostění portálu pod věží je zachováno jen částečně.

Kaple Panny Marie, která je do lodi otevřena hrotitým obloukem, byla postavena roku 1690. Kaple je téměř čtvercového půdorysu s rovným stropem. Původně byla zasvěcena sv. Josefovi, je prolomena ve východní stěně novodobým oknem, které je půlkruhově zaklenuto. Pod kaplí se nachází novodobá hrobka pánů z Kalenic (v literatuře někdy chybně označováno, že se nachází pod sakristií). Ke kapli na západě přiléhá obdélný prostor, v jehož západní zdi je raně gotické okno s žulovou kružbou s motivem naspodu otevřeného trojlistu

²⁶² LC VII., 63, 67, 107.

²⁶³ LEHNER 1903, 329; KUCHYŇKA 1890, 136.

²⁶⁴ Registra decimarum papalium, 67.

²⁶⁵ KUTHAN 1977, 120, 121, 188, 189; HOSTAŠ 1900, 13; MENCL 1939, 32; MENCL 1960, 12; MENCL 1960, 183; BIRNBAUM 1931, 36, 191.

²⁶⁶ MENCL 1965, 43.

²⁶⁷ MERHAUTOVÁ 1971, 58, 60, 101, 380.

(Hostaš tvrdí, že je okno vyřaté ze sakristie).²⁶⁸ V obdélném přístavku je vchod, pravděpodobně z doby jeho vzniku. Na jižní stěně přístavku je schodiště, které vede na varhanní krucht, z kterého se vstupuje do prvního patra věže. Na varhanní krucht se vstupuje novodobým obdélným portálem, v jehož záklenku jsou patrné stopy po starším portálu, jehož záklenek byl na hranách okosený.

K východní stěně kaple přiléhá patrová obdélná sakristie, která je sklenuta valenou klenbou. (Líbal v Umění 22 tvrdí,²⁶⁹ že Kuthan uvedl, že sakristie je ze stejné doby jako kostel, ale Kuthan nic takového neuvádí, píše jen, že sakristie je připojena k severní straně chóru a je sklenuta valeně, nic o jejím stáří.) Kaple má na severní straně renesanční štít s výklenkem, v kterém bývala dřevěná socha Jana Křtitele. Sakristie je na severní straně prolomena novodobým oknem a na východní straně v prvním patře se nachází novodobě prolomený vchod, který vede do prvního patra sakristie (empory). Novodobý vchod se nachází také v přízemí sakristie.

Na východě je loď otevřena do chóru. Obdélný chór je uvnitř dlouhý (od východu na západ) 2,45 metrů a široký 5,5 metrů. Chór je od loď oddělen triumfálním obloukem, který je půlkruhovitě ukončený. Na konci 17. století, pravděpodobně v roce 1690 byl pokryt štukovým rámováním. Chór je sklenut valenou klenbou. V jižní zdi chóru je okno, zaklenuté segmentovým obloukem, které bylo upraveno v období baroka. K severní zdi chóru přiléhá sakristie, která je o dva schody níže.

Chór je oddělen odsazením od půlkruhové apsidy, která je sklenuta konchou. Šířka apsidy uvnitř je 5,10 metrů a hloubka je 2,35 metrů. V ose apsidy je podle Kuthana zazděné románské okno s půlkruhovým záklenkem (dnes není patrné, okno je zakryté omítkou).²⁷⁰ V apsidě jsou dvě okna segmentově zaklenutá, pravděpodobně z období baroka. Z vnější strany má apsida románskou římsu.

K západnímu průčelí při jejím jihozápadním rohu je připojena hranolová věž, která je vysunuta k jihu. Šířka věže vně (od severu k jihu) je 5,80 metrů a délka je 6,10 metrů. Věž má tři patra. Přízemí věže je sklenuto valenou klenbou se stopami po bednění. V jižní zdi v přízemí věže je obdélné střílnové okénko s kamenným překladem, ve východní zdi je vchod do lodi, který je nověji upravený. V jižní zdi jsou dvě kapsy po trámech a v severní zdi jsou tři

²⁶⁸ HOSTAŠ 1900, 14.

²⁶⁹ LÍBAL 1985, 168.

²⁷⁰ KUTHAN 1977, 189.

kapsy po trámech. V prvním patře věže ve východní zdi je nověji upravený vchod na nynější varhanní kruchtu. Z prvního patra věže se vstupovalo na původní tribunu (dnes není patrná). V severní zdi jsou tři kapsy po trámech a v jižní zdi čtyři. Ve druhém poschodí věže je v jižní a východní zdi obdélné okénko s dovnitř rozevřenými špaletami, s kamenným překladem. Na severní straně je jedna kapsa po trámu. Ve třetím patře věže (zvonovém) je na severní straně původní románské sdružené okno. Obě části okna jsou sklenuta půlkruhově. V ose okna je válcový sloupek, který je umístěn na krychlové patce s nárožními drápky. Dřík sloupku je ukončen oblounovým prstencem, na nějž nasedá na hranách okosené sedlo, které nese záklenky okének. Vnitřní špaleta, která je společná pro celé okno (obě části) je sklenuta segmentem. Můžeme předpokládat, že taková okna byla na všech stranách. Dnes jsou novodobě upravena. Na severní straně se nachází jedna kapsa po trámu, v západní dvě, v jižní dvě a v západní jedna. K severní stěně věže přiléhá novodobý přístavek se západním vchodem. Líbal uvádí, že věž byla původně plánovaná nad chór, na co poukazuje pás valené klenby v chóru, což se jeví jako značně nepravděpodobné.²⁷¹

Portálem v jižní zdi lodi se vstupuje do jižní předsíně, která byla přistavena v období baroka. Předsíň je sklenuta valenou klenbou. Žulové ostění portálu je členěno třemi pravoúhlými ústupky.[14] Vnitřní hrana ostění je profilována mohutným oblounem osazeným výžlabky. Střední nároží je vybráno plochým a širokým výžlabkem posázeným bobulemi (11 bobulí).[15] Výžlabek je naspodu ukončen náběžními drápkami. Vnější i vnitřní bok vnějšího výstupku je profilován jemným zářezem přecházejícím i do profilace archivoly. Mencl přirovnává portál v Bukovníku vlivům strakonické stavební huti a podobné portály nalezneme ve Volenicích, Chelčicích, Bělčicích.²⁷² Bobulový dekor byl pravděpodobně přejat z oblasti bavorské. Typ bobulového portálu se nachází v premonstrátském klášteře ve Windbergu. V Čechách se bobulový dekor objevil poprvé na rozetě v kapitulní síni johanitské komendy ve Strakonici (datována bývá kolem roku 1230). S bobulovým dekorem se setkáváme na portálech kostelů ve Volenicích, Chelčicích. Všechny tyto portály jsou jednoduché, bez trnože a říms s ostěním členěným pravoúhlými ústupky, které přecházejí přímo v půlkruhové archivoly. Podobný portál byl i v kostele ve Vacově, ale byl zbořen

²⁷¹ LÍBAL 1974, 168.

²⁷² MENCL 1960, 12.

v 19. století. Kostely leží v nevelké vzdálenosti od Strakonice a mohly by být dílem strakonické huti. Kuchyňka přirovnává portál k portálům v Žiželicích, Novosedlech.²⁷³

Je pravděpodobné, že vliv na portál v Bukovniku mělo okno s bobulovým dekorem z kapitulní síně ve Strakonici, ale vliv mohly mít i portály z premonstrátského kláštera v bavorském Windbergu, což mohlo být zprostředkováno i díky hrabatům z Bogenu, kteří vlastnili nedaleké území Sušice nebo díky působení samotného kláštera ve Windbergu, který vlastnil statky na území Sušicka. Významné místo, které patřilo klášteru, jsou Albrechtice u Sušice. Klášter ve Windbergu v roce 1233 měl patronátní právo nad kostelem v Sušici, o jehož existenci dnes nevíme bohužel nic bližšího. Portály v klášterním kostele ve Windbergu se nacházejí na severní a západní straně a jejich vznik se klade do období kolem roku 1220.

Zdivo kostela je žulové, lomové a je nepravidelně pokládáno. Dnes je překryto silnou vrstvou omítek.

Portál zdobený bobulemi je blízky rozetě kapitulní síně johanitské komendy ve Strakonici nebo portálům v klášterním kostele ve Windbergu.²⁷⁴ [16,17] Rozetu je možné datovat do doby kolem roku 1230 a portály do období kolem roku 1220.²⁷⁵ Kostel sv. Václava v Bukovniku pravděpodobně vznikl kolem roku 1220 - 1230.

V roce 2011 byl proveden dendrochronologický rozbor dřev lešeňových konstrukcí v západním a východním štítu lodi. Ve věži se nenechází žádné původní kuláče. Byly odebrány dva vzorky, jeden ze západního štítu a jeden z východního. U dřeva z východního štítu lodi se nepodařilo zjistit výsledek. U dřeva po lešeňové konstrukci v západním štítu lodi se podařilo zjistit rok skácení, jedná se o smrk skácený na přelomu roku 1261/1262.²⁷⁶ Podle uvedeného výsledku, by bylo možné předpokládat, že kostel sv. Václava byl vystavěn později, než se doposud myslelo, ale na druhou stranu je nutné podotknout, že se jedná pouze o výsledek z jednoho vzorku dřeva, který není zcela prokazatelný (rok skácení nevyšel s jistotou, počet letokruhů byl pouze 28). Když budeme vycházet z výsledků rozboru dřeva, můžeme se domnívat, že kostel sv. Václava vznikl kolem poloviny 13. století nebo před

²⁷³ KUCHYŇKA 1890, 136.

²⁷⁴ KUTHAN 1977, 189.

²⁷⁵ KUTHAN 1977, 189.

²⁷⁶ KYNCL 2011.

rokem 1250. Výsledek je ze západního štítu lodi – 1261/1262 a je pravděpodobné, že stavba kostela byla započata od východu a vznikala o něco dříve než západní strana, ale jedná se pouze o možnou teorii.

3. 4. Dlouhá Ves

Kostel sv. Filipa a Jakuba

Dlouhá Ves, ležící 3,5 kilometrů jižně od Sušice, byla dříve nazývána Longavilla nebo také Langendorf.²⁷⁷ Nalézala se zde původně tvrz se sídlem Dlouhoveských z Dlouhé Vsi, jejichž větvemi byli Častolárové, Chanovští, Pokoničtí a Oselští. Jejich předkové byli Blajislav (1290), který obdaroval Windbergský klášter, Lipolt (1318), Vojsa (1320), Dobroslav (1352), bratři Jetřich, Vojtěch, Lipolt a Jan (1360).²⁷⁸ Podacími pány kostela byli roku 1368 bratři Kunrát a Zdimír a od roku 1392 bratři Vitmar, Výšek a Petr. V 15. století se rod velmi rozvětvil a Dlouhá Ves se posléze dostává v držení jiných rodů.²⁷⁹

Kostel sv. Filipa a Jakuba je připomínáný v LC I/2 v roce 1368 jako farní a později jako filiální k Sušici a Mouřenci.

O Dlouhé Vsi nalezneme zprávu v RBM II., kde je zpráva v listině krále Václava II. z roku 1290 „...testis Blaizlaus se Longa villa...“.²⁸⁰ O Dlouhé Vsi je psáno v LC I/1, kde je zpráva ze 4. prosince roku 1360. „...Conradi plebáni de Vzdu, Sdimiri de Longavilla,.....Woytiechonis ac Litoldi fratrum de Longavilla, ad ecclesiam i Nova Civitate per mortem Thome rectoris vacantem, fuit institut.“.²⁸¹ V LC I/2, kde je zpráva z 24. května roku 1368, je zmíněn kostel v Dlouhé Vsi.²⁸² „Nos Jenczo etc. quod nos ad eccl. in Longa villa, per design. Andre ex c. permut. vac. de cons. Cunadi et Sdimiri fratrum ibidem se Lonha vill Rapotam cum dicto Andrea pro eccl. in Czegeticz permut. rectorem instituimus etc. Dat. 1368 die 24 Maii“.²⁸³ V LC II., kde je zpráva z 16. listopadu roku 1369²⁸⁴. Dále je Dlouhá Ves připomínána v LC III. – IV., kde je zpráva z 22. září roku 1380²⁸⁵. V LC V., kde je zpráva ze 17. června roku 1392, kde je zmíněn kostel v Dlouhé Vsi „...ecclesie in Longavilla....“.²⁸⁶ Dlouhá Ves je zmíněna také v Libri erectionum VI., kde je zpráva

²⁷⁷ LE VI., 399; PROFOUS 1957, 505.

²⁷⁸ SEDLÁČEK 1998, 133.

²⁷⁹ SEDLÁČEK 1998, 133.

²⁸⁰ RBM II, 648; PROFOUS 1957, 505.

²⁸¹ LC I/1, 138.

²⁸² LC I/2, 104.

²⁸³ LC I. /2, 104.

²⁸⁴ LC II., 23.

²⁸⁵ LC III. – IV., 144.

²⁸⁶ LC V., 128 – 129.

z 18. listopadu 1398.²⁸⁷ Dále z 14. listopadu 1404, kde se pojednává o „erectio altaris s. Katherinae virginis in ecclesia parrochiali in Longavilla“.²⁸⁸ V Registra decimarum papalium, je Dlouhá Ves (dříve děkanát prácheňský) připomínána k roku 1369 a to částkou 12 grošů, v roce 1384 12 grošů, v roce 1385 také 12, v roce 1399 24 a v roce 1405 12 grošů.²⁸⁹

Dnešní podoba kostela je barokní a z 19. století.²⁹⁰ Z původního kostela je zachováno pouze zdivo presbytáře, který je pravoúhlý. V dnešní době je kostel jednolodní s pravoúhle ukončeným presbytářem, věží nad presbytářem a kaplemi na severní a jižní straně lodi. **[18]**

Kostel vznikl před rokem 1368, kdy je o něm nejstarší zpráva v pramenech.²⁹¹ Na jižní, severní a východní straně presbytáře jsou dochovány fragmenty nástěnné malby, pravděpodobně ze 70.-80. let 14. století, což nám dokládá, že zdi presbytáře jsou zdi staršího kostela ze 14. století, **[19]** a tento původní kostel měl tudíž pravoúhle ukončený presbytář. Lze se také domnívat, že kostel mohl být pravděpodobně jednolodní.

²⁸⁷ LE VI., 86.

²⁸⁸ LE VI., 399-400.

²⁸⁹ Registra decimarum papalium, 67.

²⁹⁰ HOSTAŠ 1900, 17.

²⁹¹ LC I/2, 104.

3.5. Dobrá Voda

Kostel sv. Vintíře

Dobrá Voda, která se nachází 12 kilometrů jižně od Sušice, je spjata s působením sv. Vintíře, který si nedaleko dnešní osady zřídil poustevnu pod horou Březník a v roce 1045 v této poustevně umírá.

V Dobré Vodě byl v roce 1706 postaven kostel sv. Vintíře, podle Hostaše na místě dřevěné kaple, která byla založena v roce 1620.²⁹² Kostel byl přistavován v průběhu 18. století.

V roce 2001 byl v souvislosti s instalací nového oltáře proveden archeologický výzkum.²⁹³ Pod nejstarší dlažbou byla zachycena trémová konstrukce (spálená vrstva dřeva), která byla Břicháčkem vyložena jako pozůstatek nejstarší dřevěné sakrální stavby. Podle úlomků keramiky byla tato dřevěná konstrukce datována do období 13. -15. století. Dále byla určena druhá stavební fáze z 16. století a třetí, totožná se stavbou stávajícího kostela. Původní sakrální stavbu spojuje Břicháček s kultem sv. Vintíře.²⁹⁴

Podle výsledků archeologického výzkumu je možné předpokládat, že současnému kostelu sv. Vintíře předcházela starší středověká sakrální stavba, ale současně nelze tyto stanoviska brát jako zcela určitá, pokud budeme vycházet z tvrzení Hostaše,²⁹⁵ že stavbě dnešního kostela sv. Vintíře předcházela stavba dřevěné kaple z roku 1620, tak by bylo možné, že při průzkumu nalezené dřevo by mohlo pocházet z této doby a také se jedná o fragment spálené vrstvy dřeva, z kterého není možno vyvodit závěr, že se zde nacházel v této nejstarší vývojové fázi dřevěný kostel, jedná se pouze o hypotézu. Stáří dřevěné trémové konstrukce nebylo možné určit dendrochronologií, protože byla nalezena jen spálená vrstva dřeva (jestliže by bylo možné tuto metodu vykonat, mohla by se výše uvedená teorie archeologického průzkumu potvrdit nebo vyvrátit).

²⁹² HOSTAŠ 1900, 20.

²⁹³ ČECHURA 2005, 363, BŘICHÁČEK 2001.

²⁹⁴ ČECHURA 2005, 363, BŘICHÁČEK 2001.

²⁹⁵ HOSTAŠ 1900, 20.

3.6. Hartmanice

Hartmanice se nacházejí v okrese Klatovy, na svahu hory Hamižné, ve výšce 712 metrů, 10 kilometrů jihozápadně od Sušice.

Hartmanice jsou zmiňovány v CDB II. v listině krále Přemysla Otakara I., kde je zpráva z roku 1219, kde je uváděn „Predich de Artmanitz“ (Hartmanice).²⁹⁶ Stejná zpráva je také v listině krále Přemysla Otakara I. v RBM I.²⁹⁷ První zpráva o vsi Hartmanice pochází z roku 1315. O Hartmanicích je psáno v Reliquiae tabularum terrae I., kde je zpráva o Hartmanicích z 22. listopadu 1315. Je tam napsáno „...census de silvis ville Hartmanitz adjacentibus ad Prachen pertinens...“.²⁹⁸ Hartmanice jsou také zmíněny v RBM III., v listině krále Jana Lucemburského, kde je zpráva z 25. listopadu 1315 a uvádí se „...ville Hartmanitz...“.²⁹⁹ V RBM III., v listině krále Jana Lucemburského, jsou zmíněny Hartmanice a celnice v nich. Zpráva je z 19. srpna roku 1331 a stojí v ní „...theloneum in Hartmanitz...“.³⁰⁰ (Jan Lucemburský daruje Hartmanickou celnici a výnos z mýta na ní vybírané a jiné vesnice břevnovskému klášteru). Také jsou Hartmanice zmíněny v Reliquiae tabularum terrae II. str. 385, kde je zpráva z 20. března roku 1481 „...in Hratmaniecziech...“.³⁰¹ O Hartmanicích se píše v Libri citationum et sententiarum (z let 1374- 1411) a to na str. 124 a 363.³⁰² Je zajímavé, že Hartmanice nejsou zmíněny v papežských desátkách a bylo by možné, že kostel vznikl až po roce 1409 anebo byl soukromým majetkem a ne farním nebo filiálním kostelem, protože jinak by pravděpodobně byl zapsán v papežských desátkách.

Hartmanice se nacházely na Böhmen Weg, nesprávně označované jako Vintířova stezka (v pasportu klatovském nesprávně označené na Zlaté stezce³⁰³) a vybíralo se zde mýto ve prospěch břevnovského kláštera, což je poprvé připomínáno v roce 1331.³⁰⁴ Břevnovský klášter vlastnil rozsáhlé statky v okolí Nezamyslic, kde založil kostel. V okolí Nezamyslic měl 18 vesnic. V CDB I., ve fálzu z roku 1045 se píše, že celnice se nacházela na Březníku – myšlena byla pravděpodobně Dobrá Voda. Podle tohoto pramene je možné, že

²⁹⁶ CDB II, 175.

²⁹⁷ RBM I., 285.

²⁹⁸ Reliquiae tabularum terrae I, 5; Profous 1947, 525.

²⁹⁹ RBM III., 114.

³⁰⁰ RBM III., 700.

³⁰¹ Reliquiae tabularum terrae II., 385.

³⁰² Libri citationum et sententiarum I., 124, 363.

³⁰³ LÍBAL 1985, 114-117.

³⁰⁴ RBM III., 700.

celnice se nacházela v Dobré Vodě a ne v Hartmanicích. Ale nemáme proto dostatek pramenů. Celnice mohla být také přesunuta z Dobré Vody do Hartmanic později. Böhmen Weg – česká stezka tvoří dodnes hlavní osu městečka. Böhmen Weg – česká stezka (Vintířova stezka) vedla z kláštera v Niederaltaichu přes Rinchnach (klášter v Rinchnachu založil roku 1011 poustevník Vintíř), Zwiesel, Žďánidla, Dobrou Vodu, Hartmanice (Vintíř kolem roku 1045 si zřizuje poustevnu nedaleko Dobré Vody pod vrchem Březník), Mouřenec, Sušici a dále do Prahy. Tato komunikace spojovala české území s bavorským Podunajím. Hartmanice prosluly zvláště ve 14. století těžbou zlata. V roce 1320 povyšuje Hartmanice český král Jan Lucemburský na královské svobodné zlatohorské město. V roce 1340 byly zdejší doly zastaveny Petrovi z Rožmberka. Ves patřila pánům z Velhartic, poté v držení Jindřicha z Rožmberka a Jana z Hradce. V roce 1428 Oldřich, syn Jindřichův prodal Hartmanice Menhardovi z Hradce a poté se dostávají opět do držení Velhartic.³⁰⁵ Význam cesty zdůraznilo královské privilegium z roku 1406, podle něho kupci, kteří šli na trhy do Sušice, museli zvolit cestu přes Hartmanice. Ve 14. století byly Hartmanice podřízené Kašperským Horám a v 15. a 16. století patřilo městečko Velharticím. Od roku 1603 do roku 1848 patřily Hartmanice Sušici. V 16. století byly Hartmanice povýšeny na městečko, což je poprvé připomínáno v roce 1579. Hartmanice byly vypáleny za třicetileté války. V 17. století byl zrušen dovoz bavorské soli. V 18. století sloužili mši duchovní z Mouřence a Petrovic.³⁰⁶ Fara byla obnovena až v roce 1856.

Kostel sv. Kateřiny je poprvé připomínán roku 1603.³⁰⁷ Kostel sv. Kateřiny, který je situovaný v jihovýchodním rohu nevelkého náměstí, je jednolodní stavba s presbytářem polygonálně ukončeným a hranolovou věží na západě. Dnešní podoba kostela pochází z 18. století. Na severní stranu presbytáře přiléhá obdélná sakristie. **[20]**

Severní strana lodě přiléhá k sousednímu obytnému stavení. Lodě je obdélná, poměrně krátká, je dlouhá 11,3 metrů a široká 8 metrů.³⁰⁸ Jižní strana lodě je prolomena dvěma okny, která jsou hrotitě zaklenuta a jedním drobným, téměř čtvercovým oknem. V jižní straně lodi se nalézá portál, bez ostění, segmentově zaklenutý. Presbytář je na jižní a severní straně prolomen dvěma okny, která jsou půlkruhově zaklenuta. Presbytář je dlouhý 8,70 metrů

³⁰⁵ SEDLÁČEK 1998, 208.

³⁰⁶ HOSTAŠ 1900, 25.

³⁰⁷ SEDLÁČEK 1998, 208.

³⁰⁸ HOSTAŠ 1900, 25.

a široký 4,80 metrů.³⁰⁹ [21] Sakristie, která přiléhá k severní straně presbytáře, je prolomena na severní straně obdélným oknem.

Věž je v přízemí na jižní straně prolomena drobným obdélným okénkem, v prvním patře je na jižní straně také prolomena obdélným okénkem a na západní straně se nachází z vnější strany nika, která je segmentově zaklenutá. Na severní straně je věž prolomena novodobým portálem s rovným překladem, kterým se vstupuje do věže. Ve druhém patře je na jižní a severní straně obdélné okénko a na východní straně se nachází zazděné původní okno, které je půlkruhově zaklenuto. Na východní straně je proražen vstup do krovu lodě a presbytáře. Ve třetím, zvonovém patře jsou na severní, západní a jižní straně dvě podvojná novodobá okna, která jsou segmentově zaklenuta. Z vnější strany pod korunní římsou na jižní, západní a severní straně kruhový hodinový ciferník. Na severní straně věže, ve druhém patře se nachází tři kapsy po původních trámech a na jižní straně se nachází dvě. Věž je vystavěná (patrně uvnitř věže) z lomového kamene bez nárožních tesaných kvádrů. Ve druhém patře je vyztužena hrázděnou konstrukcí a v přízemí dřevěnou trámovou armaturou.³¹⁰ [22] Bukovská uvádí, že věž byla dodatečně přistavěna v první polovině 18. století, ale žádné podklady pro toto tvrzení zatím nemáme. Pro upřesnění vzniku věže by mohl posloužit dendrochronologický rozbor dřeva z hrázděné konstrukce. U věže je zajímavá skrytá dřevěná konstrukce, která začíná pravděpodobně od přízemí. V souvislosti s přístavbou věže byla nahrazena západní valba střechy štítem. Při severní zdi věže existoval schodišťový přístavek pro vstup do 1. patra věže a na varhanní kruchtě. V první polovině 19. století byl k severní straně věže a části lodi přistaven zděný objekt, který je vyznačen na mapě stabilního katastru. Tím ztratilo funkci okénko ve 2. patře věže a zanikl i schodišťový přístavek.³¹¹

Do kostela se vstupuje ze západu. Vchod je umístěn v přízemí věže a je segmentově zaklenutý. Podvěží je zaklenuto plackou. Strop lodi kostela je plochostropý. Presbytář je zaklenut valenou klenbou s trojúhelnými výsečemi a v závěru klášterní klenba s trojicí lunet.³¹² [21] Sakristie je plochostropá. Vstup do sakristie je bez ostění a zaklenut stlačeným obloukem.³¹³ Presbytář je oddělen od lodi triumfálním obloukem, který byl pravděpodobně

³⁰⁹ HOSTAŠ 1900, 25.

³¹⁰ BUKOVSKÁ 2006.

³¹¹ BUKOVSKÁ 2006.

³¹² HOSTAŠ 1900; BUKOVSKÁ 2006.

³¹³ LÍBAL 1985, 114-117.

dříve lomený, ale v dnešní podobě je dodatečně okosený.³¹⁴ Presbytář je nižší a užší než loď, byl původně nižší než dnes, jak je patrné v podkroví, kde je vidět, že koruna jeho zdiva ležela níže než dnes, ale jeho stáří je těžké určit.³¹⁵ Na severní a jižní straně presbytáře se nacházejí pilastry. Hostaš píše, že presbytář byl původně zaklenut jedním polem křížové klenby a závěr paprskovitě.³¹⁶ Na západní straně loď se nachází varhanní kruchta, která je dřevěná a je vynášena dvěma žulovými čtyřbokými sloupy³¹⁷.

Loď i presbytář má valbovou střechu, střecha věže je stanová, ve vrcholu přerušena prstencem. Střechy jsou pokryty eternitem (původně šindelem). Nad sakristií je oplechovaná valbová střecha.³¹⁸

Dnešní podoba kostela pochází z 18. století. V lodi, presbytáři a sakristii nenacházíme žádné stopy po původní podobě kostela, ale je pravděpodobné, že zdivo lodi a možná i presbytáře je v základu středověké. Ve druhém patře věže, na východní straně se nachází zazděné okno, jedná se pravděpodobně o původní gotické okno. Okno je půlkruhově zaklenuté. Na této straně věže můžeme vidět také zajímavou hrázděnou konstrukci věže, která je mladšího původu (určit její stáří je možné pomocí dendrochronologie). Za hrázděnou konstrukcí je zeď (pravděpodobně původní štít, loď byla dodatečně zvýšena) staršího původu (zeď s hrázděnou konstrukcí byla později přistavena), pravděpodobně gotického. Stáří této zdi, ale není totožné se stářím loď kostela, protože je věž postavena na spáru a zdivo věže a loď není provázáno. Je tedy možné předpokládat, že věž byla přistavena k lodi dodatečně, ale v které době nelze jednoznačně určit (zjistit stáří věže je možné pomocí dendrochronologie dřeva z hrázděné konstrukce, jak bylo výše uvedeno). Z tohoto vyplývá, že loď kostela je staršího původu než věž. K nejstarší stavební etapě patří pravděpodobně zdivo lodi a vítězný oblouk. Středověkého původu mohou být také špalety oken na jižní straně loď kromě obdélného okna na varhanní kruchtě. Ostění možná vyplňovala kružba, co by mohlo naznačovat odkrytí žulového bloku ve východněji položeném okně na jižní straně lodi.³¹⁹ Presbytář byl původně nižší než dnes, ale jeho stáří je těžké určit, mohl by pocházet z období gotiky. Stáří věže, je možné zjistit pomocí dendrochronologie. Je možné předpokládat, že

³¹⁴ LÍBAL 1985, 114-117.

³¹⁵ BUKOVSKÁ 2006.

³¹⁶ HOSTAŠ 1900, 25.

³¹⁷ HOSTAŠ 1900, 25.

³¹⁸ BUKOVSKÁ 2006.

³¹⁹ BUKOVSKÁ 2006.

kostel byl postaven ve 14. nebo 15. století, ale pro časové určení stáří kostela chybí architektonické detaily.

3.7. Hejná

Vesnice Hejná leží v mírně členité pahorkatině s pozvolnými svahy širokých dlouhých hřbetů, ve svahu vrchu Bučanky, nedaleko pravého břehu Otavy, v okrese Klatovy. Je vzdálena 4 kilometry jihozápadně od Horažďovic, 15 kilometrů severovýchodně od Sušice.³²⁰ Hejná byla poprvé zmíněna v padělku listiny, která se vydávala za listinu z doby vlády Břetislava z roku 1045, ale skutečně pochází z 13. století. O Hejně máme zprávy v CDBI. Podle tohoto pramene daroval 18. října 1045 Hejnou spolu s dalšími vesnicemi kníže Břetislav benediktýnskému klášteru v Břevnově. „...Ob amorem quoque et memoriam beati Gvnteri heremite, qui me de sacro fonte baptismas suscepit, ipsum in ecclesia Brevnovensi sepeliendo, citili eidem ecclesie circuitum meum in Prahensi provincia, has villas eiusdem nominis Hidchice cum flumine, Hainv et curiam Navgeci cum suis attinentis.....“.³²¹ Libri confirmationum VI, kde zpráva je z 2. prosince 1397, „...Nycolaum de Hayna.....“.³²² RBM III., v listině krále Jana Lucemburského, je zmíněna Hejná k 19. srpnu 1331.“ Nos Johanes, B. et Pol. rex ec, recognoscimus ec, „ quo bona infrascripta, Nezameslicz videlicet, Hayna, Domorasi, Zichowicz,theloneum spectans ad villas predictas ac omnia alia et singula ad predicta bona pertinencia ab antiquo ad deutos nostro dilectos abbatem et conuentum monasterii Brunouiensis“.³²³ Král Jan Lucemburský odebral břevnovskému klášteru Hejnou, ale v roce 1331 ji opět navrátil.³²⁴ Hejná do roku 1346 platila úroky prácheňskému hradu úroky (takzvané opičné).³²⁵ Od roku 1429 Hejná byla v zástavě hradu Rabí.³²⁶ Od roku 1543 byla osada odprodána od kláštera a dostala se v držení pánů z Rýzmběrka, ale nepatřící již k Rabí, ale k Horažďovicím.³²⁷ O kostelu v Hejně není zpráva v papežských desátkách.³²⁸

Kostel sv. Filipa a Jakuba se nalézá pod svahem vrchu Pučanka. Jedná se o prostou jednolodní stavbu, bez věže s kvadratickým presbytářem.³²⁹ [23,24]

³²⁰ PROFOUS 1947, 536.

³²¹ CDB I č. 379, 353.

³²² LC VI, 29.

³²³ RBM III, 700.

³²⁴ SEDLÁČEK 1998, 212.

³²⁵ SEDLÁČEK 1998, 212.

³²⁶ SEDLÁČEK 1998, 212.

³²⁷ SEDLÁČEK 1998, 212.

³²⁸ Registra decimarum papalium, 67, 68.

³²⁹ KUTHAN 1977, 194, 126-127; KUCHYŇKA 1893, 133; LEHNER 1903, 300; BRANIŠ 1909, 22; MERHAUTOVÁ 1974, 121; LÍBAL 1985, 169.

Lod' kostela je téměř čtvercová, plochostropá, jejíž délka uvnitř lodi je 7,82 metru a šířka 7,05 metru. Síla zdiva je 1,08 metru. Západní štít je trojúhelný a je v něm zazděné drobné obdélné okno. V severní zdi je jedno okno, zaklenuté segmentovým obloukem a v jižní zdi je také jedno okno zaklenuté segmentovým obloukem. Okna lodě byla přestavěna v období baroka (pravděpodobně na počátku 18. století, kdy vzniká i západní portál). V západní části lodě je dřevěná kruchta, která spočívá na dvou dřevěných pilířích. K lodi na západě přiléhá předsíň, která je zaklenuta valenou klenbou, byla přistavena taktéž v období baroka. Portál na západní straně lodi vznikl na počátku 18. století, kdy byl kostel opravovaný (zpráva na oltáři, že byl roku 1702 opravovaný, potvrzuje výše uvedené tvrzení).³³⁰ Nad lodí, nad hřebenem střechy kostela je novodobá sanktusová věžička s okenními průduchy na všech čtyřech stranách. Věžička je ukončena křížem.

Na loď navazuje čtverhranný presbytář, který je od lodi oddělen triumfálním obloukem, jehož záklenek je ve tvaru stlačeného oblouku.[25] V náběžích záklenku je jednoduchá římsa, ze spodní strany okosená. Délka závěru uvnitř je 3,83 metru (od východu na západ) a šířka je 4,30 metru. V ose východní zdi závěru je okno s hrotitým záklenkem. Vnější špaleta okna je opatřena také hrotitým záklenkem. Ve východním šítu, který je trojúhelný je kruhové okno se sešikmenou, široce otevřenou vnější špaletou (okno je původní). Na severní a jižní straně je presbytář prolomen jedním novodobým oknem se segmentovým záklenkem. Závěr byl později sklenut renesanční křížovou hřebínkovou klenbou (pouze žebro zvýrazněno ve štuku) z druhé poloviny 16. století. Okna v závěru byla přestavěna v období baroka. Oba štíty kostela jsou původní.³³¹

Kostel sv. Filipa a Jakuba lze zařadit k tradičnímu typu kostelů s kvadratickým závěrem v jižních Čechách. Kostel nemá výrazné architektonické prvky, podle kterých by bylo možné stavbu blíže datovat. Jediný prvek, který pomůže stavbu časově zařadit, je okno v ose presbytáře, které je ukončeno hrotitým záklenkem, a proto je možné určit vznik kostela před polovinou 13. století, kdy se již na českém jihozápadě začíná projevovat počátek gotiky.³³²

³³⁰ LEHNER 1903, 300; KUCHYŇKA 1893,133.

³³¹ LEHNER 1903, 300.

³³² KUTHAN 1977, 194, 126-127.

3.8. Kašperské Hory

Kostel sv. Markéty

Kašperské Hory se nacházejí 16 kilometrů jižně od Sušice. Původně se nazývaly Reichenstein (Rejštejn), v 16. století Hory Rejštejnské (Reichensteinské) a později Kašperské Hory (Bergreichenstein).³³³ Osada vznikla ve 13. století jako významné místo, kde se rýžovalo zlato. V počátku vznikly společně s Dolním Rejštejnem (Unterreichenstein), s kterým tvořily společnou osadu. Až později došlo k rozdělení a odlišení Bergreichenstein (Kašperské Hory) a Unterreichenstein (Rejštejn). Kašperské Hory nesly taktéž označení Montes Reichenstein.

Kašperské Hory získaly výsady již za Jana Lucemburského. Osada byla nazývána Reichenstein, později, na rozdíl od rýžoviště Unterreichenstein (dnes Rejštejn), říkalo se mu Bergreichenstein (dnes Kašperské Hory). Pravděpodobně od krále Jana Lucemburského byly Kašperské Hory povýšeny na svobodné horní město. V době vlády Jana Lucemburského byly Kašperské Hory v rozkvětu. V roce 1312 povolal Jan Lucemburský 300 místních horníků na pomoc při tažení proti Landshutu v Bavorsku. Za tuto pomoc odměnil král Kašperské Hory listinou z roku 1345, ve které je osvobodil od mýta a cla a dovolil ve městě zřídit sklad soli.³³⁴ Jan Lucemburský dal v roce 1337 zastavit Kašperské Hory Petrovi z Rožmberka a Sušici pánům z Lipé (Jindřichovi a Pertoldovi).³³⁵ Karel IV. vykoupil obě města a rozšířil jejich privilegia a Sušici mimo jiné udělil roku 1356 právo mílové a Kašperským Horám poskytl v roce 1366 právo, že veškeré zboží, které se dováželo po významné komunikaci, která byla budována přes Kašperské Hory a vedla do Pasova přes Kvildu a na druhou stranu do Sušice (větev Zlaté stezky), musí být v městě vyloženo k prodeji a kupci tak donuceni k přenocování.³³⁶ V roce 1366 dal král Karel IV. příkaz stavět větev Zlaté stezky (cesta vedla z Pasova přes Kvildu, Zhůří, Vogelsang, Kašperské Hory a Hartmanice a dále se napojovala na Vintířovu stezku a pokračovala do Sušice).³³⁷ Král Václav IV. roku 1399 potvrdil výsady Kašperských Hor.³³⁸ Od roku 1396, v Libri erectionum IV. je v Kašperských Horách zmiňován farní kostel sv. Linharta, který již v době svého vzniku stával uprostřed náměstí.

³³³HOSTAŠ 1900, 28; SEDLÁČEK 1998, 404; PROFOUS 1947, 630.

³³⁴RBM IV., 641; SEDLÁČEK 1998, 404.

³³⁵JANÁK 1938, 368; RBM IV. 178; PROFOUS 1947, 630.

³³⁶JANÁK 1938, 368.

³³⁷HOLÝ 1958, 16.

³³⁸SEDLÁČEK 1998, 405.

V Libri erectionum IV., je zpráva o Kašperských Horách (Montes Reichenstein) z 13. října roku 1396 „ In E. S. Leonardi in oppido Montes Reichenstein (Bergreichenstein) altare S. Johannis Bpt. erigitur et censu 10 sexg. dotatur“. V LC I/ 2 je zpráva o Kašperských Horách (zde Richmstein) z roku 1364, kde je zmíněn farář ke kostelu v Kašperských Horách.³³⁹ „ Die eanem Johannes dicus Saxo, registrator literarum dom. imperatoris, ad present. imperat. ad ecclesiam in Richmstein, per mort. Andree vac. fuit instit. Exec. pleb. in Sicca“.³⁴⁰ Dále Kašperské Hory jsou připomínány v LC I/2, kde jsou připomínány 18. listopadu 1365. Je zde zmíněn farář z Kašperských Hor (Reychinsteyn) „...Exec. pleb. in Reychinsteyn“. ³⁴¹ Další zpráva je v LC III.- IV. z 13. února roku 1375,³⁴² dále z 15. října roku 1389.³⁴³ V LC V., kde je zpráva z 9. července roku 1390 a je zde připomínán farář z Kašperských Hor (Raychenstain).³⁴⁴ V LC V., z 22. června roku 1395, kde se hovoří o farním kostele v Kašperských Horách (Reychensteyn) a o dosazení nového faráře z pověření krále.³⁴⁵ V LC V. je zpráva z 13. října roku 1396, kde je zmíněn kostel sv. Linhartu (dnes sv. Markéty) jako farní kostel „... ad altare...S. Johannis Baptiste in ecclesia paroch. S. Leonardi in Reychenstain“. ³⁴⁶ V LC VI., kde je zpráva z roku 1399 a z roku 1407.³⁴⁷ V LC VII., kde je zpráva z 18. srpna roku 1413 „...alt. Johannis Bapt.in eccl. filiali in Raychensteyn...“ Jedná se pravděpodobně o kostel sv. Linhartu, zajímavé je, že zde uveden jako filiální a k roku 1396 jako farní.³⁴⁸ Dále v LC VII., kde je zpráva z 3. února 1417. ³⁴⁹ Dále v LC VII., kde je zpráva z 13. ledna roku 1418 „ ...ad altare S. Johannis i eccl. in Reichenstein...“. ³⁵⁰ Dále z 1. prosince roku 1418 ³⁵¹ a ze 14. dubna roku 1419, kde je připomínán farář z Kašperských Hor.³⁵²

V Registra decimarum papalium jsou Kašperské hory připomínány v roce 1369 a to částkou 102 grošů, roku 1384 1 kopa a 42 grošů, k roku 1385 1 kopa a 42 grošů, k roku 1405 1 kopa a 42 grošů. V roce 1399 je připomínán dekanus Johannes de Raychenstein. Kašperské

³³⁹ LC I/2, 35.

³⁴⁰ LC I/2, 35.

³⁴¹ LC I/2, 70.

³⁴² LC III – IV, 30.

³⁴³ LC III – IV, 215.

³⁴⁴ LC V., 17.

³⁴⁵ LC V., 224.

³⁴⁶ LC V., 270.

³⁴⁷ LC VI., 5, 229.

³⁴⁸ LC VII., 92.

³⁴⁹ LC VII., 216.

³⁵⁰ LC VII., 248.

³⁵¹ LC VII., 278.

³⁵² LC VII., 288.

Hory byly v děkanátu prácheňském.³⁵³ Kašperské Hory jsou připomínány v RBM IV., v listině krále Jana Lucemburského, z 21. června roku 1337 (uvádí se zde, že král Jan Lucemburský dal v roce 1337 zastavit Kašperské Hory Petrovi z Rožmberka) 1338, 1341 a 23. května 1345 a také 29. září roku 1345.³⁵⁴ V listině krále Jana Lucemburského z 29. září roku 1345 se píše o „civitati in Reichenstein solutionem ungeliti dimittet“ (odpuštění placení cla).³⁵⁵

V Kašperských Horách vzniká také hřbitovní kostel sv. Mikuláše, který je považován za původní farní kostel, o čemž nás podle Hostaše spravuje zápis v konfirmačních knihách VII., kde je zpráva z roku 1413, v které je kostel sv. Linharta označován za filiální kostel.³⁵⁶ V této zprávě se skutečně hovoří o filiálním kostele, ale nepíše zde přímo zasvěcení. Podle oltáře sv. Jana Křtitele se můžeme domnívat, že se jednalo o kostel sv. Linharta, ve kterém byl roku 1396 zřízen oltář Jana Křtitele, ale v roce 1396 se hovoří o kostele sv. Linharta jako o farním, což by vyvracelo teorii Hostaše, že před rokem 1413 byl kostel sv. Linharta filiálním a kostel sv. Mikuláše farním. V roce 1413 sloužil kostel sv. Mikuláše jako farní, ale v roce 1396 byl kostel sv. Linharta farním.³⁵⁷ Kostel sv. Mikuláše byl pravděpodobně založen jako hornický kostel (jedná se pouze o teorii).³⁵⁸ Do kostela sv. Markéty byli dosazováni faráři z pověření krále.³⁵⁹

Kostel sv. Markéty, původně sv. Linharta je připomínán ve 14. století jako farní, od roku 1806 jako děkanský.³⁶⁰ První zpráva o kostele je v LC V. z 13. října roku 1396.³⁶¹ V tomto roce byl založen nový oltář Jana Křtitele. První doklad o existenci kostela nalezneme v LC I/2 z roku 1364, kde je psáno „...ad present. imperat. ad eccl. in Richmstein...“, ale není zde vysloveno, o který kostel se jedná.³⁶² Podle Sedláčka se jednalo o kostel sv. Linharta, ale nelze to s jistotou tvrdit (mohl být myšlen také kostel sv. Mikuláše).³⁶³

Kostel sv. Markéty je trojlodní kostel, s polygonálním presbytářem a věží na západě. [26]

³⁵³ Registra decimarum papalium, 67.

³⁵⁴ RBM IV., 178, 226, 867, 623, 641.

³⁵⁵ RBM IV., 641.

³⁵⁶ HOSTAŠ 1900, 28.

³⁵⁷ LC V., 270.

³⁵⁸ HOSTAŠ 1900, 29.

³⁵⁹ LC I/2, 35, pravděpodobně se jednalo o kostel sv. Markéty.

³⁶⁰ HOSTAŠ 1900, 29.

³⁶¹ LC V., 270.

³⁶² LC I/2, 35.

³⁶³ SEDLÁČEK 1998, 404.

Lodě kostela jsou široké 20, 78 metru a 22, 12 metru dlouhé. Boční lodě jsou od hlavní odděleny čtyřmi páry čtvercových pilířů, které jsou na hranách okosené a mezilodními arkádami. Boční lodě jsou široké 4,97 metrů. Hlavní loď je prolomena na severní a jižní straně dvěma okny, která jsou hrotitě zaklenuta a boční lodě jsou prolomeny čtyřmi okny, která jsou také zaklenuta hrotitě. Severní a boční loď kostela je prolomena portálem, na severní straně dvěma, které byly původně z období gotiky, ale v 19. století při opravách nahrazeny novými. Při opravách náměstí v roce 2010 byly objeveny pravděpodobně části původního gotického portálu z jižní strany lodě kostela. [28,29] Podle Hostaše byla hlavní loď původně plochostropá s dřevěným stropem a později rozdělena do pěti klenebních polí a zaklenuta křížovou klenbou, která byla po požáru roku 1863 nahrazena novou křížovou klenbou s dřevěnými klenebními žebry (v presbytáři ne dřevěná).³⁶⁴ [27] Na západní straně je barokní varhanní kruchta.

Presbytář je od lodě oddělen triumfálním obloukem, který je hrotitě zaklenutý, bez podstavce i římsy. Presbytář je ukončen polygonálně (pětiboce) a je o stupeň zvýšen oproti lodi, obsahuje dvě pole křížové klenby a závěr je ukončen paprskovitou klenbou. Konzole, z kterých vystupují klenební žebra, jsou jehlancové, vyžlabené. Svorníky, do kterých se sbíhají klenební žebra, jsou kruhové, dříve zdobené.³⁶⁵ Na jižní straně presbytáře je gotické sedile, které je hrotitě zaklenuto a z jeho vrcholu vybíhá křížová kytka. K jižní straně presbytáře přiléhá sakristie, do které se z presbytáře vstupuje portálem, jehož záklenek je hrotitý. Nad sakristií dříve stávala věž a k severní straně přiléhá síň, která dříve sloužila jako obřadní síň pro pohřby.³⁶⁶ Sakristie je zaklenuta valenou klenbou s výsečemi. Z presbytáře vystupuje šest opěráků, na východě je prolomen třemi okny, která jsou zaklenuta hrotitým obloukem, z nichž jedno okno je zazděné a na jižní straně je prolomen jedním oknem, jehož záklenek je také hrotitý. Okna byla upravena v období baroka a v 19. století.

Západní průčelí bylo značně pozměněno v 19. století, kdy byla v západním průčelí postavena věž, která obsahuje čtyři patra, v této době vznikl i nový portál na západní straně, ale i v bočních lodích. Podle Hostaše byl původní portál podobný s portálem z kostela sv. Mikuláše v Kašperských Horách. Ze západního průčelí dříve vystupovaly dva opěráky, ve

³⁶⁴ HOSTAŠ 1900, 32.

³⁶⁵ HOSTAŠ 1900, 32.

³⁶⁶ HOSTAŠ 1900, 29.

středu byl gotický portál, nad ním okno, které bylo hrotitě zaklenuto a nad ním se tyčil barokní štít.³⁶⁷

Dříve nad sakristií stála věž (podle pramenů z roku 1597, pravděpodobně nově postavená), která byla roku 1698 opravována, dále v roce 1773, v tomto roce vypukl velký požár a věž byla opět poničena, také se zřítíl krov věže a poničil klenbu presbytáře, znovu opravena do roku 1775. V roce 1863 byl v Kašperských Horách velký požár, značná část města byla zničena. Požár se nevyhnul ani kostelu sv. Markéty, opět byla poničena věž, i zvony, dále byly také poškozeny klenby v hlavní lodi a v jižní boční lodi. Po požáru v roce 1863 byla zbořena věž nad sakristií a v roce 1883 byla zahájena stavba nové věže v čele západního průčelí kostela.³⁶⁸ V tomto roce byl kostel značně upraven i výzdoba interiéru i exteriéru.³⁶⁹ Interiér kostela byl v roce 1898 nově polychromován Ferdinandem Heisererem z Vídně.³⁷⁰

Kostel sv. Markéty, podle architektonických článků, i když ze značné míry byly nahrazeny v 19. století, je možné datovat do doby kolem poloviny 14. století (obdobný portál u kostela sv. Mikuláše v Kašperských Horách).

³⁶⁷ HOSTAŠ 1900, 29.

³⁶⁸ ROMSTORFER 1883.

³⁶⁹ HOSTAŠ 1900, 29.

³⁷⁰ HOSTAŠ 1900, 32.

3.9. Kašperské Hory

Kostel sv. Mikuláše

Kostel sv. Mikuláše, sloužící jako hřbitovní se nachází 1,5 kilometrů západně od Kašperských Hor. Kostel sv. Mikuláše sloužil také jako farní kostel jak nás o tom informují prameny.³⁷¹

Kostel sv. Mikuláše je trojlodní, s polygonálním presbytářem a věží, která přiléhá k severní straně lodi. [30,31,32,33,35] Půdorysná dispozice kostela se velmi shoduje s kostelem sv. Markéty (původně sv. Linharta). O založení kostela nás informuje nápis, který je součástí freskové výzdoby na severní stěně presbytáře. Stojí zde, že zde byl pohřben zakladatel kostela Fridericus pleban (první fundátor Johannes Chugnerus) roku 1330 a z tohoto zápisu se můžeme domnívat, že alespoň presbytář kostela sv. Mikuláše byl postaven do roku 1330.³⁷² Další důležitý nápis je na žulové náhrobní desce v severní boční lodi, kde je pohřben Mikuláš Hosler a je zde uveden letopočet 1347 a psáno, že kostel byl dostaven ještě za času krále Jana Lucemburského.³⁷³

Hlavní loď kostela je oddělena od bočních lodí čtyřmi páry pilířů, které jsou na hranách okosené a mezilodními arkádami, které jsou hrotitě zaklenuté. Strop loď hlavní i vedlejších je plochostropý s výjimkou jednoho klenebního pole v severní boční lodi. [39] Původní strop byl vyšší, v roce 1659 byl zničen při požáru.³⁷⁴ Současná podoba vznikla v roce 1700. Práci provedl Groff za odměnu 300 zlatých. Na stropě jsou ornamentální motivy rozvilin, květy růží, kosatců, tulipánů, narcisů, slunečnic a jiných květin. Uprostřed malby je ovál s vavřínovým věncem, uprostřed věnce je erb města Kašperské Hory a nad ním říšský orel s letopočtem 1700 a nápisem.³⁷⁵ Boční lodě byly původně zaklenuté křížovou klenbou, z původní klenby se zachovalo pouze jedno klenební pole v severní boční lodi.³⁷⁶ Hlavní loď je prolomena na severní straně dvěma okny, která jsou hrotitě zaklenuta, s kružbou s motivem trojlístu a na jižní straně třemi okny, která jsou téměř čtvercová, novodobě upravená. Severní boční loď je prolomena třemi okny, z nichž dvě (blíže k východu) jsou novodobě upravená,

³⁷¹ Viz u popisu kostela sv. Markéty, tam podrobně popsány prameny ke kostelům v Kašperských Horách i samotnému městu.

³⁷² PEŠINA 1958, 198.

³⁷³ HOSTAŠ 1900, 40.

³⁷⁴ HOSTAŠ 1900, 41.

³⁷⁵ HOSTAŠ 1900, 41.

³⁷⁶ HOSTAŠ 1900, 41.

segmentově zaklenutá a zbývající okno je původní, hrotitě zaklenuté s motivem trojlistu. Jižní boční loď je prolomena čtyřmi okny, z nichž tři okna (blíže k západu) jsou zaklenuta hrotitě a s kružbou s motivem trojlistu a zbývající okno je obdélné, segmentově zaklenuté, novodobě upravené. Jižní boční loď je prolomena gotickým portálem, který je hrotitě zaklenutý, dvakrát vyžlabený, ostění s bohatě profilovaným hruškovcem. [34] Boční lodě jsou široké 4, 47 metru a 5, 20 metrů. Hlavní loď je dlouhá 19 metrů a široká 8, 50 metrů.³⁷⁷

Lod' je oddělena od presbytáře, který je o stupeň zvýšený, triumfálním obloukem, který je hrotitě sklenutý, se soklem a římsou.[36] Presbytář, který je polygonální, je dlouhý 15, 90 metru, široký jako hlavní loď, prolomen třemi okny na východě a jedním oknem na jižní straně. Okna jsou hrotitě zaklenuta, bez kružby (stopy po kružbě). Okna byla podle Hostaše původně dvojdílná. Presbytář je zaklenut dvěma poli křížové klenby s meziklenebními žebry a závěr je tvořen paprscitou klenbou.[37] Klenba se sbíhá do kruhových svorníků bez zdobení. Klenba vybíhá ze subtilních válcových přípor, které vybíhají téměř od podlahy (částečně zkrácené). Konzoly jsou jehlancové, (ukončené podseknutím jako u farního kostela ve Velharticích). Hlavice přípor jsou kalichové s prstencem (blízké taktéž farnímu kostelu ve Velharticích). [38] Na jižní straně presbytáře je sedile, které je tvořeno dvěma jetelovými oblouky, které jsou uprostřed spojeny konzolí, na které je vytesán motiv bájného zvířete (drak s křídly). Na severní straně presbytáře je obdélné sanktuárium, které má profilované ostění, třikrát odstupněné. Vimperk byl pravděpodobně odesán (je možné předpokládat, že původní podoba sanktuária byla značně blízká se sanktuáriem z kostela sv. Václava v Sušici a kostela Narození Panny Marie ve Velharticích). Z presbytáře vybíhá šest opěrných pilířů.

K severní zdi presbytáře přiléhá prostor, který slouží jako sakristie a k jižní zdi prostor sloužící jako kostnice, jejíž jižní zeď je prolomena obdélným portálem a též obdélným novodobým oknem a na straně východní je novodobý obdélný portál. Kostnice vznikla v období baroka. Sakristie je prolomena na jižní straně jedním oknem, které je hrotitě zaklenuto a na východní straně je také jedno okno hrotitě zaklenuté. Sakristie je zaklenuta křížovou klenbou, která byla dříve žebrová.³⁷⁸ Do sakristie se vstupuje gotickým portálem hrotitě zaklenutým. Z prvního patra sakristie se otvírá otvor, který je hrotitě zaklenutý a otvírá

³⁷⁷ HOSTAŠ 1900, 41.

³⁷⁸ HOSTAŠ 1900, 43.

se do presbytáře. Je pravděpodobné, že se v prvním patře sakristie nacházela zvláštní empora, ale stopy se po ní nezachovaly.

Nad sakristií se tyčí hranolová věž, která obsahuje pět pater. Spodní tři jsou prolomena střílnovými okny a v horních patrech novodobými okny hrotitě zaklenutými.

Západní průčelí je prolomeno portálem, který je hrotitě zaklenutý, s ostěním bohatě profilovaným hruškovci a výžlabky, čtyřikrát vyžlabený, s vysokým tympanonem. V horní části západního průčelí je zazděné novodobé kruhové okno a dvě štěrbinová okna (nezazděná). Štít je vyvrcholen žulovým křížem. Ze západního průčelí vybíhají dva opěrné pilíře.

U krovu lodě a presbytáře byl proveden dendrochronologický rozbor a bylo zjištěno, že dřeva, která byla použita v krovu presbytáře, byla skácena na přelomu roku 1439/1440 a dřeva, která byla použita v krovu lodě, byla skácena na přelomu roku 1444/1445.

Kostel sv. Mikuláše byl poškozen v roce 1659 při zásahu bleskem a rozsáhlé opravy na kostele probíhaly v roce 1700 a 1776.³⁷⁹ U kostela sv. Mikuláše byla postavena kaple sv. Anny, jejíž současná podoba je barokní, ale stavebně historický průzkum z roku 2002 prokázal, že kaple má původ středověký a vznikal pravděpodobně před rokem 1530. Dataci určil dendrochronologický rozbor vzorků dřev z krovu. Z této doby pochází i suterén kaple, který je situovaný do východní části dispozice a mohl sloužit pravděpodobně jako karner.³⁸⁰

Hostaš přirovnává kostel sv. Mikuláše ke kostelu v Sušici a Horažďovicích a zařazuje tyto kostely do stejné doby vzniku.³⁸¹ Kostel sv. Mikuláše nejvíce nese podobné rysy s kostelem Narození Panny Marie ve Velharticích, což je patrné například na podobně řešených válcových příporách (přípory se v oblasti horního Pootaví vyskytují velmi vzácně, podrobněji pojednáno v předchozí kapitole), jejichž konzole i hlavice jsou řešeny obdobně, věž je umístěna taktéž na severní stranu presbytáře. Podle těchto zjištění by bylo možné předpokládat, že na obou kostelech mohli pracovat stejní stavitelé.³⁸² Do jisté míry je blízká také podoba sanktuária. Také společné rysy je možné vidět s kostelem sv. Václava v Sušici (zvláště sanktuárium, půdorysná dispozice) a do jisté míry i s kostelem sv. Markéty

³⁷⁹ HOSTAŠ 1900, 40.

³⁸⁰ BERÁNEK 2002, 2.

³⁸¹ HOSTAŠ 1900, 40.

³⁸² KROUPA 1991, 28.

v Kašperských Horách (blízká podoba původního portálu, půdorysná dispozice). Kostel sv. Mikuláše začal vznikat před rokem 1330, jak o tom svědčí nápis u freskové výzdoby na severní stěně presbytáře a byl dostaven do roku 1347, jak nás informuje nápis na náhrobní desce v severní boční lodi. V podobném časovém úseku vznikali i kostel sv. Václava v Sušici a farní kostel Narození Panny Marie ve Velharticích. Při opravách kostela v roce 2002 byl proveden archeologický průzkum, který odhalil, že pod západní stěnou lodě jsou středověké hroby, nejstarší ze 13. století a tudíž se zde pohřbívalo ještě před stavbou dnešního kostela. Z tohoto zjištění je možné se domnívat, že stavbě dnešního kostela sv. Mikuláše předcházela starší sakrální stavba, o které nemáme žádné zprávy. Sondy v severní zdi lodi a presbytáře při archeologickém průzkumu odhalily, že presbytář a loď kostela vznikly v současné době.³⁸³

³⁸³ ČECHURA 2003.

3. 10. Kolinec

Kolinec, dříve nazýván Staethlin (Štětlin), Colonia, Colnicz a Kolinecz se nalézá v okrese Klatovy, nedaleko říčky Ostružné (často nazývána také Pstružná), která se vlévá u Sušice do Otavy.³⁸⁴ Kolinec je vzdálen 11,5 kilometrů severozápadně od Sušice, 6, 8 kilometrů severovýchodně od Velhartic. K soustavnému osídlování v místě dnešního Kolinece dochází ve 13. století (někdy bývá toto území spojováno s panstvím hrabat z Bogenu, ale pro toto tvrzení chybí prameny a je značně nepravděpodobné). Vznik osady je spojován s příchodem rýžovníků zlata, protože říčka Ostružná byla podobně jako Otava zlatonosná. První zpráva o osadě je z roku 1290. Kolinec v té době nesl označení *Zwaihonis de Staedlino et sig. civium de Shvetenhouen*. Tuto zprávu nalezneme v RBM II., v listině krále Václava II.³⁸⁵ Postupně se název mění na *Colonicz* a v roce 1380 na *Kolinecz*. Kolinec byl majetkem českých královen.³⁸⁶ Kolinec je také připomínán v RBM III., v listině krále Jana Lucemburského z roku 1320 „...Alberto quondam de Stedelins...“.³⁸⁷ Další zpráva o Kolinci je z 27. září 1380, je uvedena v *Libri confirmationum III. –IV.*, str. 142. „Cunsso etc. ut supra, quo nos ad present. nobilis d. Johanis de Wilharticz ad eccl. in Colinecz, per mortem Johannis vac. d. Mathiam, capellanus ipsius d. Johannis de Wilharticz pleb. istit. Prage a.d.1380 die XVII Sept.“³⁸⁸ Dále pak v *Libri confirmationum V.* „Anno quo supra 22 Sept. dato est crida cum commiss. confirm. dom. Martino olim altariste seuc apellano in ecclesia paroch. in Glathouia ad ecclesiam in Kolinecz ex causa permutacionis cum. dom. Martino, de consensu nobilis dom. Potthe de Skala dicte ecclesie patroni. Executor plebanus in Mlazowicz.“³⁸⁹ A dále na stejné straně „.....Martino olim plebano ecclesie in Kolinecz ad altere seu capallam in ecclesia paroch. in Glathouia ex causa permutationis cum dom. Martino.....“.³⁹⁰ Kolínec je připomínán v *Libri confirmationum VI.*, zpráva je z roku 1406. „.....d. Marcum de Kolinecz plebánům....“.³⁹¹ Dále v *Libri confirmationum VII.* na str. 100, kde je zpráva k 13. prosinci 1413 a na str. 279, kde je zpráva z 12. ledna 1419.³⁹² Od poloviny 14. století se Kolinec stává manstvím pánů z Velhartic. Poprvé se jako manské město uvádí

³⁸⁴ SEDLÁČEK 1998, 429; PROFOUS 1949, 286.

³⁸⁵ RBM II, čísl. 1505, 648.

³⁸⁶ SEDLÁČEK 1998, 429.

³⁸⁷ RBM III. 265; PROFOUS 1949, 286.

³⁸⁸ LC III. –IV., 142.

³⁸⁹ LC V., 290.

³⁹⁰ LC V, 290.

³⁹¹ LC VI., 173.

³⁹² LC VII., 100, 279.

v roce 1371. V roce 1506 bylo městečko z manství propuštěno a odevzdáno Zdeňku Lvu z Rožmitálu. Kolinec (Colonia) je připomínán také v Registra decimarum papalium, kde je k roku 1369 připomínána částka 6 grošů, v roce 1384 a 1385 také 6 grošů, v roce 1399 12 a v roce 1405 také 6 grošů.³⁹³

Kostel sv. Jakuba Většího je jednolodní kostel s polygonálním presbytářem a chórovou věží.[40,41,42] Z původního kostela je zachováno pouze zdivo obdélné lodi a pravděpodobně i část zdiva chóru. Kostel sv. Jakuba většího byl již ve 14. století připomínán jako farní.³⁹⁴ Kostel v Kolinci je zmíněn 27. září 1380, zpráva je v Libri confirmationum III. – IV. „, Cunsso etc. ut supra, quo nos ad present. nobilis d. Johanis de Wilharticz ad eccl. in Colinecz, per mortem Johannis vac. d. Mathiam, capellanus ipsius d. Johannis de Wilharticz pleb. istit. Prage a.d.1380 die XVII Sept.“³⁹⁵ Kostel byl původně pravděpodobně opevněný.

Lod' kostela je obdélná, jejíž délka uvnitř lodi je 17,40 metrů a šířka je 10,78 metrů. Síla zdiva v lodi je 1,35 metru. Západní štít je trojúhelníkový, v jehož horní části je drobný půlkruhový okenní otvor. Na severní straně lodi jsou tři segmentově zaklenutá okna, která byla upravena v období baroka. Užší okno na severní straně podle Hostaše obsahuje pravděpodobně zbytek původního okna, ale dnes není patrné nic, co by mohlo potvrdit nebo vyvrátit toto tvrzení.³⁹⁶ Šířka tohoto okna je 90 centimetrů. Zbývající okna v lodi mají šířku 120 centimetrů. Na severní a jižní straně (v její západní části, v úrovni pod varhanní kruchtou) je malé novodobé kruhové okno. K severní straně lodi, nedaleko věže přiléhala kaple sv. Barbory (dnes patrný zbytek půlkruhově zaklenutého triumfálního oblouku, který vedl do kaple na severní straně). Kaple byla postavena majitelem kolineckého panství Karlem Fruweinem z Podolí v letech 1677 – 1695. V této kapli byl zakladatel se svojí manželkou pohřben. Kaple byla zbourána nejspíše při stavbě věže v roce 1854. V jižní lodi jsou tři segmentově zaklenutá okna, která byla upravena v období baroka. K jižní straně lodi přiléhá předsíň, která vznikla v období baroka. Na západní zdi lodi je v půdním prostoru nad novějším stropem vidět vrcholek omítnutého půlkruhového oblouku. Jedná se pravděpodobně o zbytek původní klenby. Pravděpodobně v roce 1755, kdy se zřítily stávající klenba, byl strop přestaven na plochostropý.[44] Podla Mencla byl strop původně zaklenut dvěma poli valené

³⁹³ Registra decimarum papalium, 67.

³⁹⁴ KUTHAN 1977, 201, 66; HOSTAŠ 1900, 103; LÍBAL 1985 170; MERHAUTOVÁ 1974, 142.

³⁹⁵ LC III. –IV., 142.

³⁹⁶ HOSTAŠ 1900, 103.

nebo křížové klenby oddělené meziklenebním pasem (v dnešní době již těžko ověřitelné).³⁹⁷ Ve vnější stěně jižní zdi lodi se nalézá portál, kterým se původně vstupovalo do kostela. [43] Portál má žulové ostění, které je sestavené z masivních kvádrů a je členěn dvěma pravoúhlými ústupky. Záklenek portálu je půlkruhový. V ústupcích jsou zbytky dvou podstavců sloupků. Původně mohly být sloupky čtyři, v každém ústupku. Sloupky mohly být z portálu vyjmuty při velkých opravách kostela v 1. polovině 18. století.³⁹⁸ V tympanou je gotická freska s ukřižováním Krista. Portálem se vstupuje do přistavené předsíně, která byla postavena v roce 1712. Podle Merhautové kostel byl původně tribunový.³⁹⁹ V západním štítu je zazděný otvor, polovina na půdě a polovina v místech varhanní kruchty (což by mohlo být původní románské okno) překrytý novodobou omítkou. V západní zdi varhanní empory je zazděný otvor (dnes podoba barokní niky). Mohlo by se jednat o vchod na původní tribunu. Síla zdiva je 150 centimetrů a výška je 240 centimetrů a šířka 110 centimetrů. Je možné, že tyto otvory byly zazděné při opravách v 19. století a původně mohly vzniknout v období baroka. [45] Tribuna později přestavěna na varhanní kruchtu, která je nesena arkádou, jejíž oblouky spočívají na pilířích. Na západní straně je novodobý vchod, který byl zřízen v roce 1852.

Na loď kostela navazuje polygonální presbytář, který je od lodě oddělen půlkruhovým obloukem. Chór je prolomen na severní, východní a jižní straně novodobým obdélným oknem s římsami, stěny jsou členěny pilastry a členitou římsou (pravděpodobně z doby přístavby chóru). Chór byl v roce v období baroka prodloužen a nově zaklenut valenou klenbou.⁴⁰⁰ Triumfální oblouk se otvírá do polygonálního závěru, který je dlouhý (od západu na východ) 6,50 metrů. Stěny chóru jsou děleny pilastry, jež spojuje římsa, která běží kolem celého závěru. Nad prodlouženou částí polygonálního závěru postavena sanktusová věžička. Pod presbyteriem se nachází krypta, v které se nalézá při zemi v její východní části obdélníkový okenní průduch.

Nad chórem se tyčí novodobá věž, která obsahuje čtyři patra. [42] Pravděpodobně stavbě této věže předcházela starší věž, jak napovídá patrná změna ve zdivu, což je znatelné na západní stěně věže v úrovni krovu. Ve spodní části jsou kameny, ale od úrovně půdy jsou již stavebním materiálem cihly. Nad chórem byla 1. června 1854 zahájena stavba nové věže,

³⁹⁷ MENCL 1965, 40, 42.

³⁹⁸ HOSTAŠ 1900, 103.

³⁹⁹ MERHAUTOVÁ 1974, 142.

⁴⁰⁰ HOSTAŠ 1900, 103.

kteřá je v nejvyšším patře prolomena sruženými okénky. Líbal se domnívá, že stávala původní věž nad chórem „...věž stojící nad původním čtvercovým presbytářem, v případě její originalnosti je to zajímavý příklad u nás vzácného uspořádaní s chórovou věží...“, ale toto tvrzení nelze ničím podložit.⁴⁰¹

Na jižní stranu chóru navazuje sakristie, která byla přistavena pravděpodobně v rané gotice (pravděpodobně v třetí čtvrtině 13. století).⁴⁰² Sakristie je prolomena okrouhlými okénky na východní a jižní straně a vybíhají z ní dva opěrné pilíře. Na jižní straně je prolomena novodobým obdélným portálem a na severní straně také novodobým obdélným portálem, kterým se vstupuje do chóru. Sakristie je sklenuta křížovou klenbou bez konzol, žebra jsou po stranách vyžlabená.

Kostel sv. Jakuba Většího byl původně obklopen ohradní zdí. V roce 1941 byla zbourána západní zeď a rozšířen hřbitov o 41 metrů směrem na západ. Zeminou byl zakopán původní obranný příkop, kterým byl kostel obklopen.

Zdivo kostela je žulové, lomové. Na více místech je vyspravováno cihlami. Vše je pokryto silnou vrstvou omítky. Zdivo chóru bylo dodatečně zesílené v době, kdy byla budována chórová věž nebo bylo postaveno z podstatné části znovu.

Kostel sv. Jakuba Většího je možné datovat podle jednoduchého ústupkového portálu na konec 12. století nebo do první čtvrtiny 13. století. Podobný způsob zpracování portálu můžeme nalézt na některých stavbách milevské huti (severní portál v bazilice v Milevsku, Jistebnice u Tábora), s kterými by mohl být kolinecký kostel totožně starý nebo o něco málo mladší.⁴⁰³ Mencl datuje kostel v Kolinci na konec 12. století. Spojuje je se stavbou ve Strakonici a také odvozuje kostel v Kolinci od kostela v Albrechticích u Sušice. Podobnost vidí v původně pravoúhlém závěru, který odvozoval od pravoúhlého závěru kostela v Albrechticích.⁴⁰⁴ Odvozovat stavbu kostela v Kolinci od kostela v Albrechticích u Sušice podle pravoúhlého závěru nemá opodstatnění, jednak protože neznáme původní podobu presbytáře a s jistotou není možné tvrdit, že jeho původní podoba byla pravoúhlá a také, protože kostelů s rovným závěrem se nachází v oblasti horního Pootaví více a i z doby pozdější, z první poloviny 13. století, jako např. kostel v Hejné. Portál v kostele

⁴⁰¹ LÍBAL /MERHAUTOVÁ 1985, 170.

⁴⁰² KUTJAN 1977, 201.

⁴⁰³ KUTHAN 1977, 201.

⁴⁰⁴ MENCL 1958, 140; MENCL 1965, 40, 4.

v Albrechticích, loď a presbytář pochází pravděpodobně z počátku 13. století (kolem 1230) a není z doby svěcení kostela roku 1179, jak se domníval Mencl. V době svěcení stál pravděpodobně dřevěný předchůdce kostela a později následovala stavba stávajícího.⁴⁰⁵ Merhautová datuje kostel do konce 12. století podle severního portálu baziliky v Milevsku.⁴⁰⁶ Líbal datuje kostel v Kolínci do první čtvrtiny 13. století.⁴⁰⁷ Kostel v Kolínci je možné datovat pouze podle portálu na jižní straně lodi, protože jiné architektonické články nejsou výrazné a charakteristické, podle kterých bychom mohly kostel datovat. Nevýrazný ústupkový půlkruhový portál je možné datovat před rokem 1200 až do počátku 13. století. Podobný portál (zazděný) s půlkruhovým záklenkem se nachází ve východní a jižní zdi západní věže u kostela Narození Panny Marie ve Velharticích, který je možné datovat do doby kolem roku 1200.

⁴⁰⁵ podrobněji u popisu kostela v Albrechticích.

⁴⁰⁶ MERHAUTOVÁ 1974, 142.

⁴⁰⁷ LÍBAL/MERHAUTOVÁ 1985, 170.

3. 11. Mouřenec

Osada Mouřenec se nacházela na vyvýšeném místě nad řekou Otavou, 4 kilometry od Hartmanic, nedaleko Sušice na České stezce (Böhmen Weg), kterou obnovil mnich Vintř v 11. století. V těchto místech byl ve dvacátých letech 13. století vybudován kostel sv. Mauricia. Tento kraj byl ve 12. a 13. století spjat s působením bavorských hrabat z Bogenu a také s kláštery ve Windbergu a Niedernaltaichu. V roce 1273 byla tato oblast znovu součástí českého království a to díky Přemyslu Otakarovi II.

První konkrétní připomínku kostela sv. Mauricia a osady Mouřenec (Nova Civitate) nacházíme v LC I/1 ze 4. prosince roku 1360.⁴⁰⁸ „4. Decb. Johannes de Druscouicz ad presentacionem Conradi plebani de Vzduň, Sdimiri de Longavilla, Johannis, Theodrici, Voithechonis, Lipoldi fratrum de Czegeticz, Buzkonis, Woytiechonis ac Litoldi fratrum de Longavilla, ad ecclesiam in Nova Civitate per mortem Thome rectoris vacantem, fuit institutus. Executor fuit plebanus in Reichenstain“. K roku 1369, 16. listopadu, v LC II. se zaznamenává podací právo Ješka z Čejetic z Dlouhé vsi nedaleko Mouřence.⁴⁰⁹ “Ad ecclesiam S. Mauricij in Novacivitate per resignacionem Johannis vacantem, ad presentacionem Jesconis de Cziegetisz et orphanorum Leupoldi, fratris ipsius, nec non Sdyemirij de Longauilla clientum patronorum, Tomam de Strachouicz presbyterum instituimus plebanum. 1369. 16. Novembr.“⁴¹⁰ Nova Civitate je připomínáno také v LC III.- IV., kde je zpráva z 22. listopadu roku 1380.⁴¹¹ O Mouřenci, respektive o Nova civitas v děkanátu prácheňském, se můžeme dočíst také v Registra decimarum papalium, kde je záznam k roku 1369, a to částka 18 grošů, dále k roku 1384, také 18 grošů, k roku 1399 36 grošů a k roku 1405 18 grošů.⁴¹² Mouřenec (Nova civitas) je také připomínán v Acta Judiciaria II., kde je zpráva ze září roku 1380 a z února roku 1383. Tato osada byla založena pravděpodobně ve 13. století ve spojitosti s rýžováním zlata na blízké Otavě. Na duchovní

⁴⁰⁸ LC I/1, 138.

⁴⁰⁹ FAJT / HORPENIAK / ROYT 1994, 249; MUK 1991, 2; HOSTAŠ 1900, 67; LC 2, 23.

⁴¹⁰ LC II., 23, PROFOUS 1951, 142, SEDLÁČEK 1998, 754.

⁴¹¹ LC III. – IV., 144.

⁴¹² REGISTRA DECIMARUM PAPALIUM 1873, 67.

správě i na kolonizaci v horním Pootaví se podílel premonstrátský klášter ve Windbergu a pravděpodobně i benediktýnský klášter v Niederaltaichu.⁴¹³ Osada Mouřenec zůstala z velké části zachována až do poloviny 20. století. Po odsunu většiny německého obyvatelstva po roce 1945 pečoval několik let o kostel sv. Mauricia farní úřad v Petrovicích. V této době se již velmi málo slavila mše v kostele sv. Mauricia a kostel byl rabován a ničen. Farář z Petrovic se snažil zachránit mobiliář z kostela. Po roce 1960 zde nebyla slavena žádná mše svatá a kostel a jeho okolí podléhalo rabování a chátral. V roce 1993 byl kostel sv. Mauricia restaurován a 23. září 1993 byl znovuvysvěcen. Annín, na jehož katastrálním území se dnes kostel sv. Mauricia nachází, vznikl jako sklářská osada až v 19. století, jádrem osídlení byla skelná huť existující již v 18. století.⁴¹⁴

Kostel sv. Mauricia je jednolodní stavba s chórem, chórovou věží a apsidou. [91,92]Šířka lodi uvnitř kostela je 8,42 metrů a délka románské části lodi je uvnitř 9,65 metrů, délka chóru uvnitř lodi je 3,97 metrů (od východu na západ), šířka chóru uvnitř lodi je 3,77 metrů (od severu na jih), šířka apsidy je uvnitř lodi 3,52 metrů a hloubka apsidy je 2,70 metrů.[93] Tloušťka zdiva je 1,20 metrů. Původní románská loď byla téměř čtvercová, což je důležitým znakem pro další bádání a hledání analogií. Dnešní podoba lodi je obdélná, plochostropá, o proporcích 5:8. Původní románská loď byla také nižší a i střecha měla menší spád, který odpovídal románskému původu. Čtvercový presbytář je podstatně užší, než bývá u dispozic tohoto typu obvyklé. Loď se obvykle v těchto typech vzhledem k presbytáři rozšiřuje o tloušťku obvodové zdi, ale v našem případě je loď širší navíc na straně triumfálního oblouku o 90 centimetrů. Naopak apsida se zužuje vzhledem k čtverci oltářního prostoru pouze nepatrně. Neproporčnost lodi a presbytáře vzbuzuje domněnku, že loď byla dodatečně přistavěna nebo nahradila starší užší loď, což je nepravděpodobné, protože šířka obvodové zdi lodi i presbytáře, je s drobnými odchylkami 125 -130 centimetrů. Loď byla pravděpodobně téměř čtvercová, na což poukazuje i prasklina a změna zdiva na severní a jižní obvodové zdi. Prasklina se nachází vpravo od okna, ve vzdálenosti 454 centimetrů od nároží. Je totožná s původním severozápadním nárožím kratší románské lodi. Západní strana věže, prolomená triumfálním obloukem presbytáře, je mírně slabší a to o šířce 115 centimetrů, což poukazuje na to, že tato zeď nebyla zdí ukončující. Zajímavě je řešena apsida, východní čelo má větší

⁴¹³ MUK 1991, 2.

⁴¹⁴ HORPENIAK 1993, 34.

tloušťku zdiva než na jižní straně, kde je tloušťka zdiva menší a to 83 centimetrů. Vnější obvod zdi není půlkruhový, ale podkovovitý.⁴¹⁵

Navazující přístavek sakristie se schodištěm, které je mladší, se nachází na severní straně. Hrobka přiléhá k sakristii na východě. Po roce 1837 vznikla kaple na jižní straně lodi.

Průčelí kostela zaznamenalo řadu stavebních úprav, bylo proměňováno v pozdní gotice, v baroku i v 19. století. Západní průčelí je strohé, bez plastických prvků členění, plocha stěny lodi přechází souvisle do štítu. Z plochy průčelí vystupuje nepatrně soklové zdivo, vstup je lehce lomený, bez portálu, nejspíše pozdně gotický. Nad vstupem se nachází nika zaklenutá konchou, kde byla původně umístěna socha sv. Mořice, která je dnes v muzeu v Kašperských Horách. Trojúhelný štít je zakončen žulovým křížem. [92]

Kostelní loď je na severní straně osvětlena barokním segmentově zaklenutým oknem s vnitřním křížem. Okenní otvor na vnější straně je rámován štukovým obloučkem. Vpravo od okna, ve vzdálenosti 454 centimetrů od nároží je patrná drobná trhlina totožná s původním severozápadním nárožím kratší románské lodi. Na severní stěně kostela je z vnějšku zazděné původní románské okno.

Stěny sakristie a přilehlého schodiště obsahují rovněž stopy po barokní úpravě. Schodiště je osvětlováno ze severu i západu kasulovými okny. Okna jsou obdélná. Schodiště bylo ke starší sakristii dostaveno dodatečně. Při východní straně sakristie je přístavek obsahující schodiště do krypty pod sakristií. Průčelí přístavku se segmentově zaklenutým vstupem a oknem je členěno vodorovným pásováním a naznačuje vznik koncem 19. století.

Východní strana apsidy je bez členění, s římsou a s původním románským oknem s půlkruhovým záklenkem, oboustranně rozevřenou špaletou a s rámem tesaným z jednoho kusu kamene.

Jižní strana presbytáře je prolomena gotickým oknem z konce 15. století. Nad dvěma jeptiškami je vsazen kruh s trojlistem. Střední sloupek, který zde býval, chybí. Sondami bylo zjištěno původní gotické rámování s charakteristickou paspartou šířky 18 centimetrů. Jižní strana je rozdělena polygonální přístavbou předloženou původnímu románskému vstupu. Na pravé straně se zachovalo hrotité gotické okno. Boky žulového ostění jsou otesány se stopami výběhů kružby. Před kružbou je mělký ústupek na hraně se zkosením, od kterého je osazena

⁴¹⁵ MUK 1991, 19-25; KUTHAN 1977, 96, 222.

typická gotická omítková pasparta, jejíž šířka je 30 centimetrů. Na jižní stěně se dále zachoval původní románský vstupní portál (k podobě portálu viz níže). K portálu byla však přistavěna mladší barokní kaple, čímž ztratil vstupní funkci a jeho ostění bylo zazděno. Okno vlevo od přistavěné kaple je barokní z 18. století. Vlevo od okna je patrná trhlinka v místě spáry oddělující přístavbu západní části lodi, podobně jako je to patrné i na severní zdi lodi. Na jižní stěně se nachází ještě jedno barokní okno, které je položeno výše než předchozí a je půlkruhově zaklenuto.⁴¹⁶

Kaple je předsazená, je členěna mělce předstupujícím soklem a vystupující korunní římsou. V ose průčelí je hexagonální okénko rámováno úzkou nasazenou omítkovou páskou. Stěny věže před poslední opravou z roku 1992 byly členěny dvěma kordonovými pásovými římsami jejichž profil byl podložen drobným čtvrtobloučkem. V současné době jsou stěny hladké bez členění. Věž je zakončena náročně profilovanou korunní římsou, která pochází pravděpodobně z 19. století. Horní část věže obsahuje zvonové patro, které se otvírá na všechny strany dvojosým sdruženým okénkem, se segmentovými záklenky a zděným středním pilířem. Zdá se, že záklenky oken jsou původní, což je zvláště patrné na západní straně věže. Zbylá tři okna jsou poznamenána mladšími zásahy. Střední pilíř sdružených okének je vyzděn ze smíšeného zdiva pravděpodobně z 19. století. Sloupek v jižním okně je z poloviny 20. století, protože došlo k rekvírování zvonů v období 2. světové války. Podle názoru Jana Muka, zde nebyl klasický románský sloupek se sedlovým náběžníkem, ale nebyly provedeny ověřovací sondy, které by tuto teorii potvrdily.⁴¹⁷

Jižní románský portál

Do lodi se původně vstupovalo portálem z jihu.[96,97] Tento hlavní vstup byl v době baroka změněn na pouhý průchod do kaple. Portál je vsazen ve vnější třetině tloušťky zdi. Předložená vnější nika o hloubce 26 centimetrů je polokruhově zaklenuta, vytváří ústupek ústupkového portálu. Vnitřní nika portálu je obdélná s vodorovným překladem. Portál je pravouhle odstupněný a ukončený půlkruhovými archivoltami, z nichž vnitřní archivolta je netradičně členěna vykrajovanými konkávními obloučky s rovnými patkami. Nosy byly odtesány, protože portál byl v 19. století skryt v dodatečně přizdívce.⁴¹⁸

⁴¹⁶ MUK 1991, 19-25.

⁴¹⁷ MUK 1991, 6-17.

⁴¹⁸ KUTHAN 1977, 96.

Takto utvářený portál je značně neobvyklý a v současné době registrujeme jen několik málo známých analogií, které nalézáme převážně na jihu Čech a okrajově i v jiných oblastech Čech. Jiří Kuthan datuje tento portál, na základě komparace s portálem v Nepomuku do 30. let 13. století a na základě tohoto portálu datuje do této doby i celý kostel sv. Mauricia. Toto zdůvodňuje absencí prvků přechodného stylu, které signalizuje výstavba kláštera v Nepomuku kolem roku 1240.⁴¹⁹ Nejblíže k jižnímu portálu kostela sv. Mauricia je portál v jižním křídle premonstrátského kláštera v Milevsku,^[98] který pochází z let 1215-1225 a do tohoto období je možné datovat i jižní portál v kostele sv. Mauricia na Mouřenci.

Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků z druhého patra věže prokázalo, že použité dřevo lešeňových nosníků pochází ze smrků pokácených na přelomu let 1221/1222. **[103]** Z tohoto závěru vyplývá, že věž kostela sv. Mauricia byla postavena v době kolem roku 1222 a můžeme předpokládat, že presbytář kostela mohl vzniknout i o několik let dříve. Z těchto závěrů vyplývá, že kostel sv. Mauricia vznikl na počátku dvacátých let 13. století.⁴²⁰

Nejbližšími dalšími analogiemi v českém prostředí, k portálu kostela sv. Mauricia, a to jak časovými tak i geografickými je portál v kostele sv. Bartoloměje v Kvašňovicích (1230) **[101]**, sv. Jana a Pavla v Dobrši (1230-1240) **[100]**, Zvěstování Panně Marii také v Dobrši (1230), portál bývalého cisterciáckého kláštera v Nepomuku (1240). Je ovšem nutné podotknout, že zmíněné portály jsou rozděleny do dvou skupin. První skupina používá konkávně vykrajovaný obloučkový vlys v tympanonu (Milevsko, Kvašňovice, Dobrš), druhá skupina používá konvexně vykrajovaný obloučkový vlys (Nepomuk, Bohumilice (1240)), ale ani jeden z uvedených příkladů nemá shodné řešení s kostelem sv. Mauricia.⁴²¹ Blízké analogie k portálu na Mouřenci je možné hledat v oblasti Bavorska. Umění této oblasti mělo vliv na kostel sv. Mauricia (jak je patrné na půdorysné dispozici, značně netypická v českém prostředí). Portál bývalého benediktýnského klášterního kostela sv. Jana Evangelisty v Mallersdorfu-Pfaffenberg,^[99] je svojí podobou do jisté míry velmi blízký mouřeneckému portálu, jen jeho provedení je značně monumentálnější, dokonalejší a zdobnější, ale motiv konkávních obloučků na vnější archivoltě je nápadně blízký.⁴²² Klášter, nalézající se západně

⁴¹⁹ KUTHAN 1977, 96.

⁴²⁰ KYNCL 2010, 4.

⁴²¹ KUTHAN 1977, 94 -95.

⁴²² HAAS/PFISTERMEISTER 1985, 104, 300.

od Straubingu, byl založen v roce 1107, pokračování stavby následovalo v roce 1164 – 1177, západní průčelí s dvěma věžemi a již zmíněným portálem, pochází z počátku 13. století. V 17. století byl kostel značně přestavěn.⁴²³

V jižní obvodové zdi v interiéru byly provedeny sondy, které měly ověřit zaniklou původní ukončující západní zeď. Byl nalezen původní jihozápadní kout lodi, ke kterému přiléhaly vertikálně hrubě tesané kvádry obdobně jako v koutě věže. Tato skutečnost dokazuje současnost výstavby lodi a spodního patra věže. Sondami byla objevena také gotická omítka, která překrývá líc jižní zdi, na ní spočívá barokní omítka. Dále byla provedena sonda do východního čela lodi, jižně od triumfálního oblouku, kde pod barokní omítkou byla objevena omítka gotická a pod ní původní lomové zdivo se zatřenými spárami.⁴²⁴

Triumfální oblouk je lehce lomený, neprofilovaný s historickou malbou z 19. století. Oblouk je vysoký 534 centimetrů, patka je vysoko 354 centimetrů. Na levé straně se dochovala tesaná pateční římsa staršího nižšího triumfálního oblouku, s vrcholem který je pouze 194 centimetrů vysoko. Na pravé straně byla tato římsa odtesána, zachováno bylo pouze její jádro. Pod mladší omítkou se zachoval výběh původního triumfálního oblouku s fragmenty neidentifikovatelné malby. Triumfální oblouk byl románský.

Presbytář je vzhledem k lodi drobným prostorem, o téměř čtvercovém půdorysu a je zaklenut pozdně gotickou hvězdivou klenbou, která je vynášena na koutových kuželových konzolách. [95] Konzoly mají římsový profil a pocházejí z konce 15. století. Patka gotické klenby na vrcholu konzol je 395 centimetrů od země. Gotická žebra mají nenáročný klínový profil a jsou pokryta jednoduchým malovaným ornamentem. Ve středu klenebního vzoru se nachází jednoduchý terčový svorník. Plocha klenby je modrá se zlatými hvězdami, žebra v základní ploše světle okrová. O povrchové úpravě lodi nás informuje nápis v čele prostoru nad triumfálním obloukem. Píše se zde, že restaurování provedl J. Ed. Schmid v roce 1897, majitel sklářské továrny v Anníně.

Na severní stěně presbytáře byly provedeny sondy, které odhalily starší, zřejmě původní románskou klenbu. Výběh románské bezžeborné klenby je o 120 centimetrů níže než je stávající pozdně gotická klenba a to ve výšce 275 centimetrů. Čelo původní klenby bylo patrně polokruhové. Nižší původní klenbě odpovídal i nižší triumfální oblouk, který se

⁴²³ HAAS/PFISTERMEISTER 1985, 300.

⁴²⁴ MUK 1991, 10-19.

otevřel do lodi a jeho pateční římsa se dosud dochovala na jižní straně presbytáře ve výšce 194 centimetrů. Braniš v díle Některé zvláštnosti chrámových staveb jihočeských předpokládal, že stávající klenbě předcházela původně trámový strop,⁴²⁵ což provedené sondy vyvrátily.⁴²⁶

Do sakristie se původně vstupovalo gotickým portálem, ale nezachovaly se z něj žádné stopy (jeho existenci prokázala sonda). Vpravo od vstupu do sakristie je pozdně gotická kropenka. Vpravo od vstupu se nachází sanktuárium s obíhající lištou přecházející do vysokého trojúhelného štítu, který vrcholí gotickou lilií. Po stranách sanktuaria byly sondou zjištěny zbytky gotické nástěnné malby. V ose presbytáře se dochovala náhrobní kamenná deska, kterou se vstupovalo do krypty.

Koncha apsidy nemá pateční římsu a plynule přechází do bočních stěn apsidy. V prostoru apsidy se nacházejí tři menší pravoúhlé niky, jedna na severu, dvě při jižní straně.

Sakristie je čtvercová, plochostropá s fabionem. Osvětlení zajišťovalo menší obdélné okno ze severu. Na východní straně sakristie je nika, což je pozůstatek zaniklého okna. Sondami v západní stěně se nenašlo původní nároží románské lodi, ke kterému měla být sakristie přistavena, ale však o jeho existenci nelze pochybovat. V západní zdi sakristie se nachází vstup do schodišťového přístavku, který se skládá z malé vstupní chodbičky, ze které se vstupuje na točité schodiště. Předsíň prostoru schodiště má trámový strop s překládaným záklopem. Schodiště na empoře je vřetenové a osvětlené kasulovými okénky. V prvním patře nad sakristií, se nachází podobný prostor, jako je v přízemí. Nachází se zde empora, která je otevřená do presbytáře segmentově zaklenutým oknem.

Jižní kaple na protáhlém půdoryse má okosené rohy, je zaklenuta falešnou klenbou s vyklenutými fabiony a s mohutnou fabionovou pateční římsou. V jejím čele je malé šestiboké okno.⁴²⁷

Krov je novodobého typu, pravděpodobně z 19. století. Stopy staršího krovu jsou patrné na obou štítech. Na západním štítu je otisk a ozub se zeslabením, který odpovídá původnímu krovu a byl o 30 – 40 centimetrů níže. Domnívám se oproti výsledkům stavebně

⁴²⁵ BRANIŠ 1897, 211.

⁴²⁶ MUK 1991, 14-18.

⁴²⁷ MUK 1991, 14-18.

historického průzkumu Jana Muka⁴²⁸, že štít je pravděpodobně gotický, protože jsou zde dobře viditelné různé stavební fáze. V první viditelné stavební fázi byl štít vybudován z lomového zdiva a byl značně nižší než stávající. Nika v ose kostela je zřetelně následně vlámána do existujícího zdiva a je vyzděna z cihel. **[104]** V další stavební fázi byl štít zvýšen a nadezděn. Tato nadezdívka (i nika) je rovněž z cihel a je možné předpokládat, že pochází z období baroka. Ve vrcholu štítu se nachází trámová kapsa po hřebenovém trámu původního krovu. Na východní stěně věže se nachází kapsa po trámu (spodní okraj je 307 centimetrů nad stropní konstrukcí), na který navazuje trojúhelníková plocha s vrcholem v místě trámu, která je pokryta gotickou omítkou. Na rozhraní se zachovaly konce latí. Je patrné, že se jedná o otisk původního románského krovu. **[102]** Nároží věže je vyzděno z tesaných kvádrů, ostatní zdivo je drobné, lomové. V půdě sakristie se zachoval na severní straně věže otisk staršího krovu, který byl nižší, s vrcholem 190 centimetrů nad stropem sakristie. Na východní straně se tento obrýs láme a dokládá zaniklou valbu. Byla zde střecha s malým spádem. Nad okrajem starší střechy je gotická omítka věže. Tím se dokazuje gotický původ sakristie a to i s prvním patrem.⁴²⁹

Chórová hranolová věž kostela je čtyřpatrová, čtvercového půdorysu, pokrytá šindelem. Zdivo věže je ve všech čtyřech patrech hrubě omítnuto a to s výjimkou posledního patra, kde je pod krovem dodatečná nadezdívka. První patro věže je přístupné dodatečně prolomeným nebo rozšířeným průchodem v západní stěně věže. První patro má výšku 360 centimetrů, druhé 220 centimetrů, třetí 220 centimetrů. V prvním patře jsou parné fragmenty původních trámů ve výšce 60 centimetrů nad současnou podlahou. Na jižní straně věže jsou tři a na severní straně jeden. Ve druhém patře je vidět mírný úskok líce věže ve výšce 160 centimetrů nad podlahou. Jan Muk se domnívá, že to může poukazovat na dodatečné zvýšení věže od této úrovně, ale dendrochronologický rozbor dřeva lešeňových nosníků ukázal, že tento závěr je nepravděpodobný. Nad rovinou úskoku jsou zachovány fragmenty kuláčů **[9]**, jedná se o zbytek původní lešeňové konstrukce. Na jižní straně jsou dva a jedna kapsa po kuláči a na severní straně jsou fragmenty dvou kuláčů. Dendrochronologický rozbor prokázal, že použité dřevo lešeňových nosníků pochází ze smrků pokácených na přelomu let 1221/1222.⁴³⁰ **[103]**

⁴²⁸ Muk se domnívá, že západní štít je pravděpodobně barokní.

⁴²⁹ MUK 1991, 12-16.

⁴³⁰ KYNCL 2010, 4.

V prvním patře věže byly objeveny vertikální nepravidelné kvádry, které byly objeveny ještě v jihozápadním koutě původního kostela z doby před prodloužením lodi. Tato skutečnost poukazuje na to, že byla současně vystavěna loď a spodní část věže. Jižní stěnu v prvním patře věže prolamují původní románská střílnová okénka. Stejně okénko je i v prvním patře věže na severní straně. Ve druhém patře je na jižní straně obdélné okénko, ve třetím patře je podobné okénko také na jižní straně. Ve čtvrtém patře je zvonice, kde jsou podvojná sdružená románská okénka s půlkruhovými záklenky. Okénka jsou na všech čtyřech stranách věže. Dělicí pilířky jsou nově vyzděny. Vnitřní špalety okének mají segmentové klenutí s otisky po bednění. Dosedají na střední omítané sloupky, které jsou vyzděny ze smíšeného zdiva a nejsou původní. Bližší sondy nebyly provedeny. Ve věži pod stropní konstrukcí, je vidět spára, která oddělovala původní románské zdivo a dodatečnou přístavbu věže. Věž byla původně nižší, než je její dnešní podoba. Ve zvonici je zachován gotický zvon z roku 1329.⁴³¹

Kostel sv. Mauricia na Mouřenci byl postaven na počátku dvacátých let 13. století jak prokázalo dendrochronologické datování.

Analogie ke kostelu sv. Mauricia

V jižních a jihozápadních Čechách se setkáme s celou řadou typů jednolodních kostelů. Převládajícím typem je kostel s obdélnou lodí a s kvadratickým chórem. Velmi často se vyskytuje zakončení obdélné lodi půlkruhovou apsidou. Méně časté jsou kostely s vloženým chórem mezi loď a apsidu, rovněž i rotundy jsou poměrně vzácné. Ovšem zcela mimořádná je dispozice, se kterou se setkáváme u kostela sv. Mauricia v Mouřenci. Jedná se o jednolodní kostel s chórem, chórovou věží a apsidou. S tímto typem se v Čechách setkáváme velmi vzácně a to pouze v několika málo případech v jižních a jihozápadních Čechách. Jedná se například o kostel v Horní Stropnici. Vývojem a výskytem této půdorysné dispozice, která se vyskytuje u kostela sv. Mauricia, se zabýval pouze Erich Bachmann v článku *Kunstlandschaften im romanischen Kleinkirchenbau Deutschlands*. Výsledkem jeho bádání bylo geografické lokalizování tohoto typu, které bylo nejvíce rozšířeno západně a jižně od našich hranic.

Jak již bylo zmíněno, kostel sv. Mauricia vznikl v době vlády hrabat z Bogenu a jsou zde patrné vlivy z podunajské oblasti, které se do Sušicka šířily i prostřednictvím hrabat

⁴³¹ MUK 1991, 14-18.

z Bogenu. Nejbližší analogie půdorysné dispozice ke kostelu sv. Mauricia na Mouřenci pochází z oblasti Bavorska. Jedná se o kostel sv. Ondřeje v Prüfeningu.[105] Prüfening se nachází v těsné blízkosti Regensburgu. Kostel se nalézá západně od kláštera a kostela sv. Jiří a byl roku 1125 vysvěcen biskupem Ottou z Bamberka.⁴³² Dříve se zde nacházel slavný benediktýnský klášter, který byl založen roku 1109 bamberským biskupem Ottou I.⁴³³ Klášter byl v roce 1803 sekularizován. V srpnu roku 1114 biskup Otta povolal do Prüfeningu opata Erminolda z Hirsau, který dříve vedl klášter v Lorsch. Erminold byl 20. května 1117 vysvěcen pasovským biskupem Ulrichem. Když Erminold 6. ledna 1121 zemřel, přišel do Prüfeningu mnich Erbo z kláštera sv. Jiří ve Schwarzwald. Erbo zemřel 3.července 1162. Není nezajímavé zmínit, a to zvláště kvůli souvislosti kostela v Prüfeningu s kostelem na Mouřenci a působením hrabat z Bogenu, že jako ochránce a správce kláštera vystupoval hrabě Albert z Bogenu a Windbergu. V listině z 14. ledna roku 1123, kde určuje biskup Otta výslovně jako ochránce a fojta kláštera v Prüfeningu Alberta z Bogenu. Právě v Prüfeningu se nachází nejbližší analogie půdorysné dispozice ke kostelu sv. Mauricia na Mouřenci. Kostel sv. Ondřeje mohl sloužit jako farní. Kostel byl v roce 1803 sekularizován.⁴³⁴ Je jednolodní, plochostropý, s chórem, chórovou věží a s půlkruhovou apsidou na východě.⁴³⁵ Délka lodi uvnitř je 14,40 m a šířka je 6,30 m. Šířka chóru je 3,40 m a délka 3,70 m.

Dále blízkou analogií je kostel sv. Jakuba v Neunburg vorm Wald ležící v Horní Falci v Bavorsku, 50 kilometrů od Domažlic, 70 kilometrů od Regensburgu.[20] V tomto nevelkém městě se nachází kostel svatého Jakuba, v předměstí Aigen. Ve středověku byl tento kostel hlavním kostelem v Neunburgu. Kostel sv. Jakuba stojí na vyvýšeném místě, obklopen hřbitovem.⁴³⁶ Jedná se o jednolodní kostel s chórem, chórovou věží a půlkruhovou apsidou.⁴³⁷ Délka lodi uvnitř je 9,85 m a šířka je 5,5 m. Šířka a délka chóru je 3,1 m.

Dále kostel sv. Michala v Kelheimu, který leží v Dolním Bavorsku, 30 kilometrů od Regensburgu. Jedná se o malý románský kostel na úpatí Michaelsbergu z 12. století. V době svého vzniku byl užíván jako farní kostel. V pozdním středověku se označoval za starý farní kostel.⁴³⁸ Jedná se o malý jednolodní kostel s chórem, chórovou věží a apsidou.⁴³⁹ Loď byla

⁴³² MB, XIII, 26-27.

⁴³³ MGH SS. XVII, 606.

⁴³⁴ HAGER/ KARLINGER/ LILL 1914, 166-175.

⁴³⁵ KUTHAN 1977, 96; HAGER/ KARLINGER/ LILL 1914, 236.

⁴³⁶ HAGER 1906, 37-39.

⁴³⁷ KUTHAN 1977, 96; HAGER 1906, 37-39.

⁴³⁸ MADER 1922, 184-185.

v pozdější době (nejspíše v baroku), možná již v samotném středověku prodloužena. Délka lodi uvnitř je 10 m a šířka je 4 m. Šířka chóru je 2,30 m a délka 1,60 m.

Dále kostel sv. Jakuba v Trossenfurthu v Dolních Frankách, ležící 18 kilometrů od Hassfurtu a 28 kilometrů od Bamberku. Obec patří do farnosti Oberschleichach. Kostel sv. Jakuba pochází z 13. století.⁴⁴⁰ Jedná se o jednolodní kostel, s chórem, chórovou věží a půlkruhovou apsidou.⁴⁴¹ Ve 20. století byla podoba kostela značně proměněna. Délka původní románské lodi uvnitř je 13,90 m a šířka je 7,40 m. Šířka chóru je 2,80 m a délka 2,80m. Další analogií půdorysné dispozice ve vzdálenější oblasti je kostel sv. Magnuse v Schornu, který leží 44 kilometrů od Ingolstadtu.

V Čechách je označován za nejbližší analogii kostel Narození Panny Marie v Kostelci,⁴⁴² který se nachází 8 kilometrů severozápadně od Tábora a je součástí obce Borotín. První písemná zpráva je z roku 1369. Kostel Narození Panny Marie byl jednolodní, s chórem, chórovou věží a apsidou. [17] Z původního kostela je zachována chórová věž s východní apsidou.

Další analogií v Čechách je kostel sv. Mikuláše v Horní Stropnici nacházející se nad potokem Stropnice, 4 kilometry jihozápadně od Nových Hradů. Nejstarší zprávy o Horní Stropnici jsou z roku 1185.⁴⁴³ Kostel sv. Mikuláše, původně sv. Jiljí má obdélnou loď se západní tribunou, na loď navazuje na východě kvadratický chór a nad chórem je věž.[18] Původně pravděpodobně na chór navazovala půlkruhová apsida. Délka uvnitř lodi je 16 metrů, šířka 9 metrů, šířka chóru je 5 metrů a délka také 5 metrů.

Na závěr bych zmínila několik analogií půdorysné dispozice v Rakousku. Jedná se o kostel Nanebevzetí Panny Marie v Altpölla, která se nachází v Dolním Rakousku, 31 kilometrů východně od Zwettlu, dále farní kostel sv. Mikuláše v Oberkirchen, 24 kilometrů západně od Zwettlu, v Dolním Rakousku, kostel sv. Jana Křtitele ve Weissenalbern, který se nachází 11 kilometrů jihovýchodně od Gmündu u českých hranic, kostel sv. Gertrudy v Klosterneuburgu, 13 kilometrů od Vídně, v Dolním Rakousku.

⁴³⁹ KUTHAN 1976, 96; MADER 1922, 184-185.

⁴⁴⁰ KARLINGER 1912, 161.

⁴⁴¹ KUTHAN 1977, 96; KARLINGER 1912, 161-162.

⁴⁴² MUK 1991, 22.

⁴⁴³ CDB I, 280.

3.12. Nezamyslice

Nazamyslice, nazývány také Alba ecclesia (pravděpodobně podle kostela, který svoji bílou barvou zářil do dáli), se nachází v okrese Klatovy, v nadmořské výšce 554 metrů, 5 kilometrů východně od Rabí, 8 kilometrů jižně od Horažďovic a 11 kilometrů severovýchodně od Sušice.⁴⁴⁴ Nezamyslice jsou poprvé připomínány v roce 1045 jako majetek Břevnovského kláštera, kterému ji daroval s několika okolními vesnicemi kníže Břetislav. Klášter dosazoval na zdejší faru členy svého řádu a dal podnět k výstavbě kostela.⁴⁴⁵ Střediskem břevnovského majetku byly pravděpodobně Nezamyslice, kde je později doloženo proboštví.⁴⁴⁶

Nejstarší zpráva o Nezamyslicích je z roku 1045 v CDB I kde stojí: „Bretislaus dux: Ob amorem quoque et memoriam beati Gunteri eremite, qui me de sacro baptismatis susceperet, ipsum in ecclesia Brevnovensi sepeliendo, contuli eidem ecclesie circuitum neum in Prahensi provincia, has villas cum hominibus et terris, silvis et pratis kontinentem:.....Nezamizlice.....“⁴⁴⁷ Tato samá zpráva z roku 1045 je zaznamenána i v RBM I., v listině knížete Břetislava „Ob amorem quoque et memoriam beati Gunteri eremite, qui me de sacro baptismatis susceperet, ipsum in ecclesia Brevnovensi sepeliendo, contuli eidem ecclesie circuitum neum in Prahensi provincia, has villas cum hominibus et terris, silvis et pratis kontinentem:.....Nezamizlice.....“⁴⁴⁸ Dále jsou Nezamyslice zmíněny v RBM III. v listině krále Jana Lucemburského, kde je zpráva z 19. srpna roku 1331 „Nos Johannes, B. et P. rex, recognosvimus, „quo bona infrascripta, Nezamyslic videlicet,theloneum in Hartmanicz spectans ad villas predictas ac omnia alia et singula ad predicta bona pertinentencia ab antiquo ad deuotoa nostro dilectos abbatem et conuentum monasteri Brunouiensis et ad ipsum dumtaxat monasterium iure proprietaria nec ad aliquem alium pertinent.....“ a na str. 138 je zpráva ze 7. prosince roku 1316 kde je připomínán „plebanus Rudlino (plebano de Alba ecclesia –Nezamyslice)“.⁴⁴⁹ V RBM IV., se píše o Nezamyslicích na str. 404, zpráva je zde z 27. září roku 1341 „Johanes, episcopus Prag. monasterio Brevnoviensi acclesias

⁴⁴⁴ PROFOUS 1951, 223; SEDLÁČEK 1998, 647.

⁴⁴⁵ HOSTAŠ 1900, 70 - 75.

⁴⁴⁶ KUTHAN 1977, 14.

⁴⁴⁷ CDB I., 353.

⁴⁴⁸ RBM I., 44.

⁴⁴⁹ RBM III., 138, 700.

parochiales Nezamisliz st Chozebus prope Melnik incorporat.ob meliorem sustentacionem fratrum predicti monasterii Brewnouiensis et ut magis sufficiant ad incunbenciaonera supportenda, ecclesias Nezamisliz, Chozebus prope Melnik parrochiales nostre dyocesis,“ a na str. 477, kde je zpráva z 4. prosince roku 1342 „terciam vero in Nezamisliz vel Costelec, ut ei fuerit imperatum...“.⁴⁵⁰ V Libri confirmationum VII, str. 286, kde je zpráva z roku 1419, jsou jmenováni mniši z břevnovského kláštera „ Zacharias de Nezamysliz a Laurencius de Nezamysliz“.⁴⁵¹ V Zemských deskách, Reliquiae tabularum terrae I je zpráva z roku 1405.⁴⁵² Nezamyslize (Alba ecclesia) jsou připomínána v papežských desátkách v roce 1369 částkou 30 grošů, v roce 1384 a 1385 také 30 grošů, v roce 1399 půl kopy, 1405 60 grošů a v roce 1405 18 grošů.⁴⁵³ V držení břevnovského kláštera zůstaly Nezamyslize do roku 1420 a poté je zastavil král Zikmund Janovi a Vilémovi z Rýzemberka. Roku 1525 byly prodány Břetislavovi a Jindřichovi Švihovským.⁴⁵⁴

Z původního kostela Nanebevzetí Panny Marie je zachována pouze hranolová věž, která je umístěná mezi východní zeď trojlodí, severní a západní bok presbytáře. Podle Hostaše se z původního kostela dochovalo i zdivo lodi kostela a část původního chóru, který přiléhal bezprostředně k lodi.⁴⁵⁵ Kostel je nyní halové trojlodí s presbytářem ve tvaru kříže a věží, která je umístěná mezi východní zeď trojlodí, severní a západní bok chóru.⁴⁵⁶ [46,47]

Hranolová věž je umístěna mezi východní zeď trojlodí, severní a západní bok chóru. Od západní strany chóru je dělena mezerou širokou 67 centimetrů. Zdivo jižní strany věže a severní strany chóru není provázané. V úrovni přízemí je patrna spára (pod dnešním schodištěm). Síla zdiva věže ve druhém patře je na západní straně 1,15 metru, na severní straně 1,30 metru a na východní straně 1,35 metru. Do přízemí věže se vstupuje od jihu z chóru kostela portálem s hrotitým záklenkem, který byl později na toto místo vsazen. Přízemí věže je sklenuto gotickou křížovou žebrovou klenbou. Ve východní zdi přízemí věže je zazděné okno, které je segmentově zaklenuté. Jeho vnější žulové ostění s půlkruhovým záklenkem je na hranách okosené. Podobné okno, s dovnitř rozevřenou špaletou se nachází i v severní zdi. V prvním patře věže jsou na jižní straně v omítce patrné stopy pravděpodobně

⁴⁵⁰ RBM IV., 404, 477.

⁴⁵¹ LC VII., 276.

⁴⁵² Reliquiae tabularum terrae I., 75.

⁴⁵³ Registra decimarum papalium, 67.

⁴⁵⁴ SEDLÁČEK 1998, 647.

⁴⁵⁵ HOSTAŠ 1900, 70-74.

⁴⁵⁶ KUTHAN 1977, 132 – 133, 224 – 225.

zazděného portálu (nebo okna).[53] Na východní straně je později proražený vstup do věže a kapsa po trámu. Na severní straně se nachází obdélné okno. Ve druhém poschodí ve východní zdi je zazděné obdélné okno s kamenným překladem a dovnitř rozevřenou špaletou. Na severní straně je obdélné okno s dřevěným překladem a na západní straně se nachází vstup do krovu lodě, dodatečně proražený. Šířka zdiva v tomto místě věže je značně užší, tj. 1,15 metru než na straně severní a východní, kde je šířka zdiva 1,30 a 1,35 metru. V mezipatře (mezi druhým a třetím poschodím) věže ve východní zdi je obdélné zazděné okno s kamenným překladem, obdobné jako okno ve druhém poschodí na východní straně. Na jižní straně se nachází tři původní kuláče. Na východní stěně jsou patrné tři fáze vyzdívání (užití jiného typu kamenů a vyzdívání). Ve třetím poschodí je na každé straně věže podvojně sdružené okno s žulovým ostěním, osazeným ve vnější lici zdiva. Ostění u oken na západní a východní straně je okosené. Okna jsou půlkruhově zaklenuta a záklenky spočívají uprostřed na pilířcích. Špaleta je společná vždy pro celé podvojně okénko a je sklenuta segmentově. Naspodu jsou na ní patrné stopy po bednění. Západní okénko bylo později zcela zazděno, okénko na jižní a východní straně zazděno jen částečně. Na severní straně je okénko nezazděné, jsou tam také tři kapsy po původních trámech, které jsou kladeny na šikmo, nad nimi tři trámy a nad nimi patrný ústupek ve zdivu. V této výši byla asi zvonová stolice původní věže, na co by mohly poukazovat kapsy po trámech. Od tohoto patra byla věž zvýšena v roce 1800. Věž je ukončena jehlancovou střechou.⁴⁵⁷ Ve čtvrtém zvonovém poschodí (větší zvon) se nachází na každé straně kasulové okno. V pátém zvonovém poschodí (menší zvon) je věž na každé straně prolomena kulatým oknem. V posledním poschodí je na každé straně obdélné okno (z vnější strany na každé straně hodinové ciferníky).

Hostaš zmiňuje další věž, která měla být v severozápadním a jihozápadním rohu. Hostaš dále uvádí, že věž v severozápadním rohu byla stržena do 15. století.⁴⁵⁸ Existence věže v severozápadním rohu je značně nepravděpodobná, protože v krovu nejsou patrné žádné stopy po její existenci. Věž v jihozápadním rohu skutečně existovala. Stopy po její existenci jsou patrné v prostorách krovu lodě. Jsou zde zbytky obvodových zdí, na kterých jsou v její svrchní části parné fragmenty šablonové malby převážně s motivem lilií.[54,55] Věž je také zachycena na mapách Žichovického panství z 19. století, kdy panství patřilo Lamberkům. Ke zbourání věže došlo pravděpodobně v 19. století. Šablonová malba je patrná i na severní, východní a jižní straně lodi v úrovni pod korunní římsou. Existence této malby poukazuje na

⁴⁵⁷ HOSTAŠ 1900, 70.

⁴⁵⁸ HOSTAŠ 1900, 71.

to, že loď kostela byla původně plochostropá a později byla zaklenuta. Malby se vyskytují v úrovni pod korunní římsou nad rubem klenby. Dnešní klenby pocházejí z počátku 16. století. Šablonová malba je pravděpodobně ze 14. století, z doby kdy byl stavěn presbytář a původní plochostropá loď.

V krovu je patrné, že původní štít lodě byl nižší, jak je vidět z původního otisku štítu na východním štítu lodě. [51] K východnímu, původnímu štítu lodě přiléhá jižní strana věže. Ve zdivu na jižní straně věže je patrná změna ve zdivu a také je zde vidět, že při stavbě lodi byla vysekána část zdi věže. [52] Nad původním štítem je mladší nadezdívka. Ve východním štítu lodě je proražen portál, který je hrotitě zaklenutý. Dnes se vstupuje tímto portálem do krovu presbytáře. Na této straně je ještě zazděný portál s rovným překladem a okno.

Lod' kostela je opatřena trnožem. V západním průčelí lodě je hlavní vchod, který je dostupný po pěti schodech. Nad vchodem je zazděné okno, které je sklenuté segmentově, dále nad tím je kruhové okno. Toto vše pochází z období baroka. Nároží průčelí je osazeno diagonálně postavenými opěráky. Severní a jižní loď je prolomena na každé straně dvěma okny, která jsou půlkruhově zaklenuta. Na jižní straně jsou dvě zazděná okna, hrotitě zaklenutá. Na severní a jižní straně je zazděný původní portál s hrotitým záklenkem. Mezi dvěma opěráky v západním nároží je na jižní straně novodobé točité schodiště, kterým se vchází na kruchtu. Kruхта je podklenuta křížovou klenbou. Dále na severní a jižní straně lodi jsou dva opěráky (mezi okny). Loď je dlouhá 19 metrů a široká 12,43 metrů. Loď je dělena třemi páry pilířů na tři lodě, z nichž jen prostřední je o půl metrů širší. Na západní straně lodi je empora, která je nesena dvěma pilíři. Pilíře jsou čtvercové s hranami silně skrojenými. Ve výšce 5,10 metrů jsou přepásány římsou a z nich se zdvihá sklípková klenba, která tvoří jedenáct čtyřpaprskových hvězd s příslušnými kosočtvercovými výplněmi. [48] Klenutí je ve všech prostorách stejně vysoké, z cihel, které jsou 16 centimetrů silné. Na stranách se klenba opírá o polopilíře, které jsou tvarem podobné pilířům. Trojlodí bylo sklenuto na počátku 16. století. Na jižní straně přiléhá k lodi předsíň, novodobá.⁴⁵⁹

Presbytář má půdorys ve tvaru kříže, z jehož nároží vystupují diagonální opěráky (celkem sedm). K severní straně presbytáře přiléhá sakristie. Presbytář je na jižní straně prolomen třemi (myšleno i s chórovým závěrem) okny a na severní straně jedním oknem. Na jižní straně presbytáře je trojdílné okno s kružbou upravenou v období baroka. Chórový závěr

⁴⁵⁹ HOSTAŠ 1900, 70.

je pravoúhlý a je prolomen čtyřmi gotickými hrotitými okny s kružbou. Dvě okna na východě a po jednom oknu na severní a jižní straně. Na severní a jižní straně chóru je zazděné okno, které je hrotitě zaklenuto. Na východní straně presbytáře vybíhají tři opěráky.

Triumfální oblouk, který je hrotitý, odděluje loď od presbytáře. Presbytář má podobu kříže a pochází z konce 14. století. Je 18 metrů dlouhý a v příčném ramenu je 15,5 metrů široký. (Podle Hostaše, je přední pole presbytáře původním presbytářem, které je 7,5 metrů široké, od něhož byl polygonální závěr při přestavbě v 15. století odbourán (zbytky pod dlažbou) a vystaven nový, vyšší, ale nejsou žádné prameny, které by toto tvrzení podložily a potvrdily).⁴⁶⁰ Stržena byla také původní klenba a nahrazena novou. Klenba této síně i tři vedlejších klenebních polí je křížová a dosahuje do výšky 10,68 metrů.[49] Žebra vystupují z oblých přípor. Žebra profilovaná na hranách lícni ploškou a žlábkem na šikmých bocích, vystupují z přípor a pouze v koutech při triumfálním oblouku se opírají o kuželové konzole. V tomtéž poli se zachovalo gotické sedile s třemi hrotitými oblouky.[50] Nad sedile se nachází trojdílné okno z konce 14. století, ale kružba je z období baroka. Na jižní straně příčné lodi chóru je trojdílné hrotité okno, v protější zdi jsou prolomeny dveře do přistavené sakristie. Na loď na východní straně přiléhá presbytář. Původní presbytář byl původně nižší. Při přestavbě na konci 14. století byl zvýšen a spojen v jediný celek s nově vystavěným presbytářem. Na jižní straně je gotické okno s kružbou upravenou v baroku.

Chórový závěr, který pochází z konce 14. století, je o stupeň zvýšený a prolomený čtyřmi trojdílnými okny. Je sklenutý trojpraprščitou klenbou se třemi středními terčovými svorníky. Na jižní straně je pozdně gotické sanktuárium, které je vysoké 6,70 metrů. Pochází z doby vlády Vladislava Jagelonského. Válcový dřík nese tři nástavce nad sebou, zdobený po stranách opěráčky s fiálami a zakončený vlnitými, hojně vimperky osazenými kraby. Pod spodním nástavcem jsou tři erby: Půty Švihovského, jeho manželky Bohunky z Mezeříče a níže mezi nimi erb Dubských z Třebomyšlic. Celá věžovitá architektura sanktuaria vybíhá v hlavní fiálu a končí křížovou kytkou.

Mencl datuje vznik obvodového zdiva lodi na počátek 14. století, jak ukazuje podle Mencla triumfální oblouk a profilace i tvar jižního portálu. K původní stavbě podle Mencla náležela věž stojící po severní straně presbyteria.⁴⁶¹ Protože kolem roku 1380 byl starý presbytář, původně polygonálně ukončený, nahrazen novým, větším, dostala se původní

⁴⁶⁰ HOSTAŠ 1900, 77.

⁴⁶¹ MENCL 1968, 45,45,47.

fasáda věže do úzké proluky, která vznikala mezi ní a novým presbytářem a tím se stalo, že se dodnes dochovala v té úpravě, jakou měla na počátku 14. století. Zdivo věže bylo lomové, hrubě lícované, zděné na plnou spáru a po vyzdění bylo celé omítnuto. Omítka je jednovrstvá, nesterpně silná a byla jen hrubě nahozena, bez dalšího zpracování povrchu. Protože ani na nárožích a ani kolem oken nebyly všude pravidelně tesané kvádry, vytvořily kolem okénka v této omítce široký plošný rám, který se od ostatní hrubě nahozené plochy liší tím, že byl přitažen plochým listem lžice. Rám vytvořený v ploše omítky je tedy náhradou za kamenné orámování otvoru, tedy za tektonický článek. Že byl skutečně v této funkci zamýšlen, ukazuje rám, který lemuje jižní portál.⁴⁶²

Mencl datuje vznik nového presbytáře kolem roku 1390 (také jako Hostaš v Soupisu památek předpokládal, že původní presbytář byl polygonální, později až ve tvaru kříže) a to podle bohaté plaménkové kružby. Přestavba presbytáře byla podle Mencla provedena na náklady Viléma z rodu Dubských z nedalekých Třebomyslic.⁴⁶³

Birnbaum určuje vznik presbytáře do doby Půty Švihovského a bylo zbudováno podle Birnbauma jeho přičiněním. O lodi uvádí, že má základy ze 13. století a zaklenutí lodi sklípkovou klenbou řadí do 17. století.⁴⁶⁴ Toto tvrzení není přijatelné (viz níže). V roce 1736 byl kostel vně i uvnitř opraven.

Na severní stranu presbytáře přiléhá sakristie, která je prolomena dvěma okny na severní a západní straně. K sakristii přiléhá v koutu její západní zdi a k severnímu koutu zdi věže schodiště, půlkruhové, které je na západní straně prolomeno oknem.

Zdivo kostela je žulové, lomové, na nárožích armováno kvádry.

Podle podoby sdružených okének věže kostela, které nesou znaky ještě románského umění, můžeme datovat vznik původního románského kostela do třetí čtvrtiny 13. století. Pro bližší časové zařazení kostela chybí výrazné architektonické prvky, ve věži jsou zachované původní kuláče, jejichž dendrochronologický rozbor by mohl napomoci blíže určit vznik původní románské věže.

⁴⁶² MENCL 1968, 45,45,47.

⁴⁶³ MENCL 1948, 130, 132.

⁴⁶⁴ BIRNBAUM 1931.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie vznikl v období středověku v několika fázích.⁴⁶⁵ V nejstarší fázi, v době první poloviny 13. století vznikla věž, která přiléhá k východní zdi lodi a k jižní a západní straně presbytáře. Více o podobě kostela z této doby nevíme. Je možné, že z této doby pochází i část zdi presbytáře, která přiléhá k jižní zdi věže (zdivo ale není provázané). První možností dalšího stavebního vývoje je následující, ve 14. století (pravděpodobně kolem poloviny) vzniká trojlodí a původní presbytář, který byl polygonálně ukončený (stopy původního presbytáře pod podlahou dnešního presbytáře). O tom, že původní presbytář byl polygonální, informuje pouze Hostaš v Soupisu památek a také Mencl. V této fázi byla loď kostela pravděpodobně plochostropá, na což poukazují fragmenty šablonové malby v krovu lodě. V další fázi byl přestavěn chór a změněna jeho podoba v půdorys kříže (kolem roku 1390). Druhá možnost výstavby kostela, která je více pravděpodobná je, že plochostropé trojlodí a čtvercový presbytář vzniká současně koncem 14. století, protože podklady pro to, že byl původní presbytář polygonálně ukončený nemáme, zmiňuje se o tom jen Hostaš, ale ničím to nepodkládá.⁴⁶⁶ Toto tvrzení by mohl potvrdit nebo vyvrátit archeologický výzkum. V další fázi a to na počátku 16. století bylo trojlodí zaklenuto sklípkovou klenbou.⁴⁶⁷

⁴⁶⁵ KUTHAN 2010, 332.

⁴⁶⁶ HOSTAŠ 1900, 77.

⁴⁶⁷ RADA/RADOVÁ 1998, 191.

3.13. Nicov

Nicov se nachází v nadmořské výšce 894 metrů, 5 kilometrů jihovýchodně od Kašperských Hor, 23 kilometrů jihovýchodně od Sušice. 3,5 kilometrů od Nicova se nachází nejvýše položené keltské hradiště v Čechách – Obří hrad u Popelné.⁴⁶⁸

Nejstarší zprávy o Nicově jsou ze 13. století. V té době Nicov patřil benediktýnskému klášteru v Ostrově u Davle. Soupis privilegií benediktýnského kláštera v Ostrově uvádí listinu na nicovský kostel „Item litera Gragorii episcopi super ecclesia Nicow“. Nicov je připomínán v RBM II, v listině krále Jana Lucemburského, kde je zápis z 13. prosince 1310 „...quinta Nicob cellas cum agris, siluis, pratis, terris, molendinis, curii set omnibus iuribus et pertinentiis suis, opidum Dawel cum omnibus iuribus et pertinentiis suis, de submonte Petrino e de Bosicci curias“.⁴⁶⁹ Nicov je připomínán v Libri confirmationum I/2, str. 61. Zápis je k 19. březnu 1365 „Gallus, prof. mon. in Insula, ad present. Mstislai, abbatis mon. predicti, ad eccl. in Niczaw, per resig. Swatoslai vac. fuit ústit. Exec.dec. Wolinensis.“⁴⁷⁰ Dále v Libri confirmationum I/2 na str. 70. Zápis je z 18. listopadu 1365 „fr. Johannes, prof. mon. in Insula, sd present. Mstislai, abbatis ibidem, ad eccl. in Nyczow, per design. fr. Galli vac. fuit ústit.Exec. pleb. in Reychinsein“.⁴⁷¹ Dále se Nicov připomíná v Libri confirmationum VI., str. 5, kde zpráva je z roku 1399 a na str. 40, kde je zpráva ze 14. ledna 1401, dále na str. 111, kde je zpráva z 18. února 1404, kde je připomínán „...Wolfardi clientis de Nyczow...“.⁴⁷² Ostrovský klášter vlastnil Nicov, kde nechal zřídit farní kostel a proboštví až do roku 1420.⁴⁷³ Probošty tu byli 1360 Svatoslav, 1365 Havel, 1365 Jan, 1399 Mikuláš, 1401 Kříž. Po roce 1420 patřil Nicov ke Kašperku a v roce 1584 jej získaly Kašperské Hory.⁴⁷⁴ Nicov není zmíněn v papežských desátkách.⁴⁷⁵

Kostel sv. Martina je nejvýše položenou sakrální stavbou v Čechách. Kostel je jednolodní s čtverhranným závěrem a hranolovou věží při jižním boku lodi.⁴⁷⁵ [56]

⁴⁶⁸ PROFOUS 1951, 227; SEDLÁČEK 1998, 648.

⁴⁶⁹ RBM II, 971.

⁴⁷⁰ LC I/2, 61.

⁴⁷¹ LC I/2, 70.

⁴⁷² LC VI., 5, 40, 111.

⁴⁷³ SEDLÁČEK 1998, 648.

⁴⁷⁴ SEDLÁČEK 1998, 648.

⁴⁷⁵ KUTHAN 1977, 98, 99, 225; HOSTAŠ 1900, 89; LÍBAL 1974, 172.

Lod' kostela je obdélná, plochostropá, dodatečně byla prodloužena v období baroka na západ. [57] Šířka lodi uvnitř kostela je 6,05 metrů a délka románské části lodi je 15,15 metrů. Síla zdiva lodi je 1,42 metru. Lod' byla v období baroka prodloužena na západ. Na severní a jižní zdi kostela jsou tři okna, segmentově zaklenutá, která byla upravena v období baroka a na severní straně, blíže k západu je ještě jedno novodobé okno. V místě, kde leží dvě okna, která jsou blíže u sebe (blíže k východu), byla původně románská okna. Na západní straně lodi je varhanní empora, která spočívá na dvou polopilířích při severní a jižní straně. Na západní stranu byla lod' prodloužena v období baroka a změněna i varhanní empora. O původní podobě západního průčelí nemáme žádné zprávy. Za dnešními polopilíři nesoucími emporu, směrem k západu je patrná změna ve zdivu v podobě ústupku, pravděpodobně se jedná o původní nároží románské lodě. Třetí okno v lodi, blíže k západu je již v barokní přístavbě.

Triumfální oblouk, který je půlkruhový, odděluje lod' a presbytář. Síla triumfálního oblouku je 0,95 metrů. Presbytář je čtvercový a byl upraven v období baroka. Šířka uvnitř presbytáře je 4,82 metrů (od severu k jihu) a délka je 3,90 metru. Je sklenutý křížovou klenbou bez žeber, která byla v období baroka upravena štukem. Ve východní zdi presbytáře je zazděné okno s úzkým průduchem. Špaleta je sklenuta stlačeným obloukem. Okno je neforemně sklenuté stlačeným obloukem, což poukazuje na práci neškolených venkovských kameníků. Ve východním štítu, který je trojúhelný, je štěrbinové obdélné okénko. Na severní a jižní straně jsou okna, segmentově zaklenutá, která byla upravena v období baroka. K jižní straně presbytáře přiléhá sakristie, která byla postavena v roce 1866. Sakristie je na východní straně prolomena dvěma obdélnými okny a na straně jižní obdélným portálem.

K jižnímu boku lodi přiléhá hranolová věž s jehlancovou střešou. Věž obsahuje přízemí a dvě patra. Přízemí věže je zaklenuto valenou klenbou z litého lomového zdiva. Vchod z lodi do věže, který je obdélný, pochází z období baroka. V jižní zdi v přízemí věže je malé obdélné okénko s dovnitř rozevřenou špaletou. V prvním patře věže jsou na jižní a východní straně malá obdélná okénka s dovnitř rozevřenými špaletami. Okénka jsou zaklenuta půlkruhově a ze spodu jsou patrné otisky po bednění. [59] Na západní straně věže se nalézá zazděný otvor, pravděpodobně se jedná o zazděný původní portál, z kterého se zachoval pouze půlkruhový záklenek. [60] Na severu je zazděný průchod, který se původně otvíral do lodi. [58] Byl sklenut segmentem a jsou na něm vidět stopy po bednění. Na jižní straně jsou dvě kapsy po trámech a na severní straně také. Ve druhém, zvonovém patře věže

jsou na jižní, západní a východní straně půlkruhově sklenutá okna. Na oknech jsou patrné stopy po bednění. Na severní straně je novodobě upravený vchod na půdu. Je možné, že věž kostela mohla mít také obranou funkci (jako tomu pravděpodobně bylo u kostela ve Zdouni nebo Petrovicích), k tomuto tvrzení by mohly napomáhat zazděné portály v prvním patře věže. Je možné, že kostel byl původně tribunový a mohl být propojený s případným přilehlým sídlem, jehož umístění a existence nebyla zatím blíže zkoumána a žádný průzkum nebyl proveden.

Zdivo kostela je hrubě nalámané žulové, lomové, což je dobře viditelné ve vnitřích prostorech věže. Zdivo je překryté silnou vrstvou omítek.

Zazděné okno v presbytáři, okna ve věži a celková dispozice kostela poukazují na románský původ. Stavba vznikla pravděpodobně před polovinou 13. století. To můžeme soudit i podle extrémní polohy.⁴⁷⁶ Pro bližší časové zařazení chybí architektonické články, podle kterých by bylo možné kostel blíže datovat.

⁴⁷⁶ KUTHAN 1977, 225.

3.14. Petrovice

Petrovice se nacházejí na vyvýšeném místě, nedaleko levého břehu Otavy, v okrese Klatovy, 5 kilometrů jihozápadně od Sušice, 6,5 kilometrů od Hartmanic. Kostel sv. Petra a Pavla stojí v severním obvodu hradiště. Jsou zde slabé stopy valů a zbytky okrouhlé věže v místech, kde nyní stojí vodní nádržka. Hrad podle Sedláčka pocházel ze 13. století a ve 14. století zanikl.⁴⁷⁷ První zpráva o obci pochází ze 4. listopadu roku 1319 ...in castro Petrouicz prope Sutenhowen...“.⁴⁷⁸ (Jediná zpráva, která písemně dokládá existenci hradu). V LC I/1 je zpráva o Petrovicích z 1. července roku 1355.⁴⁷⁹ V Libri confirmationum I/2 je zpráva o Petrovicích z roku 1367“ Die ultima Julii Andreas se Horziepnik ad present. Sezeme se Perovicz clientis ad eccl. i Petroiucz, per design. Laurencii cac. fuit instit. Exec. pleb. in Michalouicz“. ⁴⁸⁰ Petrovice jsou připomínány v Registra decimarum papalium a to v roce 1369 15 grošů, v roce 1384 a 1385 také 15 grošů, v roce 1399 36 grošů a v roce 1405 15 grošů.⁴⁸¹ Ve 14. století připadly Petrovice k Velharticím.⁴⁸²

Původně opevněný kostel sv. Petra a Pavla, který se nachází na vyvýšeném dominantním místě, je jednolodní s čtverhranným presbytářem a věží v západním průčelí při jihozápadním nároží.⁴⁸³ [60,61]

Lod' kostela je obdélná, plochostropá. Délka lodi uvnitř je 9,05 metrů a šířka je 10,80. Síla zdiva lodi je 1,15 metrů. Ve vnější stěně její jižní zdi je zazděný hrotitý portál s jednoduchým žulovým ostěním členěným oblounem, provázeným výžlabky. Nad portálem jsou zbytky zazděného vchodu, nejspíše se jedná o pozůstatek vstupu na tribunu.[63] V severní zdi lodi je sedlový gotický portál. Na severní a jižní straně lodi je jedno kasulové okno. Na jižní a severní straně lodi, blíže k západu je okrouhlé okno. Špaleta okna na severní straně zevnitř lodi je hrotitá a uvnitř lodi je patrné, že původní okno bylo značně větší a původně hrotitě zaklenuté. Okna jsou barokní. Kruchta v západní části lodi byla postavena v období baroka. Kruchta stojí na dvou dřevěných sloupech. Na severní straně lodi byla roku 1707 přistavěna předsíň, která je sklenuta valenou klenbou. Lod' byla podle Hostaše rozšířena

⁴⁷⁷ SEDLÁČEK 1998, 691; DURDÍK 2003, 435-37; blíže k hradu v kapitole dějiny Sušicka.

⁴⁷⁸ PROFOUS 1951, 354.

⁴⁷⁹ LC I/1; PROFOUS 1951, 354.

⁴⁸⁰ V LCI/2, str. 88, 89; PROFOUS 1951, 354; SEDLÁČEK 1998, 691.

⁴⁸¹ Registra decimarum papalium, 67.

⁴⁸² SEDLÁČEK 1998, 691.

⁴⁸³ KUTHAN 1977, 227, 128; HOSTAŠ 1900, 90 - 92; BRANIŠ 1892, 52, 69, 70; LEHNER 1903, 22; MENCL 1958, 18 144; MENCL 1960, 20, 186; MENCL 1974, 36; BIRNBAUM 1931, 320, 414; GABRIEL 1860, 26.

na sever v 15. nebo 16. století, ale potvrdit by to mohl pouze podrobný průzkum, který nebyl zatím proveden.⁴⁸⁴ Nad lodí a chórem je strmá střecha. Na východním štítu je umístěn kříž s kohoutem. Ze severní strany kostela vybíhají tři opěráky, z jižní jeden.

Triumfální oblouk odděluje loď od čtverhranného presbytáře. [64] Triumfální oblouk je hrotitý, široce rozepjatý se zbytky jednoduché římsy v náběžích záklenku. Síla triumfálního oblouku je 1,05 metrů. Presbytář je sklenut křížovou klenbou s klínovými žebry, která jsou tesaná ze žuly. Délka presbytáře uvnitř je 6,23 metrů (od východu k západu) a šířka je 6,10 metrů. V severozápadním koutě je žebro ukončeno v náběžním štítu, spočívajícím na jednoduché hranolové konzole.[66] V ose klenby je jednoduchý kruhový svorník. Ve východní zdi závěru je kruhové okno. Jeho vnější špaleta má obdélný tvar, který je ukončený půlkruhovým záklenkem. V jižní zdi presbytáře je barokní okno. V severní zdi presbytáře je portál do obdélné sakristie s hrotitě ukončeným ostěním zešikmeným na hraně. Sakristie byla pravděpodobně dodatečně přistavěna. Východní strana sakristie je prolomena obdélným oknem. Sakristie je zaklenuta valenou klenbou.

Věž je umístěna v západním průčelí v jihozápadním nároží. Šířka věže vně je 8,18 metrů (od severu k jihu). Síla zdiva věže je 1,70 metrů. Věž je hranolová, v přízemí je sklenuta křížovou klenbou bez žeber s otisky po bednění na spodu. V jižní zdi věže je gotický sedlový portál. Věž je ze severní strany přístupná gotickým portálem. Na západní straně je prolomena novodobým oknem. V prvním patře věže jsou na severní a jižní straně malá obdélná okénka, která jsou dovnitř rozevřena širokou špaletou se segmentovým klenutím, na jejichž spodu jsou otisky po bednění. Na východě je nověji upravený průchod do půdního prostoru. První patro věže bylo asi původně spojeno na jižní straně s tvrzí, která se nacházela u kostela. Dnes se do prvního patra věže vystupuje po dřevěných venkovních schodech. Ve druhém patře jsou na severní a jižní straně malá obdélná štílnová okénka s dovnitř rozevřenou špaletou. Ve třetím patře věže jsou na všech čtyřech stranách původně podvojná okénka.[65] Vnitřní špalety jsou společné vždy celému podvojnému oknu. Okénka jsou sklenuta segmentem klenáky z lomového zdiva. Žulová ostění oken s půlkruhovými záklenky jsou osazena ve vnější lici zdiva. Střední pilířek u severního, západního a východního okna je vylomen. Zachován je pouze na jižním okénku. Pilířek v lici zdi přechází bezprostředně v obloučky. Podobně je tomu v Albrechticích u Sušice, Mouřenci. Ve Zbynicích je nad

⁴⁸⁴ HOSTAŠ 1900, 90.

pilířkem ještě náběžník profilovaný na venek v podobě lidské tváře.⁴⁸⁵ Ostění jižního podvojného okna je na hranách okoseno. V době kolem roku 1900, ve třetím patře věže byly ještě hodinové ciferníky, kvůli kterým byly původní žulové sloupky vyraženy.⁴⁸⁶ Na severní straně je pět kapes po trámech. Ve čtvrtém patře věže jsou podvojná okna nověji upravena. Špalety oken jsou segmentově zaklenuty. Čtverhranný pilířek je pouze zděný. Na východní a západní straně se nachází kapsy po trámech. Věž Hostaš označuje jako románskou z počátku 13. století, rovněž i Gabriel uvádí, že kostel byl dříve pravděpodobně součástí přilehlého hradu. Tento kostel vzniká později.⁴⁸⁷ Podle průzkumů, které provedl Anderle, bylo prokázáno, že věž pochází ze stejné doby jako loď a presbytář a není mladšího původu.⁴⁸⁸ Koruna zdiva věže byla v období gotiky opatřena trojstupňovým cimbuřím a zděnou střechou. Věž s novým cimbuřím byla upravena v 19. století. Střecha věže má podobu osmibokého jehlanu, která je až do vrcholu vyzděná kamenem a uvnitř ve čtyřech rozích je zesílená dubovými trámy. V prvním a druhém patře jsou na kamenech patrné stopy po požáru. V prvním a druhém patře se nachází původní kuláče.

Kostel byl obklopen gotickou hradbou s cimbuřím, s gotickou branou na severní straně. Je možné předpokládat, že věž kostela mohla mít také obrannou funkci.

Zdivo kostela je žulové, lomové (patrně ve vnitřních prostorách věže), překryté silnou vrstvou omítek. Nároží lodi a presbytáře jsou armována kvádry.

U kostela sv. Petra a Pavla převládají již raně gotické rysy (gotická klenba), ale setkáme se zde ještě s románskými prvky (okno ve východní zdi ukončeno půlkruhovým záklenkem). Kostel vznikl pravděpodobně ve třetí čtvrtině 13. století.⁴⁸⁹ Blíže datování by mohl určit dendrochronologický rozbor původních lešeňových kuláčů. Podle Durdíka mohl kostel sloužit jako hradní kaple, což by bylo ojedinělým příkladem ze 13. století mimo královskou hradní architekturu, ale značně neobvyklá dispozice hrádků tuto teorii z velké části vyvrací a mohlo se spíše jednat o dva hrádky stojící proti sobě a to hrádek u vrchu

⁴⁸⁵ BRANIŠ 1892, 52.

⁴⁸⁶ HOSTAŠ 1900, 90.

⁴⁸⁷ GABRIEL 1868, 212; HOSTAŠ 1900, 91.

⁴⁸⁸ DURDÍK 2003, 436.

⁴⁸⁹ KUTHAN 1977, 227.

Hrnčář jako český královský hrad a hrádek v jádru Petrovic jako hrad držitelů Petrovic, pravděpodobně již Wittelsbachů.⁴⁹⁰

⁴⁹⁰ DURDÍK 2003, 436.

3.15. Rejštejn

Rejštejn se nalézá na pravém břehu Otavy, 2,5 kilometrů západně od Kašperských Hor.⁴⁹¹ Dříve se nazýval Unterreichenstein nebo Reichenstein a proslul rýžováním zlata. Osada vznikla ve 13. století jako významné místo, kde se rýžovalo zlato. V počátku vznikl Rejštejn (Unterreichenstein, Dolní Rejštejn) společně s Kašperskými Horami a tvořily společnou osadu. Až později došlo k rozdělení a odlišení Bergreichenstein (Kašperské Hory) a Unterreichenstein (Rejštejn). Z tohoto důvodu je velmi těžké rozpoznat, jestli se zprávy z pramenů vztahují k Rejštejnu nebo jsou myšleny Kašperské Hory, protože zápisy se vždy vztahují k „Reichenstein“ a nelze zjistit, pokud není uvedeno například patrocinium kostela, ke kterému místu se vztahují. Podle Sedláčka je nejstarší zpráva o kostelu z roku 1570.⁴⁹² Podle Profouse je k roku 1418 připomínán farář z Rejštejna „...Caspar, decanus Prachin, pleb. in Reichenstein...“.⁴⁹³ Je zde připomenuto pouze „Reichenstein“, což může označovat dnešní Kašperské Hory a ne Rejštejn, protože obojí bylo dříve nazýváno stejně – Reichenstein.

Kostel sv. Bartoloměje je připomínán jako farní v 16. století.⁴⁹⁴ Dnešní podoba kostela je výsledkem barokní přestavby v 18. století, což značně změnilo podobu kostela a je možné pouze se domýšlet, jak původní kostel vypadal a kdy vznikl.[67,68] Z původního kostela je pravděpodobně zachováno zdivo presbytáře.[69] V kostele se neprováděl žádný stavebně historický ani archeologický průzkum, který by mohl zjistit o původní stavbě více. Dnešní podoba kostela je jednolodní, s polygonálním závěrem a věží na západě.

⁴⁹¹ PROFOUS 1951, 554.

⁴⁹² SEDLÁČEK 1998, 760.

⁴⁹³ LE X, 97; PROFOUS 1951, 554.

⁴⁹⁴ SEDLÁČEK 1998, 760.

3.16. Strašín

Strašín, dříve označován Strahen, Strašeň, se nachází v nadmořské výšce 700 metrů, nedaleko pravého břehu Otavy.⁴⁹⁵ Je vzdálen 7 kilometrů severovýchodně od Kašperských Hor, 16 kilometrů jihovýchodně od Sušice. Ve 13. století vznikl hrádek nedaleko Strašína (u Lazen) na hřebeni ostrohu, který vybíhá z horského masivu nad osadou Lazna do údolí, ale pravděpodobně nebyl nikdy dostavěn (v literatuře někdy nesprávně označován za hrádek ve Strašíně).⁴⁹⁶ Nejstarší zpráva o Strašíně je z 25. března roku 1254, v RBM II, v listině krále Přemysla Otakara II. „Nicolaus frater ordinis s. Johannis Hierosol. plebanus in Strahen de nulla bona ecclesiae sibi collatae alienaturum promittit. „Ego fr. Nicolaus ordinis Johannis Jerosolimitani et plebanus in Strahen profiteor...“.⁴⁹⁷ Z této zprávy vyplývá, že zdejší faru spravovali johanité ze Strakonic. V RBM II., je zpráva o Strašíně z 26. srpna roku 1274 „...villam dictam Stasan...“. Je zde psáno, že Vítek z Krumlova spolu se syny dává na vědomí, že před léty prodal ves Strašín se dvěma mlýny a pozemky na druhé straně potoka paní Kristině a jejímu synu Mikuláši z Prahy.⁴⁹⁸ V RBM III. je zpráva o „Haertwicus de Strahen“ z 9. srpna roku 1316.⁴⁹⁹ Kostel ve Strašíně se uvádí v roce 1369 jako farní. V LC III. je zpráva o Strašínu ze 17. září 1380. „Cunsso etc. ut supra, quo nos ad present. d. Pothonis dicti de Skala nunc residentis in Rabi ad eccl. in Stassin, per mortem Stankonis vac. d. Jahannem presb. de Strakonicz pleb. instit. Pragae a. d. 1380 die XVII Sept.“.⁵⁰⁰ Dále v Libri confirmationem VI., na str. 116, kde je zpráva o Strašínu (Strasina) z 24. března 1404 a na str. 135, kde je zpráva z 12. 1. 1405 (Strassien).⁵⁰¹ V Libri confirmationum VII., str. 140, kde je zpráva ze 7. prosince 1414 (Strassina).⁵⁰² V Registra decimarum papalium je Strašín připomínám v roce 1369 částkou 6 grošů, roce 1384 a 1385 také 6 grošů, v roce 1399 16 grošů a v roce 1405 8 grošů.⁵⁰³ Dnešní název vesnice pochází z roku 1924. Roku 1380 Strašín patří pod Rabí „...patronis res in Rabi ad E. Strassin.....“.⁵⁰⁴

⁴⁹⁵ PROFOUS 1957, 188.

⁴⁹⁶ ANDERLE 1991, 327-29.

⁴⁹⁷ RBM II., 4. 16, 7.

⁴⁹⁸ RBM II., 1226-1227; ANDERLE 1991, 329.

⁴⁹⁹ RBM III., 133.

⁵⁰⁰ LC III., 142.

⁵⁰¹ LC VI, 116, 135.

⁵⁰² LC VII., str. 140.

⁵⁰³ Registra decimarum papalium, 67.

⁵⁰⁴ LC III., 142; PROFOUS 1957, 188.

Kostel Panny Marie je postaven na vysoké skále uprostřed údolí. [70,71] Z původní stavby kostela Narození Panny Marie je zachována pouze hranolová věž v ose západního průčelí stávající barokní stavby.⁵⁰⁵ [72] Kostel byl pravděpodobně původně opevněný.⁵⁰⁶ Věž obsahuje tři patra. Šířka věže kostela je 2,90 metrů (od severu k jihu) a délka je 4,05 metrů. Síla zdiva věže je 0,90 metrů. V prvním patře věže je jižní stěna prolomena novodobým oknem. Na západní straně je patrná změna ve zdivu a nachází se zde pravděpodobně zazděný portál.[76] Hypoteticky je možné, že mohl být kostel původně tribunový, což by mohl potvrdit zazděný portál (na západ od kostela se podle SHP nacházelo šlechtické sídlo, jehož existence by mohla potvrdit, že kostel mohl být tribunový, ale žádný podrobný průzkum nebyl vykonán, který by tuto teorii potvrdil).⁵⁰⁷ Na severní straně je pět kapes po trámech, na západní straně jsou čtyři původní lešeňové kuláče a v dolní části západní stěny blíže k severu jsou ve zdivu zazděné tři pravděpodobně středověké dlaždice. V jižní zdi jsou dva původní kuláče. Ve druhém patře jsou podle Kuthana na všech čtyřech stranách parné stopy zazděných oken.⁵⁰⁸ [73,74] Na jižní, severní a východní straně byla podle Kuthana původně podvojná okénka s půlkruhovým záklenkem z klenáků ze štípaného lomového kamene.⁵⁰⁹ Zda byla na všech stranách okénka je možné se pouze domnívat, protože to není jednoznačně prokazatelné, okénka tam zajisté byla, ale stopy po tom, že by byla podvojná chybí a na západní straně je pouze patrna drobná změna ve zdivu, ale žádný okenní záklenek. Pouze změna ve zdivu by mohla poukazovat na to, že tam bylo původně také okénko. Na severní, jižní a východní stěně je zazděný okenní záklenek, ale vždy jen jeden. Dnes se na jižní straně nachází novodobé okno a v jeho blízkosti jsou stopy po původním zazděném románském oknu, respektive po jeho půlkruhovém záklenku. [73] Na východní straně je zazděný otvor a také průchod na půdu a zazděné původní okno. Na severní straně jsou také stopy po původním oknu, půlkruhovém záklenku. Na západní straně jsou tři kapsy po trámu a jeden původní kuláč, na straně severní dvě kapsy po trámech, jedna po kuláči a jeden původní lešeňový kuláč.[75] Na straně jižní jsou také kapsy po trámech a kuláčích a tři původní kuláče. Ve zvonovém patře je věž prolomena novodobými okny.

⁵⁰⁵ KUTHAN 1977, 239; MERHAUTOVÁ 1974, 329; HOSTAŠ 1900,107; KNOFLÍČEK 1996, 4; ČECHURA 1996.

⁵⁰⁶ KNOFLÍČEK 1996, 4.

⁵⁰⁷ KNOFLÍČEK 1996, 4.

⁵⁰⁸ KUTHAN 1977, 239.

⁵⁰⁹ KUTHAN 1977, 239.

V letech 1736 – 1739 byl na místě románského kostela postaven barokní poutní kostel.⁵¹⁰ Podle SHP byl přestavěn původní románský a gotický kostel na barokní. Podle SHP jsou boční zdi lodě gotické, zdi presbytáře, věže a pilíře v lodi románské.⁵¹¹ Podle SHP byl kostel přestaven nejprve v 15. nebo 16. století, pravděpodobně za Půty Švihovského. V té době, jak uvádí Knoflíček v SHP, měl kostel podobu trojlodní baziliky a zaklenut křížovou klenbou. Podle Knoflíčka byla do věže prolomena v té době gotická okna a zrušena při přestavbě v 18. století. Toto tvrzení Knoflíček ničím nepodkládá a v dnešní době kdy stojí pouze západní románská věž a chybí dostatečné prameny, není možné toto tvrzení podložit. Jediné co by mohlo vysvětlovat Knoflíčův výklad, je vyobrazení podoby kostela v pozadí Panny Marie Strašínské v kapliče na západ od kostela u zázračného pramene, ale toto se jeví jako značně nedostačující, poněvadž se jedná o zlidovělé, typizované zobrazení.⁵¹²[77]

Zdivo kostela, které je překryté silnou vrstvou omítek je žulové, lomové, jak je dobře patrné ve vnitřním prostoru věže.

Určit dobu vzniku románského kostela je velmi obtížné, protože z původní stavby zůstala zachována pouze věž bez nějakých detailů a chybí výrazné architektonické články, podle kterých by bylo možné stavbu blíže datovat. V RBM II. je k roku 1254 doložen strašínský farář. Kostel musel existovat tudíž před tímto rokem a vznikl pravděpodobně v první polovině 13. století. Ve věži se nachází dostatečné množství původních kuláčů lešeňové konstrukce (v prvním a druhém patře) a dendrochronologický rozbor vzorků jejich dřeva by mohl přesněji určit dobu skácení použitých stromů a tím i vznik věže kostela. V kapliče na západ od kostela, je vyobrazena Panna Marie Stašínská a zde zobrazen v pozadí kostel, je možné, že takováto mohla být původní nebo blízká podoba jednoho z předchůdců dnešního stašínského kostela, ale jedná se pouze o typologické, zlidovělé zobrazení, o které není možné se opírat a toto tvrzení nepodkládají žádné další prameny. Žádné podklady a prameny nemáme k tomu, abychom mohli určit podobu původního románského kostela. SHP uvádí, že původní románský kostel byl jednolodní, plochoštopý s rovným závěrem, který byl zaklenut dvěma poli křížové klenby, ale není to ničím podloženo, později přestaven

⁵¹⁰ HOSTAŠ 1900, 107.

⁵¹¹ KNOFLÍČEK 1996, 25.

⁵¹² KNOFLÍČEK 1996, 7.

v gotice na trojlodní a v 18. století upraven na dnešní stávající podobu. Toto tvrzení se vzhledem k dnešní dochované podobě kostela jeví jako značně hypotetické.⁵¹³

V roce 2011 byl proveden dendrochronologický rozbor lešeňových kuláčů ve věži, ale pro nedostatek letokruhů nebylo možné stanovit rok skácení stromů a určit výsledek.⁵¹⁴

⁵¹³ KNOFLÍČEK 1996, 5.

⁵¹⁴ KYNCL 2011.

3.17. Sušice

Kostel sv. Václava

Sušice, která byla dříve nazývána Sicca, Suttitium a od 13. století Schotenhoven se rozprostírá na obou březích řeky Otavy.⁵¹⁵

Sušice je zmíněna RBM I., v listině krále Václava I. z 25. března roku 1233 „Albertus comes de Bogen, advocaus Winebergensis ecclesiae, transfrotationis inter aggressurus, ecclesiae praefatae testamento suo confert ecclesiam Viehta, et alteram in terra Bohemorum, quae dicitur Schvtenhoven, cum vill adjacente, Podmvokel dicta, jure debito et perpetuo possidendas. Facta sunt haec VIII Kal. April. anno MCCXXXIII.“⁵¹⁶ (také v Monumenta Boica XIV., str. 47, č. 25). Dále v listině krále Václava I., kde je zpráva ze 17. června roku 1246. „Otto, comes palat. Reni, dux Bavvariae, tradit in vim cujusdam permutationis bonorum ecclesiae de inferiorit Altah „decimas omnium bonorum nostrorum in cellariis et granariis (sýpka) Flinsperch, Weizenstein et Schvtenhoven perpetuo colligendas.“ Datum Landavve, MCCXLVI. XV. Kal. Julii.“⁵¹⁷ (toto také v Monumenta Boica XI., strana 221, č. 78). Dále v RBM II., kde je zpráva v listině krále Přemysla Otakara II. z ledna roku 1273 a z 1283 v listině krále Václava II.⁵¹⁸ V RBM II., v listině krále Václava II., z roku 1296 je zmíněna Sušice, ve zprávě stojí: „List od některých biskupův pod desíti visutými pečetěmi, v kterémž oni jim Sušickým mezi jinými některé odpustky dávající....“⁵¹⁹ Pravděpodobně se odpustky mohou vztahovat ke kostelu sv. Václava.⁵²⁰ Dále v RBM III., kde je zpráva v listině krále Jana Lucemburského z 12. dubna roku 1325, kde král uděluje městu Sušici privilegia.⁵²¹ (Zmiňuje se zde, že je město obeháno hradbami). Dále z 25. července roku 1331 a z 13. září roku 1331.⁵²² V této listině král Jan Lucemburský odvolává založení kláštera augustiniánů, protože by tím mohl utrpět farní kostel (píše se zde“ in civitate“ – bylo by možné domnívat se, že je pravděpodobně myšlen kostel sv. Václava, ne Panny Marie, to by nebylo psáno „in civitate“, ale uvedeno mimo město, jako např. v listině z roku 1352, kde je psáno „suburbis“

⁵¹⁵ HOSTAŠ 1900, 109; PROFOUS 1957, 238; SEDLÁČEK 1998, 849.

⁵¹⁶ RBM I, 379.

⁵¹⁷ RBM I., 540.

⁵¹⁸ RBM II., 327, 1188.

⁵¹⁹ RBM II., 745; ŠIMÁK 1938, 1033.

⁵²⁰ ŠIMÁK 1938, 1033.

⁵²¹ RBM III., 412.

⁵²² RBM III., 693, 711.

(předměstí). Tuto listinu potvrdil Karel IV. markrabě moravský 29. června roku 1335.⁵²³ V RBM IV. je zpráva v listině krále Jana Lucemburského z 26. června roku 1314.⁵²⁴ Dále z 10. února roku 1336 (klášter na Zderaze)⁵²⁵, z 5. července roku 1337⁵²⁶, z 11. května roku 1339⁵²⁷, z 4. července roku 1341⁵²⁸, z 15. června roku 1344⁵²⁹, dále z 4. června roku 1345, kde král Jan Lucemburský odvolává souhlas daný augustiniánům ke zřízení kláštera v Sušici a nařizuje již vystavěné oratorium řádu zbořit „...mandantes capitaneo, camerario, subcamerario ceterisque beneficiariis seu officialibus nostris per Bohemiam et specialiter iudici et iuratis ceterisque civibus omnibus et singulis pretacte civitatis nostre Sicka firmiter et precise, quatenus constructionem novi monasterii sive oratorii in ipsa civitate nullum admittant, sed omni suo posse defendant, ad nullius suggestionem seu inpeticionem se aliquo modo convertentes. Nichilominus ab oratorio ibidem constructo supradictos amoventes, oratorium vero funditus auctoritate nostra regia diruentes et eciam que illicitum detentorem, sicut gravem maiestatis nostre indignacionem nostram cupiunt evitare”.⁵³⁰ Dále z 29. června roku 1335, v listině moravského markraběte Karla, kde potvrzuje Karel, markrabě moravský odvolání stavby kláštera augustiniánů.⁵³¹ Dále ze 4. června roku 1339, kde král Jan Lucemburský, na žádost Elišky povoluje stavbu kláštera augustiniánů.⁵³² Z 11. června roku 1345, kde markrabě moravský potvrzuje listinu krále Jana Lucemburského a tím potvrzuje zrušení kláštera augustiniánů v Sušici.⁵³³

Sušice je zmíněna také v Registra decimarum papalium, kde je k roku 1369 zmíněno 15 grošů, k roku 1384 15 grošů, k 1385 15 grošů, 1399 30 grošů a k 1405 15 grošů.⁵³⁴

Sušice je zmíněna v LC I/ 1 a zpráva je z roku 1357, z 22. prosince. Je zde zmíněn farář ze Sušice (Sicca), jako vykonavatel změny při dosazení faráře do Zbynic⁵³⁵ a ještě je zde zpráva z roku 1360.⁵³⁶ Dále v LC I/2, kde je zpráva z roku 1364.⁵³⁷ Dále je zde zpráva

⁵²³ RBM IV., 67.

⁵²⁴ RBM IV., 779.

⁵²⁵ RBM IV., 110.

⁵²⁶ RBM IV., 183.

⁵²⁷ RBM IV., 860.

⁵²⁸ RBM IV., 382.

⁵²⁹ RBM IV., 573.

⁵³⁰ RBM IV., 625.

⁵³¹ RBM IV., 67.

⁵³² RBM IV., 274.

⁵³³ RBM IV., 627.

⁵³⁴ Registra decimarum papalium, 67.

⁵³⁵ LC I/1, 36.

⁵³⁶ LC I/1, 153.

z 6. května 1367. „ Die 6. Maii Henricus presb. de Sicca ad present. Alberti, canon. Wissegrad. ad perpetuam vicariam in Sicca, per mort. Conradi vac. fuot instit. Exec. dec. Prachinensis“.⁵³⁸ V LC III.-IV. je Sušice zmíněna k 18. září roku 1374. „Jenzo etc. et Johannes etc., quo nos ad present. discr. viri Andree, civis in Sicca, ad altare OO. SS. in eccl. ibidem in Sicca parrochiali de novo fundatum disk. virum Johannem presb. de Gubyn rector instit. Prage a.d. 1374, die XVIII Septemberis“.⁵³⁹ Dále je zde zpráva k 12. únoru roku 1375: „ Jenzo etc. et Johannes etc., quod nos ad present. discr. viri Nocolai dicti Sneyweyss et Katherine dicte Jenusscheim, conthoralis ipsius de Sicca ad altare S. Bartholomei in cappella S. Wenceslai inter muros civitatis ibidem in Sicca, per mortem Henrici vacans discr. virum d. Petrum de Raichenstein rect. instit. Prage a.d. 1375, die XIII Febr“.⁵⁴⁰ Dále z 21. června roku 1378: „ Jenczo etc., quod nos ad present. Andree dicti Porusser civis in Sicca ad altare OO.SS. in eccl. parroch. ibidem in Sicca, per liberam resign.d.Johannis vacans, Johanem subdiaconum ibidem de Sicca, rect. ústit. Prage a.d.1378 die XXI Junii.⁵⁴¹ Dále z 1. prosince roku 1379: „ Jenco etc., quod nos ad present. Wenceslai, Bohemie regis, ad eccl. in Sicca alias Sissicz vacantem ex eo, quia Ziffridus est propter certos excessus ipsa eccl. sentencialiter abiudicatus, d. Nicolaum pleb. eccl. in Drahubudicz pleb. inst. Prage a.d. 1379 die I Dec.“.⁵⁴² Dále z 16. ledna 1380.⁵⁴³ Ze 17. září roku 1380, kde stojí: „ Cunsso etc. ut supra, quod nos ad present. Wenceslai, Bohemie regis, ad eccl. in Sicca, per mortem Nicolai vac. d. Petrum alias Pesconem, canonicum eccl. S. Georgii in castro Pragensi, pleb. instit. Prage a. d. die XVII Sept.“⁵⁴⁴ Zpráva z roku 1383.⁵⁴⁵ Dále ze 7. listopadu roku 1383, kde stojí: „ Joh. etc. et Mathias, vicarii etc., quod nos ad altare S. Bartholomei situm in eccl. parroch, in Sicca, per notorik adhesionem Roberto antipape Nocolai dicti Pullus, tunc dicti altaris rectoris, vacans, de consensu d. Katherine Sneyways, civile se Sicca, d. Andream presb. de Sicca rect. instit. Prage a.d. 1383 die VII Nov.“⁵⁴⁶ A také z 10. října roku 1389.⁵⁴⁷ V LC V., kde je zpráva z roku 1391⁵⁴⁸, z roku 1393⁵⁴⁹, z 3. března 1395⁵⁵⁰, z 20. července roku 1395⁵⁵¹, z 25. února

⁵³⁷ LC I/2, 35.

⁵³⁸ LC I/2, 84.

⁵³⁹ LC III. - IV., 20.

⁵⁴⁰ LC III. - IV., 30.

⁵⁴¹ LC III. - IV., 92.

⁵⁴² LC III. - IV., 117.

⁵⁴³ LC III. - IV., 119.

⁵⁴⁴ LC III. - IV., 141.

⁵⁴⁵ LC III. - IV., 151.

⁵⁴⁶ LC III. - IV., 162.

⁵⁴⁷ LC III. - IV., 215.

⁵⁴⁸ LC V., 91.

roku 1396, kde stojí: „Anno quo supra 25. Febr. data est crida Petro plebano ecclesie in Pulcromonte ad ecclesiam paroch. in Sicca per resignacionem Martini vacantem, de consensu Wenceslai Roman. et Boemie regis patroni. Executor plebanus in Swossicz“. ⁵⁵² A dále z 25. 8. roku 1396.⁵⁵³ Dále v LC VI., kde je zpráva z 30. listopadu 1401, ⁵⁵⁴ z roku 1403,⁵⁵⁵ z 23. listopadu 1404, ⁵⁵⁶ z roku 1405, ⁵⁵⁷ z roku 1406, ⁵⁵⁸ ze 17. června roku 1406,⁵⁵⁹ z roku 1407, ⁵⁶⁰ z 6. června roku 1408. ⁵⁶¹ Dále v LC VII., kde je zpráva z 18. dubna roku 1412. ⁵⁶²

Zprávy o Sušici nalezneme také v Libri erectionum I, kde je zpráva z 18. dubna roku 1374 (dotatio pro hospitaci et rectore ejusdem) ⁵⁶³. V Libri erectionum IV., kde je zpráva z 26. října roku 1390, jedná se o poplatek (beneficium) k oltáři sv. Bartoloměje ve filiálním kostele sv. Václava v Sušici „In filiali E. S. Wenceslai in civitate Sicca (Sušice) altare S. Bartholomaei in beneficium erigitur et villa atque censu 4 sexg dotatur. 1390. 26. Octbr“, (jedná se o potvrzení listiny Karla IV. z roku 1353).⁵⁶⁴ V Libri erectionum V je zpráva z roku 1399.⁵⁶⁵ V Libri erectionum VI., je zpráva z 20. února roku 1402 „ Erectio altaris in ecclesia parrochiali in Sicca“ („...altaris sanctae Dorothea in ecclesia nostra parrochiali sanctae Mariae virginis“). ⁵⁶⁶

Děkanský kostel svatého Václava, se nachází na levém břehu Otavy.[85] Nejstarší zprávy o kostele pocházejí ze 13. století. Kostel je zmiňován, jak bylo výše zmíněno, jako kaple sv. Václava mezi zdiemi městskými, jako kostel filiální a farní (k roku 1331 pravděpodobně farní, k roku 1383 také, ale k roku 1390 jako filiální (tato zpráva potvrzuje listinu krále Karla IV. z roku 1353), podrobněji popsáno u kostela Panny Marie). Na počátku 14. století se fara stala prebendou člena Vyšehradské kapituly, z níž byl z počátku dosazován

⁵⁴⁹ LC V., 165.

⁵⁵⁰ LC V., 212.

⁵⁵¹ LC V., 226.

⁵⁵² LC V., 248.

⁵⁵³ LC V., 266.

⁵⁵⁴ LC VI., 58.

⁵⁵⁵ LC VI., 107.

⁵⁵⁶ LC VI., 133.

⁵⁵⁷ LC VI., 137.

⁵⁵⁸ LC VI., 181.

⁵⁵⁹ LC VI., 185.

⁵⁶⁰ LC VI., 205.

⁵⁶¹ LC VI., 245.

⁵⁶² LC VII., 52.

⁵⁶³ LE I., 96.

⁵⁶⁴ LE IV., 365 – 366.

⁵⁶⁵ LE V., 503.

⁵⁶⁶ LE VI., 275 – 278.

farář, později potom od krále.⁵⁶⁷ Po husitských válkách získává podací právo a patronát Sušice.

Kostel sv. Václava se nachází u městských hradeb. Jedná se o trojlodní kostel s polygonálně ukončeným presbytářem. K severní straně presbytáře přiléhá sakristie. Kostel byl značně upraven v období baroka a v 19. století a to jak interiér, tak exteriér. **[86,87]**

Hlavní loď je široká 7,45 metru a dlouhá 18,50 metru. Je rozdělena od bočních lodí třemi páry čtverhranných pilířů, z nichž vychází hrotitě zaklenuté mezilodní arkády. Nad severní a jižní lodí se nachází empory, které jsou řešeny podobným způsobem jako přízemí. Empora je členěna arkádami, které jsou hrotitě zaklenuty. Severní boční loď je oproti jižní boční lodi značně užší (její šířka je dva metry). Jižní loď přiléhá k bývalé hradební zdi. Ze severní lodi vybíhají tři opěráky. Na jižní lodi opěráky chybí, protože přiléhá k hradební zdi. Lodě hlavní a vedlejší jsou zaklenuty křížovou klenbou s meziklenebními pasy. Závěr je zaklenut paprskovitě a lunetami. Klenba pochází z doby přestavby kostela po požáru v roce 1707. **[88]** Na severní straně presbytáře se nachází gotické sanktuárium. **[90]** Loď je oddělena od presbytáře triumfálním obloukem, který je hrotitě zaklenut. Podle Hostaše se na jižní straně triumfálního oblouku dříve nacházela sochařská výzdoba.⁵⁶⁸ Za oltářem, nacházejícím se v severní boční lodi je zachován fragment původního triumfálního oblouku. **[89]** Boční lodě jsou nižší než loď hlavní. Loď hlavní i presbytář jsou v horní části prolomeny novodobými okny pravděpodobně z období baroka. Jižní boční loď je na západě prolomena oknem, které je hrotitě zaklenuto. Okna jsou půlkruhově zaklenuta. Na severní a jižní straně lodí se nachází novodobý portál.

Polygonální presbytář je pětiboký, stejně široký jako hlavní loď a o 30 centimetrů nižší než loď hlavní. Na straně východní vybíhají z rohů presbytáře tři opěráky a na straně jižní dva. Presbytář je prolomen na východě dvěma okny, která jsou hrotitě zaklenuta ve spodní etáži a třemi v horní etáži, která jsou pravděpodobně barokní, půlkruhově zaklenuta. V ose presbytáře se nachází zadržané okno, které bylo pravděpodobně také hrotitě zaklenuto jako stávající dvě okna. Na straně jižní je presbytář prolomen dvěma okny ve spodní i horní etáži. Okna jsou půlkruhově zaklenutá. Presbytář je zaklenut valenou klenbou s okeními výseči. Loď i presbytář jsou členěny pilastry.

⁵⁶⁷ HOSTAŠ 1900, 113.

⁵⁶⁸ HOSTAŠ 1900, 117.

K severní stěně presbytáře přiléhá sakristie, která je podle Hostaše původní kaplí ze 13. století. Zdivo kaple je 2 metry široké. Sakristie je zaklenuta valenou klenbou. Na severní a východní straně je sakristie prolomena dvěma novodobými okny. Na jižní straně se nachází portál, který je hrotitě zaklenutý, vedoucí do presbytáře.

K západní straně sakristie přiléhá věž, z jejíž původní podoby je zachováno pouze východní zdivo v přízemí. Po požáru roku 1707 byla věž přestavěna a rozšířena. Přestavbu po požáru vykonal Carlo Zanetti. Východní strana přízemí věže je prolomena původním gotickým oknem, které je hrotitě zaklenuto (zazděné). Podvěží je zaklenuto valeně. Na severní straně věže se nacházejí dva novodobé portály. Věž obsahuje čtyři patra. Podle Hostaše se u kostela až do roku 1707 nacházela ještě věž v jihozápadním rohu, která dříve mohla sloužit jako hradební bašta.⁵⁶⁹ Po požáru byla věž zbourána.⁵⁷⁰

Západní průčelí kostela bylo změněno v období baroka a v roce 1885. Západní průčelí je v přízemí prolomeno třemi portály, v první etáži je prolomen oknem, které je hrotitě zaklenuto a kruhovým oknem, které je zazděné a v horní etáži se nachází kruhové okno. Západní štít ukončen žulovým křížem. Na západní straně kostela je dvoupatrová empora, která je nesena dvěma pilíři a v ose se nachází sloup. Přízemí, první i druhé patro je zaklenuto křížovou klenbou. Ve druhém patře se nacházejí varhany.

V roce 1884-1885 byl kostel opravován Perseinem a byla značně upravena jeho podoba. Západní průčelí bylo novogoticky upraveno, také opěráky byly upraveny a dále bylo zbouráno vnější schodiště na varhanní kruchtě. V roce 1898 byl na jižní straně nově prolomen vchod do lodi.

Podle Hostaše byl kostel založen krátce po opevnění města na místě starší kaple, která se dnes nachází na místě sakristie.⁵⁷¹ Kostel z jižní strany přiléhá k městské hradbě a na severní straně se nacházela dřívější kaple, dnešní sakristie kostela. Když bylo rozhodnuto postavit v těchto místech nový kostel, museli se stavitelé přizpůsobit dané situaci a i tímto je možné zdůvodnit nepravidelný půdorys kostela. Presbytář kostela je zalomen k jihu a také severní loď je značně užší než jižní a ve vztahu k presbytáři se vyklání k severu. Důvodem k vyklonění presbytáře může být existence již stávající stavby na místě dnešní sakristie. Podle mého názoru vznikl kostel sv. Václava po roce 1322, protože v tomto roce nechal král Jan

⁵⁶⁹ HOSTAŠ 1900, 114.

⁵⁷⁰ HOSTAŠ 1900, 114.

⁵⁷¹ HOSTAŠ 1900, 113.

Lucemburský město opevnit, jižní loď kostela přiléhá k hradební zdi a to nám dokazuje, že kostel musel vzniknout až po tomto roce. Ze zprávy v RBM III. z 13. září roku 1331, v listině krále Jana Lucemburského, je možné se domnívat, že kostel stál již roku 1331.⁵⁷² Kostel byl značně přestaven v období baroka a v 19. století a z tohoto důvodu nám chybí důležité architektonické prvky a detaily, které by pomohly provézt slohovou analýzu a určit blíže dobu vzniku kostela (původní podoba v nedávné době objeveného sanktuaria, fragmentu původního triumfálního oblouku atd.). Existenci dřívějšího kostela či kaple ze 13. století na místě dnešní stavby (pravděpodobně sakristie) může potvrdit a blíže určit archeologický průzkum. V lednu roku 2011 byla započata část nedestruktivního archeologického průzkumu, který prozatím nepřinesl žádná podstatná zjištění pro vývoj stavby. Kostel sv. Václava je svojí dispozicí blízký kostelu sv. Petra a Pavla v Horažďovicích, kostelu sv. Mikuláše v Kašperských Horách a kostelu Narození Panny Marie ve Velharticích (blízká také podoba sanktuária). Podobnost s výše zmíněnými kostely, by mohla potvrdit dobu vzniku kostela sv. Václava v období kolem roku 1330.

⁵⁷² RBM III., 693, 711, podrobněji viz výše.

3.18. Sušice

Hřbitovní kostel Panny Marie

Hřbitovní kostel Panny Marie se nachází na pravém břehu Otavy, na hořejším předměstí Sušice, dříve nazývaném Nuželice.

Nejstarší zpráva o kostele Panny Marie pochází z roku 1402 v Libri erectionum VI., kdy dala měšťanka Kateřina, vdova po Lewlinu řečenému Hedweyk zřídit oltář sv. Kateřiny a Doroty. Zpráva je z 20. února roku 1402 „Erectio altaris in ecclesia parrochiali in Sicca“ (...altaris sanctae Dorothea in ecclesia nostra parrochiali sanctae Mariae virginis“).⁵⁷³

Jedná se o jednolodní kostel, s polygonálním presbytářem a věží na západě. K jižní straně lodi přiléhá kaple, nazývaná Kabátovská a k severní straně přiléhá sakristie.[78]

Lod' kostela se skládá ze dvou polí a závěr, který je o stupeň zvýšený oproti lodi, je tvořen pěti stranami osmiúhelníka. Délka lodi a presbytáře je 16,82 metru a šířka je 9,10 metru. Původně byl kostel zaklenut křížovou klenbou, ale v roce 1591 postihl kostel velký požár a dnešní klenba pochází z doby po požáru. Jedná se o valenou klenbu s lunetami, na kterou přiléhají štuková žebra, která napodobují hvězdicovou klenbu.[79] Svorníky jsou také štukové. Žebra klenby vybíhají ze štukových konzol. V presbytáři je klenba hvězdicová s paprscitým závěrem. Klenební žebra jsou štuková. Presbytář je prolomen na východě třemi okny, z nichž osová je zazděné a na severní a jižní straně jedním oknem, jejichž záklenek je půlkruhový. Lod' je na jižní straně prolomena jedním oknem, které je půlkruhově zaklenuté. Okna byla původně zaklenuta hrotitě. Severní a jižní strana lodi je prolomena oblouky, které se otevírají na emporu. Na severní straně dvěma hrotitými a na jižní straně jedním segmentovým obloukem. Na severní straně se empora nachází nad sakristií a na jižní straně nad Kabátovskou kaplí. Severní empora je prolomena dvěma okny na severní straně a jedním oknem na východní, která jsou půlkruhově zaklenuta a jižní empora je prolomena dvěma okny na jižní straně a jedním na východní straně. Okna jsou obdélná. Na západní straně se nachází dvoupatrová empora, která je v obou patrech prolomena oknem, které je segmentově zaklenuté. Lod' byla od presbytáře oddělena triumfálním obloukem, jehož zbytek je patrný v nároží. Na východní straně presbytáře a na jižní straně lodi vybíhají opěráky, celkem pět.

⁵⁷³ LE VI., 275 – 278, k pramenům k městu Sušice podrobněji u kostela sv. Václava.

Na severní stranu kostela přiléhá sakristie, do které se vstupuje z lodi půlkruhově zaklenutým portálem. Sakristie je úzká, dlouhá a je zaklenuta valenou klenbou. Na severní straně je prolomena dvěma okny a na východní straně jedním oknem s půlkruhovým záklenkem.

Na západní straně lodi se nachází věž, která byla přistavena po požáru, v roce 1591, jak nás o tom informuje letopočet uvedený v nadpraží portálu. Věž obsahuje čtyři patra a je zakončena jehlancově. První tři patra jsou prolomena okny, která jsou segmentově zaklenuta a v nejvyšším patře, je okno zaklenuto půlkruhově.

Na jih od věže se nachází čtverhranné schodiště a na sever novodobé schodiště, které vede na severní oratoř a varhanní emporu. Na jižním i severním nároží se nachází kaple. Jižní kaple je nazývána Kabátovská a na severní straně je kaple, která je nazývána Gerlovská a byla založena Šebestiánem Gerlem v roce 1691, jak je uvedeno v nadpraží. Tato kaple tvoří zároveň předsín sakristie.⁵⁷⁴

Kabátovská kaple, která je zasvěcena Panně Marii Bolestné je zachována v původní podobě, pravděpodobně z poloviny 15. století. Kaple je na jižní straně prolomena dvěma okny a na východní jedním. Okna jsou hrotitě zaklenuta. Kružba je dodatečně vyspravována.[83] Do kaple se vstupuje od západu sedlovým portálem. Kaple je zaklenuta čtyřpaprskovou hvězdovou klenbou, jejíž žebra, která jsou profilovaná, vystupují z konzol, které jsou 1,6 metrů vysoko.[80] Dvě konzoly jsou klínové s výžlabkem a uprostřed s okosením (na východní straně kaple) a dvě kuželovité (na západní straně kaple).[81] Klenební žebra se sbíhají do pěti kruhových svorníků. Z jižní stěny kaple vybíhají tři opěráky. V jihozápadním nároží, v horní části opěráku se nachází štítek, který je obrácený a na něm je motiv pětilisté růže.[82] Kostel byl poškozen požárem i v roce 1707.

Hostaš se domníval, že stávající kostel, je pouze zbytek části plánovaného většího kostela ze 14. století, ale pro tuto teorii nejsou žádné prameny a mohl by jí potvrdit nebo vyvrátit archeologický průzkum (v lednu roku 2011 byla vykonána část nedestruktivního archeologického průzkumu, ale zatím žádné stěžejní zjištění o vývoji stavby nepřinesl, s průzkumem bude pokračováno pravděpodobně v létě roku 2011).⁵⁷⁵ Dále zmiňuje, že stávající kostel mohl mít staršího předchůdce ze 13. století. Podle pramenů existoval v Sušici

⁵⁷⁴ HOSTAŠ 1900, 123.

⁵⁷⁵ HOSTAŠ 1900, 124.

ve 13. století kostel, ale nevíme jestli na místě kostela Panny Marie anebo na místě kostela sv. Václava. Tuto teorii může potvrdit pouze archeologický výzkum (prozatím nic nebylo nalezeno, co by tuto teorii potvrdilo). O tom, že v Sušici musel existovat kostel již ve 13. století, se píše v RBM I., v listině krále Václava I. z 25. března roku 1233. „Albertus comes de Bogen, advocaus Winebergensis ecclesiae, transfretationis inter aggressurus, ecclesiae praefatae testamento suo confert ecclesiam Viehta, et alteram in terra Bohemorum, quae dicitur Schvtenhoven, cum vill adjacente, Podmvokel dicta, jure debito et perpetuo possidendas. Facta sunt haec VIII Kal. April. anno MCCXXXIII.“⁵⁷⁶ (také v Monumenta Boica XIV., str. 47, č. 25). Stojí zde, že hrabě Albert z Bogenu (myšleno IV.) daroval roku 1233 patronát fary v Sušici klášteru ve Windbergu.⁵⁷⁷

Počátek stavby kostela Panny Marie bývá spojován s výstavbou kostela a špitálu křižovníků s červenou hvězdou k roku 1352. 30. ledna roku 1352 povoluje král Karel IV. velmistru řádu u paty Pražského mostu zřídit v městě Sušici dům, kostel a špitál („domum, ecclesiam et hospitale in civitate nostra Sicca, que vulgo Schotenhoven dicitur, aut extra, prout eis expedire videbitur, iuxta ordinis sui consuetudinem erigendi et construendi, prout honori ordinis et utilitati ipsorum ac congruencie poterint melius adaptari“). 30. ledna roku 1352 jinou listinou Karel IV. povolil křižovníkům s červenou hvězdou zřídit na předměstí Sušice nový kostel, dům a špitál („facultatem plenam dedimus in suburbii civitatis Sicca ecclesiam domum et conventum erigendi de novo sub libertatibus et immunitatibus“).⁵⁷⁸ Ale v listině ze 4. listopadu roku 1372, protože ještě v Sušici není žádný špitál („in dicta nostra civitate ab olim hospitale pro ad lacione pauperum infirmorum non fuerit “), nařizuje arcibiskup Jan Očko z Vlašimi (v LE je psán Arnošt z Pardubic, ale to není k uvedenému datu možné a pravděpodobně byl uveden ve vztahu k listinám z let 1360-1364) Jencovi, proboštu ve Vratislavi, aby ho založil.⁵⁷⁹ Podle těchto pramenů, nemáme doloženou existenci kostela k roku 1352 ani později, ale zároveň tyto prameny vyvrací možnost, že kostel vznikl v roce 1352, protože by musela být započata i výstavba špitálu (někdy kolem tohoto roku), ale špitál neexistoval ještě ani v roce 1372.

⁵⁷⁶ RBM I, 379.

⁵⁷⁷ PIENDL 1965, 525; RBM I, 379; Monumenta Boica XIV., 47.

⁵⁷⁸ PELCL 1770.

⁵⁷⁹ LE I, 96.

Kostel Panny Marie bývá také spojován s plánovaným vznikem kláštera augustiniánů.⁵⁸⁰ Z pramenů je možné vyčíst, že klášter měl být pravděpodobně situován u kostela sv. Václava a ne u kostela Panny Marie. V pramenech stojí „in civitate“, v městě a ne na okraji města. Toto rozdělení je v pramenech dodržováno, jako například v listině pro zřízení kláštera křižovníků. V RBM III., je zpráva z 13. září roku 1331.⁵⁸¹ V této listině král Jan Lucemburský odvolává založení kláštera augustiniánů, protože by tím mohl utrpět farní kostel (píše se zde in civitate – pravděpodobně je myšlen spíše kostel sv. Václava, ne Panny Marie, to by bylo uvedeno mimo město (jako např. v listině Karla IV. z roku 1352, kdy je psáno „suburbis“(předměstí), tudíž mohl kostel sv. Václava vzniknout v době po 1322 (opevnění) a být hotov do roku 1331. Ve zprávě z roku 1402 je uvedeno, že farním kostelem byl kostel Panny Marie. Ale kostel sv. Václava, zmíněný v listině z roku 1331, je uveden v tuto dobu jako farní, z toho vyplývá, že kostel Panny Marie byl filiální (jedná se o teorii na základě výše zmíněného pramene). V LC III.-IV, kde je zpráva ze 7. listopadu roku 1383, je zmíněn oltář Bartoloměje ve farním kostele. Tento oltář se nalézal v kostele sv. Václava (podle LC III.-IV. z roku 1375) a tudíž k tomuto roku je farním kostelem sv. Václav a ne kostel Panny Marie. Ale již k roku 1390 (v LE IV.) je uvedeno, že kostel sv. Václava je filiální, tudíž kostel Panny Marie byl již v této době farním.⁵⁸² Listinu z roku 1331 potvrdil Karel IV. markrabě moravský roku 29. června roku 1335.⁵⁸³ V RBM IV. je zpráva ze 4. června roku 1339, kde král Jan Lucemburský, na žádost Elišky povoluje stavbu kláštera augustiniánů.⁵⁸⁴ Dále v RBM IV., kde je zpráva v listině krále Jana Lucemburského ze 4. června roku 1345, kde král Jan Lucemburský odvolává souhlas daný augustiniánům ke zřízení kláštera v Sušici a nařizuje již vystavěné oratorium řádu zbořit „...mandantes capitaneo, camerario, subcamerario ceterisque beneficiariis seu officialibus nostris per Bohemiam et specialiter iudici et iuratis ceterisque civibus omnibus et singulis pretacte civitatis nostre Sicka firmiter et precise, quatenus constructionem novi monasterii sive oratorii in ipsa civitate nullum admittant, sed omni suo posse defendant, ad nullius suggestionem seu inpeticionem se aliquo modo convertentes. Nichilominus ab oratorio ibidem constructo supradictos amoventes, oratorium vero funditus auctoritate nostra regia diruentes et eciam que illicitum detentorem, sicut gravem maiestatis nostre indignacionem nostram

⁵⁸⁰ HOSTAŠ 1900, 123.

⁵⁸¹ RBM III., 711.

⁵⁸² LC III. - IV., 162.

⁵⁸³ RBM IV., 67.

⁵⁸⁴ RBM IV., 274.

cupiunt evitare".⁵⁸⁵ Dále je zde zpráva z 11. června roku 1345, kde markrabě moravský Karel IV. potvrzuje listinu krále Jana Lucemburského a tím potvrzuje zrušení kláštera augustiniánů v Sušici.⁵⁸⁶

Nejstarší zpráva o kostele Panny Marie je z 20. února roku 1402 „Erectio altaris in ecclesia parrochiali in Sicca“ (...altaris sanctae Dorothea in ecclesia nostra parrochiali sanctae Mariae virginis ...“).⁵⁸⁷ Také je možné vztahovat ke kostelu Panny Marie zprávu z roku 1390, v LE IV., kde se píše, že kostel sv. Václava je filiálním, tudíž by kostel Panny Marie byl v té době farním.⁵⁸⁸ Kostel Panny Marie vznikl před rokem 1390 (LE IV.), pravděpodobně, podle výše zmíněných pramenů v druhé polovině 14. století.

⁵⁸⁵ RBM IV., 625.

⁵⁸⁶ RBM IV., 627.

⁵⁸⁷ LE VI., 275 – 278.

⁵⁸⁸ LE IV., 365-366.

3.19. Svojšice

Svojšice se nacházejí 7, 5 kilometrů jihovýchodně od Velhartic, 8 kilometrů západně od Sušice, v okrese Klatovy. V RBM I. jsou připomínány Svojšice k roku 1012–1037, ale asi falsum, potvrzeno Přemyslem Otakarem I. roku 1205 a k roku 1241 je připomínán „Milota de Zwoysich“.⁵⁸⁹ V RBM II, kde je zpráva z 28. srpna 1265 je připomínám „Milota de Zwoysich“.⁵⁹⁰ LC I/ 1, str. 97, kde je zpráva z 6. června 1359 „Executor plebanus in Swoysiczů“ a na str. 140, kde je zpráva ze 17. října roku 1360.⁵⁹¹ „Ad presentacionem dominium Chonate et Theodrici se Swoyssciz et Bohunconis ibidem ad ecclesiam inibi, per mortem Blazie plebáni vacantem, fuit institutus“.⁵⁹² Nejstarší písemná zpráva o Svojšicích a tamním kostele je v Libri confirmationum I/2 z 15. září roku 1366.“ Andreas presb. de Sicca ad present. Andree de Swoyssciz ad eccl. in Swoyssciz, per mort. Theodrici vac. fuit instit. Exec. pleb. in Petrouicz“.⁵⁹³ Dále je zpráva o Svojšicích v Libri confirmationum III.— IV. z 1. října roku 1380. „Cunsso etc., quo nos ad present Frane de Swoysicz, Wintirzi fratris sui et Conradi dicti Syntro de Lub ad eccl. ibidem in Swoysicz, per mortem Petri vac. d. Jacobum de Sicca presb. pleb. inst. Prage a.d. 1380 die I Oct.“.⁵⁹⁴ V LC V., str. 265, 266 kde je zpráva o Svojšicích z 25. srpna 1396.⁵⁹⁵ V Libri confirmationum VI., str. 44 kde je zpráva z 16. března 1401 a na str. 197, kde je zpráva z 10. ledna 1407.⁵⁹⁶ Dále v Libri confirmationum VII, str. 94, kde je zpráva z 6. října 1413 a na str. 222, kde je zpráva z 20. března 1417.⁵⁹⁷ Ve Svojšicích stála dříve tvrz ze 14. století, na které v 15. a 16. století sídlil rod Cílů za Svojšic. Dnes v místě tvrže nové stavení. Jsou dochovány pouze zbytky (sýpka JZD).⁵⁹⁸ Zpráva o Svojšicích je v Registra decimarum papalium, kde jsou Svojšice uvedeny v roce 1369 a to částkou 6 grošů, v roce 1385 a v roce 1385 také 6 grošů, v roce 1399 12 grošů a v roce 1405 15 grošů.⁵⁹⁹

⁵⁸⁹ RBM I., 42.

⁵⁹⁰ RBM II, 191.

⁵⁹¹ LC I/ 1, 97.

⁵⁹² LC I/ 1, 140.

⁵⁹³ LC I/2, 75.

⁵⁹⁴ LC III. – IV., 148.

⁵⁹⁵ LC V, 265, 266.

⁵⁹⁶ LC VI., 44, 197.

⁵⁹⁷ LC VII, 94, 222.

⁵⁹⁸ HOSTAŠ 1900, 143.

⁵⁹⁹ Registra decimarum papalium, 68.

Kostel sv. Jana Křtitele se nachází na vyvýšeném místě. Kostel je jednolodní s kvadratickým presbytářem.⁶⁰⁰**[106]**

Lod' kostela je obdélná, s plochým dřevěným stropem. Šířka lodi uvnitř je 9,10 metrů a délka je 10,75 metrů. Síla zdiva lodi je 1,22 metrů. Západní štít lodi má podobu pravidelného lichoběžníka, východní štít je trojúhelníkový (nad triumfálním obloukem). Nad lodí, její západní částí je zvonice s jehlanovou střechou, v jejímž vrcholu je kříž s kohoutem. Severní zeď lodi je prolomena dvěma okny, v jižní zdi je jedno okno, které bylo postaveno v období baroka. Okna jsou půlkruhově sklenuta. Ve vnější stěně západní lodi je hrotitý žulový portál, jehož ostění na obou stranách spočívá na soklu, na nároží zaobleném. **[110,111]** Pravý sokl je lemován na horním okraji oblounem. Nad soklem ostění portálu členěno jedním pravoúhlým ústupkem. Vnitřní hrana ústupku profilovaná odsazeným oblounem, vnější odsazeným hruškovcem. V ústupku na každé straně osazen válcový sloupek, přecházející v podobě oblounového prutu i do profilace záklenku. Sloupky nasedají na patku v podobě zešikmeného kužele (půlka obráceného talířového prstence), který je v dolním okraji jednou odstupněný. Patky sloupků spočívají na soklu. Kolem celého ostění obíhá společný soklový profil, na němž spočívají sokly prutů. V náběhu záklenku mají sloupky talířový prstenec.⁶⁰¹**[111]** Mencl uvádí vliv portálu z Albrechtic na tento portál a na portál v nedalekých Zbynicích. Právě prvek, kdy kolem celého ostění obíhá společný soklový profil, na němž spočívají sokly prutů, spojuje Mencl pouze z oblastí Sušicka.⁶⁰² Lod' kostela byla původně vyšší.⁶⁰³ Na jižní stranu lodě přiléhá kaple sv. Barbory, která byla postavena v době baroka v roce 1706. Kaple je zaklenuta křížovou klenbou. Na straně západní, východní a jižní je prolomena novodobým oknem, jehož záklenek je půlkruhový. Okno na jižní straně je zazděné. Na západní stranu lodě přiléhá předsíň, která byla postavena v období baroka. Na západní straně lodi je barokní dřevěná kruchta, která spočívá na dvou dřevěných sloupech. Východní štít lodi byl původně nižší, jak je patrné ze změny zdiva. Na severní straně lodi je pravděpodobně zazděný portál, uvnitř lodi je patrné, že zde byl otvor se segmentovým záklenkem.

Triumfální oblouk odděluje obdélnou lod' od kvadratického presbytáře.**[107]** Triumfální oblouk je hrotitý, postavený z mohutných kvádrů. Na obou stranách spočívá na

⁶⁰⁰ HOSTAŠ 1900, 143; KUTHAN 1977, 240, 124, 126; LEHNER 1903,281.

⁶⁰¹ KUTHAN 1977, 240.

⁶⁰² MENCL 1960, 24.

⁶⁰³ HOSTAŠ 1900, 143.

soklu. V náběhu záklenku triumfálního oblouku jsou fragmenty osekáných říms. Presbytář je kvadratický, jehož šířka a délka je 4,90 metrů. Presbytář má trojúhelný východní štít, v jehož vrcholu je drobné obdélné okénko. Ve východní zdi presbytáře je kruhové okno ze čtyřlístou kružbou. V jižní zdi presbytáře je okno, jehož záklenek je hrotitý. Presbytář je zaklenut křížovou klenbou s hranolovými, na hranách okosenými žebry. Žebra klenby mají náběžní štítky, které spočívají na konzolách, které jsou umístěné v rozích presbytáře. Na severovýchodní konzole je kamenná hlava beránka. [109] Konzole jsou silně otlučené. V ose klenby je svorník, který je zdobený čtyřlístem (zdobené svorníky v oblasti horního Pootaví se vyskytují ne mnoho, podrobněji předchozí kapitola). [108]

V severní zdi presbytáře je portálek s půlkruhovým záklenkem, který vede do sakristie. Ostění portálu je v záklenku vyžlabeno. Sakristie, která přiléhá k presbytáři na severní straně, je zaklenuta valenou klenbou. V severní zdi sakristie je malé, půlkruhovým obloukem zaklenuté okénko a větší segmentově zaklenuté okno z období baroka. V západní zdi je hrotitý portálek, jehož ostění je okosené na hraně. Nad portálem je úzké obdélné novodobé okénko. Severovýchodní zeď presbytáře, která přiléhá k sakristii, je armována kvádry a zdivo není provázáno. Podle těchto zjištění byla sakristie přistavena později. Podle Kuthana asi ne ve velkém časovém odstupu.⁶⁰⁴

Zdivo kostela je lomové, žulové. Nároží presbytáře a lodě je armováno kvádry.

Kostel sv. Jana Křtitele obsahuje již prvky gotické, ale také ještě starší románské prvky. Kostel vznikl ve třetí čtvrtině 13. století.⁶⁰⁵ Kostel ve Svojsčicích přirovnává Hostaš ke gotickému kostelu v Dlouhé vsi, ale toto tvrzení nelze podložit.⁶⁰⁶ O původní podobě kostela v Dlouhé Vsi nemáme žádné zprávy. Podle portálu, u kterého jsou znatelné již vlivy pronikání gotiky i ještě románských prvků je možné vznik kostela zařadit do první poloviny 13. století. Blízké portály nalezneme v kostele ve Zbynicích nebo v Buděticích a pravděpodobně i ve Zdouni (podrobněji předchozí kapitola).

⁶⁰⁴ KUTHAN 1977, 241.

⁶⁰⁵ KUTHAN 1977, 241.

⁶⁰⁶ HOSTAŠ 1900, 143.

3.20. Velhartice

Kostel Narození Panny Marie

Velhartice, dříve nazývány Vilhartice, které leží u říčky Ostružná, se nacházejí v okrese Klatovy, 6 kilometrů jihozápadně od Kolince, 10 kilometrů severozápadně od Sušice.⁶⁰⁷ Ve Velharticích se nalézá hrad založený v první polovině 14. století předky pánů z Velhartic (1318 Bušek z Velhartic, 1334 Půta a Dluhomil, 1349 Boček, později Jan, Bušek a Václav).⁶⁰⁸

V Libri confirmationum I/1 jsou Velhartice připomínány na str. 32. Zápis je z 2. června 1355 „Busconis de Wylharticz“.⁶⁰⁹ Dále na str. 33, kde je zápis z 23. června 1356 „Ad presentacionem nobilis dom. Busconis de Wilherticz ad perpetuam vicariam in ecclesia ibidem per mortem Henrici perpetum vicarij ibidem vacantem, Jacobus Cunradi de Blatna fuit confirmaus. Exec. plebanus de Wzdun“.⁶¹⁰ Dále na str. 39, je zápis z 10. dubna 1357 a z 20. dubna téhož roku, na str. 86, je zápis z 29. prosince 1349, na str. 145, je zápis z 26. ledna 1361, na str. 183, je zápis ze 4. října 1362.⁶¹¹ Dále v LC I/2, na str. 32, 33, 49, kde je zpráva z 5. července 1364 „Jesconis de Wilharticz“, na str. 96, je zpráva z 9. prosince 1367.⁶¹² Dále v LC III. – IV., na str. 8, je zápis z 13. března 1374, kde je připomínám „Johannis de Wilharticz“,⁶¹³ na str. 41, je zápis z 1. srpna 1375, na str. 68, je zápis z 14. března 1377, dále na str. 116, je zápis z 15. listopadu 1379, na str. 143, je zápis ze 17. září 1380, na str. 202, kde je zápis z 16. října 1388.⁶¹⁴ Dále v Libri confirmationum V, na str. 193, je zápis z 24. července 1394, str. 285, kde je zápis z 18. května 1397.⁶¹⁵ Dále v Libri confirmationum VI, str. 80, kde je zápis z roku 1402 a na str. 280, kde je zápis z roku 1409.⁶¹⁶ Dále v Libri confirmationum VII, str. 101, je zápis z roku 1414, str. 153, kde je zápis

⁶⁰⁷ PROFOUS 1957, 493; SEDLÁČEK 1998, 958.

⁶⁰⁸ SEDLÁČEK 1998, 958.

⁶⁰⁹ LC I/1, 32.

⁶¹⁰ LC I/1, 33.

⁶¹¹ LC I/1, 39, 86, 145, 183.

⁶¹² LC I/2, 32, 33, 49, 96.

⁶¹³ LC III. – IV., 8.

⁶¹⁴ LC III. – IV., 41, 68, 116, 143, 202.

⁶¹⁵ LC V., 193, 285.

⁶¹⁶ LC VI., 80, 280.

z 11. dubna 1415, na str. 253, kde je zápis z 14. března 1418, dále na str. 4,207,214,235,60, 100, 101, 253, 262, 288 (zde jdou připomínání Jan starší z Hradce, Menhard z Hradce atd.).⁶¹⁷

V RBM III., v listině krále Jana Lucemburského je připomínán „Bussko de Wilherticz“. Zápis je z 21. května roku 1318.⁶¹⁸ V RBM IV., taktéž v listině krále Jana Lucemburského je připomínám „... Potho, Dluhomilus dicti germani de Wilherticz...“. Zápis je z 14. září 1334.⁶¹⁹

V Libri erectionum I., str. 14 se připomíná „Buscone de Wilharticz“. Zpráva je z 12. listopadu 1357.⁶²⁰ Dále na str. 95, kde je zpráva z 10. března 1374 „Fundatio kapelle et dotatio capellani Corp.Chr. et B. Mariae Magd. in oppido Velhartice“(vztahuje se k hřbitovnímu kostelu sv. Máří Magdalény).⁶²¹ V LE IV., str. 446, 447 se připomínají Velhartice. Zpráva je z 11. srpna 1396 „In Wilhartic capella SS.Mariae Magd. St. Dorotheae erigitur atque 7 sexg cum 27 grossis dotatur“(vztahuje se pravděpodobně k dnešní sakristii, která sloužila dříve jako kaple).⁶²²

Velhartice jsou připomínány také v Registra decimarum papalium, kde k roku 1369 je připomínána částka 16 grošů, v roce 1384 a 1385 také 16 grošů, v roce 1399 32 grošů a v roce 1405 opět 16 grošů.⁶²³ Velhartice jsou spojeny také, i když ne přímo s osobou Karla IV. V roce 1318 je v RBM III. , v listině krále Jana Lucemburského je připomínán Bussko de Wilherticz a k roku 1337 Busca de Villertis, v RBM IV..⁶²⁴ Bušek z Velhartic starší, který byl komorníkem a důvěrníkem Karla IV. zemřel 1337. Bušek z Velhartic starší byl stavebníkem hradu a pravděpodobně i kostela Panny Marie.⁶²⁵ Jeho syn Bušek z Velhartic mladší, který byl 1355 – 56 maršálek královského a císařského dvora, zemřel v roce 1371.⁶²⁶

Kostel Narození Panny Marie byl původně jednolodní s hranolovou věží v jihozápadním nároží. [119] Z původní stavby se zachovala pouze severní a západní zeď lodi a hranolová věž.⁶²⁷ Kostel je v roce 1349 připomínán jako farní. Kostel Narození Panny

⁶¹⁷ LC VII., 101, 153, 253, 4, 207, 214, 235, 60, 100, 101, 253, 262, 288.

⁶¹⁸ RBM III., č. 445, 183.

⁶¹⁹ RBM IV., č. 87, 30.

⁶²⁰ LE I., 14.

⁶²¹ LE I., 95.

⁶²² LE IV., 446, 447.

⁶²³ Registra decimarum papalium, 68.

⁶²⁴ RBM III., RBM IV., KROUPA 1991, 25.

⁶²⁵ KROUPA 1991, 25.

⁶²⁶ KROUPA 1991, 25.

⁶²⁷ HOSTAŠ 1900, 149; KUTHAN 1977, 244; MERHAUTOVÁ 1974, 349.

Marie byl v období gotiky značně přestavěn a jeho dnešní podoba je dvojlodní s polygonálním presbytářem, věží na západní (původní románskou) a severní straně kostela.

[118]

Lod' kostela byla původně obdélná. Zachována zůstala severní a západní zeď lodi. Původní obdélná románská lod' byla zapojena do gotické novostavby. Lod' kostela je dlouhá 17,20 metrů a široká 13 metrů. Gotická přestavba kostela začala na počátku 14. století, pravděpodobně kolem roku 1320 a to přičiněním stavebníka velhartického hradu Buškem z Velhartic starším.⁶²⁸ V této době byl kostel ještě jednolodní. Z této doby podle Kroupy pochází pravděpodobně severní portál v lodi a také presbytář a sakristie.⁶²⁹ (V roce 1501 byl podle Hostaše zbourán původní presbytář, východní a jižní zeď lodi. Lod' byla prodloužena na východ, což se jeví jako značně nepravděpodobné, jak bude níže uvedeno).⁶³⁰ Na jižní straně byla připojena jižní lod' a byl zbudován nový pětiboce ukončený presbytář. V lodi kostela jsou původní gotická okna bez kružby a bez profilovaného ostění. Severní strana hlavní lodi a jižní strana boční lodi je prolomena dvěma okny na každé straně a jedním portálem také na každé straně, jejichž ostění je profilované s dvěma mělkými žlábkami. Portály jsou zaklenuty hrotitým obloukem. Podle zachovaných stop byla okna dvojdílná. Hlavní i boční lod' je zaklenuta dvěma poli gotické křížové klenby. Hlavní lod' je oddělena od vedlejší lodě dvěma čtyřbokými pilíři a arkádami, které jsou zaklenuty hrotitou klenbou. Na severní stranu lodi byli přistavěny pravoúhlé opěrné pilíře, které přejímají žebra a pasy křížové klenby hlavní lodě. Žebra jsou klínová a sbíhají se v jednoduché kruhové svorníky. V hlavní lodi nejsou přípory ani konzoly a klenební žebra vybíhají přímo ze zdi. K severní straně lodi byla 1609 přistavěna předsíň a nad ní zřízena oratoř se schodištěm po vnější straně kostela. Jižní strana je opatřena čtyřmi opěráky, které mají nároží diagonálně postavené.

Polygonální presbytář je nižší a užší než lod'. Triumfální oblouk z kamenných kvádrů pravidelně kladených, který odděluje lod' od presbytáře je lomený, na hranách skrojený s římsou ze spodu okosenou.**[120]** Presbytář je dlouhý 9, 50 metrů (od západu k východu) a široký 6, 30 metru. Presbytář je tvořen pěti stranami pravidelného osmiúhelníka, je prolomen na jižní straně dvěma okny a na východní straně dvěma užšími okny bez kružeb a profilovaného ostění s hrotitým záklenkem. Presbytář je zaklenutý jedním polem křížové klenby a v závěru paprskovou klenbou. Ve vrcholu klenby jsou jednoduché kruhové svorníky.

⁶²⁸ KROUPA 1991, 25.

⁶²⁹ KROUPA 1991, 25.

⁶³⁰ HOSTAŠ 1900, 150.

Klenba spočívá na půlválcových příporách, které začínají ve výšce 2,32 metru od podlahy.⁶³¹ Přípory jsou ukončené podseknutím s vyžlabenou spodní stranou a mají kalichové hlavice a prsteneč.[121] Na severní straně presbytáře je žulové sanktuárium z roku 1517. Je vysoké 5,44 metru. Vedle tohoto sanktuária je starší čtverhranné sanktuárium s jednoduchou profilovanou obrubou a vimperkem, pravděpodobně z doby přestavby kostela v první polovině 14. století (svoji podobou značně blízké sanktuariu z kostela sv. Václava v Sušici a do značné míry také z kostela sv. Mikuláše v Kašperských Horách).[122] Za hlavním oltářem, v ose presbytáře je otvor v podlaze, který pravděpodobně sloužil jako sakrarium. Z presbytáře vybíhá celkem pět opěráků. Pod presbytářem se nachází krypta, jak tomu nasvědčuje obdélné okénko na východní straně v ose presbytáře.

K severnímu boku presbytáře přiléhá gotická věž, která byla zvýšená po roce 1500, ale vystavěna pravděpodobně na počátku 14. století při gotické přestavbě kostela. V přízemí věže se nachází sakristie, která byla sklenuta pozdně gotickou sklípkovou klenbou. Věž obsahuje přízemí a dvě patra. Délka a šířka věže je 9 metrů. Síla zdiva je 2,30 metrů. K věži na východní straně je přistavené kamenné schodiště – šnek, které sahá až k prvnímu patru věže. V prvním patře schodiště, na východě je malé čtverhranné okénko. V přízemí je věž prolomena na severní straně dvěma čtverhrannými okénky s tesaným obložením. Na východní straně je hrotité okno s vnější i vnitřní špaletou. V prvním patře na severní straně je věž prolomena malým obdélným okénkem. Ve druhém patře je věž na všech stranách prolomena sdruženými okénky s půlkruhovým záklenkem a středním sloupkem. Střecha severní věže je stanová.

Na severní straně kostela, v podvěží se nachází sakristie. Do sakristie se vstupuje gotickým portálem s rovným nadpražím. Sakristie pochází pravděpodobně z doby přestavby kostela na počátku 14. století. Původně zde byla kaple (snad sv. Doroty, jak o tom vypovídají písemné prameny, v LE IV., str. 446, 447 je zpráva z 11. srpna 1396 „ In Wilhartic capella SS.Mariae Magd. st. Dorotheae erigitur atque 7 sexg cum 27 grossis dotatur „. K této sakristii nalezneme záznam také v LE IX. z roku 1412.“). Pod oknem na východní straně se nachází původní oltář.[123] V severovýchodním rohu sakristie je zbytek původního kamenného sakraria. Na východní straně sakristie je hrotité okno. Ve špaletě okna je drobná sklípková klenbička. Sakristie je zaklenuta novější osmipaprskovou sklípkovou klenbou která vznikla kolem roku 1500.[124]Původně byla zaklenuta křížovou klenbou. Původní klenutí kaple je

⁶³¹ KROUPA 1991 25.

vidět v prvním patře, do kterého se vstupuje nově přistaveným kamenným šnekem vně kostela. První patro sakristie je zaklenuto křížovou klenbou s profilovanými žebry z cihel. (K jakým účelům sloužila tato místnost nevíme, mohla sloužit i jako obydlí kněze).⁶³² [125] Na severní straně sakristie jsou dvě malá čtverhranná okénka. Na západní straně je sakristie prolomena portálem s rovným překladem.

V západní části lodi byla dříve pravděpodobně tribuna (v době románské). Později v gotice a baroku byla upravena. Tribuna spočívá na třech pilířích a v přední části na dvou. Podkruchtí je zaklenuto třemi poli křížové klenby. V jižní části podkruchtí je dnešní zpovědnice, tato místnost je pravděpodobně gotická z doby přestavby kostela. Na empoře je kopie busty Karla IV. z triforia pražské katedrály sv. Víta (souvisí s přátelstvím Buška z Velhartic a Karla IV.).

Ve vnější stěně severní zdi lodi je zazděný portál s nečleněným ostěním s půlkruhovým záklenkem. V západní části lodi je tribuna, ale jestli je původní alespoň z části je těžké dnes zhodnotit. Ale existenci tribuny, již na samém počátku stavby lze předpokládat. Mencl uvažoval o tribuně, která byla nesena jedním sloupkem. Podle Mencla se jednalo o pavlačovou tribunu, ale ne věžní, neboť věž je proti lodi zavřená (podobně tomu mohlo být u kostela sv. Václava v Bukovniku).⁶³³

Na západní stranu kostela přiléhá původní románská věž. Věž obsahuje přízemí a tři patra. Pravděpodobně přízemí a první patro je z doby románské, jak na to poukazuje kvádrové zdivo. Nad tím je vidět změna ve zdivu, následuje zdivo lomové. V přízemí věže je na východě zazděný vchod do lodi s půlkruhovým záklenkem, který má na spodu otisky po bednění. Podobný portál je zazděn v jižní zdi. V severní zdi je portál s rovným překladem a novodobé obdélné okno. V prvním patře je věž prolomena na severní straně jedním malým obdélným okénkem. Ve druhém patře na jižní a severní straně také jedním obdobným okénkem. Ve třetím patře je na každé straně prolomena jedním půlkruhově zaklenutým oknem. V prvním patře věže je na východě obdélný vchod na tribunu. Vchod je armovaný kvádry a překlenutý rovným překladem z žulových desek. V jižní zdi je obdélné okénko s dovnitř široce rozevřenou špaletou s rovným překladem. Věž byla v gotice zvýšena a je ukončena zvonící s cibulovitou baňkou.

⁶³² KROUPA 1991, 26.

⁶³³ MENCL/BENEŠOVSKÁ/SOUKUPOVÁ 1978, 43.

Zdivo kostela je z hrubě opracovaných, nestejně velkých kvádrů. Kvádry jsou poskládány v pravidelných řádcích. Vnější líc zdiva lodi a věže je překryt vrstvou omítky. Nároží jsou armována kvádry.

Původní jednolodní románský kostel Narození Panny Marie je možné zařadit podle užití kvádrového zdiva a jednoduchých architektonických článků na konec 12. století nebo počátek 13. století. Mencl přirovnává portál z Velhartic k portálu ve Všerubech a Myslivy a datuje kostel na konec 12. století nebo na počátek 13. století.⁶³⁴ Podobný portál, který je značně blízký portálu ve Velharticích, se nalézá na jižní straně kostela sv. Jakuba Většího v Kolinci, který je možné datovat kolem roku 1200. Výrazné architektonické články zde nejsou, podle kterých by bylo možné kostel blíže datovat. Jaká byla podoba presbytáře v době románské, nevíme. Gotická přestavba kostela začala na počátku 14. století, pravděpodobně kolem roku 1320.⁶³⁵ V této době byl kostel ještě jednolodní. Je otázka, jakou měl podobu presbytář kostela v této době, pravděpodobně byl již přestaven na polygonální. Z této doby pochází také pravděpodobně sakristie a její první patro a také portál na severní straně. Toto tvrzení by mohla potvrdit existence staršího sanktuária v presbytáři, jehož podoba je blízká sanktuariu z kostela sv. Václava v Sušici a vzdáleně z kostela sv. Mikuláše v Kašperských Horách (jehož podoba se dochovala jen z části). Kostel Narození Panny Marie je blízký svojí podobou do značné míry kostelu sv. Václava v Sušici, sv. Petra a Pavla v Horažďovicích a kostelu sv. Mikuláše v Kašperských Horách. Blízkost s kostelem sv. Mikuláše v Kašperských Horách je patrná například na podobně řešených válcových příporách (přípory se v oblasti horního Pootaví vyskytují velmi vzácně, podrobněji pojednáno v předchozí kapitole), jejichž konzole i hlavice jsou řešeny obdobně, věž je umístěna taktéž na severní stranu presbytáře atd. Podle těchto zjištění by bylo možné předpokládat, že na obou kostelech pracovali stejní stavitelé.⁶³⁶ Kostel sv. Mikuláše začal vznikat před rokem 1330, jak o tom svědčí nápis u freskové výzdoby na jižní stěně presbytáře a byl dostaven do roku 1347, jak nás informuje nápis na náhrobní desce v severní boční lodi. Tato poměrně přesně určená doba výstavby kostela sv. Mikuláše může napomoci k určení doby vzniku kostela ve Velharticích (první části gotické přestavby na počátku 14. století). Podle Hostaše byl původní presbytář zbourán v roce 1501, také východní a jižní zeď lodi, loď byla prodloužena na východ, ale toto

⁶³⁴ MENCL/BENEŠOVSKÁ/SOUKUPOVÁ 1978, 43.

⁶³⁵ HOSTAŠ 1900, 151; WIRTH 1957, 190.

⁶³⁶ KROUPA 1991, 28.

tvrzení se podle výše zmíněných důvodů zdá značně nepravděpodobné.⁶³⁷ Kolem roku 1500 byla na jižní straně připojena jižní loď. Věž na severní straně presbytáře byla v této době pravděpodobně zvýšena od prvního patra a západní věž zvýšena také nad prvním patrem jak je patrné ze změny zdiva. (Ale je stejně tak pravděpodobné, že věž mohla být zvýšena již na počátku 14. století). V této době byla nově zaklenuta sakristie sklípkovou klenbou. Předsíň na severní straně loď byla přistavena pravděpodobně v roce 1609.

⁶³⁷ HOSTAŠ 1900, 150.

3.21. Velhartice

Kostel sv. Máří Magdalény

Hřbitovní kostel sv. Máří Magdalény, původně také Božího těla, byl založen se svolením Jana z Velhartic místním farářem Zdattou roku 1374. O založení kostela se píše v Libri erectionum I. , kde je zpráva z 10. března 1374 „Fundatio capelle et dotatio capellani Corp.Chr. et B. Mariae Magd. in oppido Velhartice“.⁶³⁸ V roce 1397 se stal majitelem velhartického panství Oldřich z Rožmberka a v roce 1391 páni z Hradce, z nichž Jan z Hradce byl v letech 1394–1415 patronem Velharticích oltářů.⁶³⁹ V roce 1458 se Velhartice stávají majetkem Děpolda z Rýzemberka a v jejich držení zůstává až do roku 1506. Od roku 1506 se novým majitelem stává Zdeněk Lev z Rožmitálu.⁶⁴⁰

Kostel je orientovaný sever (to bývá západ) jih (to bývá východ), v následujícím popisu bude označován východ (presbytář) – západ, i když skutečná orientace je zde jih (presbytář) - sever (pro lepší přehlednost v rámci ostatních popisů kostelů). Kostel sv. Máří Magdalény se nachází na dominantním návrší, které se na jižní a západní straně prudce svažuje do údolí. Kostel je jednolodní s polygonálním presbytářem. Kostel je orientovaný na jih a obklopený hřbitovní ohradní zdí s gotickou branou. [112,113]

Lod' je dlouhá 20,30 metrů a široká 8,38 metrů. Zdivo je z lámaného kamene a cihel, tesaný kámen byl užit jen na římsách a pažení dveří. Zdivo je omítnuté. Střecha byla dříve pokryta šindelem. V západním průčelí je portál s hrotitým záklenkem bez profilování. V hladkém zděném štítu je zazděné okno se segmentovým záklenkem s otisky prken.[117] Nad tímto oknem je ve výšce 100 centimetrů další zazděné obdélné okno.⁶⁴¹ V prostoru krovu lodi je na stěnách původní gotická omítka. V nárožích vybíhají diagonálně opěráky. Lod' je na severní straně prolomena dvěma okny a na jižní straně třemi hrotitými okny bez kružeb. Mezi okny jsou opěráky (na jižní straně dva, na severní straně jeden), které sahají až po římsu a spočívají na trnoži. Na západní straně lodi je empora, která spočívá na dvou čtyřbokých pilířích a střední arkádě, která je zaklenuta hrotitým obloukem. Empora je zaklenuta křížovou klenbou o třech polích, bez žeber, s oblouky a příčnými pásy na krajích pravoúhle vykrojených. Tato empora připomíná empory, které se stavěly v době románské

⁶³⁸ LE I., 95.

⁶³⁹ KNOFLÍČEK 1995, 2; k pramenům k Velharticím, oběma kostelům více u kostela Narození Panny Marie.

⁶⁴⁰ KNOFLÍČEK 1995, 2.

⁶⁴¹ KNOFLÍČEK 1995, 9.

a napodobuje emporu z farního městského kostela Narození Panny Marie. Klenba nad emporou je nepravděpodobně skládána. Jedno klenební žebro zabíhá do jižní strany, nad bývalými varhanami jsou žebra zkřížená a část žebra je vyžděna z cihel.⁶⁴² Pod emporou je na severní i jižní straně malá prostora. Na severní straně pod emporou je malá místnost, v jejíž východní části je malé obdélné zazděné okénko, jehož vnitřní špaleta je segmentově zaklenuta. **[116]** V její severní straně je portálek zaklenutý stlačeným obloukem. Tato místnost mohla sloužit jako sakristie, protože v kostele žádná není. Loď je zaklenuta síťovou klenbou rozvrženou v tři klenební pole. **[114]** Všechna křížení spojovaly malé svorníky, které jsou z větší části dochovány. Konzoly a přípory zde nebyly. Na západní stranu přiléhala předsíň, která byla odstraněna v první polovině 19. století. V této době byla rozšířena i okna a přistaven kůr. Na západní straně, v úrovni kůru je zazděný výklenek. V lodi je nalevo od severního vstupu na opadaných vrstvách původní gotická omítka.⁶⁴³

Na severní stranu lodi přiléhá pravoúhlý přístavek, přistavený v 16. století, který sahá do úrovně okenní římsy a je vyvrcholen trojúhelným štítem. V přízemí je předsíň a v prvním patře malá prostora, která mohla sloužit jako sakristie, protože v kostele sakristie není, ale více pravděpodobné je, že jako sakristie mohla sloužit prostora pod varhanní kruchtou, pod severní stranou. Podle SHP je v patře nad severní předsíní drobná prostora, která měla trámový strop. Do prostoru se vstupovalo vnějším schodištěm, které bylo na západní straně přístavku. U podesty schodiště byl vstup. Otisk podesty schodiště je patrný na fasádě přístavku. Zazděné okno, vstup a kapsy po trámech jsou patrné při pohledu do interiéru prostoru z krovu kostela.⁶⁴⁴ Zazděné okno, jak je patrné v prostoru krovu, je úzké se široce rozevřenou špaletou. Do předsíně vede gotický portál, který je hrotitě zaklenutý. Předsíň je sklenuta sklípkovou hvězdicovou klenbou, která je zajímavě komponována ze střední čtyřpaprskové hvězdy a čtyř osmipaprskových hvězd.⁶⁴⁵ **[115]** V SHP uvedeno, že tento přístavek sloužil jako kaple, ale prameny ani jiné doklady pro toto tvrzení nejsou.⁶⁴⁶

Triumfální oblouk odděluje loď od presbytáře, je hrotitý, bez římsy. Presbytář je o 1 metr nižší než loď, ale stejně široký, byl původně zaklenut křížovou klenbou, ale později, v první polovině 19. století nahrazen dřevěnou klenbou, která napodobuje původní křížovou

⁶⁴² KNOFLÍČEK 1995, 9.

⁶⁴³ KNOFLÍČEK 1995, 9.

⁶⁴⁴ KNOFLÍČEK 1995, 3.

⁶⁴⁵ HOSTAŠ 1900, 158, 159.

⁶⁴⁶ KNOFLÍČEK 1995, 6.

klenbu s paprsčitým závěrem. Na severní, východní a jižní straně presbytáře je osm pilastrů. Původně zde byly zkrácené přípory (viz níže).⁶⁴⁷ Z vnější strany presbytáře vystupuje na severní, východní a jižní straně celkem osm operáků. Na severní i jižní straně presbytáře jsou dvě okna s hrotitým záklenkem, bez kružeb, v závěru je novodobé kruhové okno. Původně zde bylo pravděpodobně také hrotitě zaklenuté okno. V severním boku presbytáře je novodobý portál segmentově zaklenutý. Nad chórem je malá sanktusová cibulová věžička. V presbytáři, jak prokázala sonda, která byla vykonána při stavebně historickém průzkumu v roce 1995, byla objevena původní gotická omítka (asi 2,5 centimetru pod stávající omítkou).⁶⁴⁸ Nad presbytářem je podle SHP původní gotický krov. V prostoru půdy presbytáře jsou patrné zbytky původních gotických omítek, ve které jsou otištěny tvary zkrácených přípor. Těchto otisků je osm a odpovídají původní klenbě presbytáře a jsou v místě dnešních pilastrů.⁶⁴⁹ Na několika místech jsou patrné stopy původních klenebních náběhů.⁶⁵⁰

Kostel byl založen 10. března 1374 „Fundatio capelle et dotatio capellani Corp.Chr. et B. Mariae Magd. in oppido Velhartice“.⁶⁵¹ Jen u málo kostelů známe přesnou dobu vzniku jako v případě zdejšího kostela.

⁶⁴⁷ KNOFLÍČEK 1995, 10.

⁶⁴⁸ KNOFLÍČEK 1995, 9.

⁶⁴⁹ KNOFLÍČEK 1995, 10.

⁶⁵⁰ KNOFLÍČEK 1995, 10.

⁶⁵¹ LE I., 95.

3.22. Zbynice

Zbynice se nacházejí v podhůří Šumavy, nedaleko říčky Ostružné v okrese Klatovy, 6 kilometrů severně od Sušice, 7 kilometrů jihovýchodně od Kolince.⁶⁵² Zbynice byly dříve újezdem doksanského kláštera, kterému je věnoval kníže Jindřich roku 1160, což roku 1226 Přemysl Otakar I. potvrdil.⁶⁵³ V Libri confirmationum I/1, je zpráva o Zbynicích z 22. prosince 1357 „Sdymirus olim plebanus in Vgezd chodonum ad presentacionem hon. Petri prepositi Doxanen. osd. Premonstrat. ad ecclesiam in Zbinicz. ex causa permutacionis cum Thoma plebano ibidem facte vacantem, Sdimirus fuit confirmatus. Exec. plebanus de Sicca“.⁶⁵⁴ Dále v Libri confirmationem VII., kde je zápis z 20 září roku 1413.⁶⁵⁵ V Libri erectionum V., na str. 576, 577 je zápis z 14. dubna roku 1402 „Pro rectore altaris S. Catharinae nuncupati in cancelis E. S. Viti Pragensis census annuus unius sex cum duobus pullis in Zbynicz acquiritur“.⁶⁵⁶ V RBM I., str. 326 je zpráva z roku 1226 v listině krále Přemysla Otakara I. pro klášter v Doksanech „patrus noster Henricus dux contulit memorato loco circuitum Sbuinicz cum conjuge sua Margaretha“.⁶⁵⁷ Dále v RBM II., na str. 333, kde je zápis z 15. května 1273 v listině krále Přemysla Otakara II. „villam de Sbuncz cum ecclesia“ a str. 697, kde je zápis z 12. července 1293 na listině krále Václava II. „d. Dytmarus fratres de Zbynicz“.⁶⁵⁸ V RBM III., str. 265 je o Zbynicích zpráva z 11 listopadu 1320.⁶⁵⁹ V RBM IV., je zpráva o Zbynicích, v listině krále Václava II., z 18. ledna 1295 „Juditha, Boemiae regina, assentit locationi villae Sbinitz cum alliis villis per Edmundum, praepositum Doxanensem, Henrico Thannerio ad decem annos factae, ita ut sinalis annis XX marcas puri argenti prag. ponderis persolvat ecclesiae Doxanensi et IV strichones papaveris...“.⁶⁶⁰ V CDB II. str. 282, č. 286 je zpráva z roku 1226 „patrus noster Henricus dux contulit memorato loco circuitum Sbuinicz cum conjuge sua Margaretha“.⁶⁶¹ O Zbynicích je psáno také v Registra decimarum papalium, kde je uvedeno k roku 1369 15 grošů, k roku 1384 15 grošů, k roku 1385 15 grošů, k roku 1399 30 grošů a k roku 1405 15 grošů.⁶⁶² O Zbynicích je také psáno

⁶⁵² PROFOUS 1957, 753.

⁶⁵³ PROFOUS 1957, 753, SEDLÁČEK 1998, 1012, CDB II., 282.

⁶⁵⁴ LC I/1, 36.

⁶⁵⁵ LC VII., 100.

⁶⁵⁶ LE V., 576, 577.

⁶⁵⁷ RBM I., 326.

⁶⁵⁸ RBM II., 333, 695.

⁶⁵⁹ RBM III., 265.

⁶⁶⁰ RBM IV., 748.

⁶⁶¹ CDB II., 282.

⁶⁶² Registra decimarum papalium, 68.

v Reliquiae tabularum tarrae II., zpráva je z února roku 1415.⁶⁶³ Zpráva o Zbynicích je v Acta juridiciaria II na str. 345 z roku 1385 a na str. 57, kde je zmiňován kněz Petr, z roku 1380.⁶⁶⁴ Zbynice doksanský klášter, pro jejich velkou vzdálenost od kláštera pronajímal před rokem 1320 a před rokem 1413 a později je prodal Janovi z Hradce a tím spadaly pod Velhartice.⁶⁶⁵

Kostel Zvěstování Panny Marie je jednolodní stavba se západní věží a gotickým polygonálním presbytářem. **[126]** Kostel byl poprvé připomínán v RBM II. v roce 1273.⁶⁶⁶ A v roce 1314 jako farní v RBM. Ve 14. století do zbynického kostela dosazovali faráře z kláštera v Doksanech.⁶⁶⁷

Kostel Zvěstování Panny Marie má téměř čtvercovou loď, jejíž délka uvnitř kostela je 8,75 metrů a šířka je 8,45 metrů. Síla zdiva je 1,15 metrů. Na severní straně lodi se nachází jedno okno a jižní straně dvě novodobá okna, pravděpodobně z období baroka. Okna jsou zaklenuta půlkruhově. Loď kostela je plochostropá. Stěny uvnitř lodě jsou členěny pilastry. Hrany nároží štítů jsou tvořeny stupňovitě z cihel. V jihozápadním a severozápadním nároží lodi jsou vsazeny ve výšce korunní římsy kamenné kvádry (krakorce) s vytesanými maskami. Prostá konzola je dochována i v koruně zdiva v jihovýchodním nároží lodi. Na jižní straně lodi se nacházejí dvě novodobě upravená okna s půlkruhovým záklenkem a na severní straně lodi jedno okno. Na západní straně lodě je zděná kruchta na dvou dřevěných sloupcích. Západní štít byl snížen kvůli dodatečné stavbě věže.⁶⁶⁸

V přízemí věže ve vnější straně západní zdi lodi je portál s hrotitým záklenkem. **[131]** Ostění je členěné jedním pravoúhlým ústupkem, spočívá na každé straně na pravoúhlém, na nároží zaobleném soklu, vyplňujícím ústupek. Vnitřní hrany ostění jsou členěny oblounem odsazeným po obou stranách výžlabky, vnější z obou stran výžlabky odsazený hruškovcem. Do ústupku je vložen na každé straně jeden sloupek s válcovým dříkem spočívajícím na talířové, třikrát odstupněné patce. Oba sloupky přecházejí v podobě oblého prutu i do záklenku, v jehož náběhu jsou na ně osazeny talířové prstence, nahoře i dole jsou dvakrát odstupněné. **[132]** Mencl srovnává portál s portálem v Řesanících. Odlišuje se od něj však profilací ostění, které má místo prvního ústupku hrušku a působí subtilněji hlavně díky

⁶⁶³ Reliquiae tabularum tarrae II., na str. 116.

⁶⁶⁴ Acta juridiciaria II, 345, 57.

⁶⁶⁵ SEDLÁČEK 1998, 1012.

⁶⁶⁶ RBM II., 333.

⁶⁶⁷ KUTHAN 249, 121-122, 126; HOSTAŠ 1900 177; BRANIŠ 1892, 50, 52; LEHNER 1903, 28; MERHAUTOVÁ 1974, 365.

⁶⁶⁸ KUTHAN 1977, 122.

mohutnému prstenci navlečenému na prut v ústupku, nejvíce se liší v patce. Celé ostění obíhá společně jako ve Svojsčicích.⁶⁶⁹ Lehner přirovnává zbynický portál k portálu ve Svojsčicích a Buděticích.⁶⁷⁰ Mencl přirovnává portál ve Zbynicích k portálu v Albrechticích, na což podle něj poukazuje dvojitá patka u sloupku v ostění, sloupek tu stojí svou patkou nikoli v soklové římsě, ale nad ní (značně vzdálená příbuznost). Také jej přirovnává ke kostelu v Buděticích a Svojsčicích. Dále uvádí, že všechny tyto portály jsou odvozeny od portálu v Nepomuku.⁶⁷¹ Za nejbližší analogii k portálu ve Zbynicích je možné označit portál v Buděticích a Svojsčicích (případně ve Zdouni). Tyto portály jsou si velmi blízké a obsahují také sloupky, v jejichž záklenku jsou talířové prstence. Srovnávat portál ve Zbynicích s portálem v Albrechticích je ne zcela opodstatněné, protože se jedná o jiný typ portálu bez sloupků s talířovými prstenci.

Triumfální oblouk odděluje loď od presbytáře, je hrotitý z velkých žulových kvádrů. Na kvádrech triumfálního oblouku jsou kamenické značky.⁶⁷² V náběžích záklenku na jižní straně úsek ze spodu zešikmené římsy, na severní straně je římsa otesána kvůli barokní kazatelně. Na jižní římsě na spodu jsou vytesány tři plastické bobule, ke dvěma východním přiléhají dvojice křídýlek. Motiv bobulí se v této oblasti kolem roku 1230 vyskytoval například na portálu kostela v Bukovniku, na rosetě kapitulní síně ve Strakoncích nebo na portálech v klášteře ve Windbergu (kolem 1220).

Nad triumfálním obloukem je trojúhelný štít, na jehož východní straně jsou patrné stopy původního štítu, který byl nižší než stávající, nad nimi je štít omítnut původní gotickou omítkou a nad tím je ještě patrná mladší nadezdívka, v jejímž vrcholu je malé obdélné okénko.[137] Ve štítu je čtverhranný otvor pro osazení hřebenového trámu původního románského krovu a otvory pro osazení jednotlivých latí krovu. Ve spodní části východního štítu lodi (ze strany západní) je původní trám.[138]

Původní stavbě náleží i boční zdi presbytáře (dvě pole dnešní klenby). Presbytář je dlouhý 10 metrů (od západu k východu) a široký 5,52 metrů, skládá se ze dvou nestejně velkých polí křížové klenby a závěru, který má podobu pěti stran osmiúhelníka. Závěr je sklenutý paprskovitou klenbou.[127] Klenební žebra vybíhají ze zdí a opírají se o jehlancové konzoly. Svorníky jsou terčové. Na severní straně presbytáře byla podle Mencla patrna spára,

⁶⁶⁹ MENCL/BENEŠOVSKÁ/SOUKUPOVÁ 1978, 47.

⁶⁷⁰ LEHNER 1903, 281.

⁶⁷¹ MENCL 1958, 144.

⁶⁷² KUTHAN 1977, 121-122.

kde je dosud vidět původní románské okénko.⁶⁷³ Chór byl podle Mencla pravděpodobně čtvercový, ale tento závěr není podložen žádným archeologickým výzkumem ani prameny, proto je toto tvrzení možné považovat pouze za hypotézu.⁶⁷⁴ V jeho severní zdi je zevně vidět zazděné románské okno s úzkým průduchem ukončeným půlkruhovým záklenkem.[129] Zešikmená, široce rozevřená vnější špaleta je obložena tesanými kvádry a ukončena půlkruhovým záklenkem z tesaných klenáků. Na severní straně presbytáře se nachází ještě okno půlkruhově zaklenuté z období baroka. Na severní straně presbytáře, v místech pod zazděným románským oknem, byla při opravách kostela objevena zjevná změna ve zdivu, která by mohla poukazovat na to, že se v těchto místech původně nacházel portál, který byl dodatečně zazděný a v dnešní době je zakrytý pod omítkou.[134] Půlkruhově sklenuté okno s úzkým průduchem a šikmou špaletou je zazděno i v jižní zdi presbytáře, což je vidět v jeho vnější stěně (dnes patrné v krovu sakristie).[136] Na západní straně presbytáře, v prostoru krovu je vidět fragment původního nároží románské lodě, který je z tesaných kvádrů.[135] Na východní straně presbytáře jsou dvě okna s půlkruhovým záklenkem, která pochází z období baroka. V ose presbytáře je zazděné gotické okno, které je hrotitě zaklenuté. Polygonální závěr presbytáře, klenba presbytáře a sakristie při jižní straně presbytáře pocházejí z období gotiky, podle Hostaše z 15. století. Mencl datuje polygonální závěr a zaklenutí presbytáře, sakristii a západní věž do druhé čtvrtiny 14. století. Menclova datace je pravděpodobnější, podle typu klenebních žeborů a zaklenutí. V roce 2011 byl proveden dendrochronologický rozbor kuláče z nadezdívky nad zazděným románským oknem v jižní straně presbytáře. Dřevo bylo skáceno na přelomu roku 1351/1352 a v této době dochází pravděpodobně k přistavení presbytáře a sakristie a jeho zaklenutí.⁶⁷⁵ Podle Hostaše a Vaňka měl kostel původně apsidu, ale k tomuto tvrzení, podobně jako u Mencla chybí archeologický výzkum nebo prameny, které by toto tvrzení podkládaly a proto je tento závěr jen hypotetický. Toto tvrzení, že kostel měl původně apsidu, se nachází také v uměleckých památkách Čech (převzato pravděpodobně od Hostaše).

K jižní straně chóru přiléhá sakristie, do níž vede gotický čtverhranný portálek.[130] Sakristie je dlouhá (od západu k východu) 6,60 metrů a široká 3,76 metrů, je rozdělena na dvě pole křížové žebrové klenby. Klenba má ve středu dva svorníky. Na východním svorníku je

⁶⁷³ MENCL/BENEŠOVSKÁ/SOUKUPOVÁ 1978, 47.

⁶⁷⁴ MENCL/BENEŠOVSKÁ/SOUKUPOVÁ 1978, 47.

⁶⁷⁵ KYNCL 2011.

pětilistá růže (zdobených svorníků v oblasti horního Pootaví se nachází jen velmi málo) a svorník na západní straně je terčový.[133] V sakristii je malá oratoř, která je přístupná z venku schůdky v síle zdi. Z oratoře se otvírají do presbytáře dva polokruhové oblouky. Na východní straně sakristie je kruhové okno. Na jižní straně jsou dvě novodobá okna ukončená půlkruhovým záklenkem. Sakristie sloužila dříve jako kaple, na co může poukazovat také dochované původní sakrarium. Sakristie byla přistavena kolem roku 1351, jak bylo prokázáno dendrochronologickým rozbořem kuláče z lešeňové konstrukce.⁶⁷⁶

K západnímu průčelí lodi přiléhá mohutná hranolová věž.[128] Zdivo lodi a věže není navzájem svázáno. První patro věže je na východě otevřeno do lodi širokým půlkruhovým obloukem. V prvním patře je na jižní straně čtverhranné okénko. Ve druhém patře věže na západní straně ve vnější straně zdiva je drobné obdélné okénko se široce rozevřenou vnitřní špaletou s plochým překladem. Překlad se skládá ze dvou kamenných a dvou dřevěných překladů. Na západní straně věže se nachází tři původní kuláče. Ve třetím patře, se na východní straně nachází šest kapes po kuláčích (z lešení). Kuláče byly kladeny šikmo. Na severní a západní straně jsou tři (na každé straně) původní kuláče. Ve čtvrtém, zvonovém patře věže je podvojně sdružené okno na každé straně.[139] Záklenek každého okna je půlkruhový z klenáků ze štípaného kamene. V osách okének jsou čtyřboké pilířky, na něž nasedají oběžníková sedla nesoucí záklenky. Jižní pilířek je na hranách okosen. Na vnějším čele jižního a západního oběžníkového sedla jsou velké v kameni tesané lidské masky (dnes zvětralé). S podobnými maskami se setkáváme v románském umění v bavorském Podunají.⁶⁷⁷ Na východní straně se nacházejí dva původní kuláče a na jižní straně jeden. V jižní zdi věže v přízemí je sedlový portál. Věž byla k lodi připojena dodatečně, na což poukazuje to, že zdivo není s lodí vzájemně provázáno a také to, že západní portál se ocitl na neobvyklém místě uvnitř věže.⁶⁷⁸ Její datování se v literatuře datuje od poloviny 13. století do poloviny 14. století.⁶⁷⁹ Mencl zařazuje věž do druhé čtvrtiny 14. století.⁶⁸⁰ Hostaš- Vaněk zařazuje věž do doby románské.⁶⁸¹ Velké množství původních lešeňových kuláčů se zachovalo ve věži, ve všech patrech. Mohl by se provést dendrochronologický rozbor dřeva a tím i určit rok skácení stromů, jejichž dřevo bylo použito a tím určit i dobu vzniku věže. První patro věže sloužilo

⁶⁷⁶ KYNCL 2011.

⁶⁷⁷ KUTHAN 1977, 121.

⁶⁷⁸ KUTHAN 1977, 121.

⁶⁷⁹ KUTHAN 1977, 121.

⁶⁸⁰ MENCL 1958, 144.

⁶⁸¹ HOSTAŠ 1900, 177.

jako tribuna.⁶⁸² Zdivo věže i lodi je podobné, žulové, lomové méně pečlivě kladené. Zdivo lodi bylo již původně omítnuto.

Po odstranění lešení zbyly ve zdivu dlouhé válcové otvory, kapsy po původních kuláčích, které nesly lešení (kladeny na šikmo, podobně jako v Buděticích). Jejich části se dochovaly uvnitř zdiva věže (ve všech patrech). Ve zdivu byly často při budování stavby ve vodorovných vrstvách osazovány nosníky z dřevěné kulatiny vystupující kolmo z plochy zdiva, na ně byla pak kladena podlaha lešení.⁶⁸³ Původní dřevěné kuláče se dochovaly ve všech patrech věže, podle kterých by se dalo určit stáří věže a případné stavební etapy jednotlivých pater věže. Toto by se dalo určit pomocí dendrochronologie. V původním východním štítu lodě se zachoval také původní trám a opět dendrochronologie by mohla přesněji určit dobu vzniku štítu.

Ve Zbynicích musel pracovat zkušený kameník, který v tvrdé žule odvedl velmi kvalitní práci. Dílo se vyrovnává dílům vyspělých hutí, které užívaly těžko opracovatelnou žulu (např. ve Zwettlu). Stavitelé kostela ve Zbynicích museli být dobře seznámeni s provozem a organizací hutí, na což poukazují kamenické značky na kvádrech triumfálního oblouku, které jsou jedny z nejstarších v jižních Čechách.⁶⁸⁴

Dosavadní literatura zařazovala vznik kostela ve Zbynicích před polovinu 13. století ve spojitosti s prolínajícími se románsko gotickými prvky. Dodatečně byla k lodi připojena západní věž. Její datování se v literatuře datuje od poloviny 13. století do poloviny 14. století a přesné určení by mohla určit dendrochronologie. V období gotiky, kolem poloviny 14. století byl presbytář polygonálně ukončen a zaklenut, přistavena a zaklenuta sakristie. Merhautová označuje kostel za románský nebo jej klade do doby, kdy náležela obec a dříve již újezd klášteru v Doksanech.⁶⁸⁵ Mencl jej podle podobnosti s pravoúhlým chórem v Albrechticích u Sušice datoval do doby po roce 1178, což je značně nepravděpodobné a tento závěr není ničím podložený, mimo jiné i proto, že současná podoba kostela v Albrechticích pochází z doby kolem roku 1230-40, v době svěcení v roce 1179 stál pravděpodobně dřevěný předchůdce stávajícího kostela. Spojovat kostel ve Zbynicích s kostelem v Albrechticích jen na základě podoby presbytáře je do jisté míry nemožné.

⁶⁸² KUTHAN 1977, 138.

⁶⁸³ KUTAHN 1977, 141.

⁶⁸⁴ KUTHAN 1977, 121.

⁶⁸⁵ MERHAUTOVÁ 1974, 365.

Kostelů s čtvercovým presbytářem se v oblasti horního Pootaví nalézají poměrně velké množství. Pro datování kostela lépe poslouží výrazné architektonické prvky, které se zde vyskytují na rozdíl od některých jiných kostelů v horním Pootaví (portál s talířovými prstenci, motiv bobulí). Mencl datuje polygonální závěr presbytáře, sakristii a západní věž do druhé čtvrtiny 14. století.⁶⁸⁶ Podle dispozice stavby a podoby jednotlivých článků by bylo možné datovat kostel pravděpodobně do druhé čtvrtiny 13. století,⁶⁸⁷ spíše kolem 1230, kdy se vyskytuje motiv bobulí na rosetě kapitulní síně ve Strakonících, na portálu v Bukovníku nebo na portálech v bavorském klášteře ve Windbergu. S tím by byla v souladu nejen podoba portálu, ale také masek mající analogie v oblasti dnešního Rakouska.⁶⁸⁸ Kostel ve Zbynicích je velmi blízký svojí podobou kostelu ve Zdouni.

V rámci diplomové práce bylo započato s dendrochronologickými rozbory původních lešeňových kuláčů a trámů ve skupině románské sakrální architektury v horním Pootaví. V roce 2011 dendrochronologický rozbor prokázal zcela nové výsledky, které jsou stěžejní pro následovné datování loď kostela, presbytáře a sakristie. Ve věži se nepodařilo zjistit skácení sromů použitých pro lešeňovou konstrukci, kvůli nedostatku letokruhu. Do budoucna však zůstává ještě poslední možnost pro datování věže. Je jím dendrochronologický rozbor okenních překladů ve věži. Jak již bylo výše zmíněno, vznik presbytáře, sakristie a jeho zaklenutí bylo doposud možné datovat podle podoby klenby do doby kolem poloviny 14. století. Dendrochronologický rozbor kuláče v severní straně sakristie (jižní presbytáře) v nadezdívce nad zazděným románským oknem prokázal, že se jedná o jedli skácenou na přelomu roku 1351/1352 a tím byla potvrzena předchozí teorie o vzniku presbytáře a sakristie, který je možné s jistotou klást do doby kolem roku 1350.⁶⁸⁹ V případě datování vzniku loď, jak již bylo výše zmíněno, bylo vycházeno z výrazných architektonických článků, podle kterých bylo možné datovat stavbu kolem roku 1230. Dendrochronologický rozbor dřeva z původní lešeňové konstrukce ze západního a východního štítu lodi přinesl zásadní změnu pro datování kostela. Dřevo z lešení, ve východním štítu loď (v ose, nad průchodem do krovu presbytáře) bylo datováno do roku 1206 (jedná se o jedli) a rok skácení dřeva ze západního štítu lodi (v severní části) bylo datováno do roku 1216.⁶⁹⁰ Z následujících výsledků dendrochronologických rozborů je prokazatelné, že loď kostela vznikala dříve, než bylo

⁶⁸⁶ MENCL 1958, 144.

⁶⁸⁷ KUTHAN 1977, 249.

⁶⁸⁸ MERHAUTOVÁ 1974, 365.

⁶⁸⁹ KYNCL 2011.

⁶⁹⁰ KYNCL 2011.

myšleno, tudíž po roce 1206 a je možné předpokládat, že se stavbou původního presbytáře bylo započato ještě o několik let dříve (bývalo zvykem kostel vystavovat od východní části, je to patrné i na postupu při stavbě lodi, východní část – 1206, západní část- 1216), pravděpodobně kolem roku 1200 a setkáváme se zde s jednou z nejstarších stávajících sakrálních staveb v horním Pootaví. Zbývá zodpovědět otázku spojenou se západním portálem lodě, jehož podoba s hrotitým záklenkem a vloženými sloupky, v jejichž náběhu záklenku jsou vloženy talířové prstence, je možné označit za románsko gotický a nelze předpokládat jeho vznik již kolem roku 1200. A proto je možné se domnívat, že portál mohl být do západní zdi dodatečně vsazen v době pozdější.

3.23. Zdouň

Zdouň, nazývaná také Vzduňy nebo Vzduň je samota u Tetražic, která se nachází 2 kilometry východně od Hrádku a 3 kilometry severně od Sušice.⁶⁹¹ Zdouň se nalézá v hornaté šumavské krajině nad říčkou Ostružná, která protéká v údolí pod Zdouní, kde se dříve rýžovalo zlato na co poukazují i zbytky sejpů. Rýžování zlata zajisté ovlivnilo život ve vesnici Zdouň, která se dříve rozkládala okolo kostela.

Nejstarší zpráva o Zdouni je z roku 1257 „Dluhomil de Nabzden“.⁶⁹² V LC I/1 je zpráva z 2. června roku 1355 „...plebanus de Wzduna...“.⁶⁹³ V LC I/1 je zpráva z 23. června roku 1356 „...plebanus de Wzdun.“.⁶⁹⁴ V LC III. – IV. je záznam o Zdouni z 22. září 1380 „Cunsso etc. ut supra, quo nos ad present. d. Conradi pleb. eccl. in Wzduna.“.⁶⁹⁵ V Libri confirmationum V., str. 98 je zpráva o Zdouni z 23. října 1391 a na str. 285 kde je zpráva z 18. května 1397.⁶⁹⁶ V Libri confitimationum VI., str. 185, kde je záznam ze 17. června 1406 a na str. 197 kde je záznam z 10. ledna 1407.⁶⁹⁷ V Libri confitimationum VII., str. 101 kde je zpráva z 20. září 1414 a na str. 222 je zpráva z 20. března 1417.⁶⁹⁸

Zdouň je připomínána v Registra decimarum papalium, kde je k roku 1369 připomínáno 18 grošů, v roce 1384 a 1385 také 18 grošů, v roce 1399 36 grošů a v roce 1405 18 grošů.⁶⁹⁹ Zdouň je v RBM II., kde je zpráva v listině krále Václava II. z 22. prosince 1291 a je zde zmíněn Bohuslav z Budčtic a Svojše ze Zdouně (Vzdun).⁷⁰⁰ V RBM II. je také zápis z 13. července 1290, kde je zmíněna Zdouň. Je zde, že klášter ve Windbergu pronajal Vojetice Jindřichovi, faráři ze Zdouně (farář z Nabodan).⁷⁰¹ V RBM III., je zpráva o Zdouni v listině krále Jana Lucemburského z 11. listopadu 1320 „...Ulrico de Wysdum...“.⁷⁰²

⁶⁹¹ PROFOUS 1957, 767; SEDLÁČEK 1998, 997.

⁶⁹² Rerum boicarum scriptores I., 679; PROFOUS 1957, 767.

⁶⁹³ LC I/1, 32; PROFOUS 1957, 767.

⁶⁹⁴ LC I/1, 34; PROFOUS 1957, 767.

⁶⁹⁵ LC III. – IV., 144.

⁶⁹⁶ LCV., 98, 285.

⁶⁹⁷ LC VI., 185, 197.

⁶⁹⁸ LC VII., 101, 222.

⁶⁹⁹ Registra decimarum papalium, 68.

⁷⁰⁰ RBM II., 1198.

⁷⁰¹ RBM II., 647 – 648; ANDERLE/ROŽMBERSKÝ/ŠVÁBEK 1991, 134; PROFOUS 1957, 767.

⁷⁰² RBM III., 266; PROFOUS 1957, 767.

Kostel sv. Vavřince, který se nachází na dominantním návrší, velmi dobře viditelný zdaleka, je jednolodní s gotickým polygonálním závěrem a dodatečně připojenou věží na západě.⁷⁰³ [140,141] Kostel sv. Vavřince je připomínán jako farní roku 1314.

Lod' kostela je obdélná, původně plochostropá. Délka lodi uvnitř kostela je 9,60 metrů a šířka je 8,68 metru. Síla zdiva je 1,33 metrů. Ve vnější straně západní zdi v přízemí věže se nalézá portál, který je hrotitý, ostění je členěno jedním pravoúhlým ústupkem a na obou stranách spočívá na soklu, který je rovněž v ústupku zalomený a portál je profilován dvěma na sobě spočívajícími oblouny.[145] Vnitřní hrana ostění je profilována masivním oblounem, z obou stran výžlabky, vnější hrana je členěna hruškovcem, po obou stranách osazeným výžlabky. V ústupcích mohly být podle Kuthana dříve sloupky, což je velmi pravděpodobné.⁷⁰⁴ Jestliže bychom předpokládali, že sloupky byly v ústupcích, mohly mít talířové prstence jako v kostele ve Zbynicích, jelikož je kostel na Zdouni tomuto kostelu velmi blízký a podobný. V západním štítu lodi, který je ukrytý v dodatečně přistavěné věži, jsou dvě vedle sebe umístěná obdélná okna, která jsou lemována plochými rámy. V severní a jižní zdi lodi jsou v půdním prostoru, nad dnešním rubem klenby, patrně tři hrotité záklenky tří původních oken.[147] Jeden záklenek je na jižní straně a dva na severní straně. V severní a jižní zdi lodi jsou dvě segmentově zaklenutá okna, která byla upravena v období baroka. Klenba lodi je barokní, která pochází z roku 1691, kdy byly ke stěnám připojeny i polopilíře. Lod' nechala sklenout Isabela Švihovská. Nynější klenba je valená s lunetami. K lodi na západní straně přistavena barokní předsíň. Ze severní stěny lodě kostela vybíhají dva opěráky.

Lod' je oddělena od presbytáře hrotitým triumfálním obloukem, který je z kamenných kvádrů, po stranách upravený pravděpodobně v období baroka, římsa rovněž. Presbytář byl přestaven v období gotiky, ve 14. nebo 15. století.⁷⁰⁵ Skládá se ze dvou polí křížové klenby a polygonálního závěru, který je zaklenut paprscitě.[142] Ve vrcholu klenby jsou jednoduché kruhové svorníky. Klenební žebra jsou ukončena jehlancovými konzolami. Podle Hostaše měly některé konzoly podobu lidské masky (dnes značně poškozené).⁷⁰⁶ V závěru presbytáře jsou tři hrotitá okna s kružbou skládající se z trojlistů, čtyřlistů a plamének. Východní okno závěru je trojdílné, z jehož ostění vyčnívá lidská maska (jižní strana ostění), druhá dvě jsou

⁷⁰³ KUTHAN 1977, 250, 251, 132, 138; HOSTAŠ 1900, 168; LEHNER 1903, 12; BRANIŠ 1892, 22; MERHAUTOVÁ 1974, 360, 379; LEHNER 1890,126; ANDERLE/ROŽMBERSKÝ/ŠVÁBEK 1991, 133-143.

⁷⁰⁴ KUTHAN 1977, 132.

⁷⁰⁵ HOSTAŠ 1900, 168.

⁷⁰⁶ HOSTAŠ 1900, 172.

dělena prutem. Maska vyčnívající z ostění okna je i na okně jižním (severní strana ostění).[148] Na jižní straně presbytáře je portál s rovným překladem, který vede do sakristie a zazděný portál s půlkruhovým záklenkem. Podle kružby v oknech by bylo možné zařadit dobu vzniku presbytáře ke konci 14. století. Z presbytáře vybíhá celkem pět opěrných pilířů. Podle Hostaše byl presbytář a vítězný oblouk pokryt malbou pravděpodobně z 16. století. Na stěnách presbytáře byly postavy evangelistů.⁷⁰⁷

K presbytáři na jižní straně přiléhá obdélná sakristie, která byla přistavena ve 14. nebo v 15. století (pravděpodobně ve stejné době jako presbytář, koncem 14. století).[143,144] Sakristie je dlouhá 6, 55 metru a široká 3, 88 metru. Je rozdělena novodobým dřevěným stropem na přízemí a první patro. V přízemí je na jižní straně prolomena novodobým oknem se segmentovým záklenkem a na straně východní portálem s rovným překladem. Vrchní patro sakristie, sloužící jako oratoř je zaklenuto dvěma poli křížové žebrové klenby. Žebra jsou na hranách okosená a ukončena jehlancovými konzolami (některé konzoly upraveny a usekány při dodatečném vsazení stropu). Klenba je vyvrcholena dvěma jednoduchými kruhovými svorníky. Na jižní straně jsou dvě úzká okna s hrotitým záklenkem a na východní straně je jedno okno taktéž s hrotitým záklenkem. Okénka jsou široká pouze 17, 5 centimetru a vysoká 1, 31 metru. Ve východním štítu, je v horní části malé obdélné okénko. Na severní straně je otevřena do lodi dvěma půlkruhovými oblouky.

Na západní straně lodě je novodobá dřevěná varhanní kruchta nesena dvěma dřevěnými sloupy.

Na západní straně k lodi přiléhá dodatečně připojená hranolová věž. V prvním a druhém patře věže je viditelná spára mezi zdí lodě a věže, což poukazuje na dodatečné připojení věže. Také je ve věži zakrytý západní štít lodě. Věž má tři patra. V přízemí věže ve vnější straně jižní zdi je okénko s hrotitým záklenkem, žulovým, na hraně vyžlabeným ostěním, které bylo dodatečně zazděné při zaklenutí podvěží. V přízemí západní zdi věže je gotický sedlový portál, který mohl být osazen dodatečně.⁷⁰⁸ Přízemí věže je zaklenuto křížovou klenbou. Žebra spočívají na konzolách a sbíhají se do kruhového svorníku s vykrouženým otvorem pro zvonová táhla. V prvním patře věže je ve vnější straně západní zdi ostění zazděného portálku do věže, který je ukončený půlkruhovým záklenkem, na němž jsou z vnitřní strany stopy po bednění. Ostění je vsazeno do obdélného rámu. V jižní zdi věže

⁷⁰⁷ HOSTAŠ 1900, 172.

⁷⁰⁸ KUTHAN 1977, 132.

je drobné obdélné okénko se široce rozevřenou vnitřní špaletou překlenutou segmentem s otisky po bednění. V jižní zdi je zazděný portál s půlkruhovým záklenkem z vnější strany a z vnitřní strany s rovným dřevěným překladem (blíže k východu).^[146] Na severní straně se nachází původní kuláč lešeňové konstrukce a kapsy po trámech. V jižní zdi jsou dva původní kuláče a kapsa po trámech. V západní zdi je průchod od varhanní kruchty. Podobné okénko jako v prvním patře je i ve druhém poschodí věže na jižní a severní straně. Na východní straně se nachází dvě zazděná původní obdélná okna. V severní zdi se nachází dva původní kuláče a kapsy po trámech a na jižní straně čtyři původní lešeňové kuláče. Ve třetím patře věže na jižní a severní straně je drobné obdélné okénko s rozevřenou vnitřní špaletou. Nad nimi na každé straně věže je podvojně okno. Všechna podvojná okna jsou novodobě upravena. Záklenky oken jsou půlkruhové, v jižním a východním sdruženém okně jsou novodobě vyzděné pilířky. V ose západního a severního podvojně okna je dochován žulový sloupek s válcovým dřikem, který nasedá na nízkou válcovou patku s okoseným horním okrajem. Na sloupku spočívá sedlo, jehož vnější čelo je zavinuto v kulovitý útvar. Z vnitřní strany jsou sloupky i sedla novodobě obezděny. Kostel byl tribunový, na co poukazuje portál v prvním patře západní zdi věže. Věží se vstupovalo na tribunu. Tribuna byla v prvním patře věže. Proti němu ležel pravděpodobně panský dvorec, s nímž mohl být kostel spojen můstkem. Podle článku Sídlo na Zdouni věž sloužila pánům jako útočiště a ne jako empora.⁷⁰⁹ Zdivo kostela je lomové, žulové, které je pravidelně kladené. Nároží jsou armována kvádry.

Podle skladby západního portálu lodi lze se domnívat, že románská podoba kostela vznikla pravděpodobně před polovinou 13. století.⁷¹⁰ K obdélné lodi byla dodatečně připojena západní věž, protože zdivo věže a lodi není provázáno a také v původním západním štítu lodě jsou zachována dvě obdélná okénka. Věž byla připojena pravděpodobně mezi polovinou 13. a 14. století. V prvním a druhém patře věže se zachovaly původní lešeňové kuláče a jejich dendrochronologický rozbor by mohl určit rok skácení použitých stromů a tudíž vznik věže. Podle Kuthana jádro kostela vzniklo v polovině 13. století a věž byla připojena mezi polovinou 13. a 14. století. Merhautová píše, že poloha okna ve štítu napovídá, že kostel neměl mít původně věž, je-li však přesný údaj v soupisu památek č. 12 (Hostaš) o vázání zdiva mezi lodí a věží v dolních partiích, pak není vyloučeno, že tu snad původně měla stát předsíň, avšak patrně byl v zápětí změněn plán a byla zde postavena věž.⁷¹¹ (Ale v soupisu

⁷⁰⁹ ANDERLE/ROŽMBERSKÝ/ŠVÁBEK 1991, 141.

⁷¹⁰ KUTHAN 1977, 251.

⁷¹¹ MERHAUTOVÁ 1974, 267, 366, 379.

památek je napsáno, že věž není se zdí v lodi svázána).⁷¹² Věží se vstupovalo na tribunu, na co poukazuje umístění původního portálu.⁷¹³ Podoba oken v lodi a způsob členění náběžníků prozrazuje, že kostel byl postaven podle Merhautové patrně ve druhé čtvrtině, spíše před polovinou 13. století.⁷¹⁴ Mencl se domníval, že věž byla přistavena až ve 14. století a pokládal ji za projev dožívání tradičních rysů románské architektury ve zdejším prostředí.⁷¹⁵ Podle Hostaše kostel vznikl v první polovině 13. století.⁷¹⁶ Poche datuje kostel do let 1270 – 80.⁷¹⁷ Mencl, Benešová, Soukupová datují kostel do doby kolem roku 1300.⁷¹⁸ Kostel na Zdouni je velmi blízký nedalekému kostelu ve Zbynicích. V kostele ve Zbynicích byla věž také dodatečně přistavena, presbytář a sakristie přistavena v době gotiky a zaklenuta, sakristie se také do kostela otvírá v prvním patře dvěma půlkruhovými oblouky a je zde malá oratoř podobně jako na Zdouni. Také podoba portálu ve Zbynicích a Zdouni je značně blízká. Je pravděpodobné, že přestavbu obou kostelů vedl tentýž stavebník. Po roce 1320 je doložen společný pán na Zdouni a ve Zbynicích Oldřich ze Zdouně.⁷¹⁹ V článku Sídlo na Zdouni se domnívají, že stavebníkem kostela na Zdouni mohl být Dluhomil nebo Svojše.⁷²⁰ Toto tvrzení, ale nepodkládají písemné prameny a jedná se pouze o hypotézu.

V roce 2011 byl proveden dendrochronologický rozbor lešeňových kuláčů v druhém a třetím patře věže (šest vzorků), ale rok skácení nebylo možné určit pro nedostatek letokruhů.⁷²¹ Pro budoucí bádání zůstává možnost udělat dendrochronologický rozbor okenních překladů. Podle výsledků dendrochronologických rozborů u kostela ve Zbynicích by bylo možné do jisté míry odvodit i vznik kostela na Zdouni, protože jsou si svojí podobou velmi blízké (vznik kostela po roce 1200, přestavění presbytáře, přistavění sakristie a jejich zaklenutí po roce 1350), ale jedná se pouze o doměnkou, která nebyla zatím plně prokázána.

⁷¹² HOSTAŠ 1900, 168.

⁷¹³ MERHAUTOVÁ 1974, 267.

⁷¹⁴ MERHAUTOVÁ 1974, 267.

⁷¹⁵ MENCL 1965, 55.

⁷¹⁶ HOSTAŠ 1900, 172.

⁷¹⁷ POCHE 1982, 80.

⁷¹⁸ MENCL/BENEŠOVSKÁ/SOUKUPOVÁ 1978, 53.

⁷¹⁹ ANDERLE/ROŽMBERSKÝ/ŠVÁBEK 1991, 141.

⁷²⁰ ANDERLE/ROŽMBERSKÝ/ŠVÁBEK 1991, 140.

⁷²¹ KYNCL 2011.

3.24. Žihobce

Kostel Proměnění Páně (dříve sv. Matouše)

Osada Žihobce se nachází 8 kilometrů východně od Sušice.⁷²² Původně byla nazývána Sivohybice, později Živohybice.⁷²³ Vznik vesnice bývá spojován z 11. stoletím jako majetek břevnovského kláštera. V roce 1045 daroval kníže Břetislav několik vesnic benediktýnskému klášteru v Břevnově, tím se Žihobce stávají součástí nezamyslického újezdu.⁷²⁴ V RBM VI., jsou Žihobce připomínány v listině krále Karla IV., z roku 1356.⁷²⁵

Dnešní podoba kostela Proměnění Páně, dříve kostela sv. Matouše je novostavbou v novorománském stylu z let 1872 – 1876.⁷²⁶

Současnému kostelu předcházela stavba, která měla středověký původ, ale pro přesnější určení doby vzniku a podoby kostela chybí prameny a také zde nebyl proveden žádný archeologický výzkum, který by mohl blíže objasnit podobu a dobu vzniku původního středověkého kostela. V roce 1360 je připomínán původní kostel sv. Matouše jako farní.⁷²⁷ Žihobce jsou připomínány v papežských desátkách v roce 1369 částkou 8 grošů, v roce 1384, 1385 také částkou 8 grošů, v roce 1399 16 grošů a v roce 1405 8 grošů.⁷²⁸

⁷²² PROFOUS 195, 840.

⁷²³ HOSTAŠ 1900, 184; PROFOUS 1957, 840; SEDLÁČEK 1998, 1037.

⁷²⁴ CDB I., 353; PROFOUS 1957, 840.

⁷²⁵ RBM VI., 376; PROFOUS 1957, 840.

⁷²⁶ HOSTAŠ 1900, 184.

⁷²⁷ HOSTAŠ 1900, 184.

⁷²⁸ Registra decimarum papalium, 67.

Závěr

V předkládané diplomové práci byla předmětem zájmu středověká sakrální architektura horního Pootaví do roku 1420, která je zde vykládána v kontextu dějin, s důrazem kladeným na nejstarší písemné prameny vypovídající o vzniku staveb, osobnostech zakladatelů a okolnostech, za nichž sakrální architektura vznikala. Nezbytnou součástí jsou také historické okolnosti a dějinný vývoj horního Pootaví, který neodmyslitelně patří do spojitosti se sakrální architekturou a díky poznání historických událostí, je možné správně vykládat a pochopit zdejší stavby, které by bez tohoto kontextu tvořily nesourodou skupinu staveb, která by působila značně zajímavě, ale zároveň nesourodě a jen velmi obtížně by ji bylo možné rozčlenit do jednotlivých kategorií v rámci celku. Poznáním dějin a vývoje tohoto regionu se otvírají možnosti pro nalezení souvislostí, které opodstatní řadu otázek jako například výskyt netypické půdorysné dispozice či neobvyklých tvarů portálů. Zjevným příkladem je kostel sv. Mauricia na Mouřenci, u kterého kdybychom neznali kontext dějin doby jeho vzniku, tak by bylo jen velmi obtížné tuto stavbu vysvětlit a pochopit. Je zde předkládáno systematické zpracování sakrální architektury do roku 1420 s důrazem na nejstarší prameny a studie zaměřující se na rozčlenění těchto staveb na jednotlivé skupiny, v nichž jsou stavby dále rozčleněny podle půdorysné dispozice nebo architektonických detailů (portály, klenby, svorníky), důraz je také kladen na působení, činnosti a vlivy klášterů v této oblasti. Z důkladného rozboru všech těchto aspektů vyplývají zajímavé poznatky a závěry o středověké architektuře horního Pootaví, která byla významná nejen v rámci tohoto území, ale i v rámci celých Čech. Oblast horního Pootaví se zapsala do dějin nejen svými významnými historickými událostmi, nýbrž i architektonickými díly zde vzniklými, které nemají pouze regionální charakter, nýbrž svůj význam mají i v kontextu celého českého prostředí.

Předkládaná práce, poznatky a závěry ke kterým v ní dochází, vznášejí další otázky pro budoucí bádání. Značným podnětem pro další bádání zůstává problém hledání vazeb a analogií v přilehlé oblasti Bavorska, působení klášterů v této oblasti a jejich význam a vztah ke vzniku sakrální architektury, taktéž vztah světských pánů k těmto stavbám, historické souvislosti a pokračovat v systematickém zpracování nejstarších písemných pramenů, ve kterých můžeme najít odpovědi na zatím nezodpovězené otázky. Významnou cestou pro budoucí bádání zůstává důsledné provádění dendrochronologických rozborů vzorků

původních dřev zachovaných ve stavbách, což bylo v rámci této práce do značné míry započato a přineslo nové přínosné výsledky a poznatky, které v některých případech pozměnily dosavadní datování stavby. Původních dřev vhodných pro dendrochronologický rozbor, kterých jak bylo uvedeno v předložené práci, je značné množství a tento výzkum a rozbor může poskytnout ucelený a systematický pohled na oblast horního Pootaví a vyřešit tím celou řadu vyvstalých problémů, které není možné jinak řešit. Pro pochopení významu této oblasti by bylo přínosné zkoumat oblast hlouběji a především rozšířit bádání na celou oblast bývalého Prácheňska a tím vytvořit jednotnou syntézu a ucelený pohled na sakrální architekturu v ní vzniklou.

Seznam použitých pramenů:

AJ — Ferdinand TADRA: Acta juridiciaria II. Praha 1893

AÖG — Archiv für Österreichische Geschichte. Wien 1865

CDB II I— Gustavus FRIDRICH (ed.): Codex diplomatocus et epistolaris regni Bohemie. Praha 1904-1907

CDB IV — Gustavus FRIDRICH (ed.): Codex diplomatocus et epistolaris regni Bohemie. Praha 1904-1907

MB 13 — Monumenta Boica. 1777

MB 14 — Monumenta Boica. 1784

LC I/1 — Francisci Antonii TINGL: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem. 1867

LC I/2 — Josef EMLER: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem. 1874

LC II — Francisci Antonii TINGL: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem. 1868

LC III — Josef EMLER: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem. 1879

LC IV — Josef EMLER: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem. 1879

LC V — Francisci Antonii TINGL: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem. 1865

LC VI — Josef EMLER: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem. 1883

LC VII — Josef EMLER: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem. 1886

LE I— Clemens BOROVIČ: Libri erectionum. Praha 1873

LE IV — Clemens BOROVIČ: Libri erectionum. Praha 1883

LE V — Clemens BOROVIČ: Libri erectionum. Praha 1889

LE VI — Antonín PODLAHA: Libri erectionum. Praha 1927

Libri citationum et sententiarum I. — Vincentius BRANDL (ed.). Brno 1872

RBM I — Josef EMLER (ed.): Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae I. Praha 1855

RBM II — Josef EMLER (ed.): Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II. Praha 1882

RBM III — Josef EMLER (ed.): Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III. Praha 1890

RBM IV — Josef EMLER (ed.): Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae IV. Praha 1855

RBM V — Josef EMLER (ed.): Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae V. Praha 1855

Rerum boicarum scriptores I. — Andreas Felix OEFELIUS (ed.). 1763

Registra decimarum papalium — Wáslaw Wladivoj TOMEK (ed.). Praha 1873

Reliquiae tabularum terrae I. Praha

Reliquiae tabularum terrae II. Praha

Monumenta Windbergensia I. Landshut 1784

MGH SS XVII — Georgius Heinricus PERTZ (ed.): Monumenta Germaniae Historica. Hannoverae 1835

Seznam použité literatury:

ANDERLE/ROŽMBERSKÝ/ŠVÁBEK 1991 — Jan ANDERLE/ Petr ROŽMBERSKÝ / Vladimír ŠVÁBEK: Sídlo na Zdouni. In: Sborník společnosti přátel starožitností. Praha 1991

ANDERLE 1991 — Jan ANDERLE: Nedostavěný hrad u Strašína. In: Castellologica bohémica 2. Praha 1991

ANDERLE 2004 — Jan ANDERLE: Otázky vývoje jádra hradu Rabí. In: Castellologica bohémica 9. Praha 2004

ANDERLE 1991 — Jan ANDERLE: Nedostavěný hrad u Strašína. In: Castellologica bohémica 2. Praha 1991

ANDERLE/ URBAN 2006 — Jan ANDERLE/Jan URBAN: Albrechtice u Sušice, kostel Panny Marie a sv. Petra a Pavla, Stavebně historický průzkum. Plzeň 2006

BACHMANN 1939 — Erich BACHMANN: Zisterzienserportale in Südböhmen, Zeitschrift für Sudetendeutsche Geschichte 3. Brno-Wien- Leipzig 1939

BACHMANN 1941 — Erich BACHMANN: Kunstlandschaften im romanischen Kleinkirchenbau Deutschlands. In: Zeitschrift des deutschen Vereins für Kunstwissenschaft 8. Berlin 1941

BACHMANN 1941 — Erich BACHMANN: Sudetenländische Kunsträume im 13. Jahrhundert. Brno – Leipzig 1941

BACHMANN 1977 — Erich BACHMANN: Romanik in Böhmen. München 1977

BACKMUND 1977 — Norbert BACKMUND: Kloster Windberg. Studien zu seiner Geschichte. Windberg 1977

BALÍK 2006 — Roman BALÍK: Kostel sv. Václava v Sušici, stavební úpravy kostela sv. Václava v Sušici. Plzeň 2006

BARTOŠOVÁ 2007 — Jana BARTOŠOVÁ: Sušice. Praha- Litomyšl 2007

BENEŠ 1980 — Antonín BENEŠ: Horní Pootaví v pravěku a na počátku dějin podle archeologických pramenů. In: Sborník vlastivědných prací o Šumavě. Kašperské Hory 1980

BERÁNEK 2002 — Jan BERÁNEK: Kaple sv. Anny, Kašperské Hory, Stavebně historický průzkum. Praha 2002

BIRNBAUM 1931 — Vojtěch BIRNBAUM: Dějepis výtvarného umění v Čechách I – Středověk. Praha 1931

BLAU 1934 — Josef BLAU: Geschichte der künischen Freibauern im Böhmerwalde. Pilsen 1934

BRANIŠ 1892 — Josef BRANIŠ: Dějiny středověkého umění v Čechách. Praha 1892

BRANIŠ 1897 — Josef BRANIŠ: Některé zvláštnosti chrámových staveb jihočeských. In: Památky archeologické XVII. Praha 1897

BRANIŠ 1909 — Josef BRANIŠ: Obrazy z dějin jihočeského umění. Praha 1909

BŘICHÁČEK 2001 — Pavel BŘICHÁČEK: Výzkum ZČM v Plzni. Plzeň 2003

BUKOVSKÁ 2006 — Jana BUKOVSKÁ: Evidenční list. Praha 2006

ČECHURA 1996 — Jaroslav ČECHURA : Strašín, Kostel Narození Panny Marie, zaměření stávajícího stavu. Plzeň 1996

ČECHURA 1996 — Martin ČECHURA: Kašperské Hory, sv. Mikuláš, Nálezová zpráva. Plzeň 2003

ČECHURA 2000 — Martin ČECHURA: Opevněné kostely v Čechách. In: Hláska, zpravodaj klubu Augusta Sedláčka. Plzeň 2000

ČECHURA 2005 — Martin ČECHURA: Archeologický výzkum kostelů v západních Čechách. In: Archeologia historica 30. Plzeň 2005

DEHIO 1990 — Georg DEHIO: Die Kunstdenkmäler Österreichs. Niederösterreich, nördlich der Donau. Wien 1990

DEHIO 2003 — Georg DEHIO: Die Kunstdenkmäler Österreichs. Niederösterreich, südlich der Donau. Teil 1 A –L. Wien 2003

DOSTÁL 1974 — Oldřich DOSTÁL: Československá historická města. Praha 1974

DINKLAGE 1942— Karl DINKLAGE: Der frühmittelalterliche Handlungsweg von Böhmen ins bayerische Isartal (Schüttenhofen-Deggendorf). In: Altböhmen und Altmähren 2. Leipzig 1942

DURDÍK 1995 — Tomáš DURDÍK: Encyklopedie českých hradů. Praha 1995

DURDÍK/ADÁMEK/FRÖHLICH/ CHOTĚBOR 1998 — Tomáš DURDÍK/Jan ADÁMEK/Jiří FRÖHLICH/Petr CHOTĚBOR: Rabí. In: Vybrané středověké památky Prácheňska. Vlastivědná knihovnička společnosti přátel starožitností. Praha 1998

DURDÍK 2003 — Tomáš DURDÍK: Hrady na Šumavě. In: Šumava, příroda, historie, život. Praha 2003

FAJT/ SRŠEŇ 1993 — Jiří FAJT / Ladislav SRŠEŇ: Lapidárium Národního muzea v Praze. Praha 1993

FAJT/ HORPENIAK/ ROYT 1994 — Jiří FAJT / Vladimír HORPENIAK / Jan ROYT: Nástěnné malby v kostele sv.Mořice na Mouřenci u Anína. In: Zprávy památkové péče LIV. Praha 1994

FRANK 1988 — Maria FRANK: Im Lande der künischen freibauern. Heimatbuch für den Mitterem Böhmerwald. Grafenau 1988

GABRIEL 1868 — Josef GABRIEL: Královské město Sušice a jeho okolí. Praha 1868

GABRIEL 1860 — Josef GABRIEL: Starožitnosti okresu sušického v Písecku. In: Památky archeologické 4. Praha 1860

GABRIEL 1860 — Josef GABRIEL: Starožitnosti okresu Sušického. In: Památky archeologické 4. Praha 1860

HAAS 1996 — Josef HAAS: Rund um den Kiesleiten. Alxing 1996

HAAS/PFISTERMEISTER 1985 — Walter HAAS/Ursula PFISTERMEISTER: Romanik in Bayern. Stuttgart 1985

HAGER 1906 — Georg HAGER: Die Kunstdenkmäler von Oberpfalz und Regensburg. Heft II. Bezirksamt Neunburg v.W.. München 1906

HOLEČEK/ PACHNER 1980 — Jindřich HOLEČEK/ Jaroslav PACHNER: Nástin středověkých dějin města Sušice. Sušice 1980

HOLÝ 1958 — Vladimír HOLÝ: Dějiny Sušicka. Sušice 1958

HOMOLKA 1976 — Jaromír HOMOLKA: Studie k počátkům umění krásného slohu v Čechách. Praha 1976

HORPENIAK 1990 — Vladimír HORPENIAK: Mnich Gunther. In: Vlastivědné zprávy muzea Šumavy. Sušice 1990

HORPENIAK 1993 — Vladimír HORPENIAK (ed.): Sborník k znovuvysvěcení kostela sv. Mořice na Mouřenci na Šumavě dne 23. září 1993. Plzeň 1993

HORN/MEYER 1958 — Adam HORN, Werner MEYER: Die Kunstdenkmäler von Schwaben V. Stadt und Landkreis Neunburg an der Donau. München 1958

HOSTAŠ 1900 — Karel HOSTAŠ: Soupis památek uměleckých a historických v politickém okrese sušickém. Praha 1900

JANÁK 1938 — Antonín JANÁK: Dějiny Sušicka. In: Sborník Sušicka. Sušice 1938

KAIGGL / CHALOUPEK 1998 — Jan KAIGGL / Petr CHALOUPEK: Vesnické románské kostely s chórovou věží a apsidou. In: Zprávy památkové péče 9. Praha 1998

KARLINGER 1911 — Hans KARLINGER: Die Kunstdenkmäler von Unterfranken und Aschaffenburg, Heft I. Bezirksamt Ochsenfurt. München 1911

KARLINGER 1912 — Hans KARLINGER: Die Kunstdenkmäler von Unterfranken und Aschaffenburg, Heft IV. Bezirksamt Hassfurt. München 1912

KARLINGER/HAGER 1914 — Hans KARLINGER, Georg HAGER, LILL: Die Kunstdenkmäler von Oberpfalz und Regensburg, Heft XX. Bezirksamt Stdtamhof. München 1914

KNOFLÍČEK 1996 — Zdeněk KNOFLÍČEK: Kostel Narození Panny Marie ve Strašíně, Stavebně historický průzkum. Plzeň 1996

KNOFLÍČEK 1995 — Zdeněk KNOFLÍČEK: Kostel sv. Máří Magdalény ve Velharticích, Stavebně historické vyhodnocení. Plzeň 1995

KOSTOHRYZ 2002 — Tomáš KOSTOHRYZ: Průvodní a technická zpráva, kostel sv. Mikuláše, v Kašperských Horách, odvodnění kostela. Plzeň 2002

KOSTOHRYZ 2002 — Tomáš KOSTOHRYZ: Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Nezamyslicích. Plzeň 2002

KOLÁŘ 1874 — Martin KOLÁŘ: Nápisy ze 14., 15. a 16. věku na Plzeňsku, Klatovsku a Prácheňsku sebrané. In: Památky archeologické 9. Praha 1874

KOSMAS 1975 — KOSMAS: Kosmova kronika česká. Praha 1975

KOTRBA 1959 — František KOTRBA: Restaurátorská zpráva. Plzeň 1959

- KROUPA 1991 — Pavel KROUPA: Velhartická stavební huť ve středověku a její okruh. In: Minulostí západočeského kraje 27. Plzeň 1991
- KUBŮ 1999 — František KUBŮ: Die Grafen von Bogen in Böhmen. In: Die Anfänge der Grafen von Bogen- Windberg. Studentagung zum 850.Todestag des Grafen Albert I. 17.-18.Januar 1997. Windberg 1999
- KUBŮ/ ZAVŘEL 2003 — František KUBŮ/ Petr ZAVŘEL: Šumavské stezky a jejich ochrana. In : Šumava, příroda, historie, život. Praha 2003
- KUCHYŇKA 1890 — Rudolf KUCHYŇKA: Kostely děkanátu prácheňského, kostel sv. Václava v Bukovnici. In : Method 16. Praha 1890
- KUCHYŇKA 1892 — Rudolf KUCHYŇKA: Kostel sv.Mauricia v Mouřenci. In: Method 18. Praha 1892
- KUCHYŇKA 1893 — Rudolf KUCHYŇKA: Kostel sv. Filipa a Jakuba v Hejné. In: Method 19. Praha 1893
- KUCHYŇKA 1909 — Rudolf KUCHYŇKA: Kostel v Albrechtci. In: Časopis společnosti přátel starožitností českých 17. Praha 1909
- KUTHAN 1977 — Jiří KUTHAN: Středověká architektura v jižních Čechách do poloviny 13. století. České Budějovice 1977
- KUTHAN 2010 — Jiří KUTHAN: Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců. Praha 2010
- KYNCL 2010 — Tomáš KYNCL: Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků věže kostela sv. Mořice v Mouřenci. Výzkumná zpráva č. 125-10. Rkp. Brno 2010
- LAMPL/ LICKLEDER/RIND 1997 — Sixtus LAMPL/Hermann LICKLEDER/ Michael RIND: Franciskanerkirche und Miaelskirche Kelheim. Regensburg 1997
- LEHNER 1903 — Ferdinand Josef LEHNER: Dějiny umění národa českého I/ 1. Praha 1903
- LEHNER 1890 — Ferdinand Josef LEHNER: Zprávy děkanátních archeologů v Čechách. In: Method XVI. Praha 1890

- LEJSEK 2002 — Pavel LEJSEK: Stavební úpravy kostela Zvěstování Panny Marie ve Zbynicích, projekt stavby . Sušice 2002
- LEJSEK 2006 — Jiří LEJSEK: Kostel Narození Panny Marie ve Velharticích, statické zajištění krovu, návrh na opravu střechy kostela. Sušice 2006
- LÍBAL 1948 — Dobroslav LÍBAL: Gotická architektura v Čechách a na Moravě. Praha 1948
- LÍBAL 1974 — Dobroslav LÍBAL: Recenze knihy A. Merhautové Raně středověká architektura v Čechách. In: Umění 22. Praha 1974
- LÍBAL 1980 — Dobroslav LÍBAL: Předrománská a románská architektura v západních Čechách. In: Minulostí Západočeského kraje 16. Plzeň 1980
- LÍBAL 1984 — Dobroslav LÍBAL: Gotická architektura. In: Dějiny českého výtvarného umění I/1. Praha 1984
- LÍBAL/MERHAUTOVÁ 1985 — Dobroslav LÍBAL/ Anežka MERHAUTOVÁ Anežka: Pasportizace okresů západočeského kraje. Praha 1985
- LÍBAL 1995 — Dobroslav LÍBAL: Církevní architektura Plzeňska. In: Gotika v západních Čechách (1250 – 1530). Praha 1995
- LÍBAL 2001 — Dobroslav LÍBAL: Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek. Praha 2001
- MADER 1922 — Felix MADER: Die Kunstdenkmäler von Niederbayern VII. Bezirksamt Kelheim. München 1922
- MACEK/SVOBODA — Jiří MACEK/ Vlasta SVOBODA: Evidenční list nemovité památky. Praha 2008
- MAŠÍN 1954 — Jiří MAŠÍN: Románská nástěnná malba v Čechách a na Moravě. Praha 1954
- MENCL 1939 — Václav MENCL: Románská architektura v zemích českých. In: Ročenka kruhu pro pěstování dějin umění za rok 1937 a 1938. Praha 1939
- MENCL 1948 — Václav MENCL: Česká architektura doby Lucemburské. Praha 1948
- MENCL 1958 — Václav MENCL: Počátky středověké architektury v jihozápadních Čechách. In: Zprávy památkové péče 18. Praha 1958

MENCL 1960 — Václav MENCL: Vývoj středověkého portálu v českých zemích. In: Zprávy památkové péče 20. Praha 1960

MENCL 1965 — Václav MENCL: Panské tribuny v naší románské architektuře. In: Umění 13. Praha 1965

MENCL 1968 — Václav MENCL: Výtvarný vývoj středověkých omítek. Praha 1968

MENCL 1974 — Václav MENCL: České středověké klenby. Praha 1974

MENCL/BENEŠOVSKÁ/SOUKUPOVÁ 1978 — Václav MENCL, Klára BENEŠOVSKÁ, Helena SOUKUPOVÁ: Předrománská a románská architektura v západních Čechách. Plzeň 1978

MERHAUTOVÁ 1971 — Anežka MERHAUTOVÁ: Raně středověká architektura v Čechách. Praha 1971

MERHAUTOVÁ 1974 — Anežka MERHAUTOVÁ: Románská architektura v Čechách. Praha 1974

MUGGENTHALER 1929 — Hans MUGGENTHALER : Die Besiedlung des Böhmerwaldes, Ein Beitrag zur bayerischen Kolonisationengeschichte. In: Veröffentlichung für ostbayerische Heimatforschung. Passau 1929

MUK 1991 — Jan MUK: Stavebně historický průzkum kostela sv.Mořice. Praha 1991

NOVOTNÝ 1913 — Václav NOVOTNÝ: České dějiny I/2. Praha 1913

PAULUS 1897 — Eduard PAULUS: Kunst und Altertums Denkmale im Königreich Württemberg. Inventar Schwarzwald Kreis. Stuttgart 1897

PELCL 1780 — František Martin PELCL: Kaiser Karl der Vierte, König in Böhmen, I. Praha 1780

PEŠINA 1958 — Jaroslav PEŠINA (ed.): Gotická nástěnná malba v zemích českých I. 1300-1350. Praha 1958

PIENDL 1953 — Max PIENDL: Die Grafen von Bogen. Genealogie, Besitz-und Herrschafts Geschichte. In: Jahresberichte des Historischen Vereins. Straubing 1953

PIENDL 1962 — Max PIENDL : Böhmen und die Grafen von Bogen. In: Bohemia, Jahrbuch des Collegium Carolinum, Band 3. München 1962

PROFOUS 1949 — Antonín PROFOUS: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny I. Praha 1947

PROFOUS 1949 — Antonín PROFOUS: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny II. Praha 1949

PROFOUS 1949 — Antonín PROFOUS: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny III. Praha 1951

PROFOUS 1949 — Antonín PROFOUS: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny IV. Praha 1957

RADOMĚRSKÝ 1992 — Pavel RADOMĚRSKÝ: Poklad z Běhařova u Klatov. In: Archeologické rozhledy. Praha 1992

RAZÍM 2002 — Vladislav RAZÍM: Hrad Rabí románský?. In: Průzkumy památek VIII-2/2001. Praha 2002

RADOVÁ/RADA 1998 — Milada RADOVÁ/Oldřich RADA: Kniha o sklípkových klenbách. Praha 1998

ROMSTORFER 1883 — Carl ROMSTORFER: Der Thurm Neubau und der renovierung der Dacanalkirche St. Margaretha zu Bergreichebstein. Bregreichenstein 1883

ROYT 1995 — Jan ROYT: Fresky v kostele sv.Mauricia na Mouřenci. In: Vlastivědné zprávy Muzea Šumavy. Sušice 1995

ROYT 2006 — Jan ROYT: Slovník biblické ikonografie. Praha 2006

SEDLÁČEK 1926 — August SEDLÁČEK: Děje prácheňského kraje. Písek 1926

SEDLÁČEK 1998 — August SEDLÁČEK: Místopisný slovník historický království českého. Praha 1998

SCHMIDT 1926 — Valentin SCHMIDT: Bayerische Besitzungen im Oberlande des Böhmerwaldes. In: Wälder –Kaleder. IV. Böhmerwald – Jahrbuch des deutschen Vereins für Volkskunde und Volksbildung im Böhmerwalde. Staab 1926

- SCHMIDT 1962 — Gerhard SCHMIDT: Die Maler Schule von St. Florian. Graz-Köln 1962
- SCHMOTZ 2004 — Karl SCHMOTZ: Zwischen Donau und Otava. Gedanken zu Herrschaft und Sakralarchitektur im hohen Mittelalter. In: Archeologické výzkumy v jižních Čechách 17. 2004
- SOUKUP 1995 — Jan SOUKUP: Bukovník – kostel sv. Václava, rekonstrukce, technická zpráva. Plzeň 1995
- STANGE 1934 — Alfred STANGE: Deutsche Malerei der Gotik I. 1250-1350. Berlin 1934
- STEJSKAL/ URBÁNKOVÁ 1975 — Karel STEJSKAL / Emma URBÁNKOVÁ: Pasionál Přemyslovny Kunhuty. Praha 1975
- STADTMÜLLER 1986 — Georg STADTMÜLLER: Geschichte der Abtei Niederaltaich. Grafenau 1986
- STERLING 1987 — Christian STERLING: La peinture medievale a Paris 1300-1500. Paris 1987
- STARÝ 1979 — Václav STARÝ: Vimperk – město pod Boubínem. České Budějovice 1979
- SUCHY 2009 — Karl SUCHY: St. Maurenzen, Brücke Bayern – Böhmen. München 2009
- SWOBODA 1969 — Karl Maria Swoboda: Gotik in Böhmen. München 1969
- ŠIMÁK 1938 — Josef Vítězslav ŠIMÁK: České dějiny, středověké kolonizace v zemích českých, díl 1., část 5. Praha 1938
- ŠIMÁK 1938 — Josef Vítězslav ŠIMÁK: Dvě knihy o osídlení Šumavy. In: Český časopis historický 43. Praha 1937
- WIRTH 1957 — Zdeněk WIRTH: Umělecké památky Čech. Praha 1957
- ŽEMLIČKA 1990 — Josef ŽEMLIČKA: Přemysl Otakar I. Praha 1990

Seznam vyobrazení:

1. **Albrechtice u Sušice**, kostel Panny Marie, sv. Petra a Pavla, 1230—1240, pohled od jihovýchodu. Foto: autor
2. **Albrechtice u Sušice**, kostel Panny Marie, sv. Petra a Pavla, 1230—1240, pohled od severu. Foto: autor
3. **Strakonice**, portál do kapitulní síně, 1230, pohled od severu. Foto: František Záruba
4. **Albrechtice u Sušice**, kostel Panny Marie, sv. Petra a Pavla, 1230—1240, presbytář, pohled od západu do klenby, kolem poloviny 15. století. Foto: autor
5. **Budějice**, kostel sv. Petra a Pavla, kolem 1240, pohled od jihu. Foto: autor
6. **Budějice**, kostel sv. Petra a Pavla, kolem 1240, pohled od východu. Foto: autor
7. **Budějice**, kostel sv. Petra a Pavla, kolem 1240, portál, pohled od jihu kolem 1240. Foto: autor
8. **Budějice**, kostel sv. Petra a Pavla, kolem 1240, portál, detail, pohled od jihu. Foto: autor
9. **Budějice**, kostel sv. Petra a Pavla, kolem 1240, původní triumfální oblouk, pohled od západu. Foto: autor
10. **Budějice**, kostel sv. Petra a Pavla, kolem 1240, okno, věž, kolem 1240, pohled od východu. Foto: autor
11. **Budějice**, kostel sv. Petra a Pavla, fragment kuláče, věž, 2. patro, pohled od východu. Foto: autor
12. **Bukovník**, kostel sv. Václava, 1220—1230, pohled od jihu. Foto: autor
13. **Bukovník**, kostel sv. Václava, 1220—1230, pohled od západu. Foto: autor
14. **Bukovník**, kostel sv. Václava, 1220—1230 portál, detail, pohled od jihu portál. Foto: autor
15. **Bukovník**, kostel sv. Václava, 1220—1230, pohled od jihu. Foto: autor
16. **Windberg**, premonstrátský klášter, kostel Nanebevzetí Panny Marie, portál, kolem 1220, pohled od západu. Foto: autor
17. **Strakonice**, kapitulní síň, rozeta, 1230, pohled od severu. Foto: autor
18. **Dlouhá Ves**, kostel sv. Filipa a Jakuba, původní stavba první polovina 14. století, pohled od východu. Foto: autor
19. **Dlouhá Ves**, kostel sv. Filipa a Jakuba, freska v presbytáři, 70. —80. léta 14. století, pohled od západu. Foto: autor

20. **Hartmanice**, kostel sv. Kateřiny, druhá polovina 14. století —15. století, pohled od jihu.
Foto: autor
21. **Hartmanice**, kostel sv. Kateřiny, druhá polovina 14. století—15. století, presbytář, pohled od západu. Foto: autor
22. **Hartmanice**, kostel sv. Kateřiny, druhá polovina 14. století—15. století, věž, pohled od západu. Foto: Martin Čechura
23. **Hejná**, kostel sv. Filipa a Jakuba, před polovinou 13. století, pohled od jihu. Foto: autor
24. **Hejná**, kostel sv. Filipa a Jakuba, před polovinou 13. století, pohled od východu. Foto: autor
25. **Hejná**, kostel sv. Filipa a Jakuba, před polovinou 13. století, presbytář, pohled od západu. Foto: autor
26. **Kašperské Hory**, kostel sv. Markéty, kolem poloviny 14. století, pohled od severu. Foto: autor
27. **Kašperské Hory**, kostel sv. Markéty, severní boční loď, kolem poloviny 14. století, pohled od západu. Foto: autor
28. **Kašperské Hory**, kostel sv. Markéty, fragment portálu, kolem poloviny 14. století. Foto: autor
29. **Kašperské Hory**, kostel sv. Markéty, fragment portálu, kolem poloviny 14. století. Foto: autor
30. **Kašperské Hory**, kostel sv. Mikuláše, 1330—1347, pohled od jihu. Foto: autor
31. **Kašperské Hory**, kostel sv. Mikuláše, 1330—1347, pohled od severu. Foto: autor
32. **Kašperské Hory**, kostel sv. Mikuláše a kaple sv. Anny, 1330—1347, pohled od východu. Foto: autor
33. **Kašperské Hory**, kostel sv. Mikuláše, 1330—1347, pohled od západu. Foto: autor
34. **Kašperské Hory**, kostel sv. Mikuláše, 1330—1347, portál, pohled od západu. Foto: autor
35. **Kašperské Hory**, kostel sv. Mikuláše, 1330—1347, fragment kuláče. Foto: autor
36. **Kašperské Hory**, kostel sv. Mikuláše, 1330—1347, pohled do presbytáře. Foto: autor
37. **Kašperské Hory**, kostel sv. Mikuláše, 1330—1347, pohled do presbytáře. Foto: autor
38. **Kašperské Hory**, kostel sv. Mikuláše, 1330—1347, presbytář, pohled od jihozápadu. Foto: autor
39. **Kašperské Hory**, kostel sv. Mikuláše, 1330—1347, klenba, severní boční loď. Foto: autor
40. **Kolinec**, kostel sv. Jakuba Většího, kolem 1200, pohled od jihu. Foto: autor

41. **Kolinec**, kostel sv. Jakuba Většího, kolem 1200, pohled od západu. Foto: autor
42. **Kolinec**, kostel sv. Jakuba Většího, kolem 1200, pohled od jihu. Foto: autor
43. **Kolinec**, kostel sv. Jakuba Většího, kolem 1200, portál, pohled od jihu. Foto: autor
44. **Kolinec**, kostel sv. Jakuba Většího, kolem 1200, pohled do presbytáře. Foto: autor
45. **Kolinec**, kostel sv. Jakuba Většího, kolem 1200, zazděný portál, pohled od východu.
Foto: autor
46. **Nezamyslice**, kostel Nanebevzetí Panny Marie, 1380—90 (lod' a presbytář), pohled od západu. Foto: autor
47. **Nezamyslice**, kostel Nanebevzetí Panny Marie 1380—1390, pohled od jihovýchodu.
Foto: autor
48. **Nezamyslice**, kostel Nanebevzetí Panny Marie, 1380—1390 (klenba kolem 1500), pohled do trojlodí od východu. Foto: autor.
49. **Nezamyslice**, kostel Nanebevzetí Panny Marie, 1380—1390, klenba presbytáře. Foto: autor
50. **Nezamyslice**, kostel Nanebevzetí Panny Marie, 1380—1390, sedile. Foto: autor
51. **Nezamyslice**, kostel Nanebevzetí Panny Marie, 1380—1390, otisk původního štítu lodi, pohled od západu. Foto: autor
52. **Nezamyslice**, kostel Nanebevzetí Panny Marie, 1380—1390 (věž první polovina 13. století), otisk původního štítu lodi a zdivo věže. Foto: autor
53. **Nezamyslice**, kostel Nanebevzetí Panny Marie, 1. patro věže, první polovina 13. století, zazděné okno, pohled od jihu. Foto: autor
54. **Nezamyslice**, kostel Nanebevzetí Panny Marie, 1380—1390, fragment zdiva věže v jihozápadním rohu, pohled od východu. Foto: autor
55. **Nezamyslice**, kostel Nanebevzetí Panny Marie, 1380—1390, fragment původní malby lodi pod korunní římsou v prostoru krovu lodi. Foto: autor
56. **Nicov**, kostel sv. Martina, před první polovinou 13. století, pohled od jihu. Foto: autor
57. **Nicov**, kostel sv. Martina, před první polovinou 13. století, pohled do lodi, pohled od východu. Foto: autor
58. **Nicov**, kostel sv. Martina, první polovina 13. století, zazděný portál, 1. patro věže, pohled od jihu. Foto: autor
59. **Nicov**, kostel sv. Martina, první polovina 13. století, románské okno, 1. patro věže, pohled od severu. Foto: autor
60. **Nicov**, kostel sv. Martina, první polovina 13. století zazděný portál, 1. patro věže,

pohled od východu. Foto: autor

61. **Petrovice**, kostel sv. Petra a Pavla, třetí čtvrtina 13. století, pohled od jihu. Foto: autor

62. **Petrovice**, kostel sv. Petra a Pavla, třetí čtvrtina 13. století, pohled od východu Foto: autor.

63. **Petrovice**, kostel sv. Petra a Pavla, třetí čtvrtina 13. století, zazděný portál a fragment portálu na tribunu, pohled od jihu. Foto: Martina Čechura

64. **Petrovice**, kostel sv. Petra a Pavla, třetí čtvrtina 13. století, pohled k presbytáři. Foto: Martin Čechura

65. **Petrovice**, kostel sv. Petra a Pavla, třetí čtvrtina 13. století, sdružené románské okno, pohled od severu. Foto: Martin Čechura

66. **Petrovice**, kostel sv. Petra a Pavla, třetí čtvrtina 13. století, detail konzoly klenby v presbytáři. Foto: autor

67. **Rejštejn**, kostel sv. Bartoloměje, 18. století, pohled od jihu. Foto: autor

68. **Rejštejn**, kostel sv. Bartoloměje, 18. století, pohled od východu. Foto: autor

69. **Rejštejn**, kostel sv. Bartoloměje, 18. století, pohled do presbytáře. Foto: autor

70. **Strašín**, kostel Panny Marie, 1736—1739, pohled od východu. Foto: autor

71. **Strašín**, kostel Panny Marie, 1736—1739, věž, první polovina 13. století, pohled od západu. Foto: autor

72. **Strašín**, kostel Panny Marie, 1736—1739, věž, první polovina 13. století, pohled od severozápadu. Foto: autor

73. **Strašín**, kostel Panny Marie, 1736—1739, věž, první polovina 13. století, fragment románského okna, pohled od severu. Foto: autor

74. **Strašín**, kostel Panny Marie, 1736—1739, věž, první polovina 13. století, fragment románského okna, pohled od severu. Foto: autor

75. **Strašín**, kostel Panny Marie, 1736—1739, 2. patro věže, první polovina 13. století, původní kuláč, Foto: autor

76. **Strašín**, kostel Panny Marie, 1736—39, 1. patro věže, první polovina 13. století, fragment zazděného portálu, pohled od východu. Foto: autor

77. **Strašín**, kaplička, detail, pohled od východu. Foto: autor

78. **Sušice**, kostel Panny Marie, druhá polovina 14. století, pohled od západu. Foto: autor

79. **Sušice**, kostel Panny Marie, druhá polovina 14. století, klenba v presbytáři, po roce 1591. Foto: autor

80. **Sušice**, kostel Panny Marie, klenba v Kabátovské kapli, polovina 15. století. Foto: Martin Čechura
81. **Sušice**, kostel Panny Marie, detail konzole v Kabátovské kapli, polovina 15. století. Foto: Martin Čechura
82. **Sušice**, kostel Panny Marie, jihozápadní nároží, opěrák, detail štítku s pětilistou růží, polovina 15. století. Foto: Martin Čechura
83. **Sušice**, kostel Panny Marie, druhá polovina 14. století, Kabátovská kaple, okno, polovina 15. století, pohled od jihu. Foto: autor
84. **Sušice**, kamenná deska Jana Lucemburského vztahující se k opevnění města Sušice v průjezdu radnice, 1320. Foto: autor
85. **Sušice**, kostel sv. Václava, první polovina 14. století, pohled od západu. Foto: autor
86. **Sušice**, kostel sv. Václava, první polovina 14. století, pohled od východu. Foto: autor
87. **Sušice**, kostel sv. Václava, první polovina 14. století, pohled od jihu. Foto: autor
88. **Sušice**, kostel sv. Václava, první polovina 14. století, pohled od západu k presbytáři. Foto: autor
89. **Sušice**, kostel sv. Václava, první polovina 14. století, fragment triumfálního oblouku. Foto: Martin Čechura
90. **Sušice**, kostel sv. Václava, první polovina 14. století, sanktuárium. Foto: Martin Čechura
91. **Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, před rokem 1222, pohled od jihu. Foto: František Záruba
92. **Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, před rokem 1222, pohled od západu. Foto: František Záruba
93. **Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, před rokem 1222, apsida, pohled od východu. Foto: František Záruba
94. **Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, před rokem 1222, pohled od západu do lodi. Foto: František Záruba
95. **Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, před rokem 1222, pohled na klenbu v chóru, konec 15. století. Foto: František Záruba
96. **Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, před rokem 1222, jižní portál, pohled od severu. Foto: autor
97. **Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, před rokem 1222, jižní portál, pohled od jihu. Foto: autor
98. **Milevsko**, premonstrátský klášter jižní křídlo ambitu, 1215—1225, portál, pohled od severu. Foto: autor

99. **Mallersdorf**, benediktýnský klášter, západní portál, počátek 13. století, pohled od západu. Reprodukce z: HAAS/ PFISTERMEISTER 1985, obr. 56
100. **Dobrš**, kostel sv. Jana a Pavla, portál, 1230—1240. Foto: autor
101. **Kvašňovice**, kostel sv. Bartoloměje, 1230—1240 pohled od jihu portál, pohled od jihu. Foto: autor
102. **Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, před rokem 1222, pohled na otisk původní románské střechy, pohled od západu. Foto: František Záruba
103. **Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, před rokem 1222, fragmenty původních trámů a kuláčů, věž, 1. patro, pohled od severu. Foto: František Záruba
104. **Mouřenec**, kostel sv. Mauricia, před rokem 1222, štít, detail, pohled od východu, barokní nika, 18. století. Foto: František Záruba
105. **Prüfening**, kostel sv. Ondřeje, 1125 pohled k západu. Reprodukce z: HAAS/ PFISTERMEISTER 1985, obr. 29
106. **Svojšice**, kostel sv. Jana Křtitele, první polovina 13. století, pohled od jihovýchodu. Foto: autor
107. **Svojšice**, kostel sv. Jana Křtitele, první polovina 13. století, pohled od západu k presbytáři. Foto: autor
108. **Svojšice**, kostel sv. Jana Křtitele, první polovina 13. století, klenba v presbytáři, svorník, detail. Foto: Martin Čechura
109. **Svojšice**, kostel sv. Jana Křtitele, první polovina 13. století, presbytář, konzola, detail. Foto: Martin Čechura
110. **Svojšice**, kostel sv. Jana Křtitele, první polovina 13. století, portál, pohled od západu. Foto: autor
111. **Svojšice**, kostel sv. Jana Křtitele, první polovina 13. století portál, detail. Foto: autor
112. **Velhartice**, kostel sv. Máří Magdalény, 1374, pohled od jihu. Foto: autor
113. **Velhartice**, kostel sv. Máří Magdalény, 1374, pohled od západu. Foto: autor
114. **Velhartice**, kostel sv. Máří Magdalény, 1374, pohled do lodi od jihu. Foto: autor
115. **Velhartice**, kostel sv. Máří Magdalény, 1374, západní předsíň, klenba kolem 1500, pohled od východu. Foto: autor
116. **Velhartice**, kostel sv. Máří Magdalény, 1374, zazděné okno v místnosti pod emporou. Foto: autor
117. **Velhartice**, kostel sv. Máří Magdalény, 1374, zazděné okno v jižním štítu lodi, pohled od jihu. Foto: autor

118. **Velhartice**, kostel Narození Panny Marie, kolem 1320, pohled od západu. Foto: Martin Čechura
119. **Velhartice**, kostel Narození Panny Marie, kolem 1320, západní věž (přízemí a 1. patro kolem 1200), pohled od jihu. Foto: autor
120. **Velhartice**, kostel Narození Panny Marie, kolem 1320, pohled do presbytáře od západu. Foto: autor
121. **Velhartice**, kostel Narození Panny Marie, kolem 1320, presbytář. Foto: autor
122. **Velhartice**, kostel Narození Panny Marie, kolem 1320, sanktuárium, pohled od jihu. Foto: Martin Čechura
123. **Velhartice**, kostel Narození Panny Marie, kolem 1320, sakristie, východní okno. Foto: autor
124. **Velhartice**, kostel Narození Panny Marie, kolem 1320, sakristie, klenba kolem 1500. Foto: Martin Čechura
125. **Velhartice**, kostel Narození Panny Marie, kolem 1320, 1. patro sakristie, klenba. Foto: Martin Čechura
126. **Zbynice**, kostel Zvěstování Panny Marie, po roce 1200, pohled od jihovýchodu. Foto: autor
127. **Zbynice**, kostel Zvěstování Panny Marie, po roce 1200, pohled do klenby presbytáře. Foto: autor
128. **Zbynice**, kostel Zvěstování Panny Marie, po roce 1200, pohled od západu. Foto: autor
129. **Zbynice**, kostel Zvěstování Panny Marie, po roce 1200, zazděné románské okno v presbytáři, pohled od severu. Foto: autor
130. **Zbynice**, kostel Zvěstování Panny Marie, po roce 1200, pohled od severu k sakristii, kolem roku 1351. Foto: autor
131. **Zbynice**, kostel Zvěstování Panny Marie, po roce 1200, portál, 1230—1240, pohled od západu. Foto: autor
132. **Zbynice**, kostel Zvěstování Panny Marie, po roce 1200, portál, 1230—1240, detail. Foto: autor
133. **Zbynice**, kostel Zvěstování Panny Marie, po roce 1200, klenba presbytáře, svorník, detail, kolem 1351. Foto: Martin Čechura
134. **Zbynice**, kostel Zvěstování Panny Marie, po roce 1200, fragment románského portálu v severní zdi presbytáře, pohled od jihu. Foto: Martin Čechura
135. **Zbynice**, kostel Zvěstování Panny Marie, po roce 1200, nároží románské lodě, pohled od

východu. Foto: autor

136. **Zbynice**, kostel Zvěstování Panny Marie, po roce 1200, zazděné románské okno v presbytáři, pohled od jihu. Foto: autor

137. **Zbynice**, kostel Zvěstování Panny Marie, po roce 1200, otisk původního štítu lodě, pohled od východu. Foto: autor.

138. **Zbynice**, kostel Zvěstování Panny Marie, po roce 1200, fragment původního trámu, západní štít lodě, pohled od západu. Foto: autor

139. **Zbynice**, kostel Zvěstování Panny Marie, po roce 1200, sdružená okna, detail, věž, pohled od severu. Foto: autor

140. **Zdouň**, kostel sv. Vavřince, kolem 1240, pohled od západu. Foto: autor

141. **Zdouň**, kostel sv. Vavřince, kolem 1240, pohled od východu. Foto: autor

142. **Zdouň**, kostel sv. Vavřince, kolem 1240, pohled do presbytáře od západu, konec 14. století. Foto: autor

143. **Zdouň**, kostel sv. Vavřince, kolem 1240, pohled od severu k sakristii, konec 14. století. Foto: autor

144. **Zdouň**, kostel sv. Vavřince, kolem 1240, pohled do klenby sakristie, konec 14. století. Foto: autor

145. **Zdouň**, kostel sv. Vavřince, kolem 1240, portál, pohled od západu. Foto: autor

146. **Zdouň**, kostel sv. Vavřince, kolem 1240, zazděný portál, věž, polovina 13. století -14. století, pohled od severu. Foto: autor

147. **Zdouň**, kostel sv. Vavřince, kolem 1240, zazděné okno lodě, záklenek, detail, pohled od jihu. Foto: autor

148. **Zdouň**, kostel sv. Vavřince, okno v presbytáři, konec 14. století, pohled od východu. Foto: autor

